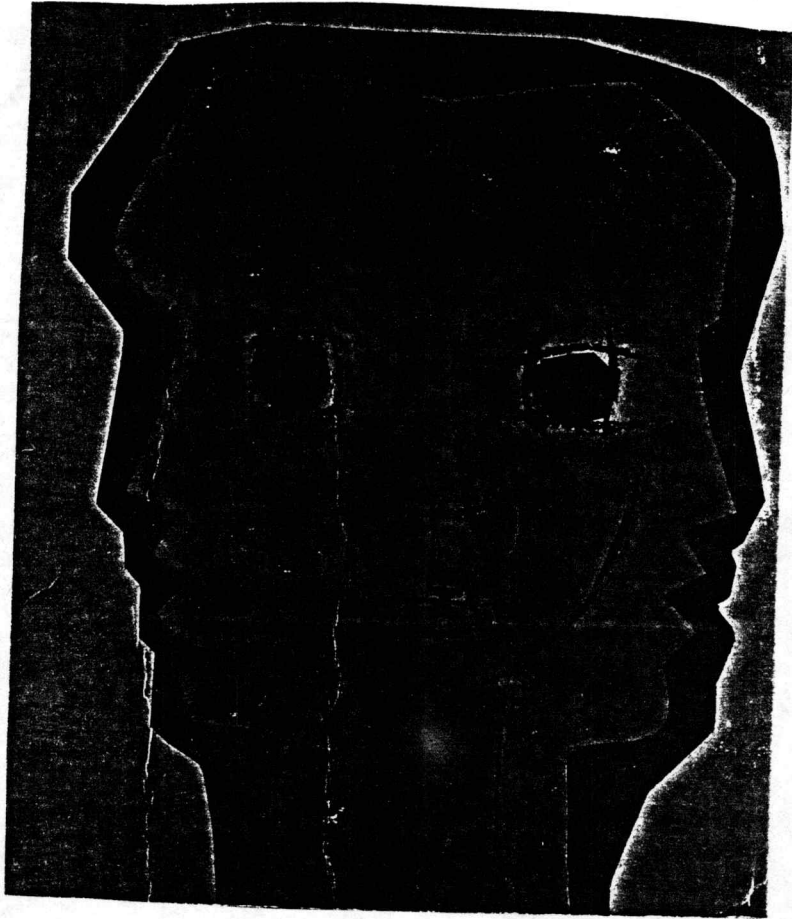

LIT 5109 / Rostkics

PART V

מ ר י ם

הזמן מחיי שתי עיירות

ספר ראשון

א

לפני שנים רבות רשמתי לי עלי גליון כל פרטי המאורע הזה, מאורע כולל בקרבו רומן גמור לכל תאיו וחדריו. את הכל ראיתי בחזון והצאתי לגלגלי המקרים ולארג המעשים ההם. אולם פגעי הזמן היו בעוכרי ותבנעתי עד עתה להוציא הגות שירי אל הסופר. הגנה באתי בימים; עבר היום שניתן לבן אדם ולהפקידו, וצללירעב באים מרחוק — עוד שעל אחד אל הליל הארוך, שבו נליץ כולנו עד תום כל-חי. הנני כותב עתה רק לאור ובר העת דחוקה, על כן אקצר.

משפל המדרגה התעלה נתן-נטע בלזי, אביראמה של מרים, הגיבורה של הסיפור הזה, ויגיע אל עמדתו, להיות נמנה בין שבעה אילי עיר לדינה. יש מטיל-ברזל הוצא מהררי-נחושת ויש בדיל יתפר במעמקי האדמה, מאין לו שורש. אביו היה

I

Many years ago I jotted down on a sheet of paper all the details of this affair, which had within it the makings of a novel, complete in all its parts. I envisaged everything clearly, observing the cycle of events and the interweaving of incident. However, the blows fate dealt me were harsh and, until recently, I have refrained from putting my vision into effect. Now I am advanced in years; the daytime allotted for mortals to perform their tasks is drawing to its close and from afar the shades of evening are approaching. It is only a step away to that long night in which all shall rest until the end of all creation. I now have only the light of a candle by which to write, and time presses. So I shall be brief.

Nathan-Neta of Belz, the maternal grandfather of Miriam, the heroine of this tale, had risen from the lowest ranks to attain to the eminence of being reckoned among the seven most wealthy and powerful citizens of Ladyna. It does happen occasionally that an ingot of iron is extracted from hills of copper, and tin is mined from the depths of the earth.

מחמת שלמהלע האט אליין מודה געווען אויף זיינע עוונות און איז גרייט געווען תשובה צו טון, האט מען אים געשוונט. און אייניקע האָבן אים אפילו גערופן ר' שלמה. ער האט דערציילט ווידער אמאל פארן בית־דין ווי אזוי די שבת־צביניקעס האָבן אים געפאָנגען אין זייער נעץ, ווען ער איז נאָך געווען אַ בחור, און ווי אזוי ער האָט שטילערהייט געלערנט זייערע ספרים און קנטרסים. און אָנגעהויבן גלויבן, אָז וואָס טיפער מ'זינקט אין קויט. אַלץ מער דערנענטערט מען דעם קץ. און ווען דער רב האָט אים געפרעגט, וואָרום ער האָט נישט אויסגעקליבן קיין אַנדערע עבירה ווי גלוי־עריות, און דאָס אפילו אַ רשע וויל נישט. אָז אַן אַנדערער זאל פאַראומרייניקן זיין ווייב. — האָט ער געענטפערט, דאָס די זינד האָט אים פאַרשאַפט פאַרגעניגן, דען נאָכדעם ווי ליסע האָט זיך אומגעקערט פון דעם יונג, איז ער צו איר געקומען, האָט ביי איר אויסגעפאַרשט כל שורש דבר, און דאָס האָט אים געגעבן מער הנאה ווי צו טון זיין אייגענעם געברויך. ווען אַ בעל־הבית האָט זיך אָנגערופן, דאָס אַזאָ זאָך איז נישט דער שטייגער פון דער וועלט, האָט שלמהלע געענטפערט, דאָס עס איז פאַרט אזוי געווען, ואין חכם כבעל הנסיון. ער האָט איבערגעגעבן, דאָס ערשט נאָכדעם ווי זי האָט מונה געווען פיל מאל און ביסלעכווייז אָנגעהויבן פון אים זיך אַפקערן און ער האָט געזען. דאָס ער פאַרלירט זיין געליבט ווייב, איז דער תענוג פאַרענדערט געוואָרן אין גרויס צער. ער האָט זי שוין דאַמאלס געפרוּווט אַפּרעדן פון אירע מעשים. אָבער ס'איז געווען צו־שפּעט. מחמת זי האָט דעם יונג ליב באַקומען און געגאַרט צו אים און גערעדט וועגן אים טאָג און נאַכט. ער האָט אויך אויפגעדעקט, דאָס ליסע האָט געגעבן דעם יונג מחנות און אַז זי האָט אַרויסגענומען פון קופּערט געלט פון נדן, געשאַנקען איר ליבהאַכער און ער האָט זיך געקויפט אַ פּערד, אַ זאָטל און אַלערליי חשטיים. און אין איינעם אַ טאָג האָט ליסע צו וויסן געטון שלמהלען, דאָס דער יונג רעדט זי אָן, זי זאָל זיך גטן מיט אים, איר מאָן, און ביידע זאלן אוועק למדינת־הים. שלמהלע האָט דערציילט נאָך אַנדערע זאָכן. אזוי האָט ער געזאָגט דאָס אויבואויל ליסע האָט פריער אַלעמאל געזאָגט דעם אמת, האָט זי אָנגעהויבן זיך צו באַשיצן מיט אַלערליי ליגנס און אויסריידן. און ס'איז געקומען דערצו, דאָס זי איז געלעגן מיט דעם יונג און האָט אים, שלמהלען, נישט אויסגעזאָגט. ס'איז דערום דער־גאַנגען צו מחלוקת און אפילו צו קלעפּ. די לייט זענען גריילעך פאַר־וואונדערט געוואָרן צו הערן אַזעלכע ווערטער, זיי האָבן נישט באַנומען ווי מען האָט אין אזוי אַ קליין מקום ווי קרעשעו געקאַנט אַפטון פאַרבאַרגענערהייט אַזעלכע מעשים־תעוועים. פיל לייט האָבן מורא באַקומען דאָס די גאַנצע שטאָט וועט דערפון געשטראַפט ווערן און ס'וועט, הלילה, ווערן אַ זוכט. אָדער אַן אָנגעלויף פון גוים, אָדער אַ פאַרפלייצונג. און דער רב האָט געלאָזט וויסן דאָס ער וועט גוה־תענית זיין.

מחמת דער רב און די בעל־הבית האָבן מורא געהאַט דער המון זאָל זיך נישט וואַרפן אויף די זינדיקע און עס זאָל, הלילה, נישט קומען צו קיין בלוט־פאַרגיסונג. האָט ער באַפוילן מען זאָל דעם יונג האַלטן ביז מאַרגן צוגעבונדן צו דער קונע. ליסען האָט ער איבערגעגעבן צו די חברה־קדישאַ־ווייבער און זיי האָבן זי אוועקגעפירט אין הקדש, וואו מ'האָט זי פאַרשפאַרט אין אַ באַזונדערער שטוב. שלמהלע איז געבליבן אין רבס הויז. מחמת ער האָט נישט געוואָלט ליגן אין אַ בעט, האָט ער זיך אַוועקגעלייגט אין קאַמער, וואו מ'האָט געהאַלטן האַלץ. נאָכדעם ווי דער רב האָט זיך באַראַטן מיט די קהל־לייט, האָט ער אַרויסגעגעבן אַ פּסק, דאָס צומאַרגנס זאָל מען די זינדיקע פירן איבער דער שטאָט און זיי פאַרשעמען, עס זאָל זיין אַ ביישפּיל וואָס ס'קומט אַרויס, ווען מען ווידערשטעלעט דעם ראַשע־שטער. דערנאָך זאל שלמהלע עפּוין לימחי

Since Shloimele had confessed his sins voluntarily and was prepared to do immediate penance, he was spared and some of the people even addressed him with kindness. Again before the court he related how the disciples of Sabbatai Zevi had ensnared him in their net when he was a boy and how he had secretly studied their books and manuscripts and come to believe that the deeper one sank in the dregs, the closer one came to the End of Days. And when the rabbi asked why he had not chosen another expression of sin rather than adultery and whether even a man steeped in evil would want his wife defiled, he replied that this particular sin gave him pleasure, that after Lise came to him from the arms of Mendel and they made love, he probed for all the details and this gratified him more than if he had participated in the act himself. When a citizen observed that this was unnatural, Shloimele replied that that was the way it was, all the same. He related that only after she'd lain with Mendel many times and had begun to turn away from him, had he realized that he was losing his beloved wife, and his delight had changed to deep sorrow. He had then tried to change her ways but it was already too late, for she had grown to love the youth, yearned for him and spoke of him day and night. Shloimele also divulged that Lise had given Mendel presents and taken money from her dowry for her lover, who had then bought himself a horse, a saddle and all sorts of trappings. And one day, Lise had told him that Mendel had advised her to divorce her husband and suggested that the two of them flee to a foreign land. Shloimele had still more to reveal. He said that before the affair, Lise had always been truthful, but afterwards she began to protect herself with all sorts of lies and deceptions and finally it came to the point where she put off telling Shloimele about being with Mendel. This statement provoked argument and even violence. The citizens were shocked at these revelations; it was difficult to conceive how so small a town as Kreshev could hide such scandalous actions. Many members of the community were afraid the whole town would suffer God's vengeance and that, Heaven forbid, there would be drought, a Tartar attack, or a flood. The rabbi announced that he would decree a general fast immediately.

Afraid that the townspeople might attack the sinners, or even shed blood, the rabbi and town elders kept Mendel in prison until the following day. Lise, in custody of the women of the Burial Society, was led to the almshouse and locked in a separate room for her own safety. Shloimele remained at the rabbi's house. Refusing to lie in bed, he stretched out on the woodshed floor. Having consulted the elders, the rabbi gave his verdict. The sinners would be led through the town the following day to exemplify the humiliation of those who have forsaken God. Shloimele would then be divorced from Lise, who according to the law was now forbidden to him. Nor would she be permitted to marry Mendel the coachman.

Sentence was executed very early the next morning. Men, women, boys and girls began to assemble in the synagogue courtyard. Truant children climbed to the roof of the study house and the balcony of the women's synagogue in order to see better. Pranksters brought stepladders and stilts. Despite the beadle's warning that the spectacle was to be watched gravely, without jostling or mirth, there was no end of clown-

מבני דלת-העם בבלו, מלקט סחבות ועצמות ומוכרן לסוחרים. הוא סבב כל ימות השבוע בעיירות ובכפרים; היה נושא שק גדול על שכמו, וכל אשר מצא באשפתות ובמקומות-הפקר היה שם בו בלי מונע. מאכלו היה רק לחם יבש ונקוד, רגלו בצקה, אין מתום בבגדיו; וכך הוא הולך וסובב זה שלושים שנה. ואשתו, צנומת הבשר, תהר ותלד, תהר ותלד — כל פעם בקושי נמרץ. הטבע שילם פה את גדרו בלי חמדה. מי ינעיל את הנולדים ברזון? מי ילבישם? ומי יאכילם? רחום הוא יושב מרומים, חנון הוא נקרא; ובבית עניים ומרדחים אדרו לא יזרה. זה דרכו מאז...

אביו של נתן-נטע לא חשב בדרכי האלהים. בעיניו הצטמצם כל העולם בערימת פירוים. אם ישארו הצורות מונחים במקומם — אין להם ערך; אבל אם תאספם מן הקרקע ותברר אחרי זה כל מין ומין לעצמו — יש להם ערך. קיץ וחורף הם כשתי קערות, חדא הפוכה היא חדא לא הפוכה. גם ימי-השבת וימי-מרעוד לא היו לו, לעני זה, ימי-מנוחה, כי אז קבלה אשתו על החוסר שבבית; וכידו אין פוח למלא חפצה. בכל זה לא ידע את הקנאה באחרים. בניו, מלבד הבכור, היו גדלים פרא, גם להתפלל לא ידעו. וסידורו קרוע היה מכל צד ונשרד ממנו העלים בכל פעם... שוכן שחקים לא רחוק הוא, אף גם לא קרוב. בטבור העיר ישבו בעלי-בתים אמידים ומהם גם שומרי תורה. בבלו היו גם רב ושריבים ואיזה נדיבים. לו, עני שבעניים, אין חלק בדברי הקהילה.

דבר נפל בעיר. בנו הבכור של מקבץ העצמות ובלוא-י הסחבות, זה שכבר הזכרתיו, נעלם בקיץ אחד משיפולי בלו ועקבותיו לא נדעו. אמו בכתה עליו תמרורים, ואביו לקח את שקו ושימו על שכמו כמקודם. אמנם בבתי-התפילה דיברו על אדות זה. הלא דבר הוא! גבאי אחד חצוף הצטער על אשר לא נשאר הנער במתא, עד כי יגדל וימסרו אותו לצבא. אשה אחת עוסקת בצדקה חלמה כי ראתה את הנעלם רוכב על גבי תיש. ברבות הימים הפל נשכת. מקרים אחרים קרו בבלו ועמדו על הפרק. בלו תעמוד עד ביאת הגואל, ואותו בך העני מה שמו וזכרו?

ומי פילל, שזה העלם יהיה באחרית הימים לסוחר הגון בלדינה העיר ולאדם מכובד מאד. למזל רוב נתיבות, ואל ידרוש ממני הקורא לנהלו לאט לאט בכל הדרך, אשר בו הלך וכבש לו הנער יסוד נאמן בחיים. לתכלית זו עלי יהיה לכתוב רומן בתוך רומן. ולו אך מלאכת האחד אספיק.

exploitation
of the poor

His father was one of the poorest people in Belz; a scavenger of rags and bones which he sold to dealers. All week, he went his rounds through hamlet and village, toting a large sack on his shoulders, in which he stowed indiscriminately anything he found on garbage heaps or waste ground. His food consisted of dry, pitted bread crusts; his feet were swollen and his clothes in tatters. He carried on his rounds for thirty years. His skinny wife was in a state of almost continuous pregnancy, always giving birth with dreadful difficulty. Nature listlessly fulfilled its promise. Who would find shoes for the offspring in such lean times? Who would clothe them? Who feed them? He who dwells on high is merciful; He is called Compassionate; but His light does not shine through to the homes of the poor and downtrodden. Such has been His way since time began...

Nathan-Neta's father did not ponder about the ways of God. In his view, the whole universe was nothing more than a heap of scrap. If the bundles were left where they lay, they were of no value. But if one picked them off the ground and sorted them into their different kinds — then they were worth something. Summer and winter were like two bowls, one inverted and one not. Even Sabbaths and festivals were not days of rest for this poor man, for that was the time his wife complained about all they lacked in the house, and he was powerless to give her what she wanted. In spite of all this, he was not envious of others. With the exception of the eldest, his sons grew up wild. They did not even know the prayers. His own prayer book was in tatters, and pages kept dropping from it... He who dwells on high is not far away, but neither is He near.

In the heart of the city dwelt the well-to-do householders, some of whom were observant. Belz had a rabbi, *shochets**, and some charitable men. But he, the poorest of the poor, had no share in the affairs of the congregation.

Something happened in the city. One summer, the rag and bone man's eldest son, whom I have mentioned already, disappeared from the slums of Belz leaving no trace. His mother wept bitterly over him; his father took his sack and hoisted it onto his shoulder as he had always done. True, in the synagogue they talked about it. Wasn't it something? One arrogant warden was upset that the boy had not stayed in the city until he grew up. Then they could have conscripted him into the army as part of their quota. One woman, given to good works, dreamt that she saw the missing lad riding on a billy-goat.

In the course of time all was forgotten. Other things happened in Belz and became the topic of conversation. Belz would endure until the Redeemer came; and who cared about this child of the poor?

Who would have imagined that this youth would in later years become a substantial merchant in the city of Ladyna, a highly respected personage indeed? There are many paths to fortune, and the reader must not expect me to lead him gently all along the way which this boy went to secure a firm foothold in life for himself. If I were to attempt that, I would have to write a novel within a novel. As it is, I might not even manage to finish the job I started out to do.

* Ritual Slaughterers.

= Hanover

The sole inheritance which fell to Nathan-Neta was that he was called not by a single name, but by two. Had he roamed the earth with but a single name, he would have been handicapped in life... He slipped out of his native city, Belz, with no clear goal in mind. Some wind lifted him up one bright morning at sunrise, bore him along, and set him down in a very broad valley. In front of him there was no highway and no clear direction. He just went on wandering aimlessly. He worked at one thing after another, whilst all the time the earth rose up under his feet. Now he really faced the mountain of life. He began climbing upward, stumbling repeatedly. But he girded himself and continued his ascent. Not only did his body grow, but vitality increased with it. He climbed higher and higher. Not only were the heavens wide open; the earth, too, spread out before him. As he grew, so did his possessions multiply. A man's hands and arms may become as strong as the power of thought. If at first Nathan-Neta worked in a shop, in no time at all he was a shopkeeper himself, selling linen and flax, woollens and silks. Nathan-Neta built himself a house and took a wife. He was nearly thirty years of age when he did so, which was rare in those days. By that time he was already a reputable merchant. His yea was yea, and his nay was even more immutable. In his dealings he was neither rapacious nor a trespasser on other people's preserves. (He ploughed, hoed and planted) Every yard he measured in his shop, every length he sold was to him a kind of creativity. He was sparing of his words and did not try to inveigle his customers. He neither fawned on important customers, nor did he spurn the small purchaser.

Nathan-Neta was an observant Jew, and had a big say in the affairs of the synagogue. He also became accustomed (Heaven knows what brought him to it) to pay tribute to traditional Judaism and understand the needs of Jewry. As a private person he always laboured and produced exclusively for the consolidation of his household; but he was also a member of the community. He did not hurry through his prayers; he ate his meals in moderation. When a customer entered his shop while he was in the back room, he went out to him like a master, not a servant. His past had faded completely from his memory. No longer was each day a random part of the week, but each day followed a set plan.

Nathan-Neta's shop expanded steadily year by year. He was not only a retailer. Medium-size shopkeepers began to turn to him, and he supplied them with the goods they required. An able assistant was soon helping Nathan-Neta. Nathan no longer bought his merchandise in the district capital as he had done formerly. He travelled personally to the Volhynian capital and to the second largest metropolis of the Russian empire.

His horizons widened. For two years he was treasurer of the synagogue. He granted a generous annuity to a certain *tzaddik** although he himself was not a *hassid* by conviction. Every Sabbath a needy guest ate at his table. He contributed regularly to the soup kitchen and the communal charities. His wife, Dvorele, also dispensed alms anonymously. She came from a very respected family, and the silk kerchief she always wore on her head made her look more like a rabbi's wife. At the conclusion

* A Hassidic leader of saintly qualities. Hassidism is a popular religious Jewish movement founded in the 18th century.

הירדשה האחת שנפלה בחלקו של נתן-נטע היתה זו, כי לא קראו לו שם אחד, כי אם שנים. ולו התהלך עלי אדמות אך בשם אחד לבד, כי אז היה נשאר איטר בחיים... הוא נשמש מבלו עיר מולדתו בלי שום חפץ ברור. איזה רוח נשא אותו בכנפיו בבוקר יום אחד בצאת השמש, טילטל אותו הביאהו למרחוק ויעמידהו בבקעה רחבה, רחבה מאד. אין דרך נכון לפניו ואין מברא מסוים. — הוא הלך ותעה. הלך ותעה. הוא עבד ועשה דברים שונים בזה אחרי זה; ובכל פעם התרוממה האדמה מתחת רגליו. והנה הוא עומד לפני הרהיחיים באמת. הוא מספס ועולה, נכשל ונכשל. הוא חוגר את כחו ועולה שוב, לא רק גופו גדל; הרצון המחיה כל גדל עמו. הוא מתגבר ועולה עוד. לא אך השמים רחבים, גם הארץ מתפשטת. מרבה קנין ומתעמק בקנין, מתגדל ומתחזק. גם לידי אדם, לזרעותיו, פוח ככח המחשבה. הוא עובד בחנות והנה הוא בעצמו בעל-חנות ומוכר בד ופשתים, צמר ומשי. הוא בנה לו בית. הוא נשא אשה — וזה דבר חדש לגמרי בימים ההם — הוא עשה זאת בהיתרו קרוב לבן-שלושים. הוא אז כבר סוחר נאמן, הן שלו הן, וללאו שלו עוד יותר תוקף. הוא לא היה איש-צייד במסחרו, גם לא רעה בשדה אחרים; אבל הוא היה חורש, עודד ונוטע. כל אמה שמדד בחנותו, כל דבר שמכר, זה היה אצלו מין תעשייה. הוא לא דיבר הרבה, לא פיתה את הקונים; לא נשא פנים גם למרבה לקנות ולא דחה את הלוקח רק דבר מועט.

נתן-נטע היה שומר את החוקים, ולו גם יד ושם בבית התפילה. הוא גם התרגל — חידה היא מאין בא לכך? — לרחוש כבוד ליהדות המסורה ולהבין מה מצרכי ישראל. הוא ה"יחיד" עובד ויוצר תמיד רק לנחלת ביתו, והוא אבר מן הציבור. — הוא לא התפלל בחפזו, היה אוכל סעדו בתמינות; וכשהיה בא קונה אל החנות, והוא היה בחדר, יצא אליו כאדון ולא כעבד. כל עברו נשמש מוכרונו. היום אינו חלק אחוז מן השברע, הוא סובב על צירו. — — —

החנות של נתן-נטע הלכה והתרחבה משנה לשנה. לא רק סחורות ל"אחדים" נמכרו שם; גם חנננים בינונים החלו לפנות אליו, והוא הספיק להם את סחורתם הדרושה להם. משרת אחד מובהק כבר עוזר על יד נתן-נטע. נתן לא קנה עוד את הסחורות לחנותו בעיר-המחנה, כאשר היה עושה בתחילה. כי אם נסע בעצמו לבירת ווהלין ולבירה השניה של ממלכת רוסיה.

אפקו התרחב. הוא היה במשך שתי שנים גבאי של בית התפילה. הוא נתן "מעמד" הגון לצדיק אחד, אם גם לא היה חסיד בלבד. בכל שבת ושבת היה "אורח" סמוך על שולחנו. הוא היה נותן בתמידות לתמחוי לכל קופות העיר. ואשתו דבורילה נתנה גם צדקה בסתר. מוצאה היה ממשפחה נכבדה, ובמטפחת של משי, שנשאה על ראשה תמיד, דמתה יותר

positive portrayal of a merchant -
in agrarian terms

לרבנית. במוצאי-שבת או בשוב נתן-נטע מדרכו בעיירות הגדולות, היה רב העדה בא אל ביתו לשתות חמין ולשיח עם האנשים, הסרים אליו, בעניני דעלמא. מפקידים היו אצל נתן-נטע פקדונות בלא ריבית ובלא שטר-אמנה. „סוחרים קטנים“ באים אליו לבקש „גמילת-חסד“ לזמך-מה; חנננים מתחילים שואלים עצה מפיו. שרל בתו הבכורה — אחת הגיבורות של סיפורי — למדה מלאכת הכתיבה וקראה יהודית. בבית שירתה אמה עבריה, ושתי שפחות נכריות עזרו על ידה. גוי אחד היה בא בכל יום לשאוב מים מהבאר הרחוקה משער העיר, הוא גם חוטב-העצים. פרות חולבות עומדות בחצר. ירדים לאנזים ולתרנגולות. למרתף גדול בעל פזים הרבה יורדים במעלות, והוא בית-האוצר לימות-החורף. בית עברי עומד על מכוננו ולא יחסר בו מאומה. לו קם מקבץ בלואי-הסחכות מקברו וצעד על ספו היה כחולם... אבל הוא מונח טמון זה ימים רבים בירכתי בית-העלמין אשר בבלו מעוטף בתכריכים משל ציבור; ובנו מוכר אלפי אמות בד בכל יום. עולם על יד עולם!

of the Sabbath, or when Nathan-Neta returned from his journey to the larger townships, the rabbi of the congregation would come to his house to drink a glass of hot tea and talk of worldly matters with the people who happened to drop in. Men would make deposits with Nathan-Neta without interest and without trust deeds. Small traders would turn to him for interest-free loans to tide them over. Shopkeepers starting up in business would solicit his advice. Sar'l, his oldest daughter — one of the heroines of my story — had learned to read and write Yiddish. In the house there was a Jewish servant girl, assisted by two gentile house-maids. A gentile came in every day to fetch water from the well, which was some distance from the city gate. He also chopped wood. In the yard were milch cows, coops for geese and chickens. One descended by a stairway to a large cellar divided into compartments. This served as a winter storehouse. It was, in fact, a Jewish household firmly established and lacking nothing. If the rag and bone man were to rise from his grave and step across its threshold, he would think he was dreaming... But wrapped in pauper's shrouds he had long been laid to rest in a distant corner of the cemetery at Belz, while his son sold thousands of yards of cloth every day. Two different worlds!

III

אמרתי כי נתן-נטע היה אחד משבעה אילי לדינה, ולא אך מספר רגיל תפסתי. יחד עמו היו בעיר עוד ששה אמידים ידועים ונכבדים בעמם. הלא הם: יונתן מחזיק בית-הרחיצים, שמעון המלוה, מנשה החוכר, גד סוחר בעורות, נפתלי-מנחם בעל בית-מרפולת, מרדכי סוחר בברזל. — שמעון המלוה היה גם איש תקיף ומתחרה בחבריו. יונתן מחזיק בית-הרחיצים היה איש חשוך-בנים, פיקח גדול, אבל מעט פילי, ובעיקר לא היה חביב על הבריות. גד הסוחר בעורות היה להיפך, פזון; כבר שמת חובותיו והתחזק במעמדו בכל פעם. מנשה החוכר היה האיש האחד בלדינה שהבין את השפה הפולנית, ולו דברים עם אצילי הסביבה. למרדכי הסוחר בברזל היה שייך הבית היותר יפה בעיר. לבית שתי קומות, גגו נכוסה פח צבוע ירוק ומראהו מרחוק כבית-פקודות. נפתלי-מנחם היה איש מבהל, חי בלי חשבון; אבל הוא היה „בעל-שפע“ גדול והברכה מאוצרו לא חסרה. אולי יתפלא הקורא על אשר אחשוב ואמנה את אלה אחד אחד. אבל הנה אמדי כל עיר הם החלונות המאירים בבית; סתום אותם והנך יושב באפלה. ללדינה היו אך שבעה חלונות מצוינים

When I said that Nathan-Neta was one of the seven most wealthy and powerful men of Ladyna, it was not a number I picked out of the air. In addition to him there were six others who were well-known men of substance, held in respect by the populace. They were Jonathan, the miller, Simon, the moneylender, Menashe, the leaseholder, Gad, the skinner, Naphtali-Menahem, proprietor of the general store and Mordecai, the ironmonger. Simon, the moneylender, was a tough customer who always pitted himself against his fellows. Jonathan, the miller, was a man without sons, very shrewd but a little miserly and not very much liked by people. By contrast Gad, the skinner, was extravagant. He had in the past gone bankrupt and had recovered his position on each occasion. Menashe, the leaseholder, was the one man in Ladyna who understood Polish and had contact with the local nobility. Mordecai, the ironmonger, possessed the most beautiful house in the city. It was double-storeyed and its tin roof was painted green. From afar it resembled a public building. Naphtali Menahem was always in a state of alarm living without reckoning. But he was very affluent and his resources seemed limitless. If the reader should wonder why I describe all these characters in such detail, he should realize that the wealthy people of a city are the windows which illumine the whole house. Shut them and you sit in darkness. These were

אלה. יתר בני העיר: אוכלוסין וכלי-קודש, סוחרים ידועים וסוחרים מחליפים את עסקיהם, אנשים, חיים מן הרוח, סרסורים, שדכנים וגומר. והנה שוב מערכת בעלי-מלאכה: רצענים, חייטים, נגרים, נפחים, מעט עגלונים, נושאי-סבל, אנשים בלי מעמד חברתי ועניים סתם. עובדים וחיים כל אלה לעצמם ונהנים ממאור האמידים הנקובים בשמותם. הסירו מתוך כל עיר את טובי העיר, את נגידי המקום חשובי המקום — מה ישאר שם? נגידיה אחת מנשי השבעה היתה גם „גבאית“. קנאה שררה בין כל שש הנגידות. שונה מהן לגמרי היתה דבורלה. מוצאה היה, כאמור, להפך מבעלה, ממשפחה נכבדה, ולה איוה רך וחלום בנפשה.

אביה היה הנצר האחרון מבני משפחה עשירה, שעלתה בימיה כפזרתה, ואחר-כך ירדה ירידה גמורה. בודד ישב בשפל עיר-המחוז חוניד; ואלהים הוא ידע מאין היה נזון ומתפרנס. מזמן לזמן היה מוכר איוה „חפץ“ וכלי מן הדברים שבבית; ואחרי שכבר נאכלה הנחלה, היה עוד מוצא לפרקים איוה פתותים בביתו... ליהנות משל אחרים היה לו כקפיצה לכבשן האש. וכשיצא וראה בני-אדם עוסקים בסחר-העולם ומרויחים, היה כובש פניו בקרקע. כי יסתם המעיין לא יועיל הדלי. — אשתו, אם דבורה, חלתה מיגון לבה. היא, הבת הבכירה, ישבה כל ימי-נעוריה באין תקוה — עד שבא נתן-נטע ולקח אותה לאשה, וכמעט אך בגד אחד לבשרה. בודאי אמרה הן. חידתה עד תומה לא נפתרה.

מדברים מזיווגים במרומים, מצדק ויושר במערכת-העולם, מעין צופיה ממעל ומדרך סלולה בעולם. שואלים ומשיבים. שואלים ומשיבים. וכי נרים המסך, גם לא יד נעלמה כותבת. אבן מעמסה על כולנו, המשורר ישא משאו שבעתים. על דבורלה אספר בעבור שרל בתה. שרל היא אם הגיבורה של סיפורי מרים. סיפוריה של דבורלה מי יכתוב? אבל הנה הקדמתי את המאמר.

Proverb

the seven only noteworthy windows Ladyna had. The rest of the city's population was comprised of ordinary people, those employed by the religious establishment, the established merchants and those who kept changing their metier, speculators, brokers, matchmakers and the rest. Then came a whole range of artisans: leather workers, tailors, carpenters, smiths, a few waggons, porters, men of no consequence and outright paupers. All these lived their own lives and basked in the light of those rich men whose names I have mentioned. Take these luminaries, magnates and prominent personalities away from the city and what would be left? One of their wives was also a warden. There was a strong jealousy towards her among the other six. But Dvorele was really different from them all. In contrast to her husband she was descended, as we have said, from a worthy family and she had a tenderness and dreamlike quality in her nature.

Her father was the last scion of a wealthy family which had once flourished but had subsequently completely withered away. He sat alone in the poorer quarter of Honyrad, a county seat, and God alone knew how he made a living. From time to time he sold off some valuable object or disposed of a piece of furniture and when his property was eaten up he would occasionally dig up some odds and ends in his house... To be obliged to receive some benefit from others was for him like jumping into a fiery furnace. When he went out and saw people busily engaged in worldly affairs, and profiting by them, he hid his face in shame. (When the well is stopped up of what use is the bucket.) His wife, Dvora's mother, became sick with sorrow, while she, the eldest daughter, passed the whole of her youth in despair. Then Nathan-Neta' came along and took her for his wife at the time when she had scarcely one garment to cover her body. Of course she was willing. She remained a riddle to the last.

They talk of marriages made in heaven, of justice and righteousness in the scheme of the world, of divine providence and an ordained path in the world. Questions are asked and answers given. But when we lift the veil, no hidden hand is seen writing. A stone weighs heavily upon us, though the poet bears his burden sevenfold. I tell you of Dvorele for the sake of her daughter Sar'l, who is the mother of Miriam, the heroine of this story. Who shall tell Dvorele's story? But I run ahead of myself.

IV

Let us pass from here to Linitz.

The town of Linitz was larger than the neighbouring townships of medium size. It had huge sugar mills. Forests, many square miles in extent, were cut down as fuel for the large factory furnaces. What God had planted was being consumed for man's needs. Not many wealthy men had settled in Linitz. The town had no wealthy class. The leascholder of the sugar mills was the sole luminary, casting his life-giving radiance over the inhabitants of the district. The factories worked even on the Sabbath. Their activity never ceased. For appear-

ד

נלכה מזה לליניץ.

העיר ליניץ עלתה על אחיותיה העירויות הבינוניות. בה היו בתיה-חרושת עצומים לתעשיית-נופת. יערה בני הרבה מילים נחטבו. למען הסיק את התנודות הגדולים בבתי-המעשה, ואשר נטע אלהים היה למאכולת לצרכי בני-אדם. בליניץ העיר לא התאחו גבירים רבים, לא ישבה בה שירת עשירים; החוכר של בתי-החרושת היה השמש היחידי המזריח אורו ומתיה כל הנגים מסביב לו. בתי-החרושת היו עובדים אפילו בשבת ולא פסקו ממלאכתם. למראית עין נמכרו לנכרי עני

אחד בסכום פעוט, כדי לרמת את אדון העולם. התורה אסרה, ובני התורה התירו והמציאו ענין ההערמה. חוץ מהדבר הזה היה החוכר שומר את המצוות ומתכבד בירתתו. חלק גדול מיושבי העיר היו חנננים, סוחרים בינונים, ועל ידם הנה הרבה בעלי-מלאכה ו"המוך-עם". אבל עוד מין אחד של אנשים היה שם, מין נחוץ גם כן לתפקיד החברה: אנשים ידעני חשבון ומשמשים במלאכת הכתיבה. בהנהלת עסקי בתי-חרושת המעשה רושמים חושבים כל דבר. כך וכך חומר התכנס לצרכי ביטול הנופת, ממין זה נמצא מספר כך וכך וממין אחר יש מספר כך. כך וכך עצים הביאו להסקה וכך וכך עצים ולבנים הביאו לתיקון הבתים האוצרות. רושמים את הסכומים אשר משלמים לעובדים ופועלים ביום ובשבת ובחדש, ונוקבים את השכר אשר יקבל כל פקיד ופקיד, כל סוכן וגזבר. במשקל כך וכך הנופת נעשתה ונתבשלה, מספר כך וכך שקים הביאו ממקום זה ומספר אחר ממקום אחר. מידות אלה ואלה של נופת גמורה שלחו לחוף הים, ומידות אלה שלחו לערי-השדה. משלמים ומקיפים, לזוים ומלויים; משלמים בזמננים ובשטרות ומכניסים שוב לבית-האוצר שטרות ושוברים. חשבונות פרטיים יצטרפו לחשבונות כוללים, יש מוסד קיים ויש עדפים ויתרות. וכל ענפי המספרים ושורות החשבונות הם כגלגלים יחידים במכונה אחת רבתי. לכאורה כל דבר ירשם בפנקס מיוחד, אבל זה הפנקס הוא מקושר עם פנקס אחר. רוצה אתה לעמוד על דבר אחד פרטי ויש מבוא למצוא ברגע אחד אשר תבקש. הנך טועה במספר קטן והנה ממספר הכולל סכום רב נחסר. מי שאינו מומחה באלה ישתגע למראה המון המספרים; ומי שרגיל בכך יחשוב בקלות, יחשוב אך פעם אחת ולא פעמים ושלוש. לא רק לפלפולי התלמוד יש צורך בהשגה ובכשרון; יש מחות מסוגלים גם לחשבון. אחד מרואי-החשבון הללו היה יצחק-נחמן; ובנו של יצחק-נחמן הבכור, ישראל שמו, אירש לו את שר'ל בת נתן נטע לכלה.

ances' sake the factories were "sold" to a poor gentile for a token sum, in order to deceive God. Jewish Law forbade Sabbath work, so the children of Israel devised a legal fiction to permit it. Apart from that the leaseholder was an observant Jew and prided himself on his piety. In the main the town was composed of shopkeepers, modest merchants, and, in addition, many artisans and common folk. There was also another category of persons essential for the smooth functioning of the economy: Bookkeepers. In conducting the business of the factories everything had to be noted down and calculated. So much raw material was consumed in refining the sugar; so much of this and so much of that. Such and such a quantity of wood had been brought for fuel and so much timber and bricks to repair the houses and the storerooms. The amounts paid to the workers and labourers by the day, week and month were all noted down. They entered the salary paid to each and every clerk, steward and cashier. The processed sugar weighed such and such. This number of sacks was fetched from here and another from there. Such and such quantities of finished sugar were shipped to the coast and so much was consigned to provincial towns. There were debtors and creditors, borrowers and lenders. Payments in cash or bills of exchange, and against bills and cheques deposited with the counting house. Particular accounts amounted to general accounts; there were fixed assets, surpluses and balances. All the ramifications of the figures and the columns of the accounts meshed together like small individual cogs into the functioning of a mighty machine. For quick reference each item was entered in a special ledger which referred to others. But if you wanted to locate a particular entry, there was an index which would instantly find the information you required. If an error was made in one small figure, a large deficit appeared in the total sum. Anyone who was not an expert in these matters would have been driven out of his wits at the mere sight of the multitude of figures; but the initiated grasped it easily; they worked it at once with no need for a second or third look. It is not only for Talmudic argument that one needs quick grasp and ability; accounts too require a special type of mind.

Isaac-Nahman was one of these bookkeepers; and it was his eldest son, Israel, who was betrothed to Sar'l, Nathan-Neta's daughter.

V

ה
יצחק-נחמן היה מעט חרוץ במלאכתו. הוא היה עושה את מעשהו מעומד ולא יושב. את המספרים חשב מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה. חתיכת נייר מגוללה היה לועס תמיד בין שיניו, עט-עופרת תחוב לו על אזנו; וכחום היום השמש בושר הסיר את כובעו מעליו והיה שם ידו על ראשו, למען לא יעבור על איסור גילוי-הראש. הוא היה דייקן; תוכו של דבר לא היה נוגע לו, כי אם הסיפור וההשנאה. הוא עשה שלב אחד בסולם משרתו בכל חצי-שמיטה. ארבע שנים רצופות היה אלמן מאתו — דבר לא-רגיל — ואחר נשא אחות אשתו, שמת עליה אישה. הוא היה איש מוציא רק זה שהכניס; היה

Isaac-Nahman was quite competent in his work. He was in the habit of doing his job standing and not seated. He totted up his columns of figures from the bottom upwards and not from the top downwards. He chewed on a spill of paper which he habitually held between his teeth with a lead pencil stuck behind his ear. In the heat of the day, when the sun scorched down, he would take off his hat, but would smooth his hand over his head so as not to offend against the prohibition of going bare-headed. He was punctilious. The inner significance of a matter never concerned him, only its arrangement and its outer form. Every few years he climbed up one rung on the ladder of promotion. He had been widowed for four years — an unusual situation — and subsequently married his deceased wife's sister whose husband had died. He

מקפיד על נקיון מלבושיו, משחיר בכל בוקר את מנעליו וסורק שערותיו בכל פעם שיוצא לעבודתו. הוא היה אוכל במתינות, שותה מעט שכר בסעודתו ולא היה טובל פתו במלח אחרי ברכת המוציא. לו באתי לתאר את תכונתו, את התחלתו בחיים, דבר נשיאתו את אשת-נעוריו ואת זו שלאחריה, היה עלי לכתוב שוב פרק שלם.

להיפך ממנו היה בנו ישראל החתן. הוא היה בעל קומה ממוצעת ולו ידיים ארוכות מעט. ניכר היה רישול בבגדיו, אי שיוק היה בתנועותיו ונוטה היה לדמיון מעט. האב היה איש צהוב, הבן שחרחר ובעל שפם דק. שיניו היו רעות; ודרכו היה לשים בשעת שיחתו את ידו על פיו. הוא היה מהיר במעשהו, נוח לשמוע אל דברי רעיו וגם שוכח במהרה את אשר אמר לעשות. כשלמד ב"חדר" היה רושם בעט-עופרת על גליוני הספר מלים שונות. בהגיעו לשנת שש-עשרה התחיל נוטה להשכלה והיה קורא את "דברי-ימיהעולם" לשולמן ואביו לא מיחה בו. שנה שלמה למד גם שפת רוסייה, אבל לא כצאה אותה שפה חן בעיניו ביותר. מהתנ"ך ידע אך חלקי ספרי-הזכרונות, שנקראים בטעות, נביאים ראשונים". מדקדוק למד איזה כללים בשמות ופעלים.

בליניץ היו מלבדו עוד סני בחורים שפרשו לדרך-ארץ ולתרבות, גם הם כבר מאורשים היו ונפגשו עם מיעודותיהם עוד לפני החתונה. אך הוא, ישראל, לא ראה את הכלה פנים אל פנים. נתן-נטע מיאן בזה, ולא הבין לרוח שר'ל בתו.

שר'ל עצמה היתה בעלת קומה גבוהה ומעט יפה, אך כתמי אדם בערו תמיד בחודי לחייה. עצלה היתה בעניני בית. משושה היה ליפות את עצמה. להרבות שיחה לא היה דרכה. היא ישבה לרוב על יד החלוק בחדרה בעלית הבית — החנות היתה במדור התחתון — והביטה לחוץ. על פי מקרה, לא אדע פתרו, באו לידי שני רומנים יהודיים, והקריאה בהם נתנה לה כנפים. לדינה עיר-מולדתה רק מקצת מן העולם היא. יש ערים גדולות רבות, כרכי-הים ומדינות שונות. יש גיבורים ואמיצ'ים, בני-אדם בני מזל ואנשים באים במצור. זה הולך לבטח דרכו וזה נכשל גם נכשל. אדם זה נחשב בקהילתו לירא-אלהים — הוא גולן פשוט. אין מתום בחברה. עולים ויורדים בתבל; ונלחמים הצבועים עם בני-אנוש הטובים. כן-אדם צעיר מופיע פתאום ומדבר רכות באזני עלמה ומורשך אותה בחבלי-אהבה. ואחר זה אומר הוא למכרה לבושת. — היא תבכה ותמר על גורלה הוא מטיל אימה עליה. העלמה בורחת ממנו בסתר ותבקש לה חסות אצל מודע אחד; וגם זה — חורש עליה רעה. היא עומדת על עברי פירפחת, אין מפלט ואין מבוא, ופתאום יבוא הפחדה והמציל... גיבורה אחרת חיתה עם אהבה בעוני ובמצוק; גירשה הוריה, על כי נתנה ידה לבחיר נפשה ולא לבחיר נפשם הם. הנאהבים והנעימים אמרו

never spent more than he earned, was meticulous about the cleanliness of his clothes, polished his shoes every morning and combed his hair every day when he went off to work. He ate moderately. He drank a little beer with his meals and never used to dip his bread in salt after saying grace before meals. Were I to enter into a description of his character, his early life, how he wooed and wed the wife of his youth and then the one that followed, I would again be committed to a whole chapter.

His son Israel, Sar'l's fiancé, was the exact opposite. He was of average height with rather long hands. One could perceive a slovenliness in his dress. His physical movements lacked co-ordination and he was inclined to daydream. His father was fair-haired but he was dark, with a fine moustache. His teeth were bad, and he had a habit of putting his hand over his mouth when he spoke. He was adept at his work. He quickly grasped what he was told but just as quickly forgot what he intended to do. When he was a pupil at the *heder** he used to doodle words with a lead pencil in the margins of his books. At sixteen he developed a tendency for the Enlightenment movement. He read Shulman's *World History* and his father raised no objection. He spent a whole year studying Russian, but the language had no particular appeal for him. He knew some portions of the historical books of the Bible — those sections which are erroneously called the "Former Prophets". Of grammar he knew some rules concerning Hebrew nouns and verbs.

There were two other young men in Linitz who had strayed away into worldliness and culture. They, too, were betrothed and actually met their fiancées before the marriage. But Israel never met his bride face to face before his wedding day. Nathan-Neta did not hold with these things, just as he did not understand Sar'l.

Sar'l was tall and fairly good-looking, but blotches of red always blazed at the points of her cheeks. She was lazy about domestic matters. She loved to preen herself and was not disposed to making conversation. Usually she sat at the window of her upstairs room — the shop was on the ground floor — and looked down at the street. By some chance, for which I cannot account, she had got hold of two Yiddish novels and reading them transported her far away. Her native town Ladyna was only a corner of the great world. There were many great cities, seaports and different lands. There were heroes and brave men, lucky people and those who had their tribulations. One man pursued a successful career, another encountered one obstacle after another. A person might be looked upon generally as God-fearing when in fact he was a common thief. There was no integrity in society. People had their ups and downs in the world, and the hypocrites waged constant war with decent folk. A young fellow might appear suddenly, speak tender nothings to a young girl and inveigle her into love, when all the while his ultimate intention was to sell her into a life of shame. — She wept and bemoaned her lot and he terrorized her. The girl stole away from him and sought refuge with a friend — but he too had evil designs upon her. She was poised on the brink of perdition. There was no escape or way out for her. Suddenly a rescuer and deliverer appeared... Another heroine lived with her beloved in poverty and destitution. Her parents had banished her because she had plighted her troth to the man she loved and not to the one they had chosen. In

* Traditional Jewish school where the Jewish child first learned to read and was taught the Pentateuch and Talmud.

The stuff
of romance

להשליך את עצמם לנהר, כי אפסה מהם כל תקוה; ולפתע פתאום נפלה לו, לאוהב, ירושה גדולה מדוד עשיר, אשר גר בארץ רחוקה, ועל שבע מעלות בעושר ובהון ביום אחד; בנה לו טירה כמו רמים ויחי עם חמדת לבבו כרוזן וכקצין. אמרו בעצמכם, אם מבינים בעיר לדינה ממערכת החיים.

utter despair the love-stricken pair had determined to drown themselves in the river. Then out of the blue her sweetheart inherited a fortune from a rich uncle who dwelt in a distant land. Overnight he awoke to vast riches and affluence. He built himself a ducal palace and lived with his beloved in princely magnificence.)

Just decide for yourself whether or not they knew all about life in Ladyna.

VI

בימים ההם התעלה דן המשרת בחנות נתן-נטי. הוא היה חרוץ במעשהו, משתדל בלבשו; לחייו מלאות ופיו מפולש תמיד. לו נשאה שרה את עיניה ותשכח שכח כי "כלה" היא. היא באה בכל שעת-הכושר אל החנות; הסתכלה בחמדה איך המשרת מוכר את הסחורה ואיך הוא מרדד בקלות את אמות הצמר או הבד ומקפל אחר זה הפל במהירות. הוא, אם גם לא לקחה לבבו ביותר, התכבד בפנימיותו, כי עושה רושם על בת הבית. מבלי-משים שם פעם את ידו על שכמה, והיא לא השפילה עיניה. אדרבה, האירה לו פנים. פעם אחז בידה ואימץ אותה, והנה רגש לא ידעה אותו עד כה התפשט בכל גנה. בבוקר אחד, כשלא היה איש בחנות, נשק אותה על פיה; ותברח בשכרון-נפש אל חדרה אשר בעליה. היא אוהבת אותו לפי תכנית ספרי-הרומנים. היא תלך עמו לארחות-ימים. הוא ילבישה כולה משי, ושניהם יטיילו אחחרי-יד על חוף הים. — ולו תתפרץ בערה בעיר הלהב יאחוז בבית אביה והפל יהיה למאכולת-אש. מתדלדלים הם מנכסיהם; היא תופרת בגדי זרים ותפרנס את בית אביה בדוחק. ה"תנאים" שנעשו עם החתן בליניץ נקרעו, ודן בא ומבקש אותה לאשה. — אוסף אחר: אביה מת פתאום; ודן הוא המנהל הראשי של כל בית-המסחר. הוא מרחיב את הנחלה, אשר השאיר המת, ומוסיף עליה. הוא אומר לישא אותה, כי אהבה; אבל חתנה ממאן לנתר על חלקו. ואז גמרו אומר שניהם, היא ודן, להמיתו בסם. השליח לאותו דבר מגלה את הדבר הזה, והם מושלכים יחד לבית-האסורים; על מרומי התקפה בא הכורת. —

שרל ירבה על יד שולחנה החלה לכתוב מכתבי-אהבה אל דן המשרת. היא כותבת ומחקת, ומרימה פניה בכל פעם אל הדלת. לפתע פיגרה ולא ידעה לכתוב עוד. ותקם ותפתח רומן אחד ותעתק ממנו מכתב-אהבה כצורתו, והוא היה מתאים לרגשות לבה; ואת המכתב הזה נשאה בעצמה אל החנות ותחבה אותו בלאט בידי אהובה. לא אאריך. שרל היתה כחולמת. דן הגיגה כל היום. היא קראה שוב את שני הרומנים ותבלע בנפשה כל הגה וכל חזק. היא לא ידעה להבדיל בין חייה בעצמה ובין החיים המתוארים בספר. ימי מסע אביה לקנות סחורות היו לה לימי רצון ופדות.

At that time Dan, the assistant in Nathan-Neta's emporium, rose up in the world. He was diligent in his work, he was well-groomed, his cheeks were full and his mouth was always agape. Sarah cast her eyes upon him and forgot that she was engaged to be married. She came into the shop at every possible opportunity and watched fondly how the assistant made his sales, measuring off the lengths of wool and linen with expert ease and then folding them with neat despatch. Dan, while not exactly captivated by her, nevertheless felt an inward pride that he had made such an impression on his employer's daughter. As though inadvertently, he once put his hand on her shoulder, and she did not lower her eyes. On the contrary she gave him a radiant look. Once he took her hand and squeezed it, and she felt a strange new emotion pass through her whole body. One morning, when there was no one about in the shop, he kissed her full on the mouth. She fled in a daze to her room upstairs. The love she felt for him was exactly that described in her romantic novels. She would fly with him across the seas. He would clothe her in silk. They would walk hand in hand together on the sea shore. If only a fire would break out in the city and the conflagration

engulf her father's house and everything perish in the flames. They would lose their all and become impoverished. She would become a seamstress, sew clothes for others and toil arduously to support her father's household. Then would the engagement with her fiancé in Linitz be broken off and Dan would come along and ask her hand in marriage. — Or perhaps her father would die suddenly and Dan become the manager of the whole business. He would expand the estate left by the deceased and increase its value. He would want to marry her out of love but her fiancé would refuse to renounce his rights. They would then conspire, she and Dan, to poison him. An accessory reveals the plan, they are both arrested and thrown into prison, together. Disaster has brought their soaring hopes crashing.

Sar'l sat herself down at her table and began to write love letters to Dan the shop assistant. She scribbled and crossed out, continually raising her eyes to the door. Suddenly her energies flagged, she did not know what to write. She got up, opened one of her novels and copied out a love letter from it exactly as it stood. Its sentiments expressed her feelings perfectly. She betook herself to the shop with the letter and thrust it softly into her beloved's hands.

No need to dilate. Sar'l was like a dreamer. Dan obsessed her the livelong day. She reread her two novels and absorbed every thought and vision. She could no longer discern where her real life ended and where the fiction depicted in the novel began. The times when her father went off on his travels to buy goods were days of

באחד הימים בבין־ערבים נפגשה עם חשוקה במרתף הבית ותחבק צוארי המשרת ונשקה אותו כמשתגע. היא שמה תמיד בצלחתו צרור־נופת ועוגות מתוקות, וקנתה בכל פעם בעדו תפוחים ושאר פירות. החתן שלה מליניץ שלח לה למתנה שרשרת־זהב ותחשק לשימה על צואר דן. בכל יום הריצה לו פתקה, וכבר ידעה למצוא מלים וניבים להגות נפשה. דן היה פתרה ונזר ראשה, הוא שמשה ואורה; ככוכב בל־ידעך הוא בעיניה. נאה הדודר הוא. הוא עולה בתפארתו על כל בחורי ישראל וכל בני העולם לא ישוו לו. נפשה קשורה בנפשו; רוחה שואפת אליה. מנשקת היא את האדמה שמתחת רגליו, היא כפותה לו; היא שייכת לו והוא, אך הוא, חלקה האחד, היחיד והמיוחד. כה חזרה ושנתה ושילשה על כל הניבים החמים שמצאה בסיפורים, ותאמן באמת באהבתה הנערצה אליו. אמה התמה לא ידעה ולא הבינה את הדבר.

ז

מחלוקת גדולה פרצה בלדינה.

שר"ב אחד היה שם והוא גדול על אחיו, נתנאל שמו. הוא איש יודע תורה, לא רק בהלכותיה. הוא היה נמנה בין היראים והנבונים, "עסקן" היה ורגיל היה לעבור לפני התיבה בכל תפילת־ערבית שבימות־החול. בין הרב דמתא ובינו שררה איוו קנאה תמיד; ויתר השר"בים שבעיר שנאהו, כנהוג. ומידה אחת היתה בנתנאל, שלא התאימה כל כך לתכונתו הקיצונית. הוא היה "עסקן" ולא אהב להודות על דבר, אם גם ידע ששגה בו. הוא היה גם קמצן מעט. ה"הכנסה" של שר"ב בלדינה לא היתה מעולם בשפע רב. לנתנאל כבר אשה שניה, ובנו הבכור מאשתו הראשונה היה חניכו ב"שחיות". לבן הזה, כמדומה שנחמן היה שמו, היתה רעיה צעקנית ושמה בתיה. מכרעה היתה לכל הדעות; ועם כל זה שלטה בבעלה, שהיה מפגר בלכתו, ומיררה בתלונותיה את חייו. חלק אחוז מן השכנים, שגם עמהם התקוטטה תמיד, נתנו לו עצה לגרשה. ולשיטה זו נטה גם השר"ב הזקן. לבתיה ולנחמן היה ילד חרש ואילם ויהי למשא גם לאביו ולאמו. בתיה שוב לא ילדה. ולעתים חשבה גם היא לקבל ספר־כריתות מבעלה ולהיפטר מה"לא־יצלח", אם אך יקח את הילד עמו לבית אבותיו. ואת הדבר הזה מיאן נתנאל לגמרי. פעם התפרץ בין בתיה ובין בעלה ריב גדול, ותשלך נעל על ראשו ותעש בו חבורה. מה עשה המוכה? ברח וישב בבית אביו ולא אבה לשוב לדירתו. ותאמר בתיה: הן אישי עזבני ואני אשב פה עם הילד! מה עשתה? לקחה את הגוף החרש, חיתלה אותו בכר, התגנבה לחצר בית־הקמיה ותניחהו לפני סף הבית.

הציצו היושבים בפנים כי באה היא עם הילד ויסגרו את הדלת בעדה. הימים ימי סתיו. איוו שעות מונח היה המחולל בלי חסות; וכאשר ניחמו על זה ויפתחו את הדלת ויביאו את הילד הביתה, לא שהה שם הרבה. הוא התקרר בחוץ וימת אחרי שני ימים, ותהום לדינה למעשה הזה.

longing and deliverance. On one such occasion, at twilight, she met her beloved in the cellar of the house, put her arms round his neck and kissed him like one demented. She would place sugar buns or sweet biscuits on his plate. She bought apples and other fruit for him. When her fiance in Linitz sent her a gold chain for a gift she longed to place it around Dan's neck. She sent him a *billet-doux* every day and by this time knew how to find words and phrases to express her feelings. Dan was her crown and diadem, her sun and her light. To her he was a constant shining star. He was so elegant and handsome. He was handsomer than all the other young Jews; indeed there was no one in the whole world to compare with him. Her soul was bound up in his. Her whole being longed for him. She could kiss the ground beneath his feet. She was his slave. She belonged to him; and he, he alone was all she wanted in life. Thus she told, retold and repeated again all the burning clichés she found in her novels and was truly convinced of her tremendous love for him.

Her guileless mother neither knew nor even suspected anything.

VII

A fierce controversy broke out in Ladyna.

There was a *shochet* and inspector named Nathaniel. He was learned in the Torah, not just in its laws, and was reckoned among the God-fearing and scholarly. He was active in the community and regularly led the service during weekdays. A certain jealousy prevailed between him and the local rabbi. The other *shochets* hated him; naturally! Nathaniel had one trait which did not seem to fit his extremely pious character. He was stubborn and hated to admit a mistake even if he knew quite well that he was at fault. He was inclined to parsimony. The income of a *shochet* in Ladyna was never very large. Nathaniel had married a second time, and his eldest son by his first wife was apprenticed to him as a slaughterer. This son, whose name, I think, was Nahman, had a nagging complaining wife called Batya. She was ugly by any standard, but despite this she domineered over her sluggish husband, making his life miserable with her grumbling. A few neighbours with whom she quarrelled regularly, advised him to divorce her. Old Nathaniel was inclined to this view. Batya and Nahman had a deaf mute child who made both parents' lives a burden. Batya bore no more children. She herself often toyed with the idea of asking for a divorce in order to be quit of her ne'er-do-well if only he would take the child with him to his father's house! But this Nahman steadfastly refused to do. Once a violent argument broke out between Batya and her husband. She threw a shoe at his head and raised a bruise. What did the injured spouse do? He fled and lived in his father's house and showed no wish to return to his own home. Batya said; "So my husband has left me here holding the baby." What then did she do? She took the dumb creature, wrapped him in a bolster, crept furtively into the yard of her father-in-law's house and laid him down on the doorstep. When the people in the house peeped out and saw her coming with the child, they locked the door against her. It was autumn. The swaddled infant lay there uncovered for several hours. When at last they had pity upon him and took him into the house, he did not long survive. He had caught a chill out in the open and died two days later. Ladyna was shocked by what had happened.

איזה אנשים קינאו לדבר וקראו כי רצה פשוט נעשה בבית הש״ב הראשי. ואחרים רק משום ניגוד אמרו את ההיפך: זה לא ידע ואינו אשם, ואך לשוא ישימו עליו חטא. הללו בכח והללו בכח. ריב בקהילה ישראלית! ההמון ובני דלת-העם, שאינם אהבים את „כלי-הקודש“, האשימו את הכהן המברך על הזבח ואינו מרחם על ילד חלש. וזה סיבב שהרבה בעלי-בתים ואמידים עמדו לימינו של הש״ב וימאנו להורידו ממשמתו. גם אילי העיר, שלמרות קנאתם ותחרותם יחד היו בעיני שאר תושבי העיר למשפחה אחת, נפלגו עתה לשתי מחנות ממש. תאנת הנצחון אכלה בכל פינות העיר. בבתי-התפילה, בשוק וברחובות ובכל מסיבות-אנשים דיברו ושחו והתנכחו רק במאורע הזה, הוא אך הוא היה תוכן הלבבות והמחנות. הרב דמתא לא רצה להגדיל עוד את המדורה וישם לו פנים כאילו עומד הוא על עצמו. מה שייך? על תלמיד-הכם ועל איש המשרת את הקהל להקפיד גם על רבב שבבגדו. ולאידך, בך-תורה שעבר עבירה הלא בודאי הוא מהרהר בתשובה ואלהים נושא לו את עונו. נתן-נטע גיבורנו רחוק היה עד היום מהתערבות גמורה בעניני הקהל, ומעולם לא אמר: קבלו דעתי. אבל בהתפרץ המחלוקת גם עליו עברה הרוח ויגמור אומר, מבלי נדע טעמו של דבר, לעמוד גם הוא לימין נתנאל, שכבר מוחרם היה מהצד שכנגדו ולא רצו לאכול משחיטתו; וגם לא הניחו אותו לעבור עוד לפני התיבה. מה עשו נתן-נטע וחבריו? יסדו „מנין“ קבוע בבתי-הם; ושם כיבד הש״ב הנזוף את האלהים מגרונו. בשבת אחת, בה התפללו בחדר הגדול הסמוך לחנותו של נתן-נטע, קראו גם את דן המשרת לעלות לתורה. החדר השני היה מיוחד לנשים, ותר א שרל את חשוקה עומד לפני ספר-התורה הפתוח ומלית על שכמו ומברך, ולבה עלה.

There were some who took the affair up hotly and said that plain murder had been committed at the *shochet's* house. Others out of sheer contrariness claimed just the opposite. He had not known and could not be held to blame and it was useless to try to represent him as guilty. Some said one thing and some another. A quarrel in a Jewish community! The common people and the poorer elements who had little love for religious functionaries condemned him as a priest who sanctimoniously blessed the sacrifice but had no pity over a weak infant. This motivated many burghers and well-to-do to take the side of the *shochet* and refuse to remove him from office. Even the leaders of the city, who, despite their jealousies and inner rivalries, had always been looked upon as a strongly knit family, now split into two factions. A lust for victory consumed every section of the city. In the synagogues, in the market place and the streets, wherever people gathered, the incident was made the sole topic of conversation and discussion. It occupied everyone's attention exclusively. The rabbi of the town had no desire to fan the conflagration and pretended

that he was *holding aloof* from the matter. What concern was it of his? A scholar and the incumbent of a public office must indeed be meticulous about any spot of grease on his clothes! On the other hand a learned man who had transgressed must surely be thinking about repentance and God would forgive him his iniquity. Nathan-Neta, our hero, had hitherto held back from complete involvement in communal affairs. He had never insisted that they accept his opinion. But now, when this dispute flared up, he too was infected. He made up his mind, no one knows for what reason, to stand up for Nathaniel, who had already been condemned by the opposition now refusing to eat meat slaughtered by him. In addition they prevented him from leading them in prayer. What did Nathan-Neta and his followers do? They established a *minyan** in their own homes, where the rejected *shochet* honoured God with his voice. One Sabbath when the group met to pray in the large room adjoining Nathan-Neta's shop, Dan, the shop assistant, was called up to the reading of the Law. The next room had been reserved for women congregants and Sar'l saw her beloved standing wrapped in his prayer shawl pronouncing a benediction before the open scroll of the Law. Her heart was filled with elation.

VIII

הריב הולך הלוך וקוץ, הלוך וקוץ. בחלושי-הכוח התעורר איזה עוז וחפץ להוכיח ולשים לאל את דעות שכנגדם. ואנשים, שעד היום היו נחבאים אל הכלים, משמיעים קולם במערכת שני הצדדים. הימים כמעט כימי דתן ואבירם בדורם של משה ואהרן במסע במדבר. בימי שבתות אחדות כבר החלו „ההכאות“ בתוצות ובא הדבר לידי „חילול-השם“. כל צד רוצה לגבור ולהפיל למדחפות את הצד השני. החפץ התמידי בין אנשי עיר כזו, להרויח כסף ולהוסיף הון בחיים, כמעט נדחה מפני אהבת הניצח. אין צרכים ישראלים אחרים בלדינה, כי

The controversy, gaining momentum, grew fiercer and fiercer. Normally vapid and weak characters summoned up strength and rhetorical powers to subdue their antagonists. Men who had hitherto modestly effaced themselves now raised their voices loud in the battle between the two factions. These were days reminiscent of the rebellion of Dathan and Abiram in the time of Moses and Aaron, when Israel journeyed in the wilderness: There were Sabbaths when blows were exchanged in the street – a disgrace to Judaism. Each faction wanted to prevail and bring the other to its knees. The constant desire of the men of the town to make money and add to their wealth was almost pushed into the background in favour of triumphing in the controversy. Communal

* Minimum number of congregants required for public prayer.

אם לדחות את נתנאל מכהונתו או — להשיב אותו על כנו. איבה עזה מילאה את העיר, ותפלגו לבבות איש וקרובו, איש ואנשי ביתו. נתננטע לא אך מגין בכל עוז על נתנאל, כי גם כצביא הוא, שלא כדרכו, במסלגתו. אולם דבור'לה רעיתו מתלוננת בסתר לבה על השריב קשה-הלב. מעשה בל-יעשה עשה...

בימים ההם נתן דן המשרת את בגדו לחייט אחד לגהצו; וימצא האומן גליון אחד בצלחת. נתגלגל אותו מכתב ובא לידי מרדכי בעל בית-מסחר-הברזל. הוא נמנה לצד השני ממפלגת נתננטע ויהי מאויבי השריב נתנאל. קראו את הגליון ומצאו שהוא כולל מכתב-אהבה מבתו של נתננטע. ומלבד המקרה הלא-נעים הזה, הנה אזנים לכותל ועין לבני-אדם. שיח ושיג בין משרת בחנות ובין בת אדונו לא יעלם ימים רבים מאחריים. כל איש השומע בפעם הראשונה את הדבר מגלה אותו לחברו בחשאי. אשה מספרת לרעותה את אשר הגידו לה, ובזמן קט ידיו בזה כל פה.

לא אלאה את הקורא. מכתבה של שרל מסרו לידי אביה. ותפול רוחו וזרף מדבר המחלוקת מיד. — הוא לא ידע עצות בנפשו. כי הן דן היה הרוח החיה בכל אופני מסחרו והיה נשען עליו במעשהו בכל. אולם נתננטע לא היה כבאדם דוחה עיקר מפני עיקר. עוד באותו שבע סידר חשבונותיו עם משרתו ויפטרם מעבודתו. את מכתבי בתו קנה ממנו בממון; ותנאי התנה עמו, כי יעזוב מהרה את העיר. ויצא דן מלדינה. ביום שלאחריו עלה נתננטע לעליה ונכנס לחדר בתו. היא יושבה ותפירה לבניה, שהכינו לה לימי נישואיה, ועיניה מפתחות אל מלכתה. ניגש אביה אליה וינח צרור מכתביה לפניו. כעבור שלושה ירחים חגגו את חתונת שרל. דבר המחלוקת בינתיים חדל. השריב נתנאל שבק חיים.

affairs in Ladyna were reduced to one single issue, namely, of having Nathaniel removed from office or alternatively of having him fully reinstated. A deep enmity split the city. It severed the bonds of kinship between relatives, and divided households. Nathan-Neta did not just champion Nathaniel with all the power at his command, but, unprecedented for him, he actually headed his faction. But his wife, Dvorele, grieved secretly over the stone-heartedness of the *shochet*. He had done something that no man should do.

It happened while all this was taking place that Dan, the shop assistant, took his suit to a tailor to be pressed. The tailor found a sheet of paper in one of the pockets. The paper was passed around and came into the hands of Mordecai, the ironmonger. He belonged to the faction opposing Nathan-Neta and was one of the enemies of Nathaniel, the *shochet*. The paper was read and found to be a love letter from Nathan-Neta's daughter. Apart from this unpleasant circumstance walls have ears and men have eyes. The affair between the shop assistant and his master's daughter could not long remain concealed from others. Everybody who heard about it for the first time promptly told his neighbour about it in confidence. A woman would pass it on to her friend and very soon every mouth had taken it up.

I shall not weary the reader. Sar'l's letter was handed to Nathan-Neta her father. His heart fell and he at once withdrew from the controversy. He did not know which way to turn. It was true that Dan was the moving spirit in running his business and he relied on him in everything. But Nathan-Neta was a man of principle. Within the week he settled his accounts with his assistant and dismissed him. He bought back from Dan all his daughter's letters; he did so on condition that the assistant leave town at once: So Dan made his departure from Ladyna.

The next day Nathan-Neta went upstairs and entered his daughter's room. She sat there sewing the trousseau which had been prepared for her marriage. She was closely absorbed in her work. Her father came up and put the bundle of letters down in front of her. A smack on the face was heard. The young girl sat miserable and all alone in her room.

Three months later Sar'l's wedding was celebrated. In the meantime the controversy had subsided. Nathaniel, the *shochet*, had departed this life.

IX

נוטע אדם גן ויעזקהו ויסקלהו וינקהו ויבנה לו גדר. מלקט הוא ומוציא את האבנים והחרולים מבקעי האדמה, חופר בשטח ממעל, שם זרע מתחת לרגבים ושופך עליהם מים בכל בוקר, אם לא ימטירו השמים. כל זרע מכה שורש, הולך ומתאבך למטה ומוציא פרח למעלה; יעלו עלים ויכסו את הגרעין. הילד נקשר עם תחילתו. השמש נותן חום, עוצם וגידול, אם משפיע הוא במידה וקצב; יוצא הוא מנרתיקו, שורף הוא ומיבש, נפתחות ארובות של מעלה יותר מן השיעור ונשקע הזרע, דורך אדם ברגל גסה על עשבים ורומס כל חי חרע. כשיעטה הגן מעטהו הידוק, כשיפתחו השושנים,

A man once planted a garden. He prepared the soil, removed the stones and built a fence around it. He gathered up the rocks and weeded out the thorns from the crevices in the ground. He dug and smoothed out the ground. He sowed seeds under the clods and watered them every morning when rain did not fall. Every seed took root, thrusting powerfully into the soil below and producing buds above. Leaves grew and covered the roots and the young plant had begun its life. When the heat of the sun is temperate it nourishes the plant and promotes quick growth, but when it blazes forth excessively it scorches and withers it. Similarly, should the windows of heaven open wide in flood, the seed might well be drowned. Someone may walk on the grass and with clumsy brutal foot trample down every living plant and seed. One sees a garden, delightful in its green foliage, the roses blooming, the fruit smelling fragrantly,

כשהפירות נותנים ריח, לא ידע המטייל ולא ישים לב, כמה פעמים כמעט היה נשחת כל החזון אשר לפניו, לא יספור את לילות-הונעה ולא ידע מבני-רשף ומקטב מרירי, ההולכים לילות את אשר יברא אדון ההנהיה בכל פעם מחדש.

הקורא אל יחשדני בחיבה יתירה לשרל. משאת-נפשי לא היתה ומעולם לא כרעתי לה, ועם כל זה דמי לא ישקוט בקרבי, כי אראה בחזון איך הכלה שוכבת על המיטה ורק כותנתה לבשרה. אופל בחדר, כי נסגרו תריסי החלון מעבר השני, לבלתי יביס גם הלילה למה שבפנים. וירד מהמיטה השניה חתן צעיר, שלא צמחו לו עוד שערות זקנו, ויעל נפחד ונדהם על המיטה השנית בריחוק שתי אמות ונגע בצמח המתעורר ומתכווץ. אנהה חרישית. אין אהבת-המין, גם לא תאנת-בשרים, כי אם מעין חוקה בנחלה. והשטר נכתב ארמית ובירכו לפני זה על כוס. נפסל פרי גידלוהו בעמל, נהרסה גדר ועלו שמיר ושית בחיי בני-אדם אטורים מעתה יחד...

הנה במשל אדבר, ואת הנמשל עוד נלמד לדעת מהדפיכ הבאים.

and is unaware as he strolls through it, how often the lovely vision he sees before him has almost been destroyed. He cannot reckon the nights of anguish, the sparks, the pestilence which tend to destroy what the Lord of Being continually creates anew.

The reader should not suspect me of overfondness for Sar'l. She was never my favourite and I never bowed before her; nevertheless my heart cannot be still when I visualize the bride lying on her bed with only a night-gown covering her body. The room is dark, the shutters fastened from outside, so that even the night should be unable to see what was happening within. The young man climbs out of the other bed. The hair of his beard has scarcely begun to sprout. Trembling and fearful he approaches the other bed placed a few feet away and touches the awakened, trembling plant. A quiet moan. No sexual love, no passion of the flesh, just a formal taking possession of property. The marriage deed has been duly written in Aramaic, blessings have been recited over the winecup. The fruit, nurtured with so much toil, has been despoiled, the fence broken down, thorns and brambles grow up in the lives of two people confined to each other from now on...

I have been speaking in parable. Its application will become apparent in the pages which follow.

X

כוכבא דשביט נראה בעצם היום, קרנים בראשו לשני עבריו וזנבו הארוך משתרע עד לאורך מיל, וירא העם ויבהל. מלחמה בארץ! שבטי הפולגרים אמרו להסיר עול התוגרים מעליהם, שנשאו אותו זה דורות רבים. ונלחם הגוי הקטן עם התקיף ממנו. לאום נוצרי מבקש חופשתו מבעלי-האיסלם הקשים, ולא יכול לעמד לבדו בפני הרבים, התקיפים ממנו. אז עבר אלכסנדר השני עם מחנהו דרך ארץ רומיניה ויבוא לעזרת בני אמונתו. רומיניה פתחה שעריה בחפץ בפני החיילות; והרוסים לחמם ומימם בכסף ישבורו. מתיר-מספר מן עם היהודים נלחמו גם הם בחיל-צבא רוסי, ומספר לא-קטן לקח חלק בעסקי המלחמה. נוסף על ענפי המסחרים הפעוטים עד אז בא דבר חדש ושונה לגמרי מזה שעד כה. שנים או שלושה יהודי לדינה השיאם דמינם להתעשר גם הם, ויבואו עד בוקרשט הבירה, ושם היו „שואבים ממוך בידיהם“.

התוגרים מחזיקים מעמד. גדרים גדודים עוזבים בכל פעם תחומי רוסייה הכבירה, נלחמים בחרב ובחנית. תופשים בקני-רובה חדשים ומורים אש מכלי-תותח. אין מספר לנופלים על שדה-קרב. המות לא ידע ירחילי-דה. צעירים ובאים-בימים, יחידים לאבותם ואחים גם יחד מתגוללים בדמם. צועקים הפצועים, נהמים הסוסים, שירו לבטנם כלי-המפץ, ומשליכים את רוכביהם מעליהם; ורמסו ההולכים על-ארבע את גיבורי-החיל לפני רגע. אין עליה וירידה, אין הבדל בין חי ומדבר. שינים נושכות נעקרות שורות שורות. שריונים קופצים באויר. רועשת האדמה. מלאך המשחית הוא המצביא בשתי המחנות, ועל ידו שבעה משרתיו: דם ואש ותימרות-עשן. צברה חעם, סערה וכליח.

A comet appeared in broad daylight. It had horns on both sides of its head and its long tail flared out about a mile in length. Men saw it and were terrified.

War on earth. The Bulgarian tribes decided to emancipate themselves from the Turkish yoke which had lasted many generations. The small nation battled with its powerful antagonist. A Christian people was trying to break free from its harsh Moslem masters, but could not stand up alone against their superiority in strength and numbers. Alexander II then passed through Roumania with his forces en route to assist his fellow Christians. Roumania gladly opened its gates to the soldiers and the Russians paid money for their food and water. It was true to say that a few Jews served in the Russian ranks, even more were busy with trade resulting from the war. Something new and entirely different was added to the usual run of petty trading and business. A few Jews in Ladyna too were inspired with the notion of getting rich. They travelled to Bucharest the capital and there they grabbed money with both hands.

The Turks held fast. Continuous reinforcements poured out of the confines of mighty Russia and fought with sword and spear. They were armed with brand new rifles and fire belched from heavy cannon. There seemed no end to the casualties which fell on the battle-fields. Death took no note of age. Young men and old, only sons and brothers were engulfed in their own blood. The wounded cried out, and the horses whose bellies had been torn open by explosives screamed as they threw their riders from them. Those still on their four legs trampled down those who a moment previously had been lusty warriors. Dumb animals and articulate men perished without distinction. Biting teeth torn out by the row, armour flying in the air; the earth shook. The true commander of both armies was the Angel of Death. With him were his seven ministers: blood, fire, pillars of smoke, anger, wrath, whirlwind and perdition.

ובכל בתי המדרשות ובתי התפילה של עיירות בני ישראל
ברוסיה הרחבה השאלה מרחפת על כל פה: למי ממפלגת
הלחמים האלה יהיה הנצחון? הללו בכה והללו בכה, ותפלג
העם שוב לשתי מחנות. נצים ומתנכחים יחד איש עם רעהו:
מי יעלה ומי ירד? מתבטלים מן התורה ומן התפילה וגם
מ"עניני דעלמא" ורק דנים ומעיינים בדבר המלחמה. אדם
אוכל סעודתו בצהרים או בערב, והאשה עקרת הבית אומרת:
"בריל, או שמעיה, אמור לי, מה תהיה אחרית ההתנגשות?
היחדרו הרוסים הלאה או יסוגו אחור?" בין בני יעקב לא
יחסרו גם בקיאים בתכסיסי מלחמה; וכל אחד הוא חכם בזה
מחברו. זה קופץ ואומר: לינני כחד ברזל; והלז אומר: עם
פלאי הוא שבט הישמעאלים. נשכחו, נשכחו כל הדאגות
הביתיות וכל הצרכים הפרטיים, והכל סופרים ומזנים: בכמה
חדשים וימים יכבשו הרוסים מבצר פלונז או אלמוני? ביותר
התנגשו הלבבות בהצות חיל רוסיה על פלונז ולא יכלו לה.
יהושע כבש את יריחו בחצוצרות ובשופרות. לרוסים לא היה
אז בדגן.

ישראל חתן נתן נטע היה מן המעטים שהיו יודעים גם
ב"חדשות שבעולם". ובבואו לבית התפילה הטו לו אוזן. אבל
אותו היו מעסיקים בלבבו גם עניני נישואין. — הוא הרגיש
כי שרל רעייתו אינה מתבבתו כראוי; ולא ידע — ידע שהוא
אהב אותה. כי אמר לנשק אותה השתמטה ממנו. כי החזיק
בידה ניתקה אותה מידו. כי הרבה לדבר אליה ממליזלבו.
ענתה על אלה רק בקצרה. הוא השתוקק אליה תמיד; היא
לא השתוקקה אליו כלל. אמנם היא הרתה ללדת, נתפל במלאות
ירחים המישה נפלא אשת.

הוא נסע ללינין, לבקר את הוריו, ולא אבתה האשה הצעירה
ללוותו על דרכו. הוא כתב לה מעיר מולדתו שני מכתבים
בזה אחר זה, מלאים אהבה וגעגועים; והיא אז רק בדה חשבה.
האלך רכיל בה? היא לא הביטה בעיני איבה גם על המשרת
השני, יורש מקום הראשון. אמה, דבור'לה, השתדלה לקרב את
לב בתה לבעלה. — בדברים כאלה עיני אשה רואות יותר
משל איש. — אבל היא לא ראתה פרי בעמלה.

ותהר שרל עוד ותלד בן, וימת אחרי ירחים שלושה.
אחרי שנתים ילדה שוב בת, שלא האריכה גם היא ימים.
וישראל הנה החל להתחנך בעניני החנות. בתחילה עשה זה
בלי חפץ. היה לו חבר, שעלה לו לכתוב על אודות מאורע אחד
בעתון עברי, וקינא בו. ויאמר: מוטב להיות כותב במכתב
העתים מלהיות חנוני. אבל חותנו מושל בו. קודם כל צריך כך
אדם לעמך על רגליו בדבר מסחר וקנין. כשלא היו קונים
בחנות, שח חותנו עמו גם בשאר דברים. ישראל התחיל להיות
גם רואה-החשבונות.

בשנה זו נולדה מרים, אשר לשמה ולזכרה מוקדש אותו
סיפור. ותעמד שרל אחר זה מלדת.

In all the houses of learning and of prayer in the Jewish
townships of Russia the question on the tip of everyone's
tongue was: Which of the two contending hosts would
triumph? Some said one and some the other; once again
folk were split into two camps. Every man strove and
quarrelled with his neighbour. Who would be victorious
and who go down to defeat? Learning, prayer and even
worldly business were neglected. There was only discus-
sion about the progress of the war. A man sits down to
his midday or evening meal and his attentive wife asks:
"Berl!" or "Shmaya! Tell me, how will the conflict end?
Will the Russians advance further or will they be forced
to retreat?" Military and strategic experts were not
lacking among the descendants of Jacob. And each and
every one of them was wiser than his neighbour. This
one would jump up and say, "The Russians are as
strong as iron," and the other would retort, "These
Ishmaelite hordes are a fabulous people." All domestic
anxieties and all private needs were completely forgot-
ten. Everyone was calculating and reckoning, how many
months and days will it take Russia to subdue this or
that fortress? Mostly the disputations were about the
campaign against Plevna which dragged on without
success. Joshua had conquered Jericho with trumpets
and rams' horns. Obviously the Russians had no Joshua.
Israel, Nathan-Neta's son-in-law, was one of the few
who also had some knowledge of world affairs. When he
came to the synagogue they turned to listen to him. But
he was inwardly deeply worried by his own marital
affairs. He could feel that his wife Sar'l was not properly
affectionate to him. Yet he knew that he loved her.
When he sought to kiss her she evaded him; when he
took her hand she snatched it out of his grasp. When he
spoke freely to her out of his full heart, she answered him
abruptly. He yearned for her all the time, but she did
not care for him at all. Nevertheless, she became preg-
nant, only to miscarry in her fifth month.
He went to Linitz to visit his parents but his young wife
was unwilling to accompany him. From his native city
he wrote her two letters in quick succession full of love
and longing, but she was still preoccupied with thoughts
of Dan. Shall I reveal some gossip? She did not look
inimically on the new assistant who had succeeded Dan.
Her mother, Dvorele, tried to turn her daughter's affec-
tions to her husband. — In these matters a woman's eyes
see much more than a man's. But her efforts were
fruitless.

Sar'l again became pregnant and bore a son, who died
after three months. After two years she again bore a
child, a daughter who also died in early infancy. Israel
now began to acquaint himself with the affairs of the
shop, at first without much enthusiasm. He had a friend
who had managed to publish an article for a Hebrew
periodical about some contemporary event. He envied
him, saying that it was better to be a contributor to
periodicals than a shopkeeper. But his father-in-law held
sway over him. The first essential is for a man to
establish a foothold in business and commerce. When
there were no customers in the shop, his father-in-law
would talk to him about other things. Israel also began
to do the book-keeping.

That was the year in which Miriam, to whose name and
memory this tale is dedicated, was born. Sar'l had no
more children after her.

יוֹסֵפְתִי הִיא. עֲבָרוּ יְמֵי הַתְּפִילּוֹת וְתַחֲנוּנֵים לַיהוּדִים וְיְמֵי חַג־הַאֲסִיף הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם. מִשְׁנֵי־עֶשֶׂר חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה מִקֹּדֶשׁ שְׁלִישׁ שֶׁל חֹדֶשׁ לְבִקְשַׁת סְלִיחָה מֵאֵל נֹרָא וְאֵל חַנוּן, וְשִׁבְעַת יָמִים מִמֶּנּוּ לִישִׁיבָה בְּסוּכּוֹת, כְּבִימֵי עֲזָרָה אוֹ יְמֵי מִשָּׁה. חִדְתָּ אֱלֹהִים מִבְּקִשְׁתָּ עֵינֵינוּ נֶפֶשׁ וְיִדְדֵינוּ דְּבָרִים מִבְּנֵי־אָדָם, וְאֱלֹהִים — חוֹגְגִים לוֹ בְּעַל־יְהוָה וְעַל־יְתָמִים וְעַל־יְעָרְבֹת וְשָׂרָא מִיָּנַם. וְשִׁירְתוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵרֵי הַגּוֹלָה וּבְשָׂאֵרֵי מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֶת אֱלֹהִים זֶה וְאֵת זֶה. — נִדְעָךְ הַקִּץ וְסֵרָה מִמְּשַׁלְתּוֹ הַרְחֵבָה. הָעוֹלָם מִכְּסֵה פָּנָיו כִּבְנֵי שִׂירָד מִנְכַסְיוֹ...

וְיֹסֵעַ אוֹ נִתְּרָנְטֵעַ לְעִיר גְּדוּלָה בְּהַחֲלִיק לְקִנּוֹת סַחֲרוֹת לְיְמֵי־הַחֹרֶף. מִסִּלְת־הַבְּרוֹז לֹא אֵין בִּימֵים הָהֵם. נֹסְעִים בְּנֵי־אָדָם בְּקִרְוֹן אוֹ בְּעֵגְלָה אֶף מֵהַלֶּךְ שִׁבְעָה אוֹ יָרֵחַ יָמִים. הַדְּרִכִּים בָּאָרֶץ רוֹסִיָּה לֹא מִשְׁרִים הֵם. נֹסֵעַ אַתָּה אִיזָה מִיֵּל וְאֵין בֵּית וְאֵין יוֹשֵׁב. וְכִי תֵעָבֹר דֶּרֶךְ כְּפָר דָּל בְּמֵרָאָהוּ, הַעֲגֵלָה מִתְנוּעֶעֶת עַל הַגֶּשֶׁר הַרְעוּעַ וְאַחֲר־כֵּךְ הִיא עוֹבֶרֶת בֵּין הַבָּתִּים הַקְּטָנִים, שְׁנֵרָאִים כְּמַעַט כְּאֱהָלִים שְׂבֻדִּים. עוֹד מֵעַט־קֶט וְשׁוֹב הַנֶּךְ בְּמִשׁוֹר בְּלִיקָק, יִפְסִיקוּ רַק עֵרִימַת־תְּבֹן אוֹ עֵץ בְּחֵד בִּירְכַתִּי הַדֶּרֶךְ. הָאָרֶץ כְּאֵן אִינָה גְּדוּרָה עוֹד וְאִינָה נְחָלָה, שִׁישׁ עֲלֶיהָ שׁוֹבֵר. הַעֲמִים עוֹד לֹא נִפְלְגוּ לְלִשׁוֹנוֹתֵיהֶם בְּגוֹיָהֶם. הַיּוֹם הוּא רַק מִשְׁעוֹל לְעָרֵב.

הַסּוֹסִים מִפְּגָרִים לְלַכְתָּ. הַעֲגֵלָה מִתְהַלַּכַת בְּכַבְדוֹת. וְיִרְדַּ נִתְּרָנְטֵעַ מֵעֲלֶיהָ וְיִלֶךְ רִגְלֵי. הוּא אוֹמֵר לְהַתְּפַלֵּל תְּפִילַת הַמְּנַחָה וְיִשֵּׁס הַצְּדָה. הוּא צַעַד אִיזָה צַעֲדִים, פְּנָה מֵעַט לִימִין וְשׁוֹב פְּנָה לְשִׁמְאַל, וְהִנֵּה נִעְלָמָה הַעֲגֵלָה עִם שִׁירְתוֹ וְהוּא תוֹעָה בְּשֵׁדָה. וְיִשָּׂא אֶת עֵינָיו וְהִנֵּה הוּא רֹאֵה כְּעֵין צַל מְרַחֵק, כְּמוֹ שְׂרֵבִיט שֶׁל אֵשׁ נּוֹצֵץ בְּאוֹרֵי. הַשָּׁמַיִם כְּבָרוֹל. אִישׁ כְּבָר־טֵשִׁים הוֹלֵךְ כְּפּוֹף וְתַכְרִיכִים לְבָנִים נֵרָאִים מִבֵּין שׁוֹלֵי מַעִילוֹ הַסַּחֲרוֹר. נַחֲשׁ עֲקֻלְתָּן מִקִּיף אֶת בְּטָנוֹ כַּחֲגוּרָה; וְעַל שִׁכְם הַהַלֶּךְ טַעוֹן יֵלֵד מַחֲוֹתֵל. שׁוֹב נּוֹצֵץ הַשְּׂרֵבִיט שֶׁל אֵשׁ; וְקוֹל אִיוֹם מְרַעִים וְקוֹרָא: לֶךְ וְאֵל תַּעֲמוּד, נִתְנַאֵל אִישׁ־הַדְּמִים! שְׁעָרוֹת נִתְּרָנְטֵעַ סַמְרָד וְעֵינָיו בְּלִטּוֹ מַחֲוֹרִיָּהוּ. בּוֹדָאֵי שְׁמַע עַל דְּבַר מַעֲשִׂים כְּאֵלָה נִאֲמָרוּ בְּסַפְרִים. אֲבָל הוּא עֵתָה בְּשֵׁדָה לְבָדוֹ וְאִישׁ אֵין אַתָּה, הוּא רֹאֵה בַחֹשׁ חֹזֶק מַעוֹלִם־הַפְּלֹאוֹת. הוּא נִשְׂאָר נִיצֵב כִּיֵּתֵד וְלֹא יִכַּל לְמוֹשׁ מִמְּקוֹמוֹ מְרֹב פַּחַד. אֲבָן מִתְּגוֹלְלַת לְרִגְלוֹ. הָאֲבָן כְּמוֹ מִתְּנַשָּׂאָה מְאֵלֶיהָ, הִיא עוֹלָה וְיִרְדָּתָה, עוֹלָה וְיִרְדָּתָה. נִתְּרָנְטֵעַ מַחֲזִיק בְּצִיצִיּוֹתָיו וְקוֹרָא „שְׁמַע יִשְׂרָאֵל“. וְכִרְגַע תָּם כָּל הַמְּרָאָה. הוּא רַחֹק כְּרַבַּע מִיֵּל מֵהַעֲגֵלָה; וְהַעֲגֵלָן קוֹרָא לוֹ: „רְבִי נְתָן, לְמָה תֵּאָחֵר לַכֶּת וְלֹא תַעֲלֶה עַל הַעֲגֵלָה?“ אֵל יַחֲשַׁבְנֵי הַקּוֹרָא לְבַעֲל־דְּמִיוֹן. הַנְּנִי מִסְּפָר לוֹ מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה וְלֹא רַק דְּבָרֵי אַגְדָּה וְשִׁירָה.

It was an autumn day. For the Jews the solemn season of prayer and supplication had passed, as had also the days of the Harvest Festival which followed them. Out of the twelve months of the year a third of one month was given over to beseeching forgiveness from the awesome and merciful God and seven more days to dwelling in tabernacles as in the days of Ezra or Moses. The divine mystery demands affliction of the soul and confession of deeds from men; and God — they feast Him with willow and myrtle leaves and palm branches and other species. Jews in all the cities of the Exile and the remnants of settlements in Israel worship these two gods. — Summer is defeated and his wide dominion has passed away. The world covers its face like a son who has lost his fortune.

It was then that Nathan-Neta journeyed to a large city in Volhynia to buy his winter stocks. There was no railroad yet at that time. Men would travel by carriage or by cart for as much as a week or even a whole month. The Russian roads were very rough. You could go for miles without seeing a house or a living person. When you journeyed through a nondescript village the cart would tremble over a rickety bridge before passing among the small houses which resembled tumble-down tents. A moment or two later you were back again on an endless highway, with only an occasional hayrick or a solitary tree far back from the road. The countryside here was as yet unfenced and the title to land had not yet been settled. The people still had no national or ethnic consciousness. Day was only a corridor leading to evening.

The horses plodded on slowly. The cart creaked heavily and Nathan-Neta climbed down and trudged along on foot. He decided to say his afternoon prayers and turned aside from the road. He took one step, and then another few paces. He turned right and then left. The cart and the other vehicles were lost to sight and he wandered about in the field. He looked up and around and saw a distant shadow, like a fiery sceptre glittering in the sky. The sky was like iron. A man of about sixty was walking along bent down, a white shroud visible from beneath his black overcoat. A twisted snake was entwined round his stomach like a belt. On his shoulder, the wanderer carried a swaddled infant. The fiery sceptre gleamed again and a voice, terrifying and thunderous cried out, "Go and do not stop, Nathaniel, you man of blood!" Nathan-Neta's hair stood on end and his eyes bulged out of their sockets. Certainly he had heard that this sort of thing could be read about in books. Now he was alone in a field and there was no one with him. He was seeing with his own senses a vision from the world of wonders,

He stood rooted there like a tent peg, an overwhelming terror keeping him transfixed to the spot. A stone rolled to his feet. It seemed to move of its own accord, repeatedly rising and falling. Nathan-Neta tightly seized the fringes on the corner of his prayer-shawl and proclaimed "Hear O Israel!" At once the vision evaporated. He was a quarter of a mile from the cart. The cart driver cried out; "Reb Nathan-Neta, what's holding you up there? Why don't you get back onto the cart?"

Let not the reader think I am imagining things. I am only relating what actually took place; and not inventing fairy tales.

בלי חפץ רב עסה נתךנסע את דרכו הלאה. הוא בא לקריה האמורה, קנה שם את הסחורות הנחוצות לחנותו לזמן הזה ושב אחר-כך לביתו בעגלה טעונה מפל טוב. אבל מהיום ההוא נראה איזה שינוי במהלכו. הוא התפלל מאז בהשכמת הבוקר בציפור, ולא עוד ביחידות, אפילו ביום-השוק. בערב-שבת סגר את חנותו מיד אחרי הצהרים ולא איחר עוד בזה כמקדמו. בשיחתו עם חתנו ישראל אמר לו מפורש שאינו מאמין עוד מאומה ב"רוח הזמן". — שר'ל התרגלה אז עוד לעצלות יתירה. היא קמה ממיטתה כשהשמש כבר עמדה באמצע הרקיע. לבית-המבשלות לא נכנסה, להליכות הבית לא שמה לב. לרוב לבשה כל היום את מעיל-הבוקר וחגורה לא קשור. היא גם לא סעדה לתיאבון. וכשישראל אישה אתה בחדר, היתה נכנסת ויוצאת, נכנסת ויוצאת, ולא שהתה עמו כלל. אם יקרב אליה בלילה או בתי-ישראל היא ביום לא תציית לו.

Reluctantly Nathan-Neta continued on his journey. He reached his destination, purchased the necessary stock for the coming season and made his way home with a cartload of fine merchandise. But a change could be discerned in his way of life from that time onward. Thenceforward he rose betimes in the morning to pray, not by himself, but with the congregation. He even did so on market days. On the eve of the Sabbath he closed his shop promptly at midday, no longer lingering as had been his wont. In talking with Israel his son-in-law he told him that he no longer believed in "the spirit of the times." — Sar'l's lazy habits became even more deeply ingrained. The sun was already high in the sky by the time she got out of bed. She never entered the kitchen and took no interest in running the household. Most of the time she moped around in her dressing gown with the belt unfastened. She ate without appetite. When Israel her husband was in the room with her, she kept going out and coming in, hardly staying with him at all. If he came to her at night, then she was a dutiful Jewish wife. By day she paid no attention to him.

XII

יב
מרים היתה ילדה נחמדה, משוש כל רואיה. שערות נוסות לצהוב ענזו ראש נחמד, עיניה יונים, קולה נעים, צווארה מעלה חן. שלמות תועם היו בכל מבנה הגו ובתנועת האברים. כי לקחה אדם על זרעותיו בא איזה רחוב בנפשו וסר ממנו כל יגון ואנחה. יש טבע סוגר את פיו ויש טבע חי מאליו, מוציא גידולו בחשבון ובדעת כאמן משפיל משכלל את מלאכתו. מחיה כל קו, מישר כל אשר בורא ויוצר ונותן לו הדר. פרח בךימו ויש שושנה משמשת רק במועדה, עולה עליהם אור לא נדעך, אור נשמה גדלה מיום ליום, לא תדע ליל וחורף. ישראל היה משוגע מרוב שמחה לראות בכל פעם סל-אורות בביתו. לקח את הבת הקטנה בידי וירימה ממעל לראשו וחיה מניע אותה באויר, אחר זה נשקה ולקק אותה בלשונה. הידים הרכות חיבקו את צוואר האב, ושר'ל אף היא נהנתה בהביטה על הנפש הצוהרת שיצאה מרחמה, והיא גם היניקה אותה ולחמה לה למנה.

נתךנסע כבר נפנה בימים ההם מעסקיו לעניני המקום ונתקיים בו והחי יתן אל לבו אבל בנכדתו הגדלה לעיניו ראה מעין זמרת הבוקר. שח אדם עם אלהיו ומזמר בעלות הרוח, אף דבורלה פ'ינה תמיד בתפילתה אל זוהר הבית. ציץ המשפחה נוצץ שוב וממלא גם חלל ריק. לא נעלם ממנה תכונת בתה ויחסה אל אישה. והתורה ציותה לעשות רצון הבעל ולהיות נכנעה למשמעתו. ליושב-מעל עסקים רביע בעולמו. זה הולך בכה וזה הולך בכה. אשרי מי שמוצא את הדרך הישרה. לבך עומד לרגע והנה הילדה התמה באה ומושכת איתך בסינר. יש "כלל ישראל" מאז ומקדם ויש בתים מיוחדים, ובכל בית מלאכים ושטנים למספר הנפשות. רב לדבר בזה.

Miriam was a lovely child, delighting everyone who saw her. Fair hair crowned a beautiful head. Her eyes were as gentle as doves, her voice soft and her neck graceful. Her movements and figure displayed a perfect charm. When one took her in one's arms one felt a strong upsurge of happiness and all depression and sadness faded away. There are some natures which are self-enclosed and others which are lively and yet at the same time seem consciously to inspire a feeling of vitality in others, just as an inspired artist fashions his creation, gets every line right and produces beauty. There are flowers which bloom just for a day, roses which bloom in season, and some whose glory is never quenched, like the light of a soul growing from day to day, never knowing night nor winter.

Israel was distracted with the joy of seeing this shining effulgence of joyous light in his household. He would take his little daughter in his arms, lift her above his head and swing her in the air. Then he would kiss her and caress her with his tongue. Tender hands would embrace the father's neck and even Sar'l derived joy from looking at this bright creature that had emanated from her womb. She herself nursed and fed her.

Nathan-Neta had at that time already turned from business to divine affairs and in him was fulfilled the verse "and the living will lay it to his heart". Nevertheless he found, in the granddaughter growing up before his eyes, a kind of morning song. A man communes with his God and sings when his spirit is uplifted. Dvórele also offered thankful prayers for the glow in the house. The family life blossomed brightly once again and filled the emptiness which had previously existed. But she was still well aware of the character of her daughter and her attitude towards her husband. The Torah requires the wife to perform her husband's bidding and submit herself to his discipline. God has many affairs to regulate in His world. One goes this way and another that. He who finds the right way is really happy. Your heart pauses for a moment and then the innocent child comes up and tugs at your apron. There has always been the community of Israel, and individual households within it, where angels and devils abide as numerous as there are people.

There is much to say on this topic.

חוקי-הצבא החדשים הכבידו על העם. אם גם בן יחיד נקי הוא לביתו, אם גם הבן הצעיר יעבד תחת אחיו הבכור, למען יעמוד הראשון לימין אביו בעסקיו, הנה בלקיחה עצמה לצבא מעין שליחה לארץ גזירה. לוקחים „בחור” יהודי או נשוי צעיר מבית-המדרש או מעל שולחן חותנו, מקצצים פיאותיו, מגלחים לפעמים גם את זקנו ומלבישים אותו שלא כדרך היהודים. ועבד בין אנשי-חיל גם בימי מועד ושבת ומאכילים אותו טריפות ממש. אם עובר אדם על תפילה בציבור, אינו קורא את „שמע” ואף אינו מניח תפילין או גם יחלל יום הקדוש, הנה כל אלה עבירות מלבר ואונס רחמנא פטריה. אבל מאכלות אסורים מטמטמים את המוח ומגשימים את הלב. הבדיל אלהים בין ישראל לעמים, ציוה לבני-גולתו על בשר בחלב והזהיר אותם לבלתי טמא ושקץ נפשותם בכל דבר טמא, והנה גזירה מטעם המלך, שמברכים אותו בקהל, לעבור על גזירתו של מקום. לא יפלא כי רבה התעמולה להיפטר מגזר-הדין, אם במזיד אם בשוגג. זה מקצץ את אצבע רגליו; זה שותה רפאות, עד בואו לידי ירקון; זה מחליף את שמו ואף שם אביו. לפלוני שלושה בנים שהגיעו לפרקם ובשכונתו אשה אלמנה חשוכת-בנים, ימות אחד מן השלושה בספר זכרונות הקהל ונולד בדף אחר בתור בן לאותה האלמנה. היד השתדלן או ראש-הקהל תקצר? עושים ממשפחה אחת שתי משפחות. אין שואלים את מלאך-המות ואף לא את המלאך הממונה על ההריון, מי ימות ומי ינלד, קסת-הסופר גם היא תחולל מעשים ומאורעות. גורל לדינה בזה כגורל אחיותיה הקרובות והרחוקות.

אבל הנה יצא קרץ ממאיר ויחל להציק לבני העדה. אפרים בן-משה, איש מגושם ורע-לב, היה מבקש מאת כל „בעל-מום” ומאת כל מערים על חוק הצבא גמילת-חסד, שלא על מנת להחזיר, ודוקא בתוקף עוז ובהטלת-אימה. הלא „מסור” הוא זה, שבימי „ועד ד' ארצות” היו דנים אותו בבית-דין, אם גם ארבע מיתות כבר בטלו. בערב-שבת אחד מצאו שוטמי אפרים אותו בבית-המרחץ וביקשו להטילו ערום לכבשן-האש. המחמם את הבית. לא נתנו אותם לעשות את הדבר, אבל הכו אותו בשוטים שבידיהם עד חרמה, עד כי נפל למשכב וירד דומה אחרי ירחים שלושה. ויהי הדבר לחטאת לקהל.

The new army conscription laws bore heavily upon the people. Though an only son was exempt and a younger son was permitted to substitute for an older brother so that the latter could help his father in his business, to be drafted into the army was in itself akin to a decree of banishment to a land of exile. They would take a young Jewish bachelor or a newly wed husband from a house of learning or from his father-in-law's table, cut off his earlocks, perhaps shave his beard, and force him to dress in clothes alien to Jews. He had to work among the other soldiers on Sabbaths and sacred festivals, and he was fed forbidden food. If a man is compelled to forgo congregational prayer, cannot recite the "Hear O Israel!", does not put on his phylacteries, and even profanes the Holy Day, all these are outward sins, and the Merciful One will acquit him who transgresses under compulsion. But the forbidden foods! They mull the brain and harden the heart. God distinguished between Israel and the other nations, and gave his chosen ones laws concerning milk and meat, warning them not to defile and pollute their souls with any unclean thing. Then comes a decree under the seal of the Czar, for whom they offer regular prayers in the synagogue, forcing them to transgress the laws ordained by God. Is it any wonder then that they endeavoured to evade the Czar's decree, either deliberately or through some accident. One might amputate a toe, another would take medicine to produce jaundice and yet another would change his name and that of his father. One man might have three sons who had reached military age while in the same neighbourhood lived a widow without sons. One bright day a son would suddenly appear in the pages of the congregational register of births as having been born to that widow. Did the communal leader or his assistants lack ideas? One family would suddenly become two. As no one asked the Angel of Death or the Angel of Birth who was to die or who be born, so did the pen of the scribe bring about events and occurrences. Ladyna suffered the same fate in these matters as other Jewish communities both near and afar.

It came about that a poisonous thorn grew up and began to torment the community. Ephraim, the son of Moses, a coarse, evil-minded person, began to solicit from every candidate "unfit" for conscription, and from everyone else who was evading the law of military service, an interest free loan which was not subject to repayment. He insisted by threat of force and intimidation. Had this informer lived in the days when the Council of Four Lands regulated internal Jewish affairs, he would have been brought before a Jewish court despite the fact that they lacked the power to impose the death penalty. One Friday afternoon, the enemies of Ephraim cornered him in the bath-house and wanted to throw him naked into the flaming furnace that heated the building. They were restrained from so doing, but they beat him mercilessly with whips, so much so that he had to take to his bed where he expired after lingering three months. And it was a sin-offering for the entire community.

informer

פעמוני בתי־התפילה לנוצרים משמיעים קולם, בתי־האלהים לקהילה מתמלאים מפה אל פה. המולה ברחובות, תינוקות של בית־רבן חפשים היום מעמל החדר. כל אדם הפוגש את חברו בשוק קורא ואומר: „השמעת? הקיסר מת, נרצח!“ אלכסנדר השני, מי שקרא דרור לכל איפרי המדינה,

נפל בידי משבית־המדינה כבן־עולה, וכדור פצץ אותה, בנסעו במרכבתו בעיר־המלוכה. ארץ גדולה כרוסיה, שעמים רבים ושבטים שונים נכנעים לה, ארץ מכילה שטח גדול מפל חלקי האדמה, אבדה פתאום את מלכה ונסיכה, ובנו עולה על כסא. אם נציבי אלכסנדר העריצים יסרו את הבלתי־נכנעים למשמעת המלכות בשוטים, הנה בנו ייסר אותם בעקרבים...

רק זמן קצר אחרי הינתן הכתר על ראש המלך החדש והנה החלו פתאום להכות ביהודים ולשלול את בתיהם. בייליסוטגרה, בבֶּלְטָה, בשדה־לבן יצא הקצף התפשט לכל עבר. על עיירות עבריות לעשרות עלה הגדל להיות למרמס לאיכרים שיפורים ולפוחזים ושוודים. ואין לך שבוע שלא שתתה קהילה ישראלית מכוס התרעלה. מעין פתיח היה באלה ל„שבטי־יהודה“ חדש או „עמק הבכא“. אחר־כך החלו להתפשט גזירות חוקים מעיקים על עם היהודים. מגרשים עברים מכפרים ומערי־התחום וגומר. בימי־הבינים היו לפי דברי סופרי־התולדה „גירושים“ גדולים. מתו מבני־ישראל אז אנשים למאות ולאפים על „קידוש השם“ ואחדותו. אבל עתה, באותם הימים שאני מספר על אודותם, החלו לענות את היהודים באופן אחר. לא היה אונס גמור להמיר את הדת. לא כפו עליהם אפילו לסגור את החדרים העבריים ולשלוח את הבנים לבתי־ספר. לא שילמו קנס על חבישת מכסה לראש לפנים מן הכובע. הכל היה רק קשׁי־לב, שנאת־חינם בין שבט לשבט על עניני המחיה. ואם גזרו תעניות בציבור, עשו זה רק משום שפן המנהג. אם קראו: ענני ה' ענני — הלא כך כתוב בסידור...

בימים ההם חלה נתן־נטע במחלת נכׁי־האברים, ועל על מיסתו היה קשור אליה איזו שנים. יום אחד היה עצוב ויסב פניו אל הקיר, וביום שלמחרת ישב על הכר ויצחק עם נכדתו החביבה. כבת־ארבע כבר שירתה את החולה והושיטה לו כל דבר אשר שאל. וכשהתפלל במיטה ושם התפילין על ידו ועל ראשו, עמדה כמשתוממת ולא הבינה לאותות אלה. כי הגיעה לחמש שנים היתה כבת שבע או שמונה לבינה. חן הילדה היה רב ואיזה נועם בקולה. עיניה כתכלת כהה, שערותיה הצהובות מקוצרות מסביב לראשה. וזה היה צביונה גם כי גדלה.

The bells in the Christian churches were tolling loudly. The communal houses of God were filled to overflowing. The streets were in a tumult, the school children free from lessons for the day. Everyone who met a friend in the street exclaimed, "Have you heard the news? The Czar is dead; he has been assassinated." Alexander II, the man who had emancipated the serfs throughout Russia, had fallen a victim to the Nihilists, like a wrong-doer. A bomb had exploded and killed him while he was riding in his carriage in the royal capital. The mighty Russian empire, which had subjugated so many different peoples and tribes, and whose area was greater than any other realm, suddenly lost its Czar and its sovereign. His son succeeded him. If the tyrannical governors of Alexander had beaten dissident elements with whips, now would his son do so with scorpions...

Only a short while after the new Czar had been enthroned, people suddenly began beating up Jews and looting their houses. In Yelisavetgrad, Balta and Belaya Tserkov the fury flared up and spread everywhere. It was the cruel lot of scores of Jewish towns to become the prey of drunken peasants, hooligans, and thieves. No week passed without some community having to drain the cup of tribulation. It brought to mind the medieval pogroms described in the classic chronicles like *The Rod of Judah* and *The Valley of Tears*. The next step was the proliferation of decrees cruelly oppressive to Jews. They were expelled from towns and villages elsewhere beyond the Pale of Settlement*. In the Middle Ages, according to the chroniclers, there were mass expulsions. Jews died in their hundreds and their thousands as religious martyrs sanctifying God's name. But now, they began to persecute Jews differently. There was no overt compulsion to make Jews abandon their faith. They did not even force them to close the Jewish religious schools and send the children to secular schools. They did not pay a fine because they wore a skull-cap beneath their ordinary headgear. Instead it was a matter of brutal viciousness and causeless hatred by which one group deprived another of its means of livelihood. And if a public fast was proclaimed to afflict the soul, was not this the custom? If they cried; "Answer us O God, answer us!"** — was it not written in the prayer book?

At that time Nathan-Neta suffered a stroke. He took to his bed and remained bed-ridden for several years. One day he was hopelessly depressed and turned his face to the wall. The next day he sat propped up with a bolster and played with his beloved grandchild. Although she was only four years old she could already attend the sick man and hand him the things he needed. When he prayed in his bed and wound his phylacteries around his arm and on his head she stared at him in astonishment not understanding these symbols. By the time she was five years old she was as understanding and intelligent as a girl of seven or eight. She had great charm and her voice possessed a strange sweetness. Her eyes were dark blue and her blonde hair was cut short round her head. So she was even when she grew up.

* The area in Russia where Jews were allowed to live.

** The Hebrew word *Anenu* has a double meaning: "answer us" and "afflict us".

במלאות למרים שנת התשע מת זקנה והי אבל בלדינה. איש מכובד בעמו נאסף. בטהרה עסקו ראשי החברה קדישא. בהלויה השתתפו כמעט כל התושבים למגדול ועד קטן. ויקברו אותו בשורה נכבדה בבית הקברות. צנאה לא השאיר המנוח אחריו. ותיכף אחרי שלשים ימי האבל החל בירור ענין הירושה. לנתן נטע היו שני בנים ושלוש בנות. ואת כולם היה צריך עוד להשיא. התערבו בדבר נכבדי העדה, שלא יפחת גורל היתומים. וגמרו שישראל "ינהל" את החנות ושישליש מדי שנה בשנה סכום ידוע על חלק כל בן ובת. והיה להם לנדה. ה"הלבשה" תילקח בימי חתונתם מגוף החנות. לפי ערך כבודו של המת. ולדבורלה כוח ויפוי כבימי חיי בעלה. אולם לבה כבר נעתק כולו אל סידורה עוד בימי שמור אישה את מיטתו. אלהים בשמי-מרומים הוא מוקף מלאכים, המלאכים מוקפים משרתים ואף הם מוקפים שאר משרתים. עיני המלך העליון צופיות בכל, ומפל עבר שופכים לפניו שיח, בוכים ומתחננים אליו. הוא שומע רחשי כל פה, שומע ומאזין לכל בריותיו מטה ומנהיג עולמו לפי דרכו. בארץ האבות היה הדבר שונה מעתה. או בית-המקדש היה קיים, אלה משפנו היה בין הפרובים, איש ואשה באים ומקריבים קרבן; והביא הכוהן את קרבנם על המזבח ונאכל באש בליתכבה תמיד. דבורלה חושבת לפעמים לבקש מחתנה חלף חלקה משען חדשי, ואם גם שקלים ארבעה או שלושה, אז תקום ותעל לירושלים עיר הקדושה...

Miriam was fully nine years old when her grandfather died, plunging Ladyna into mourning. A man respected among his people had been gathered unto his fathers. The purification rites were performed by the leaders of the *Hevra Kadisha** themselves, and almost the entire community, young and old, turned out for the funeral. They interred him in a prominent place in the cemetery. He left no will. No sooner were the thirty days of mourning over than discussions arose to clear up the question of the estate. Nathan-Neta had two sons and three daughters and someone had to arrange for them to be married. The notables of the congregation intervened, so that the rights of the orphans should not be prejudiced. They decided that Israel should manage the shop and should put aside every year a specified sum for every son and daughter, which would constitute their dowry. Their trousseaux would be taken from the shop itself when they were married, in accordance with the dignity of the deceased. Dvorele was to enjoy the same rights and powers as she had while her husband was alive. But her heart had already become devoted to prayer during her husband's long illness. God in His highest Heaven is surrounded by angels. These angels are surrounded by ministering spirits and these in turn have ministers surrounding them. The eyes of the Supreme King behold everything. From every side, supplications, prayers, and entreaties are poured out to Him. People weep and entreat and He hears the utterance of every mouth. He gives ear and hearkens to all His creatures below, but governs His world as He wills. In the land of our fathers things used to be different. In those days the Holy Temple still stood and God abided among the Cherubim, and both men and women came to make sacrifices. The priest would offer their sacrifices upon the altar and they would be consumed by the perpetual, unextinguished fire. Dvorele often thought that she would ask her son-in-law, that instead of her share in the estate he should pay her a monthly pension of four or five roubles, and she would go up to Jerusalem, the Holy City.

ספר שני

טו

נער עברי כי יבוא אל החדר ולמד לקרוא והתחיל בהבנת המלים של הברכות ותורת-כחהנים. אחר זה מביאים אותו לפתחי בראשית, מוסכים את לבו בסיפורי האבות ומשה ומשמיעים לו ראשי המשפטים התורות. הוא ילוח את אביו לבית התפילה ושליח הציבור מדבר בקול רם ובנעימות וקורא ואומר כל השירות וההודיות ומטעים באוני הנער את מזמורי התהלים שאמרם דויד ועשרה זקנים. אז נורע זרע אלהים ורע עם-ברית בנפש הרפה. הנער גדל וסופג אל נפשו בכל זמן סימני מועד חדש. הנה הוא לומד פירוש רש"י ודברי-חכמים הקלים. החגים בכל תקופת השנה מובילים אותו לירחי-קדם, עת שבת שבטי ישראל תחת גפנם ותחת תאנתם ועבדו את אלהי כנען בתום וגם בהמון חוגג. התענויות השונות, הבאות לפי סדרי הלוח, מספרות לנער שוב על עקת הגוי, על חורבן הבית ושריפת התורה. התורה, זו כוללת דברי הברית, שחקקם

XV

When a Jewish boy goes to the *heder* he learns to read, and to understand the meaning of the blessings and of the Book of Leviticus. Only thereafter do they bring him to the chapters of Genesis, arousing his interest by telling him stories of the Patriarchs and Moses and bringing to his attention the main laws and statutes. He goes along with his father to the synagogue and the cantor chants in a loud, pleasant voice all the songs and thanksgivings. He sings for the child to hear the psalms which David and the ten elders wrote. Thus the seed of devotion to God and to the Chosen People is sown in the tender soul. The lad grows up and continually absorbs into himself the lessons suited to his age. He studies the commentaries of Rashi and easier sayings of the Sages. The festivals celebrated through the cycle of the year lead him back to the ancient times when the tribes of Israel lived in their own land each man under his own vine and under his own fig tree, worshipping the gods of Canaan in innocence and with tumultuous festivity. The various fasts, following the order of the calendar, tell the child of the suffering of his people, the destruction of the Temple, and the burning of the Torah scrolls. This

* The Jewish burial society.

אבי כל הנביאים בספר, נביא אשר דיבר עם אלהים פנים אל פנים ולא קם כמהו בכל ימי הדורות. כל פרשה שבתורה קדושה היא, לכל פסוק ופסוק פשט ורמז; והכל נאמר רק לישראל, לעם־סגולה אשר נשא ה' מארץ מצרים על כנפי נשרים. משלושה בני־נה, שם, חם ויפת, שעזבו את התיבה אחרי שיבשה הארץ ממי המבול, חיבב אלה את שם; ממשפחת שם בחר לו את בני אברהם העברי לשומרי מצותיו; ובין שבטי ישורון יהודה הוא נזיר אָחיו. אלהי ישראל הוא אֵל גדול, נורא ונשגב, אֵל ארך אפים ושומר חסדו ליראיו. לא כן אלהי העמים, מעשה ידי בני־אדם הם. ימין ה' רוממה, ימין ה' עושה חיל, ועצבי הגויים רוח אין להם, עינים להם ולא יראו. אלהי ישורון אין קץ לקדמותו, הוא אדון כל ואין סוף לאחדותו. הוא מושל עדי־עד, משפיע ושומר על הבריות. מלאכים עומדים מימנו ומשמאלו, צדיקים חסידים יעטרותו; ובעת ברא קץ למלכות הגויים, המלחמות תשובנה מן הארץ ושומר־אמונים יקבץ את הנידחים והנפוצים מארבע כנפות הארץ, יֵהַל גם נר עבדו משיחו, אליו אמר ה': בני אתה, אני היום ילדתיך! כה הולכים ונארגים דברי המסורות וההנהגות עם המון החוקים בלב הנער. הוא עולה ומתחזק, מתכנס ומתפשט: בשבת מפטירים בדברי נביאים. שפה נשגבה לו ואף רחוקה. — ובימות־החול פותחים לו פתחי התלמוד, כולל הלכות וויכוחים, אמירות ופתגמים וסיבוכי־שיטות. השכל מתיגע לתפוס את הענינים הקשים. ואין זו הליכה, כי אם סיבוב; הכל הוא אך לכאורה, דרך אגב. הנך מהזיק דבר

בעיניך ושוב הוא נשמט... המורה יושב בראש השולחן עסוף בטליתו הקטנה הקרועה ומזיע ומנהל בכבוד את בניהצאן הסובבים שולחנו. פעם ינגן ופעם מתיגע גם הוא. עוני הוא כל החזון! הנערים גם רעבים ללחם, כי הקדימו לחדרם באשמורת הבוקר. אם תיפתח הדלת יאמרו בלבם הנה הגאולה קרובה. ופתאום מתגוללות, על פי דברת הספר הארוך שלפניהם, שתי דמעות מעיניו של הקדוש־ברוך־הוא ויורדות אל הים הגדול ויתגעש עוד יותר. נזכר המקום בצערו של ישראל ובעמל בניו שגלו מעל שולחנו, והוא נאנח מצער; הצער עמוק וקשה מנשוא.

אבל לנערות ישראל כל המון החיים הללו בספר ובמעשה כספר החתום להן. נתון לא ינתן להן הד ירחי העבר ואין להן קרקע רחנני להתגדל בו. מימי שבתות וימי המועדים יגיעו להן אך פרוסי הסעודה. פטורות הן מלימוד התורה, מרוב המצוות ומן התפילות; והמעט שנתון ינתן להן הוא אך כיון שפג טעמו.

Torah contains the Ten Commandments inscribed by Moses, the father of all the prophets. He was the prophet who spoke to God face to face and the likes of whom is not to be found in all subsequent generations. Every chapter in the Torah is holy. Every verse has its literal meaning and allusion. It was all told only to Israel, to the Chosen People who God bore out of the land of Egypt on eagles' wings.

Of Shem, Ham and Japhet, the three sons of Noah who left the Ark after the earth had dried following the waters of the Flood, God loved Shem most. Out of the family of Shem he chose the sons of Abraham, the Hebrew, to be the guardians of his commandments. Among the tribes of Jeshurun, Judah was the prince among his brothers. The God of Israel is a great God, terrible and exalted, a God slow to anger, but he holds his lovingkindness for those who fear Him. Not so the gentile gods, for they are the work of man's hand. The right hand of the Lord is exalted, the right hand of the Lord does valiantly, but the idols of the heathens have no spirit in them; they have eyes but cannot see. The God of Jeshurun — his existence had no beginning. He is the Lord of all and unending is His unity. He rules for all time, influencing and guarding His creatures. Angels stand to the right and left of Him, the just and the righteous surround Him. The time will come when there will be an end to the kingdom of the gentiles, wars will cease on earth and God will gather in the dispersed and scattered from the four corners of the earth. The radiance of his servant the Messiah will shine forth, to whom God said, "You are my son, I have born thee this day." Thus the myriad traditions and laws are continuously woven together in the mind of the child. He grows, gathers strength, develops, and expands his knowledge. On the Sabbath a portion is read from the Prophets, in a language which is far above him and remote. — On weekdays the pages of the Talmud open for him where there are legal principles and debates, sayings, apothegms and complex processes of reasoning. His intellect is wearied in trying to grasp these difficult subjects. It is not progress at all but circumlocution. It is all immaterial and incidental. You concentrate on a matter and you seem to grasp it, but it slips away... The tutor sits at the top of his table wearing his ragged fringed garment, perspiring and guiding with plodding determination the flock which sits around the table. Sometimes he chants and sometimes he too is weary. The whole scene is one of poverty. The lads are ravenously hungry for they came to the schoolroom at break of day. If the door should be opened they say in their hearts: Behold redemption is at hand. And suddenly according to the word of the folio book open before them, two tears from the eyes of the Holy One Blessed Be He roll down and drop into the great sea and it rages even more. God has taken cognizance of the sorrow of Israel and the suffering toil of the children who have been expelled from His table. He groans in sorrow and the grief is too profound to endure.

But for the daughters of Israel, all the activity of this life is like a closed book. They are denied these echoes of the past and they have no spiritual soil in which to be nourished. Sabbaths and festivals are the only crumbs of learning they have. They are free from the obligation to study, from the bulk of the commandments, and from prayer. The little vouchsafed to them is like wine that has lost its flavour.

מרים נסתה בראשונה בלבה אל האם, כדרך כל ילדה להיות כרוכה אחרי אמה. אולם הרגשתה הנקיה קירבה אותה אחרי זה אל אביה. לישראל כאב לבו שלא נתקיים לו זכר. חפצו היה להנחיל לה את אשר היה שואף. לזה לפני נישואיו. כשהיה לו פנאי ממסחרו לימדה מעט עברית. הוא גם התחיל לבאר לה פעם חזון ישעיהו בן-אמוץ; ובעצם — הוא בעצמו פיגר בזה מלכת. הוא על כל פנים התפעל מקסם המלים; ולה זה עולם רחוק היה גם רחוק.

לאביראמה הטתה בחייו אזנה יותר. והוא גם דיבר עמה לעתים בשכבו על ערש-דוי. בצל המחלה האנושה ראתה דבר לא הבינה אותו. לאדם יש רגלים ואינו הולך בהן עוד. בתחילה היה הוא לבדו מושל הבית, והנה הוא שוכב ימים ושבעות ואינו פוקד על בני ביתו כלל. ימים רבים הוא כרוך אל המיטה ושם ביתו, והנה לקחהו מזה ואיננו...

וישראל יושב בכל לילה ולילה וחושב חשבונות. הוא גם מפקח על עניני החנות יומם. הוא משתדל ומתעמל לבסס את אשר מסרו בידו. הצאות הבית לא מעטות הן. והנה קם לו מתחרה ביוסי החסיד; איש מהיר וירדע גם להרבות שיחה עם הקונים ולמשכם אליו. למתחרה עמו גם אשתו צור כנגדה. אשת-חיל וישרת-לב. לעומת זה עסקי שרל רעיתו היו אך לקטש וליפות עצמה תמיד — ולא לו. הוא ראה את עצמו נידח בבית. ועניני הכלל מבחוק אינם ממלאים את נפשו עוד כלפנים. הוא בין היראים לא נמנה, מן ה"חדשים" נעתק. הוא כאילו שנתביש ובלדינה אין בארות ומעינות.

היה איש משכיל בעיר, בן אשה אלמנה, חותם על עתון עברי ומשפירן לאחרים (איוה זמן גם לישראל דנו). המשפיל הזה איבד עצמו לדעת באין תקוה; והקהל בלדינה לא הבין פירוש הדבר... התחילו איוה אנשים לצאת לארצות-הברית. בלדינה מטה ידם, ושם הגיעו לעושר; אבל באמריקה אינם שומרים עוד את השבת כראוי ונימוסי העם שם הילכים ומתפרדים.

מרים היא עתה כבת עשר וליפיה איוה נועם ורוך. בצנצור מחשבה מרחפים על פניה. גם היא שמעה את המעשה בדבר בן האשה האלמנה נידח לו לבה. היא אבתה לשאול את אביה על אודות הענין הזה, ותדום בראותה אותו רושם בעט-עופרת סימני מספר עלי גליון.

חנותו של החסיד התרחבה. רבה העבודה בה. ושכור לו יוסי משרת עמד לו במעשהו, והוא חרוך בעבודתו ובעל-קומה. הביטה שרל דרך החלון אל הרחוב כמנהגה, והנה אהובה בדמותו וצלמו עומד על פתח החנות של המתחרה עמהם, והתרגש. במסך הימים לא נשתנה מראותו. זה היה אחי דן, הצעיר ממנו הדומה לו.

At first Miriam's heart was more inclined towards her mother, just as every little girl is wrapped up in her mother. However, her pure nature soon drew her closer to her father. Israel grieved that he had not been granted a son whom he could endow with all the ambitions he had cherished before his marriage. In his spare time he taught her a little Hebrew. Once he even tried to explain to her the Vision of Isaiah. In fact, he himself was a little sluggish in this area. But at least he was fascinated by the magic of the prophet's language; but for the child it was a world much too remote.

Miriam had inclined her ear more to her maternal grandfather when he was alive. He frequently spoke to her when he lay on his sick bed. In the shadow of his mortal illness she observed something she did not understand. A man has a pair of legs and no longer walks on them. At first he was the sole master of the house. Now he lies for days, weeks and months, without telling the members of his household what to do at all. He had been bed-ridden many days and that was his home; then they took him away and he was no more...

Meanwhile Israel used to sit night after night reckoning up his accounts and supervising the shop by day. He laboured relentlessly to preserve what had been handed over to him. The household expenses were not small and now a competitor appeared on the scene, Yossi the *Hassid*, a smart man who knew how to chat up the customers and win them over. This competitor also had a wife who was a great help to him. She was an able and honest woman. In contrast, Sar'l's only concern was to titivate and adorn herself, all the time — but not for Israel. He felt rejected in his own home. Communal affairs no longer interested him as before. He was not reckoned among the ultra-orthodox and had cut himself off from the "moderns". He was like a tree that is dried up and in Ladyna there were no springs or fountains.

There was a *maskil** in the city, the son of a widow. He subscribed to a Hebrew periodical which he would give to others to read for a fee. For some time Israel was one of them. This modern intellectual committed suicide through utter despair. The community in Ladyna could not understand the affair at all... Some people began to emigrate to the United States. In Ladyna they had got nowhere, while there they could become wealthy. But in America people did not observe the Sabbath as they ought and the traditional ways were breaking up.

Miriam was now ten years old and her beauty possessed a tender, gentle quality. A thoughtful expression touched her features. She had also heard about the widow's son and felt sad for him. She wanted to ask her father about the matter, but when she saw him busy making notations with his lead pencil on the margin of his ledger, she refrained.

The shop of Yossi the *Hassid* expanded. It was a hive of activity. Yossi hired himself an assistant to help him in his work. He was very adept at his task. He was a tall man. Sar'l looked through the window into the street as was her wont and beheld the living image of her beloved standing in the competitor's doorway. She was thrilled. The passage of time had not changed his appearance. He was in fact her Dan's younger brother and resembled him closely.

* A Jew espousing *haskalah* (enlightenment), an intellectual movement which arose in Central Europe about the middle of the 18th cent. in favour of cultural modernization.

לדינה התעוררה, דבר ממערכת החיים בא ומשוך אחריו את הלבבות.

שרהמחוז בהיסין בימים ההם היה שאר-בשרו של שר הפלך, איש מושל בבישה על כל הסביבה, לוקח שחוד ומס מעשירי היהודים ומבני האצילים חתיתו על כל ראשי פקדי העיירות, קמים לפניו כלפני מלך, והוא חק חוקים ומשפטים לאנודעים גם בעיר-הפלך גם בעיר-המלוכה. גדולה ורחבה ארץ רוסייה עוד יותר ממלכות אקשורוש, שר שר עומד בשלו, מי יאמר לו מה יעשה? ומי יגביל גבולים לאיש מצוה ומפקד? שלוש פעמים בשנה יבקר שרהמחוז את עיירות מדינתו הקטנה. סוסים דהרים מוכנים לו בכל עיר ומושב, כורים לו פרה בכל מקום יבוא ללון, וכי תמצא אשה חן בעיניו — על בעלה לנתר על זכותו. ומי שאשה יפה לו היה מקדים לצאת באקראי מביתו, כי ידע ששרהמחוז יבקר, והיה מקבל עליו תשלום מס-נפשי זה בכשלוך-רחח.

בלדינה משל אז ראש-עיר, שלו אשה נאה ובעלת-עוז. הם אך מקרוב באו ויאחזו בבית-האומה הפנוי בעד פקיד-המקום ויחיו ברחב ובשררה. אולם כאשר אמר שרהמחוז לבקר את העיר, פג לב הראש וצצר לו. אמרה לו אשת-חיקו: "חי אלהים, אם תגע בי יד הערץ! ואתה אל תירא ואל תחת".

אמנם ביום-הביקור שלחה את בעלה לכפר הסמוך, והיא קיבלה את שרהמחוז בסבר פנים יפות ותערוך לו סעודת-ליל ותשפרהו ביין עתיק ותשם עוד סס-שינה בו. הוא אמר לחבק את בעלת-הבית ויגע בהודי-פיה, והנה תרדמה עזה נפלה עליו וישן על כסאו לאור הנר הבוהק, אבל לא קם בבוקר. מת לבו בקרבו. באו משרתיו, אשר ליוו אותו, להעיר משנתו, והוא לא ישמע ולא יקשיב להם. חרדה אחזתם. מת אדונם באולם זר. עוד תמול היה גוער בהם, דוחף ברגלו ומניע באויר ברצועה של עור ועתה הוא כאבן דומם.

לא אאריך, השמועה נפוצה מיד בכל מלוא העיר. בא החובש, בא כהן המקום, מיהרו להודיע את המעשה לעיר-המחוז ויבוא הקשנה עם מספר אנשים דורשים חוקרים אחרי פרטי המעשה. את יצל הרוסית שמו במאסר, הסירו את בעלה ממשמרתו, והיו הדבר לשיחה בכל הסביבה. בלדינה שוב נחלק לב בני-העם. רבים צידדו בזכות הנאשמה ויאמרו כי גם תצא זכאית בדין, אבל היו גם דעות להיפך. שריל ריחמה בלבה את שרהמחוז המת, ולה גם מחשבות זרות. שונה מאתנו מין הנשים.

Ladyna was in a ferment. Something startling happened in the affairs of the world which riveted everyone's attention.

The district commissioner of Heysin in those days was a blood relation of the provincial governor. He was a man who ruled the district harshly. He took bribes and tribute from the rich Jews and the Polish aristocrats, and terrorised all the officials of the towns. They stood up before him as before royalty. He made rules and regulations which were unknown even in the provincial or imperial capitals. Widespread and mighty is Russia, greater than the empire of Ahasuerus. Each administrator does what he likes in his own jurisdiction and who can say him nay? Who is there to restrain such a man of authority?

Three times every year the district commissioner would visit the towns under his rule. Prancing horses would await him in every town and village. Lavish banquets were prepared in every place he stayed overnight, and if a woman caught his fancy — the husband just had to forgo his rights. If a man had a beautiful wife he would contrive to leave his home early by pure chance for he knew the district commissioner would visit him and he would be forced to pay this kind of homage abjectly.

In Ladyna at that time the town mayor had a beautiful wife of strong personality. They had only recently come to take up residence in the walled building which had been vacated by the local officials. They lived there comfortably and in high esteem. But when the district commissioner announced that he would be paying a visit, the town mayor was overcome with distress. His loving wife said to him, "By the living God, the hand of this tyrant shall not touch me. Have no fear or apprehension."

Nevertheless on the day of the visit she sent her husband to the next village while she received the district commissioner very hospitably. She made him supper and plied him overgenerously with rich, old wine into which she had introduced a sleeping draught. He planned to embrace his hostess and to touch her majestic beauty. But he fell into a deep sleep right there in his chair in front of the burning lamp. He did not wake up in the morning. His heart had died within him. When the members of his retinue came to wake him, there was no answer and no sign of life. They were aghast. Their master was lying dead in a strange room. Only the day before he had been ranting at them, kicking them, flourishing his knout threateningly about their heads, and now — he was as still as a stone.

To be brief, the news spread throughout the whole town. The physician came, then the priest. They hurriedly communicated the news to the district capital and the district commissioner's deputy with a team of officials came to investigate the affair. The Russian Ja'el was arrested. The mayor was removed from office, creating a furore throughout the whole area. In Ladyna the people once again took sides. Many supported the accused woman and said that she would ultimately be acquitted by the law. But there were contrary views. Sar'l felt a secret sorrow for the departed commissioner. She had other strange thoughts. The female sex thinks differently from us.

בדברי מראש העיר לדינה עלי להציב ציח גם לחובש המחתח וחוכר היער הקרוב. הלא הם: וסילי איבנוביץ ואיבן וסיליביץ. וסילי איבנוביץ היה איש בעל שפם גדול וקרת. אונד ארזכות, חטמו שקוע מעט ועיניו הירוקות בולטות. נודע היה לאדם שמציר על נקלה כל מחלה; וכשהיה ממשש בדופק היה גם מטה אנו וסופר ומונה כרופא מומחה. ובאמת לא ידע בין ימינו לשמאלו. הוא היה רק מקפיד על זה לנקות קיבת כל חולה, להביאה לידי זיעה ולהרבות את השינה. כל פצע היה מלקק בלשונו והיה כורך במטלית את החבורה. בבית גנזיו היו איזה מיני תחבושות ובקבוקי-מיץ מעשבים מרים מהולים בנופת, והיה חוזר עליהם בכל חודש מרישא לסיפא ומסיפא לרישא. כי קראו אותו לחלש היה מאחר לבוא. היה מקבל בשכרו ריכ שלם ולא חצי ריכ, ולרפואות הקציב תשלומי ביחוד. הוא היה נוח לעברים וקשה לאיפרים. מחליק שערות נערות והיה מסתפל בחמדה בשיניהן הלבנות. לא נשוי היה, אבל לו קרבה עם משרתת ביתו זה ימים ושנים. בלילה היה ישן עמה במיטה וכיום התעמר בה. משרתת זו היתה לפניו אהובה של חוכר היער איבן רעהו; ועוד היום הוא מושך בלחיה כשיצעד על סף וסילי. איבן היה איש בעל-בשר, לא מכוער הפנים ומנומס מחברו. כלב משזב היה מלזה אותו בלכתו ורצועה של עור בידו נותנת לו חיזוק הרחה. הוא היה גם מעשן בחוץ והיה מקל בכבוד היהודים, אבל לוחה מהם בעת הצורך וגם מתיעץ עמהם בעת הצורך. הוא נשא אהבת אציל אחד לאשה ובכסף מגינה בנה לו ראשית מעמדו.

החובש והחוכר היו גם יוצאים לפעמים לצוד ציד, היו משחקים בקוביה יחד עם ארקדי גברילוב, שהיה מזכיר בבית-משפט לפניו ועתה סופר בית-הפקודות. זה היה לבוש בגדי-שרד כחולים שנפגם צבעם, היה להוט אחרי כוסו והיה כרוך אחרי כל אדם שהתרועע עמו. לא ידע יהירה וגאה כלל, והיה מתנדה תמיד על חסאותיו בעת שהיה שותה כהוגן. אם ראה מזלג או כף של כסף מונח לפניו ואין בודקים אחריו, היה שם אותם בצלחתו על מנת לעבוס אותם בבית-המרזח; וכשהזכירו אותו על מעשהו היה טופח בידו על שכם המדבר לאות אחוה. אין לכעוס על בני-אדם ואין גם לקטרג. שתו את כוסכם יחד והרחיבו לבכם בשיחות-רעים.

While I am talking about the mayor of Ladyna I ought to make some remarks about the district physician and the leaseholder of the adjoining forest. They were Vassily

Ivanovitch and Ivan Vassilevitch. Vassily Ivanovitch was a man with a large moustache, bald, with long ears. He had a pug nose and protruding green eyes. He had the reputation of being able to diagnose any disease quickly. When he took your pulse, he would incline his ear and count just like a specialist. The fact was that he did not know his right hand from his left. He was very meticulous about emptying the bowels of his patients, making them perspire and have lots of sleep. He would lick every wound with his tongue and bind up the bruise with rags. In his dispensary he had some assorted bandages and bottles of bitter herbal extracts mixed with honey. He would just prescribe them in monthly cycles one after the other. He always procrastinated when he was summoned to a patient. His fee was a whole rouble; he would not accept a half. The medicines were extra. He was easy with the Jews and rough with the peasants. He would pat the girls' hair and gaze covetously at their white teeth. He was unmarried but had a liaison with his housekeeper which had gone on for many years. He used to share her bed by night but during the day he treated her like a slave. This housekeeper had previously been the lover of his friend Ivan, the leaseholder of the forest, who still had the habit of patting her cheek whenever he stepped over Vassily's threshold. Ivan was a corpulent man, not unhandsome and better-mannered than his friend. He increased his self-importance by a well-bred dog which always accompanied him, and by a leather whip which he carried in his hand. He used to smoke out of doors and treated Jews with contempt. This did not deter him from taking loans from them when he was hard-pressed, nor from asking their advice in cases of necessity. He was married to a nobleman's mistress and had built up his position with the money of her protector.

The physician and the leaseholder at times went hunting together. They played dice with Arcady Gavrilov, who had at one time been a court secretary and was now a scrivener in the prison. The latter was attired in a faded blue uniform. He tumbled to excess and attached himself to anyone who was prepared to offer him friendship. He was entirely without arrogance or pride and would maudlinly confess his sins when he was well in his cups. If he saw a silver fork or spoon in front of him and no one was watching he would slip it into his pocket to pawn it at the tavern. When anyone reproached him for that sort of thing he would clap him heartily on the shoulder as a sign of affection. One should not rail at people nor accuse them. Drink up your glass in good fellowship and relax happily in conversation with good companions.

שרל החלה לבוא אל החנות, לא כדרכה עד היום, והיא גם עזרה לפעמים בממכר הסחורה. כי תגולל צרור משי כפול תתנער גם הנפש, צמר ונד צבוע מיטיבים לרוחה. כי יבוא

Sar'l began to go into the shop, a thing previously unprecedented for her. She even began to assist in selling the goods. It was a pleasant sensation to roll up a bundle of silk, and wool and dyed linen gave her a good feeling.

פקיד לקנות תצהיל לו פנים; את חוכרי האחוות תשיח בחפץ. לו לא היתה עבריה כי אז היתה נישאת לאיש בעל-נחלה. שונים הם הגברים מישראל אישה.

בחוּבש המחוז ובחוכר האמור מצאה חפץ; הם היו לרואי פניה מזמן לזמן. פעם באו אל החנות באקראי, פעם קנו באמת דבר-מה; וכל אחד היה מתחרה עם חברו ומדבר עם חברו על אודות העבריה הבלתי-שנואה. בא אל החנות בלי טעם כלל גם אַרקדי גברילוב; הוא לחץ את ידי שרל מדי יבוא מדבר חלקות באזניה ונהנה בכל פעם שתמלא שחוק פיה. ישראל קינא את אשתו, ובשביל זה דוקא יעזוב את החנות, כי יבוא קונה רצוי אליה. בדמיונו כמו שב מעיר-המחוז בלילה לפני הזמן המוגבל וישמע קול איש מתלחש עם רעיתו בחדר. כדבר הזה קרא פעם בספר; והן גם מפסוקי המקרא הוא יודע על דבר בוגדת באָלוף נעוריה.

הוא נכנס מאולס-הבית לחנות וגברילוב יושב על יד שולחן הסחורה ומרכין ראשו לעבר השני, ששם רעיתו יושבת. נתמלא כעס, תפש באמת-המידה נִיך את גברילוב על קדקדו ויאמר להרים ידו גם על אשת-חיקו. לא הניחו המוכה ויתאבק עמו; שרל קפצה ממקומה וברחה החדרה. אָם שרל באה או מן החוץ ותתיפח מצער. אבל עוד בערב ההוא ניסתה להשתיק חמת חתנה.

הדבר היה ביום חמישי לשבוע. הנה ממחרת היום ההכנות לשבת ובערב חוגגים ליל-שבתון. לבית ישראל לא סרו מלאכיה-שלום. ערוך השולחן, דולקים הנרות, בעל-הבית שב כבית-הכנסת ועננה שוכנת על מצחו; הזקנה יושבת עטופה במטפחתה ומסתכלת ב"קרבן מנחה", גם נרה של מרים יאיר. רק עקרת-הבית יושבת בחדרה. פעם תבוא אמה לדבר על לבה ופעם בתה — והיא באחת: ראשה יכאב עליה. גשבת כבוד השבת. אין דובר דבר בעת הארוחה. רגשי צער ובדידות אֶכפו על לב מרים במידה לא ידעה עד כה. — —

When an official came to buy she would beam at him. She chatted effusively with the estateholders. Had she not been a Jewess she could have married one of the landed gentry. How different these men were from her husband Israel.

She was especially popular with the district physician and the leaseholder. They would take the opportunity of seeing her from time to time either by dropping into the shop by chance or by coming with the intention of actually buying something. Each vied with his friend and spoke about the not unattractive Jewess. Sometimes Arcady Gavrilo also dropped into the shop for no reason at all. He would squeeze Sar'l's hand as he entered, whisper sweet nothings in her ear and be highly delighted at her full, gay laughter. Israel was jealous of his wife, and because of this he would deliberately leave the shop when one of her favourite customers entered. He kept picturing to himself how he might arrive late one night from the district capital and hear a man's voice in the room whispering furtively with his wife. This sort of thing happened at times in books, and he knew from the Bible about the woman who was unfaithful to the husband of her youth.

He came from the hall of the house and there was Gavrilo sitting by the counter bending his head over to the side where his wife was seated. He lost his temper and, taking up his yardstick, hit Gavrilo over the head and was going to hit his wife as well. The assaulted man stopped him by grappling with him. Sar'l jumped up and fled to her room. Her mother came in and sobbed with vexation. Nevertheless that evening she tried to calm down her son-in-law's rage.

All this took place on Thursday. The next day the Sabbath preparations began, for in the evening they celebrated the day of rest. The Angels of Peace did not turn aside to visit Israel's house that night. The table was laid, the candles were kindled and the master of the house came back from synagogue with his brow still clouded. The old lady sat wrapped in her kerchief reading her devotional prayer book, *Korban Minha**. Miriam's light was also shining. But the mistress of the house kept to her room. Her mother went to persuade her to come downstairs, then her daughter, but the answer was the same. Her head ached. The honour of the Sabbath was in abeyance. No one spoke a single word during the meal. Emotions of grief and loneliness constricted Miriam's heart as never before.

XX

חיה, האחות הקטנה של שרל, נישאת לאלמן אמיד אחד בן עיר הסמוכה ללדינה. לאלמן היו שני ילדים מאשתו הראשונה. חיה עוד צעירה לימים, לא ידעה מהלכות אשה; וכה ליותה אותה אמה לבית אישה, להיות מפקחת על הבנים לא ילדה. ובצאת דבורילה מן הבית לזמן-מה סר גם המלאך המגן...

Haya, Sar'l's younger sister, was married to a prosperous widower who lived in the next town. This widower had two children from his first wife. Haya was very young and inexperienced in the ways of a woman, so her mother accompanied her to her husband's house to take care of the children to which she herself had not given birth. When Dvorele left the house for a short while its protecting angel also departed.

* A prayer book with a Yiddish translation, prevalent particularly among women.

שרל החלה זה כבר לנסוע מדי פעם בפעם אל עיר-המחוז היסין הקרובה. פעם לקנות איזה חפצים ופעם לדרוש ברופאים. היא חשבה, כדרך נשים, שחולה היא, ושם בעיר המחוז היה רופא אליל אחד, איש הולך אחרי עיניו; ויחטא לרוב, לא רק למלא תאותו, כי אם להתפאר בדבר חדש לפני מרעיו. את הרופא הזה אמרה שרל לבקר, בהינכחה כי רופאים אחרים לא העלו לה מזור. כה באה בעצמה אל הפח. — הרופא, הלבוש מעיל כהה ויושב נשען על כסא, כשרגלו האחת נתונה על רגלו השנית, קיבל את הנכנסת אל חדרו בסבר פנים יפות. צייה עליה לשבת למולו וישאלה למחלתה. היא שחה ארוכות; והוא שילב גם זרעותיו ולא הסיר עיניו ממנה. הוא החל למשש בדפקה, ומגע יד ביד עורר עצביה. הוא פקד עליה לגלות את החזה וירכן אזנו לבשרה וישמע קול רחשי לבה.

אחרי הצהרים היה. חולים אחרים לא באו לבית הרופא היום. שרל שהתה לשבת על הספסל, אם גם כבר החלה לפחד מעט. כרחל לפני גוזזה ישבה על מקומה; ולא מיחתה כאשר שם הרופא את ידו על שכמה. הוא הסיר את מטפחתה מעל ראשה ויעבר באצבעותיו על שערוזיה הדקות. מרבד רך עמד על יד הקיר, פרוש עליו מכסה של צמר מרוקם, ויאמר הרופא אל האורחה כי תשב עליו. רעד פנימי אחזה. הוא קם,

פרש את הוילוך על החלון ויגש אל המרבד ככוהן הקרב אל המזבח. אופל נעים היה בחדר. האשה ניסתה להישמט מידי המחזיק בה. הוא התאבק עמה בכוח ויגער בה ויקרא: הסי — — —

לפנות ערב שבה שרל פרועה בנפשה אל בית-מלונה. היא מיאנה לאכול ולשתות ותסר אל החדר ותשב על המיטה ותחשוב באטר עשתה. היא טעמה מפרי החטא, ולמחר תשוב אל בתה ואל בעלה. ותשם פניה בכר...

אחרי ימים החלו ניצני-מחשבה לקנן בלב שרל כי הרה היא, ותינכח כי אמנם כן הוא. בראשונה עוד הסתירה את הדבר מבעלה. אבל אחרי זה גילתה לו את אשר עמה; והוא שתק ולא ענה. הוא גם פיקפק מעט ולא האמין לה. זה ימים רבים אשר לא ידעה. — סרוד היה ישראל אז בעניני החנות; נדמה לו לעתים כי גונבים לו סך מסוים לפי חשבונו, ובלבו מעתה — מיצר-משנה.

ויהי בחדש השביעי לימיה-ההריון אחוזו חבלים גדולים גם את שרל, שכמהם לא ידעה. לקול זעקתה חרד כל הבית. ויהי בלילה והנה המליטה זכר, ותקם הסערה לדממה. שבעת ימים היה תחת אמו, וביום השמיני הובא בכריתו של אברהם אבינו ויקרא שמו נתן.

אומרים המקובלים שבשעה שאלהים בשמים מלא כעס על עם ישראל ואומר הוא להכחידם מגוי, או שנים משבעה המלאכים רואי פני-המלך יורדים מטה, סרים לבית איש עברי, שבו נימול זה עתה בן-זכר, אוספים דם הנימול בחפניהם, עולים למרום, נכנסים אל ההיכל ומראים את דם-הברית לקונם, ומיד הוא מתפייס. — בביתו של ישראל חתן נתן-נטע „נודיף חותמו של המקום“.

Sar'l now began visiting nearby Heysin, the district capital, from time to time; sometimes to buy something she needed, sometimes to visit doctors. She imagined, as women are wont to do, that she was ill. In that town there was a certain quack doctor, who had a roving eye. He philandered not just to satisfy his lusts but to have some new conquest to boast of to his friends. Sar'l decided to visit this doctor, having convinced herself that no other doctor could do anything for her. Thus, of her own volition, she walked into a trap. The doctor, wearing a dark suit, was leaning back casually in a chair with his legs crossed. He greeted her warmly as she entered, and told her to sit down opposite him and tell him her symptoms. She spoke at length, while he, his arms folded, did not take his eyes off her. He began to feel her pulse; and the touch of hand on hand aroused her. He told her to uncover her breast while he bent his ear to her flesh. He could hear her heart beating.

It was afternoon. No other patients were expected at the doctor's house that day. Sar'l remained seated on the bench, although she had begun to be a little afraid. She sat there like a ewe before the shearer and did not object when the doctor placed his hand on her shoulder. He removed the kerchief from her head and ran his fingers through her soft hair. A settee stood by the wall, covered with a rug of woven wool. The doctor suggested that his guest should sit on it. An inward trembling seized her. He got up and drew the curtain over the window, and then approached the settee like a priest drawing near the altar. A pleasant shadow filled the room. The woman tried to get out of his clutches. He strove with her powerfully and chided her, "Hush!" — — —

Evening was falling as a very disturbed Sar'l returned to her hotel. She refused to eat or drink and went up to her room. She sat down on her bed and thought of what she had done. She had tasted the fruits of sin. On the morrow she would have to return to her daughter and her husband. She buried her face in the pillow.

A few days later the faint inklings of the thought began to insinuate itself into Sar'l's mind that she might be pregnant. It turned out to be so. At first she concealed the fact from her husband. But after a while she revealed her condition to him. He was silent and did not answer. He was doubtful and did not believe her. It was so long since he had known her as his wife. — Israel was so busy at that time with the business of the shop. He had the impression that sums of money were being stolen from time to time according to his reckoning; and now this additional trouble!

In the seventh month of her pregnancy Sar'l was seized with violent pains such as she had never experienced before. The whole house trembled at the sound of her shrieking. That night she gave birth to a male child. The storm died away into stillness. The child lived for seven days with his mother and on the eighth day he was circumcised into the covenant of Abraham and was called Nathan.

The cabbalists say that when God in heaven is full of anger with His people Israel and wants to destroy them as a nation, then two of the seven angels of the Divine Presence descend to earth and enter the house of a Jew where a male child is being circumcised. They gather the blood of the infant. They go back on high, enter the shrine and show the blood of the circumcision to their Master and immediately He is appeased. But in the house of Israel, the son-in-law of Nathan-Neta, "the seal of the Lord had been falsified."

בשלישי למילה מת הילד. אולם בדמיונו של אביו חי עוד איזה זמן. ישראל השתנה בטבעו מאז ואילך. בשבתו לסעוד לא היה סח. גם בחנותו היה לפעמים תפוש בשרעפיו ולא שת לבו לאמרות הקונה. יש שרעיתו נעקרה מלבו היא לו מקדשת.

ויהי בשבתו פעם על יד השולחן עם בני-ביתו נשמת בקבוק מזוקק מידה של שר'ל ונפל על הרצפה ונשבר. מעולם לא התקוטט ישראל על היקב-בית ולא הוכיח לאשתו בדבר; אדרבה, כעבד נרצע היה כפות לה. אבל זאת הפעם התרגש, חמתו בערה בו פתאום, ויחל לחרף ולגדף אותה. שר'ל חסמה את פיה ולא ענתה לו. לא ניסתה באלה. מרים היתה כנדהמה. ישראל הוסיף להשליך שיקוצים על רעיתו, הוא רוקע ברגליו, שתיקתה עוד תגביר כעסו. כל אשר במיצר נפשו של אדם אין-אונים זה מימים ימימה מתגלגל ונפלט עתה לחוץ. ויקרא בשימו עיניו המזורות על שר'ל: „ממזר ילדת! ממזר היניקו שדיך?״ הוא נבהל בעצמו בשמעו אמרי פיו. כעסו פג בבת-אחת, כאויר יוצא מכיס נפוח. כשול ורצוף ישב שוב על ספסלו, נשען בראשו על שתי ידיו ואמר: „אלהים אדירים! מה עשית?״ ומה אמרתי עתה?״ שר'ל קמה בינתים ממושבה ועזבה את הזדר.

On the third day after the circumcision, the child died. Yet he lived on awhile in his father's imagination. From that time onward Israel's character changed. When he sat down to his meal he never spoke. Even in the shop he was often so immersed in his thoughts that he did not hear what the customers were saying. His wife was torn out of his heart; yet she was married to him.

It happened once when he was sitting at the table with members of his household that a glass bottle slipped out of Sar'l's hand and was smashed. Never in his life had Israel made a fuss over breakages in the house or rebuked his wife for them. On the contrary, he was as submissive to her as a bound slave. This time he was in a fury. His anger suddenly blazed up and he began to curse and swear at her. Sar'l kept her mouth closed and did not reply. She had no experience of these things. Miriam sat there thunderstruck, as Israel went on uttering foul curses at his wife. He stamped his feet, and her silence fed his anger. Everything that had been pent up for years within this ineffectual fellow's tortured soul now burst forth and found utterance.

Fixing his eyes on Sar'l he cried, "You gave birth to a bastard. Your breasts suckled a bastard!" He himself was terrified at his own words. His rage suddenly evaporated, like air out of a pricked balloon. Subdued and broken he sat there on his chair, his head supported on his hands, uttering, "Almighty God! What have I done? What have I said now?"

Meanwhile Sar'l had risen from her seat and left the room.

XXI

כא
ימים של שעמום באו לבית הזה. שר'ל נסעה לבקר את אחותה וישבה בעיר אחרת איזה שבועות. בשובה משם היתה ישנה לבדה בחדר-המיטות, ולישראל אישה הציעו את המיטה בחדר-האוכל. מרים התחילה אז ללמד את השפה הרוסית ומצאה בזה חיזוק לרוחה.

מורה שפת-הארץ היה איש בעל פנים זעומים, מלאים אבעבועות, אבל את השפה לימד במין מסירות-נפש. הוא היה כופף את קומתו, נותן ידו האחת בבית-היד של השנית ויחשב ומרכיז ראשו אל השומעים לקח מפיו. בלדינה היה נקרא בשם הפינני „שבעים", מפני שהיה מבטא את השין באופן זר. הוא לא ידע את ערך העת. כשהתחיל שונה לתלמידיו, לא היה פוסק מעצמו אם לא העירו אותו שכבר עבר המועד; הוא לא אכל מימיו בזמנו ולא היה ישן בזמנו. וכשהתעמק באיזה משפט לשוני עצם את עיניו, אחר זה הגביה את ספר-הלימוד מעל השולחן ויחשוב בשורה הקשה איזה רגעים, וחוזר וקורא אותה המלה בפיו. לרוב קרה כי היה שוחק פתאום בלי כל סיבה. בהנאה מיחדת היה מטייל בחדרו, בהיותו שם לבדו, מהקיר האחד אל השני, והיה שם את ידיו מאחורי ראשו. הוא היה איש תמים, את הממון לא אהב וכמעט לא ידע להבדיל בין לקיחה לבין נתינה. היהדות היתה לו דבר סתם, בלי עודף ובלי חסרון. אם „אומר אדם תהלים" או לא יבין פירוש המלות. אבל בלשון לעז הוא ידע כל מלה. תכונתה וצירופה.

Days of gloom descended on the house. Sar'l left to visit her sister and stayed there several weeks. She began sleeping alone in the bedroom and they made up a bed for Israel in the dining room. At that time Miriam began to learn Russian and found that the study helped her bear up.

Her tutor in the vernacular was a man with an angry, pockmarked face. But he taught his subject with great dedication. He bent his lanky frame, and sat with hands folded, inclining his head to those who listened to his instruction. In Ladyna they nicknamed him "Sheventy" because he could not pronounce the letter "S" properly. He had no sense of the value of time. When he was engaged in a lesson with his pupils he would never stop of his own accord if they did not remind him that their time had run out. He had never in his life eaten his meals at regular times nor kept regular hours of sleep. When he was pondering an idiomatic sentence he would close his eyes, pick up the text-book from the table, think over the difficult passage for a few minutes, then read a word aloud. Sometimes he would suddenly burst out laughing for no apparent reason. He derived special pleasure from walking about alone in his room, from one wall to the other with his hands clasped behind his head. He was a man of integrity who cared nothing about money and could scarcely tell the difference between taking and giving. Judaism was of little concern to him, it gave little and lacked little. He recited the Psalms without comprehending the meaning of the words. But in Russian he knew the semantics, structure and composition of every word. When he was dictating the fables

כשהיה מקריא את משלי קרילוב עשה זה במין התפעלות. והיה מדגיש כל שורה ושורה; וכתום הנמשל היה מרגיש איזה כאב בלבו, כאיש שאינו שבע עוד ומסירים את הקערה מעל השולחן. אומרים עליו שמעולם לא הלך לבית-המרחץ. צוארו היה שחור כשל צועני. הוא היה לבוש בימי-השבת כבימות-החול ורק בכל שמיטה החליף את בגדיו. ממנעליו לא סר האבק כל הימים ואף גם טיט ורפש.

ההיה אלמן או בחור? לא אדע את עברו. דודה אחת למעלה מששים וחרשית מעט גרה אצלו ועסקה בצרכי הבית. היא גם טוטה פחמקאות והרויחה מעט. לעתים היתה גוערת בו. אבל גם עברו ימים ללא דיבור ביניהם. במוחה עוד שררו שרידי זכרונות. נשואה היתה בנעוריה ואחר זה עגן אותה בעלה. מרדכי היה שמו. אמנם כן, מרדכי. — בן-אחיה המכונה „שבעים” היה גם כותב כתובות על גבי מכתבים, כשנפתח בידואר בלדינה, והיה בזה למופת. לפעמים היה גם כותב בשביל אחרים מכתבי-בקשה לרשות; והכל היה עושה בחינם או „בחצי חינם”. לבית-התפילה היה בא אך בימי שבתות. את נפשו הוינו איו חוברות קרועות של ירחון רוסי ישן-נושן, שנתגלגל לגבולו על פי נס; והיה יודע הכתוב והנאמר בהן על פה ממש. אמנם הכל שוה היה בעיניו: סיפורים, מאמרים כוללים, שיחות ודברי-זכרון. רק דברי-ביקורת היו חתומים לפניו. הוא קורא ענין ואינו מסיימו, או חורר וקורא את העלה פעמים ושלוש. עם אמיק-כוח הוא העם הרוסי; ולו יחידי-סגולה יודעים לחבר דברים כאלה. — — —

את התהויו-והוהו של הכורה הזה הגיהו ניצוצי האור של מרים תלמידתו. תאת הפעם הראשונה שהרגיש על יד משלי קרילוב ודברי הירחון עוד דבר-מה. הוא לימד, כאמור, בחפץ לב את כל תלמיד ותלמידה; מספרם לא היה רב. אבל עם מרים היה יכול להיות יושב ושונה יום תמים בלי הרף. הוא לא לימד אותה, כי אם הנחיל לה איזה דבר רם ונישא. וכשהפסיק לימודו הלך לו לביתו היה עוד רואה את צביונה. מין חיות זכרון נתהווה בו, ולפנימיותו בא ארג חדש. לא כתמול.

למרים כבר נמלאו אז שתי-עשרה שנה. היא בראשית גידולה וחירות לגנה. לנועם פניה אין ערוך. ביושר לבה הכירה את היצור הסובל בנך-אדם זה, והגוף העכור לא היה לה לזרא. גדליה היה השם הבלתי-רגיל של המורה הזה. ובלב תלמידתו התעורר חפץ בלתי-מפורש להרימו משפל מדרגתו, לחננו. — היא לא ידעה מדוע יבדיל הסבע בין נפש לנפש ואינו מחלק את מנותיו לכל במידה אחת? את השור ראתה פנים אל פנים, ואת האריה, את הנמר והדוב תדע אך מספר. הנשר פורח בשמי-מרומים והצפרדע מקרקרת בבצעי המים. יש אדונים ועבדים בעולם. הנה זקנים לימים הולכים בחוצות והנה אנשים מתים לפני זמנם

of Krilov he did so with a kind of excited enthusiasm, emphasising every separate line. When the moral had been taught he felt a certain pang in his heart, like a man who has had his plate taken from the table while his hunger was still unappeased. It was said of him that he never took a bath. His neck was as swarthy as a gypsy's. He wore the same clothes on Sabbath as on weekdays and only changed his garments once in a blue moon. The dust was never brushed from his shoes, let alone the clay and mud.

Was he a widower or a bachelor? I did not know his past. A rather deaf aunt over sixty years old lived with him and took care of his domestic needs. She also earned a little by knitting stockings. Sometimes she scolded him, but days could pass without a word passing between them. Some fragments of recollection still lingered in her mind. She had been married in her youth, but her husband had deserted her. Mordecai was his name. Yes surely it was Mordecai. — After a post office had been opened in Ladyna, her brother's son, he whom they called "Shevty," used to compose letters for people. At this he was marvellous. At times he would write petitions for people to the authorities. This he did for nothing or next to nothing. He attended synagogue on Sabbaths only. His soul was nourished on some torn volumes of an almost obsolete Russian monthly periodical which had made its way into his orbit by a kind of miracle. He knew almost the whole of their contents by heart. It was all the same to him: stories, general articles, conversation pieces and memoirs. Only critiques were a closed book to him. He would read something and not finish it, and read the same page over two or three times. The Russians are a formidably brave people; and some of its finest sons knew how to write such compositions. — — —

The bright sparks of light which emanated from his pupil, Miriam, enlightened the dark chaos of this teacher. This was the first time that he perceived a new dimension in the fables of Krilov and the articles in the monthly. He used to teach all his pupils (there were not many of them) most willingly. But with Miriam he could sit and teach a whole day long without stopping. He did not actually teach her but passed on to her as a kind of inheritance something lofty and inspired. When the lesson was over and he went home he could still feel her radiance. She created a sort of afterglow in him. A new thread entered the woof of his inner life, something he had not previously possessed.

Miriam had already passed her twelfth birthday. She was beginning to grow up and develop her own personality. The sweetness of her face was incomparable. In the integrity of her heart she realized the innate suffering in that man, and the ugliness of his body did not revolt her. This teacher's unusual name was actually Gedalyah and in his pupil's heart an inexplicable desire sprang up to raise him from his lowly status and to cherish him. She could not fathom why nature so distinguished one human being from another and did not distribute its talents with equal measure. She had seen an ox face to face. Lions, leopards and bears she knew only from books. The eagle soars in the highest heavens and the frog croaks in the swampy water. In the world there are lords and slaves. Old people wander, begging in the streets, and men die before their time.

= מ 0 0 א

שבת־חזון באה. אבי מרים הביא אתו בערב מבית־התפילה אורח עני עיור. מלבושי הגר לא היו קרועים; אדרבה, מראהו כאיש מכובד מעט; אך ה' יסרהו הוא אינו רואה עוד את העולם. מרים הביטה בעיני־תמהון על האר, מימיה לא נפגשה עם סג־נהור.

ישראל אביה קידש על היין ואחר זה נתן כוס גם לאורת. הם רחצו ידיהם לסעודה. מאכלי שבת עלו על השולחן: דגים, מרק, בשר ופירות מבושלים. הנרות של שבת דולקים בקצה השולחן והלחם הלבן נוצץ. העיור אוכל ולועס הכל במתינות. אין מסיחים לפני כל אחד עומדת קערתו. מרים היושבת אצל אמה העייפה מסתכלת בכל פעם בסועד. ישראל כבר חדל לאמור זמירות בשבת. אולם מברך הוא ברכת־המוזן כהלכתה. כלתה הסעודה, האמה הסירה את הפלים מעל השולחן. שר'ל אינה עוד בחדר; היא כבר קמה ויצאה. ישראל לקח ספר נביאים, פתחו ועיין בו ושוב סגרו. הוא משפשף את עיניו וממשש בהן. הוא יגע מעבודת השבוע. זה איזה זמן שהוא ישן שוב בחדר־המיטות. גם הוא קם הלך. ותישאר מרים עם האורח לבדה בחדר. האמה באה, פרשה סדין לבן על המרבד ותשם עליו כר וכסת ותלך. הור פה ילין. הוא קם ממושב וישב שוב על מקומו. מרים יושבת למולו. הנרות לא לו הם מאירים; אבל הוא מרגיש שאין ריקות בחדר... הנערה מנסה לדבר עמו והוא שואל אותה לשמה; ונפסק שוב הדיבור. רחשי פחד וחגיגה אחזו את מרים. האופל רק מחיצה הוא בין חי לחי. לו בתו היתה, כי אז ניהלה את המעונה בדרכו היתה לו לצור תמיד. אין שמים לו ואין כוכבים, אבל יש קרקע וצורי־מכשול וליום אין נתיב. מלבה נעקר זכר המורה הדרך, שעוד אתמול הורה אותה ונסע בה דבר חדש. — מלאה מחשבות עזבה את החדר. פשטה בגדיה ותשכב על מיטתה. ורעיון נורא חצה את האויר ויגע בקצהו בנפש הרכה: אלהים עיור ברא את העולם, ועל כן אך מעקשים בתבל זו יצר.

היא התהפכה על משכבה מצד אל צד. היא חיפשה אחר איזה בירור ופשר. היא אינה מבינה למה ישמרו בני־ישראל את יום־השבת, ומדוע מברכים ושוב מברכים לאל נעלם

וסתתם. נרדמה הנערה בתצי הליל ותחלוט: הנה היא הולכת במשעול בודדה. ותשא עיניה ותרא איש זקן צועד לאטו לנגדה, משא כבד על שכמו והוא נשען על מטהו. בראשונה פחדה לנפשה ולא זזה ממקומה. אבל הנה חגרה עת, ניגשה אל ההלך ותשאל אותו לסיבו. ויען אותה הזקן לאמור: עברי אנכי ובגולה נלך! זה היה אביו של אב־אמה...

It was the Sabbath before the Ninth of Av, which commemorates the destruction of the Temple. Miriam's father brought home with him as a guest from the synagogue, a poor blind man. The stranger's clothes were not in tatters. On the contrary, he gave the impression of being a person of some dignity whom God had afflicted so that he no longer saw the world. Miriam looked at the stranger with wondering eyes. This was the first time she had met a sightless person.

Her father, Israel, pronounced the benediction over the wine and let the guest partake of it as well. They washed their hands for the meal and the Sabbath fare was brought to the table: fish, soup, meat and stewed fruit. The Sabbath candles glowed at the end of the table and the white loaf gleamed. The blind man ate and drank with refinement. No one spoke. Every one had his plate in front of him. Miriam, who sat next to her weary mother, kept looking at the guest. Israel had for some time abandoned the practice of singing the Sabbath table hymns, but he duly recited grace after meals.

The meal was over. The maid took away the dishes from the table, Sar'el was no longer in the room; she had got up and left. Israel took a book of the Prophets, opened it, studied it awhile and closed it again. He was exhausted from the week's labours. He rubbed and blinked his eyes. He had been sleeping in the bedroom again for some time now. He also got up and went. Miriam was left alone in the room with the guest. The maid entered, spread a white sheet over the settee, placed a pillow and eiderdown on it and went out. The guest was to sleep there overnight. He got up from his seat and sat down again. Miriam sat opposite him. The lights were not shining for him, but he could feel that the room was not empty. — The girl tried to make conversation and he asked her her name. The conversation stopped again. Tremors of fear and pity seized Miriam. The darkness was only a curtain between living creatures. Were she his daughter then she would lead the afflicted man on his way and always help him. The heaven and the stars were not for him to see, but earth there was and it was strewn with obstacles and in broad daylight his path was hidden. The memory of the downtrodden teacher, who only yesterday had taught her something new, was gone. — Weighed down with her thoughts she left the room. She undressed and lay down in her bed. A dreadful thought crossed the room and touched the fringe of her tender mind. The God who created the universe was blind, and that was why things were so crooked in the world He made.

She tossed in her bed from side to side. She sought some explanation, even partial. She could not understand why the Jews kept the Sabbath day and why they prayed to an invisible and incomprehensible God. At midnight the girl fell into a deep sleep and dreamt that she was wandering on a lonely path. She lifted up her eyes and saw an old man walking slowly towards her. He was carrying a heavy burden and leaning on a staff. At first, fear shook her very soul and she could not move. But she summoned up her courage, and went up to him and asked who he was. The ancient answered her saying, "I am a Hebrew and we are walking in exile!" The man was her maternal great-grandfather.

ספר שלישי

כג

מרים הגיעה לשנת השלוש-עשרה. חנה היה גדול. כל הנפש עמה הביט בה. כי שאל אדם אותה דרב והיא ענתה לו, אז הרימה מלב המשוח עמה איזה משא. היא לא דאתה בדמיונה כדרך הנערות, אבל השיגה כל דבר בחזון. גם אם שתקה, עוד איזה צל ריתף עליה. עצב העולם נטף אל נפשה הרבה איוו טיפים; לא טיפיה הריסה או מעץ אלה, כי אם מאותם המינים אשר ישגשו והיו לניצני-שירה. עבים נושאים את הגשם והוא יפרה את האדמה.

היא החלה לקרוא בספרי המספרים הרוסיים ורזה חדש מפכה בה. בראשונה קראה את ציורי נרשין. הנה אך קול-ענות היא שומעת. אין חירות, כי אם חיפוש, קיץ וסתיו משמשים בערבוביה. מספר גדול מזה הנחילה ממנת-חלקה. הלא הוא איבן טורגניב.

מתהווה העולם כגן נטוע ואגלי בוקר מרטיבים כל צמח. הנה אור ולא יעוור. גדול וקומה לפל, ולא יחסר בכל אשר נמצא. דרך סלולה, רק סלולה, ומקששים לא תדעו. העין רואה ושותה מיתפי זרוע בכל, והאוזן אך הדי זמרה שומעת. אין ריב ואין פילוג, אם גם חץ בין המקמדים; גם העוני לא יראה לנו שבט צברתו. חדה חנינה גם יחד מילאו את לב היצר, בשבתו על האבנים של היצירה; הוא מתקן כגנון את מעשיו ומשכלל מטעיו בכל יום. אין חידוש בבריאה; אין התגוששות מעמקי תהו ובהו לנתיב העולם. הפל עושה וממלא את תפקידו וכל נמצא משרת את חברו. מה טובים ומה נעימים השדות, כברי הארץ הנחלים! אין רעש בעיירות, אין דממת-אופל בכפרים. הנה אצילים ואיכרים, משפילים ועמיה-ארץ, נפשות מלאות מתנת הטבע ואלה אשר בחוסר גולדו. נדר ביניהם, אבל לא קיר-ברזל, השלחה כובשת את התגרה. אין חורבן בעולם, רק עוד חלקי אדמה בלתי מעובדה לפנינו.

הנך ישן ומתעורר, ישן וער. לחי חושים כפולים. לאדם ולבהמה — לכל אחד ירושה בשלו ולכל יצור מקבל ונותן. אין רק הלנאה ושילום, כי אם הפראה והבנה. וכי קצת בחיך, עוד תעזוב במהרה את העקה. חירום אנו רואים, מצור, אי שוין והעדר-חירות — ורק שעל מזה פתח לגאולה. נפלת וקמת. אין צו למסירת נפש, אין תביעה חזקה לקרבנות לבות ומעשים, כי אם הרגשת חובה הבאה. מאליה, פשיטת יד ליד.

Miriam was now thirteen. She was full of charm; no one she met could take his eyes off her. When a person asked her a question, her answer seemed to lift a burden from him. She did not let her imagination run away with her as most girls do, but grasped things by insight. Even when she was silent, a shadow hovered over her. Some traces of the sadness of the world touched her tender soul, not with a shattering impact but with the kind of feeling which is transmuted and buds into poetry. Clouds carry the rain which brings fruitfulness to the earth.

She began to read the Russian novelists and a new spirit awoke in her. First she absorbed the sketches of Garshin and she heard only a lyric note. There was no freedom, but continuous seeking, summer and autumn intermingled. Then a much greater novelist vouchsafed his gifts to her, namely Ivan Turgenev.

The world took on the appearance of a cultivated garden where the dews of morning moisten every plant. One beholds a radiance that does not dazzle. Everything takes on size and shape. Nothing is lacking in all existence. The road is paved, paved all the way, and you know no obstacles. The eye sees and absorbs the beauty inherent in everything; the ear hears echoes of a song. There is no strife nor division despite the chasm between classes. Even poverty does not reveal the rod of its wrath. Gladness and compassion have together filled the heart of the Creator as He sits on the birth-stool of His universe. Like a gardener He embellishes His works and perfects His plants every day. There is nothing novel in creation; there are no upheavals from the depths of utter chaos into the orbit of the world. All things perform and fulfil their function and everything that exists serves its fellow. How good and pleasant are the fields, the broad plains and valleys of the earth. There is no tumult in the cities, nor gloomy silence in the villages. Gaze alike on prince and peasant, intellectual and ignoramus, souls endowed with natural gifts and those born deficient! There is a fence between them, but it is not an iron wall. Tranquillity prevails over discord. There is no desolation in the world, only some portions of the earth remain to be cultivated.

Now you sleep and are aroused, slumber yet are awake. Living things have double senses. Man, beast — each has his own inheritance, and every creature both receives and gives. There is not just borrowing and repaying but also fertilization and understanding. Have you totally despaired of your life? Very soon you will forsake sorrow. We behold wickedness, tribulation, inequality and loss of liberty — but all are only one step removed from the threshold of redemption. If you have fallen, you shall rise. There is no imperative requiring self-sacrifice. There is no harsh demand for the yielding up of heart and actions, only a feeling of a duty which comes by itself, the stretching out of hand to hand.

כי יאהב נער נערה ויתן לה את אשר לו, הרי שבת בעולם. הטבע יחוג חגו הגדול, אבל לו גם ימי חול-המועד וימים סתם. ערוך השולחן וכי תשב משפחה לאכול, או כבודך הוא הלחם. והעני אם רק פירורים ישיג מאלה, אף אם דמעה יוריד, השמש עוד זורח לו. מים עכורים יזוקקו, שמים מעוננים יטהרו.

ומרים סופגת את הטללים האלה אחד אחד אל נפשה. בלי סיפורי הצייר הגדול הזה היה איזה דבר מתכנס ונאסף בפניה אחת בנפשה. וכי יסער אחד היה קורע לו פתח. אבל מתיאורי טורגנב זרם אחד מתפשט ונכנס בגוה וברוחה. חם וגיידול היה חודד אליה מכל צד. היא, הקודאת בדברי המספר, בעיקר רק שושנה אחת הייתה משושני הגן ההוא. המשורר נשקה על פיה...

When a lad loves a lass and gives her all he has, behold there is Sabbath in the world. Nature celebrates its major festival, but it also has the minor festivals and ordinary days. The table is set and when the family sits down to eat, then is the bread blessed. Even if the poor man receives only the crumbs, even if he lets fall a tear, the sun still shines for him. Murky waters become clear and the clouded sky brightens again.

Miriam was gradually absorbing these dew-drops into her soul. Perhaps even without the tales of this great artist, something would have found its way into a corner of her heart, and would have forced its way out one stormy day. But the descriptions of Turgenev caused a stream of light to suffuse body and mind. Warmth and growth were infusing her from all sides. She, who was reading the words of the novelist, was only one rose of that rose-garden. The poet had kissed her on the mouth...

XXIV

כ

בדבר אחד אהל.

ברחוב הקיצון של לדינה גרה אשה אלמנה אחת אמידה מעט ושמה סרל. בעלה נקטף עוד לפני גמרו שנת השלושים והניח לה בן-יחיד. גיבן מעט וראשו יושב בין כתפיה. מיכה היה שם העלם, והוא למד תנ"ך, קרא את "אהבת ציון" ו"אשמת שומרון", והדברים חיו כל כך בדמיונו עד כי החל לצייר את המעשים והיה יושב ורדשם תמיד בעט-עופרת על נייר. הדבר היה לחידה בעיר: מאין באה לנער נטיה זרה כמו זו? ואמו גם היא הוכיחה אותו לפעמים על זה, אם גם בלבה חננה אותו וכיבדה כל דבר אשר עשה. לא הי לטרל קרובים ומיודעים בעיר. כמעט לא צעד איש על פתח ביתה. היא ירבה כל היום, תפנה לבנים לצרכיה ולצרכי בנה; ארצה פתמקאות, והנה — חסדה עמה בבית. בעלה בודאי שכח את כל עניני העולם הזה וישוב לו באיזו פינה במערכת עליונים. אבל היא לא שכחה אותו כליל. הלא דרו בצוחתא חדא איזו שנים והיא ראתה פניו יום יום, אכלו יחד ושהו יחד, והוא היה מהלל כל מעשי ידה.

מיכה ראה איזו פעמים את מרים, ובכל פעם התבונן ליפיה ולחנה. בת-ציון משירת מאפו עזרת לפניו בחור; והוא יכול להביט בה ולהשפיע נפשו בצביונה. — האהבה אינה רק דבר-הספר בלבד, כי אם גם בלב משכנה, מגרעין עולה פרח; הנך מדליק נר ואור ימלא את הבית. ויחל מיכה לצייר דמות תבנית מרים עלי גליחן ורחח חדש בו. כל קו וכל שרטוט הוא חלק ממנה. צלמה לו חזונה.

Let me tell you something.

In the furthest street of Ladyna lived a fairly well-to-do widow named Serel. Her husband had been taken from her before he reached his thirtieth year, leaving her an only son. He was slightly hunchbacked, his head sat on his shoulders. The youth was named Micah. He had studied the Bible and had read the new Hebrew novels *Love of Zion* and *Guilt of Samaria*. These had made such an impact on his imagination that he continually sat and sketched with a lead pencil upon paper. It was a perpetual puzzle to the town, how such a strange tendency had come to this lad. Even his mother at times rebuked him for it although she cherished him and highly esteemed everything he did. Serel had no relatives or acquaintances in the city. Almost no one entered her house. She sat at home and sewed linen for her own needs and those of her son, or knitted stockings, and behold — her grace pervaded the whole house. Her husband had certainly forgotten all the concerns of this world and dwelt somewhere in some corner in the upper regions. But she had not forgotten him at all. Had they not lived as one couple for a number of years, during which she had looked on his face daily! They had eaten and conversed together and he praised everything she did.

Micah had seen Miriam several times and whenever he did so he dwelt upon her beauty and charm. A daughter of Zion straight out of Mapu's poetry passed before him in the street; and he was able to look at her and sate his soul on her radiance. — Love is not just something in books. It also occupies a place in the heart. From the seed grows the flower; you kindle one candle and light fills the whole house.

So Micah began to draw the likeness of Miriam on a sheet of paper, and a new spirit entered him. Every line

מהבוקר עד הערב ישב וצייר וגם בלילה לא ינעם ולא יישן. הוא רואה דמות באויר כמראה הקשת. האם ידעת בת ישראל מה שכתוב? האם יתעורר גם לבה? לו לא התבייש כי אז גילה את מסתרו לאמו. לפעמים הוא חושב לערוך דברי הערצה בשפת-עבר ולשלחם בלואט למרים. הוא סובב לדוב את בית ישראל ומחכה לשעה שתעזוב משאת-לבו את הבית וילך אחריה מרחוק. לו יכול לגעת רגע בידה, לו נגנבה ממנה מטפחת ראשה בת שלוש הקרנות ובאה בחלקו והיה שמה לפיו. חרדת הנשמה בנגעה בנשמה אחרת ובשתותה עם חברתה מכוס אחת אף יד המשורר לא תוכל למסור בדיוק. בערב-שבת אחד קם מיכה בבוקר השפם והחל ללעוס את צורת מרים מעשה-ידי ויבלע את הגליון מהחל ועד כלה. יצא מדעתו.

and every mark was a part of her; her image was his inspiration. From morning to evening he sat and drew, and even at night he neither slumbered nor slept. He saw in the air a likeness of a rainbow. Does a daughter of Israel know what is hidden in him? Can her heart also awaken? Were he not embarrassed, he would have revealed his secret to his mother. Sometimes he thought of composing words of adoration in Hebrew and sending them secretly to Miriam. He haunted Israel's house waiting for the moment when the object of his heart's desire should go out so that he could follow her at a distance. If only he could, just for a moment, touch her hand. If only someone would steal her three-cornered kerchief and make it his own so that he could put it to his lips. Not even the hand of a poet can adequately describe the trembling of the soul when it comes into contact with another soul and drinks with its companion from one cup.

One Sabbath, Micah rose early in the morning and began to chew the likeness of Miriam which he had drawn, and swallowed the sheet of paper completely. He had gone out of his mind.

XXV

כה

הנך יצא בפתח ונכנס בפתח. מבחוץ הכל מפולש הנפש היא סגורה בגוף והגוף אף הוא נאחו במיתרים. אין מאורע בחד. שמים אבן על אבן, והסער נשוא ישא גם אותן. — רבי בא ללדינה, אורח לא ראתה בשעריה זה ימים רבים. הן אסור היה אז מטעם הרשות על בני משפחת קדושים לפקד מעת לעת את המאמינים בהם. סגור היה כל צדיק בעיר מלזנו; ורק בכדי זה אשר נגע בו עלה בקושי להשיג הרשאה לנסוע לבית-מרפא ויעש את דרכו דרך עיר לדינה. נתן המתענה היה שם הרבי לבית מנחם-מנדיל מתלמידי המגיד. לו שלושה אחים חולקים בנחלת אביהם: הבכור היה עניו ותם, ואחריו נהרז כל היראים באמת ועוסקים בחסידות לשמה; השני היה פיקח גדול, בקי בעניני דעלמא ולו דבר עם עשירי החסידים האמידים, סחורי היערות ומחזיקי בתיר משרפות-הייש; הצעיר שבהם היה למדן מופלג ולו דבר עם הרבנים והשריבים וכל ידעיתורה. נשאר לו לנתן דרך התעניות, ויפליא לעשות בזה ונודע שמו לאיש שותה רק צלחית מים בבוקר, מעט חלב בערב, אוכל פרוסת המוציא בליל-שבת וטועם מה מהדג הנקרש בסעודה השלישית. איש יפה היה הרבי הזה ולו הדת-פנים. מתן היה בדיבורו ועיניו היו בהירות.

You go out of a door and enter by a door.

Outside everything is wide open. The soul is a prisoner to the body and the body also is bound in fetters. Nothing happens in isolation. One stone is placed on another, and a whirlwind comes and carries them away...

A *rebbe** came to Ladyna, a type of guest not seen within her gates for many years. At that time the government forbade the members of saintly families to pay their believers pastoral visits. Every *tzaddik* was confined to his city of residence. Because of illness, this particular one managed with difficulty to obtain permission to travel to a clinic, travelling by way of Ladyna. The *rebbe* was called Nathan, the Faster. He was of the House of MenaheM Mendel, one of the disciples of the *maggid*** . He had three brothers who shared their father's inheritance. The eldest was humble and innocent. His following consisted of all the *hassidim* who truly believed and adhered to the faith out of sincerity. The next brother was alert and much more worldly. He had contact with the richer and well-to-do *hassidim*, timber merchants and brandy distillers. The youngest was a brilliant scholar. He was associated with the rabbis, the *shochets* and inspectors and others learned in the Torah. All that was left over for Nathan was asceticism. He was illustrious for his fasting and became known as one who only partook of a small flask of water in the morning and tasted a drop of milk in the evening. On Sabbath eve he ate a small piece of bread and on Sabbath afternoon a portion of salt herring served at the Third Meal. This *rebbe* was a handsome man, of distinguished personality. His speech was solemn and deliberate, his gaze clear and candid.

* A title accorded to a *hassidic* rabbi.

** A title accorded to Ber of Mezeritz, a chosen pupil and successor of the Baal Shem Tov, founder of *Hassidism*.

בבואו ללדינה יצאו חסידים אחדים לקראתו, הוא ירד ממרכבתו לפני שער העיר, צעד צעדים אחדים לימין וצעדים אחדים לשמאל וכך התהלך חצי שעה, והיה זה לפלא. בלדינה שבת גם את השבת ויתפלל העם במעונו, נדחקו לשולחנו ושמעו תורתו. מיום ראשון לשבוע החלו לסבב אותו בבקשות ובמועצות, וערב בערב ביקר גם הוא את בתי הנדיבים ואיתני העיר, לתת להם את הברכה בכסף. כה בא גם לבית ישראל דגן, אם גם זה לא היה חסיד כלל. את חדר-האוכל פינן לכבודו. עמדו סמוך לכסא הרבי גם עקרת-הבית ואמה, שכבר שבה בימים ההם מדרכה. גם על מרים נפקד להיכנס ותבוא ותעמד מרחוק. קם המדריך מכסאו וביקש להניח ידו על ראשה ולברכה. בצאתו נזכר בריבה שהיתה בימי שְׁמַחַזַי ויאמר בנפשו: ישימו גם לי בין כוכבים קני... בבוקר עזב הרבי את העיר ולא הוסיף עוד ללקוט בעמרים.

When he arrived at Ladyna, some *hassidim* came out to meet him. He descended from his carriage and paced a few steps to the right and a few to the left continuing to do so for half an hour. This was a strangely wonderful phenomenon. He spent the Sabbath at Ladyna. The people prayed with him at his lodgings and they crowded round his table and harkened to his teaching. On Sunday they began to encompass him with petitions and consultations. Every evening he visited the homes of the generous and the wealthy of the city to give them his blessing in return for money. This procedure brought him to the home of our Israel, despite the fact that he was not a *hassid* at all. They had cleared the dining room in his honour. The mistress of the house and her mother also stood next to the *rebbe's* chair. The mother had changed her ways by that time. Miriam was also invited to enter. She came in and stood at a distance. The dignitary rose up from his chair and sought to place his hand on her head and bless her. As he left he reminded himself of a maiden who lived in the days of Shemhazai* and thought, "May they place my nest also among the stars..."

The next morning he left the town and ceased to glean among the sheaves.

XXVI

כ
שמעתי את סוף המעשה באותו רבי, לאמור:
עוד בימרינעוריו הרגיש נטיה בלבבו לעלמא דנוקבא והיה נמשך ביותר אל השכינה, האם הרחמניה, מלאך שבשמים, שוכן ערבות. העולם אינו אלא בן דרפרצופיק, חצי זכר וחצי נקבה. המאור הקטן גדול היה מהשמש אחיו, חוה קדמה לאדם קדמון. דמיונו השיאו לכתוב ספר זהר תלתאי, ובסתר לבבו היה מתפלל לרעיא מהימנא. משתחווים היו הגויים וגם שבטי ישראל בימים ראשונים לשמש, הוא — היה מקטיר לטהר... אלה החדוש עולה על אלה השבת. כל הזוכה לקדש את פני הלבנה בלי כיוסו נצח חלקו. ונתעצם אותו רבי בעבודת הלבנה, מעת צאתו מלדינה וחזון הריבה בלבו. מתיה בן-חרש דקר את עיניו במלחמתו עם השטן; ותילל נעמה ותבוא לפני שוכן-עד ותאמר: קלני, בך-האדם, פרוש נא כנפיד עלי ואהיה לך לבשר. בערב ראש-חדוש היה צם כדרכו ומתנדה וטובל ומדליק גם נר בחדרו. הן ביום הזה גם הנשים מתקדשות מטומאתן ומתאחות להיות חביבות על בעליהן כלבנה זו שמתחדשת. יום החדוש היה כולו קודש לה' בשבחים ובתהילות. ובצאת הלבנה וגילתה פניה היה אומר להתאחד עמה כבשעת הזיווג. לו בידך את מרים תגעה ידו בשערותיה, כי אז חפרה החכה היורשת גברתה ובאה אתחלתא דגאולת.

I heard the sequel to the tale of that *rebbe*, and so it went: While he was still a youth he felt an inclination in his heart towards the feminine universe and was more strongly drawn to the *Shehina*, the Merciful Mother, than to the Father in Heaven who dwells in *Arabot*, the highest heaven. The world was certainly hermaphroditic, half male and half female. The small luminary had once been greater than her mother the sun. Eve took precedence over primeval Adam. His imagination prompted him to write a third book of the *Zohar* and in the hidden recesses of his heart he prayed to the "faithful shepherd."* The heathens and even the tribes of Israel originally bowed down to the sun, but as for himself — he offered incense to the moon... The god of the month was superior to the god of the Sabbath. Whoever was found worthy to sanctify the face of the moon uncovered by cloud would have eternity as his portion.

This *rebbe's* worship of the moon grew in intensity from the time that he left Ladyna with the vision of the maiden in his heart. On the eve of the new moon he fasted as was his wont, confessed his sins, immersed himself and kindled a candle in his room. Did not women on that day purify themselves of their menstrual impurity and lust, to be loved by their husbands just as this moon renews herself. The day of the new moon was made completely holy to the Lord by praises and laudations. When the moon came out and revealed her face, he wanted to unite himself with her as at a moment of consummation. Would that he had blessed Miriam and his hand had touched her hair, then the sun which dispossessed his consort would have been confounded and this would have been the beginning of the redemption.

* Name of a fallen angel in Hebrew legend, based on Gen. VI, 4.

* One of the later parts of the *Zohar*. Moses is often called the "faithful shepherd".

שנים עשר חודש ישב נתן המתענה אחר זה סגור בחדרו.
עובד את ה' ביחידות ומתמכר לאלילת קדם. לא נתנו השמשים
כל איש לברא אליו...

For the twelve months after this, Nathan the Faster sat
shut away in his room worshipping God in solitude,
devoting himself to an ancient goddess. The beadles
allowed no one to come to him...

XXVII

כ

נשמת מיכל בת־שאול התדבקה בנערה עבריה מבנות
דשיה העיר, שלימד אותה אביה שפת האבות וגם קראה
בספרי הזכרונות לשופטים ומלכי קדם בישראל; לה היה
חתן מבני עיר קרובה ושמו דויד, נער אדמוני וטוב־ראי וגם
מעט מליץ, ניקן את לבבה ותאהבהו, ומשאת־נפשה היתה
שיחבר גם הוא זמירות ותהילות. וינקדו אותו פסוק פסוק
ותהיינה לשם ולתפארת. גם היא כתבה לו דברי־חיבה בלשון־
הקודש ותסיים בכל פעם את אמריה בחרוז. דבקה נפשו בה,
וזה לא היה רק ענין מליצה בלבד. מה עשה מנהיגו של
עולם? הלך וקטף את חיי החתן בימי עלומיו על לא־דבר.
נבהלה העלמה ותאמר: לא אָרף מחתני, ואף אם מת הוא.
עזבה כלילה בית אביה ותלך רגלי מהלך איוה מילים לעיר
חתנה, לפקד את קברו; ותצעק בקול לאלהי הנשמות, כי
ישיב למיועדה את רוחו אליו! בה בשעה נחה עליה רוח
מיכל. הבורק אור ושתי נפשות שוכנות בה; היא עוברת
בחוצות קריה וקוראה: בת־מלך אני! „דיבוק“ אֵחָזָה, יבוקש
לה מזרח ותרופה ואין.

אביה מעט משפיל היה וחדל להאמין באמונות טפלות.
אבל בצר לו נענה לרעותו, להוביל את החולה ל„פחדה רחות“.
וכה נסע עם בתו לרב המתענה. — הימים ימי ספירת העומר.
אמרו השמשים לעצור גם בעד מבקש־תשועה אלה. נשמע
קול דופק על הדלת מבפנים ההדר לאמור: „מחר חודש.
תחכה בת־שאול בעדתי עד חידוש־הלבנה!“ ויהי הדבר לנס.
ליל קידוש הלבנה בא, החזרת העטרה לישנה... פועלת
אמת, פעולתה אמת. ניכר עוצם כוח ה„קליפות“ המעכבות,
ומדלגים בני־ישראל שלושה דילוגים כנגד שלוש המידות:
יסוד, הוד ונצח. הרבי עטוף באדרתו עומד עם מת־יסודו
ונותן תהילות ללבנה; הזאב המשכיל עם בתו החולה עומדים
סמוך להם, והנערה גם היא לבושה לבנים, פניה כפני הסהר.
ברוך יוצרך, ברוך עושרך, ברוך קונך! יד הצדיק תופשת את
ידה של מיכל והוא מרקד עמה בבחינת רוח נאחו ברת. נִדְמָו
כאבן המקדשים המעטים, הרואים בחזק.

The soul of Michal, daughter of Saul, transmigrated into
a Hebrew maiden of the daughters of the city of Dashya
whose father had taught her the speech of her ancestors
and who read the chronicles of the Judges and the
ancient kings of Israel. She was betrothed to a youth
from a neighbouring town, called David. He was a
red-haired young man, handsome and also a Hebraist.
He took possession of her heart and she loved him. Her
ambition was that he should compose songs and psalms
and polish them verse by verse so that he could become
famous. She wrote him love letters in Hebrew and
concluded her words always with a rhyming couplet. His
soul clave unto her and this is not meant just metaphori-
cally. What did the Ruler of the universe do? He simply
cut off the life of this young man in the heyday of his
young manhood, for no reason. The maiden was shock-
ed. She would not release her betrothed from her grasp,
even though he were dead. She slipped out of her
father's house by night and walked several miles to the
town of her betrothed to visit his grave. She cried aloud
to the God of all souls that He should restore the soul of
her beloved to him. At that moment the soul of Michal
entered her. When morning came two souls dwelt in her.
She went about the streets of the town crying out, "I am
the daughter of a king."

A *dybbuk** had possessed her. Remedy and healing were
sought for her, but none could be found.

Her father was quite an educated man and had ceased to
believe in superstition, but in his trouble he responded to
his wife who wanted him to take the afflicted girl to a
"redeemer of souls" and so he journeyed with her to the
fasting *rebbe*. — It was the period between Passover and
Pentecost. The beadles tried to shut out these seekers of
salvation too. A voice was heard knocking on the door
from within the room saying, "Tomorrow is New Moon.
Let the daughter of Saul wait among my assembly till
the renewal of the moon."

The incident came to be regarded as a miracle.

The night of the sanctification of the new moon arrived;
heralding its return to its position of former glory... a
faithful worker whose labour was true. A power of the
obstructive supernatural forces was discerned. The
children of Israel were dancing with threefold leaps
according to the three attributes: foundation, glory and
eternity.

The *rebbe*, swathed in his robe, stood with his acolytes
and gave praise to the moon. The "enlightened" father
and his afflicted daughter stood nearby. The maiden was
clad in white, her face like the face of the moon.

"Blessed be He who formed you!

Blessed be He who made you!

Blessed be He who possesses you!"

The hand of the *tzaddik* grasped the hand of Michal and
he danced with her as though a spirit had been fused with
another spirit. The small group of worshippers were
stricken as silent as stones when they beheld this sight.

* A dead soul.

מקדש לחול. בן אציל פולני אחד היה בא מדי פעם בפעם אל בית חנותו של ישראל דנן. שם האציל ולדיסלב דומברובסקי, הוא מבני כובשי ארץ אוקריינה היפה, ששיעבדו המון איכריה לעבדים. אלהים עשה חלק אחד אחוז מיושבי המדינות אדונים ותשעה ותשעים ממאה לעבדים. ועבדו העריצים בדלים ובעלי האחוזות הגדולות באלה שנלקחה אדמתם מהם. לאלה מרחבי-עולם, כל תענוגות בני-אדם, ולא לה רק כתנות בד עב לבשרם, לחם עוני ויבש הנאכל בזיעת אפם. מבוקר עד ערב תעבוד, הנך רק שומע לקול נוגש, בניך משרתים מימי עלומיהם. בנותיך שפחות נחרפות. בתולה כי נישאת הנה ביפורי הגוף בליל הראשון לאדון הכפר. משפט הבכורה לידים הרכות. האליה לכוהני החיים, את העצמות יאכלו הכלבים ורועי הבקר והצאן.

ולדיסלב היה איש נמק בחסאו. בין עשרים לשלושים התמכר לתאוות נמרצות, וגם כשהיה ישן הוא שיכור מיינו היה נרעץ בהונות רגליו בשדי זונה נשמעת לו לכל דבר. את מועדי היום לא ידע; אכל לשובע עד להקיא. כחום היום רץ כמשתגע במרחבי שדהו על סוסו השחור, וכשהיה סר אל ארמונו הפה בשוט וברצועה את כל אשר נפגש עמו בדרכו. כלבו האהוב לו היה אוכל ושותה עמו. הוא שיסה אותו בכל עובר ושב; וכשנח לו לימדהו לשחק עמו בקוביה. לאור הירח היה מרקד עם אמהותיו והיה מנשק אותן עד זוב דם מצוארן. אין כסף נחשב לו למאומה. אם לזה עשרים אלף כסף, נתן שטר על סכום שמגיע לכפלים, או לפי שלושה. את חובותיו לא מנה, את הכנסותיו לא ידע; וגם כי קנה דבר פחות היה משלם במאה. את עם היהודים לא כיבד, ובני-ברית היו בעיניו אנשים שאין להם תפקיד אחר בחיים, כי אם לשרת ולקלא כל רצון מצוה.

אחרי שלושים סר כחור, וכי עגבה נפשו היה קושר ונבות שני סוסים זה בזה, או העמיד ספסל אחד על השני, שלישי עליו ורביעי וחמישי עד התקרה הפיל אחר זה את העמוד בקול רעש. נשוי היה אז לבת אחת מבני מרומי עם-הארץ, והיא יפה כתרצה, ויענה וגם לא סעד עמה. את תיאור התוגה של שביות משכיות אלה אניח למספרים מבני עמך.

Now to return from the holy to the profane.

The son of a Polish nobleman used, from time to time, to visit the shop of our Israel. The name of this aristocrat was Vladislav Dombrowsky. He belonged to the conquerors of the fair land of the Ukraine, the people who had reduced masses of peasants to serfdom. God had made one percent of the inhabitants of these provinces lords and ninety-nine percent serfs. In poverty they served the overlords and great landowners on the very soil they had taken from them. They enjoyed the good things of the world, every luxury that man could desire, while the serfs had only a linen smock to cover their flesh, hard crusts of bread to eat earned by the sweat of their brows. You toil from dawn to dusk, the only voice you hear is that of the taskmaster, your children are servants from the day of their youth, your daughters are despised scullions. When a virgin is married the lord of the manor has the *jus primae noctis*. The finest portion goes to these genteel hands; the priests get the fat while the dogs and the herdsmen and shepherds gnaw the bones.

Vladislav was rotten with vice. Between the age of twenty and thirty he gave himself over to raging lusts. Even when he slept in drunken stupor he dug his toes between the breasts of a whore who acquiesced to every perversion. He was completely intemperate. He gormandised until he vomited. In the heat of the day, he galloped like a madman over the broad acres of his estate on his black stallion, and as he returned to his palace he hit out savagely with his stick and whipped everyone he encountered. His favourite dog ate and drank with him. He set him on to everyone who passed by; and when he rested he taught him to play dice with him. He would dance with his maidservants by moonlight and bite them till blood flowed from their necks. He paid no attention to the value of money. If he borrowed twenty thousand rubles he might give a promissory note which could amount to two or three times the sum. He never reckoned up his debts and had no idea of his income. He might over-pay a hundred-fold for a trifling article. He had no respect for Jews. The sons of the covenant had but one purpose in life as far as he was concerned. That was to serve his purpose and fulfil his every will and command.

After his thirtieth year his strength ebbed. When he was filled with energy he might tie the tails of two horses together. Or he would pile chair on chair; two, three, four or five until the pyramid reached the ceiling. Then he would topple the column with a thundering crash. He was married to the daughter of one of the greatest families in the land, a woman as beautiful as Tirzah. He ill-treated her and never ate his meals with her. But the description of the tribulations suffered by the prisoners of these lofty halls I shall leave to the novelists of their own people.

ערב־שבת לפני צהרים היה. התנערה לדינה מעמק סחרה ויחלו בניה ובנותיה להכין את עצמם ליום המנוחה. אל הארץ קורא את בניו מטה לסעודה בארץ נכריה. עוד לו למעלה מסרתים ומלאכים בעל־כנפים וגם בני השטנים אורבים לו. קמים קמים נגד יצר־אור בוראי החושך, מניעים כל אחד ואחד בעצי הבריאה, עדי נושרים עליהם ונשברים ענפיהם. ונלחם הסבתון העולמי עם יום קדוש לפועל ולעושה. פלוגי העברי, אלמוני הישראלי, שרידי פליטי בבל וספרד, עומדים בבוקר בארץ עקובה מדם בימי בוגדן צורר היהודים והפולנים ונזכרים ביום המצוה והברית הנכתב בספר. מנקים את כתלי החדרים, מנקים את הרצפות וטחים אותם בטיח חדש. אין כלי שלא ישופסף במים, אין פך, מזלג וסכין שלא יעבדון מהם חלודתם ויעשו אותם נוצץ. בוער התנוד ומבשל לשני ימים, עולים ריחות דגים ובטר־צלי. מונחות החלות הלבנות שורות שורות כבימי עריכת „לחם הפנים“. רצים יהודים ברחובות לקנות פירות וחבדבנים, נערים נוטאים בקבוקי יין בידיהם. סוס דהור נכנס בשער אחד ויוצא מהר דרך השער השני ומעלה אבק, ולו לא ניתנו בינה דעה להביק ולהשפיל כלבני־אדם נשמעים לאליה. אמור יאמרו ביחס מחר: אתה קדוש ושמן קדוש, אתה אחד ושמן אחד. מי לא נהנה ולא ינח? ולדיסלב עומד על סף חנותו של ישראל וצורר בד לבן צח עטוף בנייר ירוק תחת בית־שחיו. הוא נפנה לדבר עוד דבר־מה עם היהודי המוכר, והנה בת החננני נראתה בפתח בכל רום יפיה. מבלי־משים נכנס האדון שוב לחנות. פלג אלהים השתפך ונפרשו הבדים ומיני הצמר המשי והיו לים של צבעים מתנועעים כגלים. זמרה חרישית נשמעה, מקשיבה רק חוש ששי. ונשקע האציל בחלום הנורע בעצם היום; ולו ניתנה לו בת־ירושלים בכלולותיה, כי אז קרא ואמר: עמך עמי! — והיה הולך וכופר בבך־אלהים.

בלילה ההוא דפק דומברובסקי על חדר רעיתו וימצאה יושבת על כסאה כמלכת הדומיה, פרע נפל לפניו וינשק כפות רגליה...

It was Friday morning, Ladyna shook itself out of the slough of commerce and her sons and daughters began to prepare themselves for the day of rest. The God of the earth was calling his children below to the feast in an alien land. He still had on high His ministers and angels with their spreading wings, but there are also the sons of Satan who crouch in ambush. The fashioners of darkness continually rise up before the Creator of light and each one shakes the trees of creation until their leaves fall and their boughs are broken. The universal day of rest struggles with the holy day for worker and labourer. This Jew here, this Israelite there, the survivors of those who escaped from Babylon and Spain, wake in the morning in a land drenched with the blood of the days of Bogdan, the arch-persecutor of the Jews and Poles. On the day of the commandment and the covenant, they are remembered, as is written in the Book. They clean the walls of the rooms, they clean the floors and plaster them anew. There is not a utensil which is not washed, not a spoon nor fork nor knife from which the rust is not removed until it shines. The stove burns and cooks for two days. The air is redolent with the odours of fish and roast meat. The white Sabbath loaves are laid neatly in rows as in the days when the shewbread was laid before the altar. Jews run about the streets buying fruit and cherries. Boys carry bottles of wine in their hands. A galloping horse enters through one gate and leaves through another raising a cloud of dust. He has not been given understanding, knowledge and discernment like the sons of men who obey their gods. Tomorrow they shall surely proclaim:

“Thou art Holy and Thy Name is Holy,
Thou art One and Thy Name is One.”

Who should not have enjoyment and who should not rest?

Vladislav stands at the entrance of Israel's shop with a parcel of white linen wrapped in green paper under his arm. He turns round to say something to the Jewish shopkeeper when, behold, his daughter is seen in the doorway in all her splendid beauty. Without thinking, the nobleman re-enters the shop. A mighty stream flows out, the materials, the varieties of wool and the silks spread out and become a sea of colours billowing like waves. A subdued melody is heard, perceived only by the sixth sense. The nobleman is rapt in a waking dream. If the daughter of Jerusalem were given to him in her bridal radiance, he would then proclaim, “Thy people will be my people” — and would proceed to deny the son of God.

That night Dombrowsky knocked on the door of his wife's room and found her sitting in her chair like a silent queen. He bent down and fell before her and kissed the soles of her feet.

בכפר זרקב בירת האציל, שם מתנוסס ארמונו לתפארה, ושם עשו הכנות ליום חג מבלי שידעו טעמו. הפקודה יצאה מאת דומברובסקי לתקן את הגשר, לישר את הדרכים, לנקות את החצרות, לטיח את הבתים, לכסות את הגגות ולמלא פרצות הגדרות. משחו מחדש את בית-התפילה בצבע תכלת והעבירו על העמודים צבע של שיש לבן. גם את בית-הקברות אשר בקצה המושב ניקו מן הברקנים והקוצים הגדלים מאליהם. הקימו כל מצבה כושלת וחדשו כל צלב נשבר. על התושבים ונשיהם וטפם יצא צו לרחוץ את רגליהם מאבק, לתפור ולתקן כל קרע בבגד; סרקו בנות המקום את שערותיהן, קלעו את מקלעותיהן ושמו בראשן פרחים ועלים ירוקים. ימי האסיף היו, אלהי הטבע לא קימץ גם הוא ויאמר לעובדי האדמה: חיו באשר לכם ואל אקח מכם מעשר ותרומה, חלקי בכם ובמועדכם.

אצילי כל הסביבה הגדולה נקראו להסב אצל דומברובסקי. המרכבות רתומות לשנים שנים סוסים דהרים. על כלונסאות שער חצר הארמון מתנוססים דגלי פולין ורוסיה. כאן אין פדות ואין חוק גודר. כוהני הכנסייה לוקחים חלק בסעודה על יד אנשי הרשות המקומית. על המגרש הגדול הרצוף אבנים שלפני המעלות הרחבות של הארמון יושבים אדונים וגבירות ושחים יחד. עבדים ומשרתים לבושי שרד וכפתורי בגדיהם נוצצים רצים ועוברים מפינה לפינה. מאכלים ומטעמים, מעדני מלך, יפוננו. בלילה הזה יזל היין כמים.

רעית דומברובסקי יושבת על כסא יפה, ככלה ביתם כלולותיה, ונערותיה לפנינה. חידת-פלאים על פניה. ולארמון מגדל גבוה; ויתגנב אליו שר-החצר בלאט, עמד על המעקה וישקף ממעל על שטח העולם ויפל עצמו לארץ מטה ותהי חרדה ובהלה. ופחד מקשה בלב כל הנאספים. לא אעפב את הקורא בפשר המעשה...

The county seat of the nobleman was in the village of Zarkov. There glittered his luxurious palace in which preparations were in hand for a festive day to be held, for reasons unknown. Dombrowsky gave orders to repair the bridge, to fix the roads, clean the courtyards, plaster the houses, cover the roofs and mend the broken fences. The church was repainted blue and its pillars transformed to a marble white. Even the graveyard at the end of the village was cleared of the brambles and thorns which had proliferated there. The tombstones which had fallen were set straight, and the broken crosses were repaired. The villagers, their wives and children were ordered to wash the dirt off their feet and to sew up and fix every tear in their clothes. The girls combed their hair, braided it into plaits into which they wove flowers and green leaves. It was harvest time. The Lord of Nature was not ungenerous and He too said to the tillers of the soil, "Live on what you have. I shall take from you neither tithe nor offering. I am sharing with you and in your festivals."

The gentry of the entire district were invited to dine with Dombrowsky. The carriages harnessed to double teams of horses galloped along. On the flagstaves at the gate of the palace flew the flags of Poland and Russia. Here were no restrictive laws. Priests of the Church dined side by side with local officials. On the great stonepaved courtyard in front of the broad steps of the palace sat the lords and ladies engaged in conversation. Servants and waiters, clad in uniforms with glittering buttons, ran back and forth to every corner. Foods and delicacies, royal canapés. Get ready! Tonight wine will flow like water.

Dombrowsky's wife was seated on a beautiful chair, like a bride on her wedding day with her maids about her. On her face was an expression of mystified wonder. The palace had a high tower up which the lord of the manor climbed stealthily. He stood on the parapet and looked down on the world spread out below. He threw himself down. Panic and terror! Fear congealed the hearts of all assembled there. I shall not delay the reader with an explanation of the incident...

יום מעונן היה. קערת הרקיע על פני לדינה דמתה לקדירה שנשברו שוליה. אגלי מטר ירדו וספגו. רוח נשב והניע את תריסי החלונות. עזים מפגרות לכת אל המרעה ואוכלות מסרח גגיתבן. כלבים מחפשים אחרי עצמות. תרנגולות מנקרות באשפה. אלהים אינו זן ומפרנס לכל חי. שקר דיברו עליו נביאיו.

It was a cloudy day. The bowl of the firmament over Ladyna was like a dish with its edge broken. Drops of rain fell and stopped. A breeze blew and rattled the window shutters. The goats were too lazy to go out to pasture and nibbled at the eaves of the thatched roofs. Dogs were sniffing after bones, hens pecking on refuse heaps. God was not feeding and sustaining all his creatures. His prophets spoke falsely of him.

ותקם מרים ותעל לעלית אמה. שהיא עתה חדרה. ישבה על ספסל נמוך העומד על יד החלון ותגע במצחה את המשקף. לבה נחלק בקרבה היום מבלי אשר תדע מה היה לה. היא חדשבת באביה ואמה ובאמאמה, האומרת לשוב מדרכה זה כמה, ולה אין העוז להקביל פניה. תוס' אדם גם הוא יבקש נתיב. לו חי אבי-אמה כי אז ידעה לשיח עמו הפעם. מתפללים הם בני עמה בערב ובבוקר, סומרי מצות הם ובלעג-שפה דברו. אביה מהלל את הנביאים, את בראמוץ, את הושע. זקנתה היתה קודאה בספר תהלים ואומרה תחינות; לאמה אין חפץ באלה וגם לה אין מגע באלה. חנננים הם היהודים, הם מוכרים וקונים, קונים ומוכרים, ואין גבורה להם כלבני-הרוסים. הנך שותה מים מקבית ומחוץ לעיר מים חיים נובעים... יש גם יערים ונהרות, יש גבעות מתנשאות על על ארץ המישור, יש דגים שרויים בעמקי המים וצפרים פורחות באויר. אין גבול רק בבית ואין מידה רק בשוק או בחנות. היא קמה מהספסל ותשב על חודי מיטתה. אין רעיה לה בכאן. ריקה היא לדינה. אגלידמעות ניתזו מעיניה. גם אותה כיסה הענן...

Miriam rose and went upstairs to her mother's room. It was now hers. She sat on a low seat by the window and touched the sill with her brow. Her heart was troubled, she did not know why. She thought of her grandmother, of her father, and of her mother who was due to return home shortly from her travels and she just could not summon up the strength to meet her. Even human innocence needs to seek a path. Were her mother's father alive this was one of the times when she would know how to talk things over with him. The people to whom she belonged prayed evening and morning, they observed the ordinances of their religion, but yet in another language. Her own father praised the Prophets, Isaiah, Hosea. Her grandmother read the Psalms and murmured prayers of supplication; while her own mother had no desire for such exercises and she herself had no contact at all with them. The Jews were shopkeepers; they bought and sold, sold and bought, but had no courage, as the Russians had. Here you are drinking water out of a cask while just outside the town natural water flows... There are forests and streams, hills rearing their lofty peaks over the land and broad steppes, fishes inhabiting the depths of the lake and birds flying in the air. But her people knew only the confines of their houses, they understood no measure except that of the market place and the shop. She rose from her seat and sat on the corner of her bed. She had no real companion; Ladyna was so empty. Tear-drops fell from her eyes... The cloud enshrouded her also...

XXXII

לב
שד החל להתהלך בלאט במרחבי לדינה ומציאותו הורגשה בחוש. פרות עדינות חדלו לתת חלבן, אם גם עסיניהן מלאים חלב. לילה לילה נשמע קול שריקת החתולים. התיש אשר לרב דמתא נעץ שתי קרניו בכותל ולא יכול להוציאן. דלתות הארון נמצאו בבוקר בבוקר פתוחות, כאילו נפתחו מאליהן. בהתאסף העם לבית-הכנסת לקבלת שבת והחזירו פניהם לקראת כלה החל כמו קורנס להכות בדלת. ביקש החזן לקרוא יגער בכ השטן וניחר גרונו. וראו זה פלא. בדלתות בית ישראל גיבורנו ראו עין בעין צלב שרוט בגחלת; וכי מחקן אותו היום שוב נראה למחר. שלוש הרות בלדינה הפילו זו אחר זו את נלדותיהן. אשת השמש ילדה בן זכר ולו שש אצבעות ברגלו הימנית. מתירא היה כל איש לצאת מפתחי ביתו בלילה בלי לניה. בדקו את כל הציציות המזוחות. אחרי נסילת מים בבוקר שפכו מיד את מי הסיאבון. לא שחטו עופות שחורים; לא פתחו את הקורקבן בסכין, כי אם ביד. לא רקק אדם על הקרקע, אלא במטפחת. בקצרה, נשמרו מחרב המשחית ומכל בני החבורה. —

A demon began to stalk abroad the places of Ladyna and its presence was clearly sensed. Sleek cows ceased to yield milk though their udders were full of it. The goat which belonged to the local rabbi got his horns stuck in the wall and could not extricate them. Every morning the doors of the ark* were found open, as though they had been opened by themselves. The congregation assembled in the synagogue for the beginning of the Sabbath. They turned around to welcome the Sabbath bride and a kind of sledge-hammer began to knock on the door. The cantor wanted to cry "God rebuke thee Satan" but his voice stuck in his throat. And behold yet another miracle, on the doors of our hero Israel's shop, people distinctly saw with their own eyes a cross scratched out with burning coal. When they rubbed it out on one day, it appeared again on the morrow. Three pregnant women in Ladyna miscarried one after the other. The wife of the beadle gave birth to a male child who had six toes on his right foot. No one dared go out of the house at night alone. People checked the *mezuzot** on their doorposts and their ritual fringes. Immediately after the morning ablution on waking, the slops were poured out. No black hens were ritually slaughtered; the gizzard was not slit open with a knife, but by hand. No man spat on the ground; only in a handkerchief. In brief every precaution was taken against the Sword of Satan and all his minions...

* The ark in the synagogue in which the Torah scrolls are kept.

* Tiny scrolls containing prayers fastened to the doorposts of every Jewish house.

גם בחלל הכפר זרקב הסמוך קרעים השד. גם בשעה שהרח אינו נושב האילנות מניעים ראשיהם וכופפים אותם. פעמון בית-התפילה ניתק מדי פעם בפעם מהשלשלת ונפל למטה. מתנגחים השנרים, גועות הפרות בלי סיבה, תקסר כלב עם צו, כבשים מתגוללים בעפר, סוסים עומדים בלי נוע. נראתה הקשת בענן וצלו של האציל המת החל לקפוץ באויר. ותחלום מרים פעם כי אדם דופק על חלונה קורא: פתחי לי, בת-העברים, מראיך נאווה ונפשך חמדה לי. למחר נראו סימני צלב גם בחלון חדרה והי הדבר לתמהון ולמורא...

ספר רביעי

לג

סעודת הבראה למתים. פעם בשנה מכינים איכרי הכפרים ליל-אוכל על משכן מתיהם. איש ואשה לוקחים קדירות מלאות הפחית-אדמה מבושלים בשומן ביד אחת, פפרות לחם ובקבוק ייך-שרוף ביד השנית ועלו לבית-מועד, לאכול שם עם יתר הקהל. בבוא השמש והעולם יעטה פניו ויחלום חלום המנוחה — יושבים מאמיני ישוע שלובי רגל על עשבים הגדלים לפני שדרות הקברים, עושים סימך-הצלב לפי טעם האמונה היננית השולטת. טובלים את הפת במלח ולועסים מן המטעמים העומדים לפניהם. לשים המנהג הקדום. בתחילה הם מניעים את הפה במתינות, מרכינים את ראשם, כאילו מקשיבים אל הקול הקורא אותם מרחוק; אחר זה הם מתעצמים באכילה ועושים זאת באיזו דביקות שבגוף. אין חוט מקשר אותם פה אל העבודה בשדה ובבית, הפר אינו גרעה, הסוס אינו נוהם, הכלב אינו נובח והתרנגול אינו מנקר באשפה. האדון ירד מטה, התלבש בבשר ועלה אל האב והתאחד עם הרוח והיו לו ה"מאמינים האמיתיים" לנחלה בכל מרחבי הארץ... וישאו עיניהם והנה שירת עולירגל הולכת בדרך-המלך, שלא רחוקה היא מבית-הקברות. איש איש נושא חבילתו וזוג מנעליו על שכמו. שערות הראש נעות באויר באין כובע מכסה אותה, שופים הפנים העינים בולטות מכליון הנפש והגוף גם יחד. הולכים אחיהם מכפרים רחוקים זה ירחים ושבועות אל מקום משכן המשיח בארץ העברים, ללין לילה אחד בסביבתו ולנשק את קברו. אשרי מי שזוכה לכך פעם אחת בחייו ולא ימות בדרך.

Even in the nearby village of Zarkov, the demon thundered. Though the wind was not blowing the trees were swaying and bending their tops. Now and again the church bell came off the rope and fell down. The oxen gored and the cows lowed for no reason. A dog and goat copulated. Lambs rolled in the dirt; horses stood transfixed. A rainbow appeared in the clouds and the ghost of the dead nobleman began to dance in the air.

Miriam dreamed once that a man was knocking on her window and crying, "Open for me, daughter of the Hebrews. You are beautiful in appearance and my soul desires you." Next morning there was a sign of the cross on the window of her room: a mysterious, horrifying thing.

[4]

XXXIII

A replenishment meal for the dead. Once a year the peasants used to hold a night feast in their cemetery. Man and wife would take dishes full of potatoes cooked in oil in one hand, and loaves of bread and bottles of spirits in the other and go up to the meeting place to feast with the congregation. When the sun had set and the world had covered its face and dreamed restful dreams — the believers in Jesus sat in the grass with their legs crossed before the rows of graves, making the sign of the cross according to the manner of the dominant Orthodox faith. They dipped their bread in salt and chewed the delicacies set before them according to the ancient custom. To begin with they ate soberly, inclining their heads as though listening to a voice calling them from afar. Then they began eating solidly and ingested with complete bodily devotion. There was no link here to connect them to the toil in the field or the house. The cows were not lowing, the horse was not neighing, the dogs were not barking, nor were the hens scratching in the garbage heap. Their master had gone down below clothed in the flesh and had gone up to the Father and become one with the Spirit and they the true believers were his inheritance all over the land...

They raised their eyes and beheld a caravan of pilgrims going by on the highway which passed close by the cemetery. Every man carried his bundle and a pair of shoes on his shoulder. Their hair, uncovered, blew in the wind. Their faces were burnt by the sun and their eyes protruded from spiritual and bodily exhaustion. These true brethren had been on their way from distant villages for weeks and months en route to the dwelling place of their Saviour in the land of the Hebrews, to pass one night close by where he had lived and to kiss his grave. Happy is the man who has this privilege once in a lifetime and does not die on the way.

כי גוסס איש עברי ונוטה למות, ימהרו בעלי חברא קדישא לעמד עליו בעת יציאת-נשמה; וכי ישבוק חיים מניחים נוצה על חוטם הגזרע, ואם לא תנוע, אות הוא כי הנשמה הלכה לה למקום מחצבתה והגוף הוא כן-קבורה. מפשיטים את כותנתו, רוחצים ומטהרים אותו כרת, מלבישים אותו תכריכיו שנתפרים במהירות, משכיבים אותו על הארץ, מכסים אותו בשמיכה ומדליקים שני נרות למראשותיו. אומרים איזו אמירות מספר „מעבר יבוק“ יתומי המת קורעים קרע בבגדיהם, לקיים את הנאמר בסעיפי „שולחן ערוך“, ונשי השכונה בוכות ומיללות. בינתיים חוצבים קבר לנפטר, מתקנים את ה„מיטה“ בחבלים ונושאים את המת לבית-מועד לכל חי. ההבדל בין שוע ובין דל הוא רק במספר המלחים ההולכים אחרי המיטה. מכבדים עשיר ורב בעמו, מכבדים מעט גם בעלי-בתים שמתו, לא כן גורל בני ההמון. מי שאינו עולה לתורה רק אחת בשנה יקבר בלי „לנייה“ רבה. — לא כן דרך האיכרים. במות אחד מבני עדת הנוצרים, אם גם מבני שפל המדרגה היה, יקברו אותו ברוב עם ובהדר. את המת נותנים בארון, את הארון שמים על עגלה שחורה הרתומה לסוסים עטופים שחורים. לפניו ולאחריה נושאים דגלים וצלבים שורות שורות. פרחי-כהונה הולכים לאט וקערות בידיהם; ואחריהם צועד כהן המקום לבוש בגדי-כהונה מזהבים, ושני סגניו הולכים מימינו ומשמאלו. מזמרים תהילות, וקהל גדול הולך אחרי המרכבה בשורה ארוכה, נשים הולכות בצד אנשים, ילדים וילדות. מת איש בעדה, כל בני הכפר משתתפים בקבורתו מגדול ועד קטן.

בעד החלוק נשקפה שרל כאשר הובל לקברות באותו פאר אחד האיכרים. פעמוני בית-התפילה מצלצלים, ההמון הולך ונמשך, מעטפת השרד של הכהן נוצצת באור החמה, הוא צועד במבטחת עז. מהנאמר במקרא לא ידעה מאומה, לא ידעה גם על דבר בני הכהנים ועבודתם במקדש; אבל למראה כל החזון הזה איזה דבר חי ורחש בקרבה. אשת בעל-חנות היא ולבה רחוק מזה. יש שער לעיר, חלוק לבית ושמש בוקעת ונראית מתוך עננים...

When a Jew is at his last gasp and is clearly dying, the men of the *Hevra Kadisha* hasten to stand by him as his soul departs. When he breathes his last they place a feather on the nose of the departed. If it does not move, then they know that the soul has gone back whence it came and the body is ready for burial. They remove his garments, wash and purify him according to the religious rites, wrap him in the shrouds which have been hastily sewn together, lay him on the ground, cover him with a blanket and light two candles at his head. They recite selections from *Ma'avar Jabbok*. The bereaved make rents in their clothing to fulfill the requirements of Jewish law while the women of the neighbourhood weep and wail. In the meantime they dig a grave for the deceased, fix the bier with ropes and carry the corpse off to the last meeting place of all creatures. The distinction between rich and poor is the number of those participating in the funeral procession. A man of wealth and power and even a house-holder receives certain honour. This is not the lot of the masses. Those who are called to recite the Torah maybe only once in a whole year, are buried with a small funeral procession. — But what happens to the peasants is quite different. When one of the Christian community dies, even if he were of the lower class, he is buried in splendour before a large crowd. They place the corpse in a coffin, which is borne on a black hearse harnessed to horses with black trappings. Before and behind go processions carrying flags and crosses, row after row of them. Acolytes of the priesthood follow slowly, carrying bowls; after them comes the local priest, clad in his golden sacerdotal robes and flanked by his two assistants on his right and left. They chant and a large crowd follows behind the hearse, men walking beside the women, boys with girls. A member of the community has died, the whole village from the highest to the lowest participates in the burial.

Sar'l looked through the window as one of the peasants was borne to the grave with all this pomp. The church bells were ringing, the procession wound on its way, the robes of the priest glittered in the sunlight as he walked with quiet dignity. Of the Bible Sar'l was totally ignorant, nor did she know of the priesthood and their functions in the Temple. Nevertheless, at this spectacle something stirred vitally within her. She was just a shopkeeper's wife and her heart was moved. There is a gate to the city, a window to the house, the sun shines and bursts through the clouds...

הכהן הנוצרי לעדת לזינה האיכריה היה איש גבוה-הקומה ותיכר מרוחק במעילו הארוך, בשרחליו הרחבים, במצנפתו העגולה ובשערותיו התלויות לו מאחוריו. צלבוהב תלוי על צווארו. ידיו זפות וזחות; ואמר עליו שהוא בן לאחד מרוחני פולניה, שגולד לו משפחה חרושה. הוא היה נחם לבריות. משמש בהיכל ומזמר את התהילות בקול משועב, ובחזן היה נהנה מהחיים לפי מידתו. לו שדה רחב ופרדס נאה ומקבל הוא גם רוב מתנות מבני צאן מרעייתו. כל בת-איכר הבאה

The Christian priest of the *Ladyna* congregation and its peasants was a tall man, readily recognizable at a distance by his long robe, his wide sleeves, his round mitre and his hair that flowed down behind it. A gold cross hung from his neck. His hands were clean and very white. He was said to be the son of one of the dukes of Poland by a simple maidservant. He was an agreeable personality and ministered in his church and sang the hymns in a melodious voice. Outside he enjoyed life to the full. He had a rich field, a fine orange grove and benefited from many gifts brought him by his flock.

לקראתו מנסקת את ידו. אשת נעוריו מתה זה כבר במחלת השחפת, לפי חוקי הכנסייה אסור לו לשאת אחרת, והנה האמהות המשרתות בנהו לו לפילגשות בתקופת השנה. לא יחטא בשר בבשר.

אם ישמע קול הפעמון שלמגדל בית-התפילה אשר לנצורים שבקצה העיר — וידעו כל בני האיכרים כי הקריאה למשיח הוא אלהים. לעם היהודים אלהים אחרים, אלהי צבאות שמו ומשכנו בשמים. בנות ישראל הולכות לבית-הטבילה מדי חודש בתחדש ושבות הן הביתה עטופות כשבויות-חרב. בנות האיכרים מרקדות בכל ימי שבת ומועד במגרש שלפני בית-המרוח חשופות-רגלים ופרחים בראשיהן, עד כי ירחב הלב לראות בהן.

פעם ישב הכהן בקצה שדהו לפנות ערב וירא אשה עבריה עולה מן הרחצה — מקוה-המים פסול היה אז, — ולבו רעד בקרבו. מעולם לא חשב לטיב שתי הדתות, רק שמע ממורו בימי למדו בבית הכהנים, כי עם ישראל הם בני שבט מקולל. מספרי הבישור ידע רק פסוקים מעטים. על פי נוסח השפה הסלרית העתיקה. וגם את אלה כמעט שכח שכת.

הוא בא למחרת היום אל חנותו של ישראל מכירו מאז. לקנות אצלו איזו אמות בד לשפחתו, לעשות לה כותונת, וגם אמר לשאול אותו דבר בתורת היהודים; אבל ישראל נסע אז לעיר-המחת, ורק שר'ל יושבת שם, מטפחת אדומה לראשה וחדרי לחייה אדומים. היא ביקשה את הכהן לשבת; והוא גם הוא נשען על אצילי ידיו, הסתכל בה ועינים בעינים פגעו. — — —

Every peasant's daughter who came to visit him kissed his hand. The wife he had married as a young man had died of tuberculosis some time ago and by the law of the Church he was forbidden to remarry. But the women who worked on his estate were his concubines during the course of the year. Flesh does not sin with flesh.

When the bell is heard from the tower of a Christian church at the end of the village, all the peasants know they are being called to the service of their Saviour, who is God. The Jewish people have another God, the Lord of Hosts is His name who dwells in Heaven. The women of Israel go month by month to the ritual baths and return home robed modestly like captives of the sword. Every day of the week and on festivals the farmers' daughters dance barefoot and with flowers in their hair in the field facing the tavern until the heart swoons at the sight of them.

Once the priest was sitting at the edge of his field towards evening when he saw a Jewess emerging from a pond of water — the ritual baths had been temporarily declared unfit at that time. His heart trembled within him. He had never given much thought to the actual nature of the two religions. He had only heard from his teacher in the seminary that the people of Israel were children of an accursed tribe. He was acquainted with only a few verses from the Gospels in the Old Slavonic language. And he had almost forgotten these.

The next day he came to Israel's shop, Israel being an old acquaintance, to buy a length of cloth for his servant woman to make a smock. He also intended to ask Israel something about the laws of the Jews. Israel had gone off to the district capital and only Sar'l was sitting there with a red kerchief on her head. Her cheeks were red. She invited the priest to sit down. He leant on his elbows staring at her. Their eyes met...

XXXVI

לו

דבורילה לא היתה עוד בת-ששים והיא גמרה את השבונותיה זה כבר. אולם העולם ואף חרש, וגדול אלהים ולמידותיו אין חקר. דור יגיד לדור, האבות הם שוכני עד, ובמהרה גם אותך יקחו מעל הסידורה, רע חלק הנשים בארץ, גורלן בשמים מי ידע?

כי תיפגש עם בעלה לא תספר לו מהנעשה פה מסה. בין שר'ל ובין אישה אין הדבר כדבעי... את מרים נכדתה תוקיר כאישון עינה וגם תפחד לה... כנפים לנפש, שפת-קודש לא לה למנה. — וספרי הרוסים לא ידעו את ה'. בשרה עליה יכאב על אשר אברהם אבינו היה בנו של תרח ועל כי יצחק בן אברהם הוליד את אדום. היא לא תברות ברית לשטן. תתנה על חטאותיה ועל פשעיה ולא תאמר למלאך-המות: הרף ירך. —

היא חלתה ועלתה על המיטה לא ירד אדם ממנה אל נחלתו, בנפש שוקטה התפללה לאבי כל; וכי הביאו לה מרק חם בקערה, טעמה רק מעט ותברך בחשאי. בתה יושבת על צדה ודואגת לה. וילון החלון מבדיל בין פנים לחץ. דבורילה לוקחת ידה של שר'ל ויד ליד דוברת: "היי נאמנה לבעלך

Dvorele was not yet sixty years of age, but she had already settled her accounts. The world is dumb as well as deaf, but God is great and His attributes are unfathomable. Generation tells generation, the fathers dwell in eternity and you too will very soon be taken away from the prayer book. A woman's lot is miserable in the world, who knows her fate in heaven?

When meeting her husband again she would not tell him what had taken place here on earth. Things were not as one would wish between Sar'l and her husband... She cherished her granddaughter Miriam like the apple of her eye, but was fearful for her... The soul had wings. She knew nothing of the holy tongue and the Russian books contained no knowledge of the Lord. Her very flesh pained her because our father Abraham was the son of Terah, and Isaac his son had sired Edom. She would make no deals with Satan, but would confess her sins and transgressions and would not plead with the Angel of Death by saying, "Hold your hand!"...

She became ill and took to the bed from which no person descends again to have and to hold. With a quiet mind she prayed to the Father of All. When they brought her a bowl of hot soup, she sipped a little, making a secret blessing. Her daughter sat beside her and looked after her. The curtain over the window shut out the outside world. Dvorele took Sar'l's hand and the hands spoke to each other, "Be faithful to your husband and don't upset

ואל תחרידי אותי בקבר. ופלגי דמעות התפרצו מעיני הבת. „אין חיים לה עלי אדמות, ביקשה לקרוא בקול, אין חיים לה, אין חיים.“ ברגע זה בא ישראל ועמד על הפתח ושאל לשלום החולה, מרים אף היא נכנסה בלאט אל החדר ונשענה על דופן המיטה. „קרבי אלי, חמדתי, נשמע קול ענות, ואמושך.“ ניגשה מרים אל זקנתה והרכינה את ראשה בחרדת־נפש. השעון מונה את השעה הששית. הולך היום אל נהור ולוקח עמו נשמה נאספת אף היא. — בכיה בחדר! ישראל רץ לקרוא את הגומלים חסד עם המתים ועם בני החיים.

לז

„מניח התפלל בביתו של ישראל כל ימי ה„שבועה“. החנות סגורה איזה ימים. באים „מקבלים“ לבקש אגורת כסף. רב העיר בא עם שמשו ומדבר דברי תנחומים שגורים לעקרת הבית. ישראל, אם גם אינו בן המתה, לקח מארון ספריו ספר איוב הקדמון והתחיל לקרוא בו מבלי הבנה נכונה. מליצות נשגבות ונוראות מעולם זר לעברים, ובעדנא הדין אין המוח מסוגל לכמו אלה. לעומת זה קדיש־יתום הוא מין השבח־תא. נכנס אדם לפתחי הסידור בבוקר ובערב חוזר על דיבורים שאמרם הוא וכל הקהל.

מרים יוצאת ונכנסת מחדר לחדר ומחפשת דבר־מה. נמוכים הם השמים ועמוקה היא הארץ. היא לא ליתה את זקנתה לבית־העלמין ולא ראתה עוד השאול, זה קבר לאדם בשר ועור, מתנרע הוא ומשיח ואחר זה נאלם... כסא לשבת מאריך ימים, עומדת המיטה בחדר א־אמה, על היתד תלויים בגדיה הזמות לו סתר פנים... חוטי החיים נקרעים תכל ישר מתגולל בפניה של בית־המבשלים. הולכים אנשים בחוץ, מארובות־העשן יתמר העשן; ולו ישאל אותה אדם דבר לא תדע מה לענות. היא פותחת את שירי לרמונטוב ורחה הנכאה תפלט לה נתיב. נתנות המלים חזות לנפשה. דברי־שירה לה לשיחה ולתפילה היא עוברת בנפשה את התהום. אונים לבר־נש והוא מקשיב, מקונן ומזמר.

ובואו וראו, כתום השלושים עלה רעיון על לב שדכן העיר — קישור הדברים לא אדע — לבקר את ישראל ולהציע לפניו נכבדות לבתו החמודה מעיר סמוכה. נער בן־חשובים היה לו באמתתו ומשכיל ומליץ וגם ידע את שפת הארץ. —

me in my grave.” Tears streamed down the daughter’s cheeks.

“I have no life here on earth,” she wanted to cry out loud. “I have no life here, no life!”

At that moment Israel appeared in the doorway and asked how the sick woman was feeling. Miriam too, crept into the room quietly and leaned over the side of the bed.

“Come near, my darling,” she murmured, “Let me touch you.”

Miriam drew close to her grandmother and bowed her head down in reverence. The clock struck the hour of six. The day was declining to its rest and took with it a soul. There was weeping in the room. Israel ran out to call those who minister to the dead and the living.

XXXVII

Prayers were held in Israel’s house during the seven days of mourning. The shop was closed. The beggars came to solicit alms. The rabbi came with his beadle and offered the usual words of consolation to the mistress of the house. Although he was not the actual son of the deceased, Israel took the ancient book of Job out of his bookcase and began to read it, without really comprehending it properly. It had lofty and awesome expressions from a world which was strange to the Hebrews, and the time was not suited to absorbing them. By contrast the mourner’s *kaddish* was a kind of praise. A man begins to read his prayer book in the morning and in the evening he repeats prayers which he says together with all the congregation.

Miriam went from room to room, looking for she knew not what. The heavens are low and the earth is deep. She had not accompanied her grandmother to the cemetery and had not yet seen *she’ol*, the grave of man who is made of flesh and skin, who moves about, talks, and afterwards is silent... The old well-worn armchair, and the bed still stood in her grandmother’s room; her clothes still hung on the peg, and death hid its face. The threads of life were broken and an old rope just lay there in the corner of the kitchen.

People were going about outside; smoke spiraled up from the chimneys. If she were asked anything she would not know what to answer. She began looking at Lermontov’s poems and her disheartened spirit forged a way for her. The words gave her soul a prospect. She conversed and prayed in poetic language and in her soul she crossed the abyss. Man has ears and he hears, laments and sings. Now come and see. When the thirty days of mourning were over, the city’s matchmaker bethought himself — what the connection was I do not know — of visiting Israel and proposing a worthy match from a nearby town for his lovely daughter. He had in stock a young man of excellent family. He was enlightened, intelligent and could speak the vernacular.

לח

למרים היו ארבע בנות-גילה: חמדה וגיטל, מלכה ומלכה, והן בנות טוביה-העיר הנקובים בשמותם. חמדה היתה בת שמעון המלוה, גיטל בת מנשה החוכר, ומלכה ומלכה תאומות היו ונולדו למרדכי סחר ברזל מאשתו השניה, שלקח בתולה מעמו.

שתי האחיות הנאות למדו גם הן שפת רוסיה מפי איש ה-שבעים, אבל דבר הספר לא לקח לפן. העולם אינו חי אלא בצאת השמש, ובבוא הערב מתכסה כל חפץ. קנאה שררה ביניהן. מלכה היתה כבר פלה ומיועדה לנער חריף בתורה, ובמלכה מדובר נכבדות. הנה חתן ממש חתן רק בחזון.

גיטל היתה נערה בעלת-קומה, אשר הצהילה פניה תמיד וביקרה את רעותיה כמעט בכל יום. לא היה שובע לנפשה, אבל אם תהיה נתונה לחתן לא תאהב אותו. הגברים רק בני שני מינים הם, זקנים ועולי-ימים. פעם ישבה בחדר לבדה והביטה בעד החלון לחוץ ותרא כלב רץ אחרי כלבה. — ותקם ותעמד על הסף והנה גם שני נערים מבני השכונה עוברים ונושאים עיניהם אליה. באה לבית-המבשלות, הרכינה ראשה על שכם אמה נכריה צחת-הבשר ותאמר: "רינה, רינה, לא בת-עמי את ואנכי לא בת-עמך הארץ היא צדך. איני יודע איך בא הדבר, מאז רינגו אחריה..."

חמדה נערה בעלת שערות אדומות היתה וחטמה חד מעט, אבל עינים לה מעולם אחרי. לא ידעה פתרון לעם היהודים. דרכי אביה מזורים לה, וכעסה לעתים על ההשגחה, שנתנה לה אב מלוה-בריבית. אל דעות ה' הוא יבדיל בין נותן ללוקח. לה הערב מגיד יותר מעצם היום. קול קורא לפעמים באזנה, ולא תדע מאין יבוא.

נדמן לה לנסוע למשפחת אמה, אשר בעיר אחת בבסרביה המדינה, ותרא שם אנשים אחרים ונתיבות אחרים. ותשב בבית קרוביה גם אחרי עבור המועד לימי הביקור ולא חפצה לשוב לבית אביה... האיצו בה להגיד פשר הדבר, ותשא קולה ותבך... והיא אז כבת חמש-עשרה שנה. נודעה בלדינה סיבת מיאונה לחזור וישתוממו על זה בעיר. אף שמעון נרעש ויאמר: עד הלום באתי. אינו שבתות רצופות לא בא אל בית-האלהים.

Miriam had four friends of her age; Hemda, Gittel, Malka and Milka. They were the daughters of the most prominent men of the city whose names we have mentioned. Hemda was the daughter of Simon the moneylender, Gittel of Menashe the leaseholder, while Malka and Milka were twins born to Mordecai the ironmonger by his second wife, who was an unsullied maiden when he married her.

The lovely twins also learned Russian from "Sheventy," but they had not developed a taste for literature. The world is alive only when the sun comes out, and at its setting everything is hidden. Jealousy reigned between them. Malka was already betrothed to a young man with a keen command of the Torah while Milka's match was still being negotiated. On the one hand a real bridegroom and on the other a bridegroom not yet in sight.

Gittel was a tall girl, whose personality always sparkled. Not a day passed when she did not visit her girlfriends. She was dissatisfied but were she given a husband, she would not love him. For her men were of two kinds, the old and the immature. Once she sat alone in her room staring out of the window and saw a dog running after a bitch. — She got up and stood in the doorway as two young men of the neighbourhood passed by and stared at her. She went into the kitchen and bowed her head on the shoulder of the pale, gentile servant girl and cried, "Yarina, Yarina, you are not a daughter of my people and I am not a daughter of yours, and the land is a paradise..." I don't know how the matter arose but from that time on they talked strangely about her...

Hemda was a red-headed girl with a somewhat pointed nose, but her eyes were out of this world. She understood nothing of the Jewish people. Her father's ways were strange to her. She railed at Providence at times for having given her a moneylender for a father. The Lord is a God of knowledge and he distinguishes between him who gives and him who takes. The evening meant more to her than the day. A voice called in her ear at times and she did not know whence it came.

She happened to go on a journey once to her mother's family in a city in Bessarabia. There she saw different people and different ways. She remained with her relatives long after the time planned for her return to her father's home had passed... They pressed her to say why she did not want to go back and she burst into tears. At that time she was about fifteen. The reason for her refusal to return became known in Ladyna and they were astounded. Simon too was very upset and said, "That I have come to this!" For several Sabbaths in succession he did not go to synagogue.

XXXIX

לט

ראשון לשבוע. מסביב לביתו של יוסי החסיד, המתחרה עם ישראל בעסקי החנויות, עומדים אנשים בכנופיה ומדברים יחד. תריסי דלתות החנות סגורים היום ולבית פנימה סוג, כפי הנאמר, פקידי הרשות. יש אומרים כי שמש יוסי את חובותיו ורבו הנושים יתר מכדי מידת סחורתו ומבקשים

It was Sunday. Men were standing in small groups around the house of Yossi the Hassid, Israel's competitor, and talking to one another. The doors of the shop were closed that day, and according to the report, government officials had gone in there. Some rumoured that Yossi had gone bankrupt; that his creditors claimed more than his stocks were worth and were trying to have his assets

להניח חותם על קנינו. ואיש אחד צנוטהבשר הציע את דעתו לאמור, שבעל-החנות סחר בסחורה גנובה או טריפה, סחורה הבאה מצבר לגבול בהעלמת המכס. היהודי בא בעד מוצא פרנסתו באש ובמים ומסתכן בנפשו לבנין ביתו בכבוד. בעל-שפע היה יוסי, אבל רבו הוצאותיו. הלא הוא קפץ בראש בכל קנין „עליה“, משביר היה לכל בני החבורה; וכשהיה נוסע אל הרבי, שיירה שלמה של מלחכי-פינכה יוצאת עמו על חשבונו. לה' התשועה! מי שאינו משתכר בכל סעודת-מצוה ואינו שותה כמלא לוגמיו בעת ארוחת „מלוח מלכה“ במוצאי-שבת אינו ירא את ה' ואינו אוהב את ה'. ישי, אבי דוד, נתן עינו בשפחתו, ותגד הנערה את הדבר לגברתה; והלכה היא וקישטה את עצמה ויבוא בעלה אליה. כה נולד נעים ומירות ישראל במחשבה זרה ועל זה עששה מכעס עינו כל הימים. ומעשה ביוסי דגן, שילדה לו אשתו בן זכר ויִשְׁכְּרוּ אשה צעירה להיניק את הילד היא נאה וחשופת-צואר כל היום. יוסי, איש בן ארבעים ופה ממלל רברבן בחברתו, מקנא לרגעים בבגן בן-ירחים. תאנת אדם לא הדע גבול! פעם גילתה את חזה המלא במעמדו ואיש אין בחדר, ניגש אליה ומעך לה בין שדיה. בער בו היצר ולא נראתה כל דמות-דיוקן בחלון. — מה עשתה המינקת? לקחה לאחור-זמן את תכשיטי גברתה ותשם אותם בכליה. ויהי כי נתפשה בגניבתה גילתה את הסוד, והיתה שערוריה בבית. בו ביום גם לא פתחו את החנות ושנים פקידים באו לגבות עדות. לפניהם פתחה התיבה, שבה היו חרוזי המרגליות, הנזמים והטבעות; ואחד מהם כותב דברים עלי גליון ומזיץ. מתלחש המשרת את האָמה. בעלת-הבית שותקת; יוסי עומד על יד החלון, ציציותיו נעות נעות ותר הוא אחרי מערה להסתתר בה מבושה.

ובה בשעה עמד ישראל בחנותו באין קונה שם חשב באשת המתחרה עמו. את יוסי שטם בסתר ובגלוי; עם כל זה הכיר כי רעיתו תמת-לב היא ושונה היא מרעיתו הרא. עם האחרת היה אולי גם יושב בשלה ולא היה נוקט בת. למה שרל לו ניתנה לאשה ויוסי זכה בגורלו? אֶל-דעות לו נתכנו עלילות.

distrained. One skinny bystander opined that the shop-keeper had been dealing in stolen or contraband goods that had been smuggled over the border without payment of customs duty. The Jew goes through fire and water to win his livelihood and imperils his life to sustain his household with dignity. Yossi was an affluent man but his expenses were heavy. He was the first to outbid others when synagogue honours were auctioned. He supported the *hassidim*. When he went to visit the *rebbe* he was accompanied by a whole train of toadies who went along at his expense. God's is the victory. Whosoever does not get drunk at every religious feasting and does not imbibe in full measure at the conclusion of the Sabbath, is not a God-fearing man and does not love Him. Jesse, the father of David, cast his glance upon his servant girl. The lass told her mistress who proceeded to adorn herself so that her husband came in unto her. Thus the sweet singer in Israel was born with strange premeditation and because of this his eye was dark with anger all his life. Now this is what happened to our Yossi. His wife bore him a male child and they hired a young woman to wet-nurse him. She was attractive and went with her neck bare all day. Yossi, who was a man of forty, talkative among his circle, at times envied his month-old infant. There is no known bound to man's lust. Once the nurse bared her full breast in his presence. There was no one else in the room. He drew near to her and pressed her breasts together. His lust burned in him and no living form appeared at the window to protest. — What did the nurse do? Shortly afterward she took some of her mistress's jewellery and hid it among her own things. When her theft was discovered she revealed the whole matter and there was a scandal in the house. That day the shop did not open and two officials came to investigate and take evidence. The chest was open in front of them in which had laid the pearls, earrings and rings. One official was writing notes in a pad and perspiring. The other was whispering to the maid-servant. The mistress of the house was silent. Yossi was standing by the window, his fringes fluttering, and he was looking around as though seeking a cave in which to hide himself from utter shame.

At that time Israel stood in his shop which was bare of customers and thought about his competitor's wife. He hated Yossi in his heart and openly, but at the same time he recognized that Yossi's wife was pure of heart and different from his own. With the other he might have lived a tranquil life free from nagging. Why had Sar'l become his wife and why had Yossi deserved his fate? The God of knowledge plans His works for His own purposes.

XL

איש היה בלדינה ושמו נתן בן אבא. הוא אחד משחצני העיר, לבוש היה תמיד בטעם ויתלוץץ על אנשי המעשה היראה לפי דרכו. בעת התפילה עמד בעזרה והיה מדבר דברים בטלים גם בשעת „קדושה“ ו„ברכה“. ובימי „שמחת תורה“, בבוא הנשים לבית-אלהים פנימה, לראות במחזה ההקפות, היה עומד דוקא קרוב להן ומשחק עמהן לעיני כל.

There was a man in Ladyna called Nathan Ben Abba. He was one of the conceited fops of the city. He always dressed in fine fashion and habitually made fun of devout, orthodox Jews. During Divine Service he would stand in the yard speaking light-heartedly even during the most solemn prayers. On *Simhat Torah** when women came inside the synagogue proper to see the processions with the scrolls of the Torah, he would deliberately stand near them and jest with them in front of everyone. Man

* The Rejoicing of the Law, the concluding day of the Feast of Tabernacles.

עינים לכך אדם הלב חומד. ולנתן אשה לא אהובה לו. היא ילדה לו שתי בנות, שם האחת חוה ושם השנית פנינה. חוה הבכירה היתה עמרת בבית, לא נודעה בחוץ אלא לטכנות. ופנינה אחותה הנאה ממנה ואדומה, נראתה פעם ברחוב זה ופעם ברחוב אחר היתה מצחקת גם עם הנערים. בלילה ראו אותה מתלחשת עם פקידי המקום. לזה קינא גם נתן ויך אותה ברצועה בכל עת שאיחרה לבוא.

לפני דור אחד חי בעיר איש תורני, שהיה מפקפק בדברי אמונות וסופו היה בין פורצי פרץ. אחרי עוברי עבירות קלות ובסתר גם על חמורות אין לחפש ברוב. אין ציבור בלי כתם, ובספרהאשמות למעלה נכתבים לפעמים מעשים ומקרים לא יפלל אותם הקורא הפשוט. אבל כי נערה בישראל תהיה משרכת דרכיה ותעזוב גם בית אביה, לגור בין הנכרים, לחרפת עמה ובני־משפחתה, לא היה עוד לעולמים בקהילה כזו. כופרת בדתה מביאים אותה על כרחה לארץ רחוקה ושם היא שבה לחיק היהדות. מה יעשו עם זו שתחלל כבודה? והן גם מצאה לה חסות בבני־הרשות.

היה בלדינה חזן אחד שניחר גרונו ופינה מקומו לחזן חדש. לחזן הישן בן למעלה מעשרים שנה, הוא נער נלהב וחסידים. הנה אירש לו פלה מבנות עיר אחרת, הוא מחכה לימי „חופת חתנים“ — ומונה את הימים והחדשים. פעם עבר באותו רחוב בלא דבר. ראתה אותו פנינה ותאמר להתעלס עמו; הוא נתעה אחריה גם נתעה. — הוא שב לבית אביו כך וזעף, עלה לגג וסמן עצמו בערימות תבן, ויחפשו אחריו שלושה ימים ושלושה לילות. ביום הרביעי מצאו אותו כשהוא נחנק.

has eyes, and his heart lusts. Nathan had a wife whom he did not love, who had borne him two daughters named Hava and Pnina. Hava, the elder, helped in the house. She was known outside only to her female neighbours. Her sister Pnina was much more attractive and a redhead. She was to be seen sometimes in this street and sometimes in that, and used to carry on with the boys. At night she could be seen whispering with the local officials. Nathan was very strict about this and beat her with a strap whenever she came home too late.

A generation ago there lived in the city a man learned in the Torah who began having doubts about matters of faith and finished up by breaking all bounds. Usually one does not have to look far for those who commit petty offences and even serious ones furtively. There is no community without blemish and in the heavenly book of sins are written at times deeds and happenings which the plain reader could never even imagine. But that a Jewish girl should run wild, leave her father's house, to dwell among gentiles, disgracing her people and family was unheard of in that town. When a woman abjures her faith they force her to go far away and there she can return to the bosom of Judaism. But what can you do with one who has sullied her honour and then sought the protection of officialdom?

In Ladyna there was a cantor whose voice had dried up and who had vacated his post for another. The retired cantor had a son of over twenty. He was an enthusiastic, hot-blooded young man. He was betrothed to a young woman from another town, and was eagerly counting the days and months to his wedding day. Once the young man was walking aimlessly down that street when Pnina saw him and decided to take him to bed with her. O, how he was beguiled! — He returned to his father's house, upset and remorseful. He climbed up to the loft and hid himself in the heaps of straw. They searched for him for three days and three nights and on the fourth day they found him, choked to death.

XLI

מא
ארקדי גברילוב ירד באותם הימים עוד איזו מעלות מטה. נפסל במשמרתו בבית־הפקודות היה ה„כתבן“ בבית־העירונים ליהודים והיה מחיה גם נפטרים בספר־הזכרונות ומוליד לחשוכי־בנים בני עשרים. ביום השבת היה בא לראש הועד לאכול דגים והיה נהנה משולחן ישראל. פעם נשא הרוח את מגבעתו ולא נודע מקומה והיה הולך שבועות שלמים בשערות פרוצות בחוץ. היו ימים שלא השתכר אף אגורה אחת וקיבתו לא מצאה תפקידה. לאיך, אם נפל בגורלו רויכ אחד, רץ מהר לבית־המשקה ויתנהו במחיר בקבוק ייִש מהול במים; הוא נתן בכל כוס גרעיני פלפלין לחזק את הטעם. אדם וכוסו הם רעים נאמנים. למה תדברו סרה בחיים והמונם? אם ישן הוא קטעי חלומות עולים במוחו ובלבלו. — היתה לו אָם, אבל לא ידע את אביו. סובב העולם על צירו. אתה מונה אחת ושתיים, שלוש וארבע וגומר, ואתה מפסיק ואתה מניע בראשך. אלהים הוא חבר לשטן!

In those days Arcady Gavrilov stooped to an even lower level. He was dismissed from his post in the prison and became the scrivener in the Jewish section of the municipal offices. There he “resurrected” people inscribed as deceased in the registers and “gave birth” to twenty-year-old sons for men who had no children. On Sabbaths he came to the chairman of the Jewish representative council to eat fish and enjoy the pleasures of the Jewish table. Once his hat was blown away by the wind. He could not find it and he went for a number of weeks with his hair wildly dishevelled. There were days when he did not earn a single copeck and his stomach had nothing to do. On the contrary, if a rouble chanced his way, he ran quickly to the tavern and spent it on a bottle of brandy mixed with water. He would add pepper to every glassful to make it taste stronger. A man and his glass are always faithful companions. Why should you speak untruths about life and its tumults? If he slept, snatches of dreams rose up in his mind to confuse him. — He had a mother but never knew his father. The world revolves on its axis. You count, one, two, three, four and so on; you stop and shake your head. God is Satan's companion!

יש אשר התכווצה נפשו בכייה ערבים וכדידות היצור
גברה גם עליו. גלילות גלילות לנשמה חבלים לנשמה. הטבע
לא יבכר שום בן־אדם ואינו נותן מתנות מיוחדות לבני־
סגולה. כי תתפארו בחלקכם שקר אתם מדברים.
ארבעים ושמונה שעות ישב ארקדי על סף בית־מלונה
של פנינה הקדשה ריבקס כניסה ולא נענה. הוא תופף על
החלוק. הכה בחזקה על הדלת. וגם עלה על לבו הרעיון
לרדת לחדר דרך ארזבת־העשן. הוא מבקש ומתחנן. משתרע
על הכרכוב ומקיש במנעליו על אבן. הוא חפץ לשיח עם
העבריה. לנשקה ולאחזה בשערותיה האדומות ולקפץ עמה
באור. אין מניעות בעולם ואין גבולות. נחש פריח הוא החפץ.
הוא אינו יודע דבר השאול ולא יירא את השאול.
ביום השלישי בבוקר קמה הנערה, פתחה את הדלת
ותאמר להעיר את הנרדם ולהשקותו חלב. ניגשה אליו
ותניעהו בכל כח הוא לא ענה לה. מת לבו בקרבו ולא
ידע אותה.

Sometimes at twilight his soul just shrank within him
and the loneliness of life was just too much for him.
Nature favours no individual and affords no special gifts
to its selected friends. If you boast about your lot you are
just talking lies.

Arcady sat for forty-eight hours on the doorstep of
Pnina's lodging, begging in vain for admission to the
Jewish prostitute. He rapped on the window, banged
savagely on the door, and even entertained the idea of
getting into her room by going down the chimney. He
begged and pleaded, spread himself out on the kerb and
banged the stones with his shoes. He wanted to talk with
the Jewess, to kiss her, to take hold of her red hair and
leap with her into the air. There are no restraints or
limits in the world. Desire is a serpent and knows
nothing of Hell or the fear of Hell.

On the morning of the third day, the girl got up, opened
the door and thought to arouse the sleeping man and
give him some milk to drink. She drew near him, shook
him violently, but there was no response. His heart had
failed and he never got to lie with her.

XLII

מב

מן הכבוד אל הקל.
לנפתלי־מנחם בעל בית־מרכולת, אשר מניתינו בין שבעה
איתני לדינה, היה בן יחיד מפונק. אביו לימדהו תורה ודרך־
ארץ ונתחנן על דרך העשירים. והיה בהיותו בן שמונה־עשרה
שידכו אותו עם יתומה אחת בקישינוב, שנשארו לה איזה
אלפים ררכ מאביה וידעה גם לדבר בשפת הארץ. היא לא
היתה יפה ביותר, אבל הטבע חנן, אותה בשערות צהובות
יפות והיו לראוה.
מדרך העולם שהחנן חוזר בעת הנישואין על מקום מושב
הכלה. אבל היות שלה אין אב ואין אם, גמר נפתלי אומר
לחוג הג'הנישואין בלדינה ויעש הכנות גם מצד החתן גם
מצד הכלה. עשיר בעירו משיא בן יחיד ועליו להפיק גם לב
יתומה, איך לא יפזר בהוצאות ואיך לא יכין "חתונה" כיד
המלך: צריך הוא גם להראות לחבריו במעמדו, שידו לא
קצרה ושידע הוא להתחרות עמם. תדע לדינה כי נפתלי־
מנחם הוא נפתלי־מנחם, ושאינו ידע אך לכנוס ולקבל פרוטה
לפרוטה, כי אם גם להוציא מאות, אלפים. איני מפרין, העיד
צהלה ושמחה. מחולות, סעודות, "כלי־זמרים". נותנים מתנות
לאבינוים. מקבלים פני הכלה במרכבות ובסוסים דהורים
כמלכה. תדע בת־קשינוב כי גם בלדינה יש אחיזה ותוקף
בחיים. רצים מכל עבר לראות בבואה. פיננו לה משכן אצל
מרדכי סוחר הברזל. גדר מסביב לבית, מטפסים נערים עליו
ורואים בחלונות. עול החדר הוסר היום מאליו.
ושערו בנפשכם, לא אבתה הכלה בכל פופר לגזוז את
שערותיה, כי הגישו לכסות את פניה. נבהלה חותנתה ואמרה:

From the tragic to the trivial.

Naphtali-Menahem, the proprietor of the general store
whom we reckoned as one of the seven most wealthy and
powerful men of Ladyna, had a spoiled only son. His
father had taught him Torah and worldly matters and
educated him in the way of affluence. When he was
eighteen, a match was arranged for him with an orphan
girl from Kishinev. She had a legacy of a few thousand
roubles from her father, and could speak Russian. She
was not especially beautiful, but nature had endowed
her with lovely blonde hair which was worth seeing.

It is the accepted custom that the bridegroom should
travel to the bride's place of residence for the wedding.
But since the bride had neither father nor mother,
Naphtali decided to celebrate the nuptials in Ladyna
and made the necessary preparations for the bride as
well as the groom. A wealthy man in the town who is
marrying off his only son and who is also duty-bound to
gladden the heart of an orphan girl, must certainly be
lavish in his spending and make a wedding on a royal
scale. He also must show his peers that he is able and
willing to keep up with them. Everyone must know that
Naphtali-Menahem is Naphtali-Menahem, who did not
just know how to garner copeck to copeck, but also to
spend hundreds and thousands grandly. I am not ex-
aggerating. The town was happy and agog; there was
dancing, feasting, itinerant musicians played. Gifts were
given to the poor. They went out to meet the bride in
carriages harnessed to spirited horses, giving her a royal
welcome. The daughter of Kishinev would know that in
Ladyna too they knew how to live on a grand scale.
People hurried from all directions to witness her arrival.
They made accommodation available for her with Mor-
decai, the ironmonger. There was a fence around his
house on which the youngsters climbed to peep through
the windows. They were unavoidably absent from *heder*
that day.

And now just imagine. The bride would not agree under
any inducement to cut off her hair when they came to
cover her face for the wedding. Her mother-in-law was
utterly dumbfounded.

„הלא בתי־ישראל את ואיך לא תחוסי עלינו ותפרי את משושנך.“ הכלה באחת: „לא תכרית נזר ראשה, תצא בהינומא.“
את הסוף לא אספר.

“You are a Jewish girl, are you not? How can you have no pity for us and spoil our joy?”

The bride did not relent. She just would not cut off her crowning glory.

I shall not relate the end of the story.

XLIII

מ

יונתן מחזיק בית־הריחים, הזכרתי גם אותו בין שבעה איתני לדינה, נדחה ממקומו, כשבא בימים ולו אין יורש, על ידי שוכר אחר, שהרבה את דמי החכירה ויבוא זה לגור בנחלת חברו. — איזיק ליפוביץ היה שם השוכר הזה, איש גדל־הקומה, בעל פנים צהובים וזקן חלק. משנהו בעבודה היה גיסו אהרן־יונה, איש נאמן ושתקן, שכשמביטים בפניו רואים תמיד צל מרחף עליהם. שתי אחיות לא שוות במראהן נשואות היו לחוכר ולמזכירו, זה קידש את זו וזה את השניה; ובא החוכר ועירבב את המיטות. — יודע היה גיסו את הדבר והיה נושא את זה בחובו ימים ושנים.

גם מאנשי לדינה לא נעלם היה החיבור המזור והיו שחים בו מפה לאוזן. איזיק ליפוביץ התאמץ לתקוע יתד במקום מושבו החדש. השתתף ביד נדיבה בצרכי העיר וגם ידע להתנשא ולהתכבד בעיני הקהל. הוא עמד לימין טוחני העיר יותר מהקודם לו, לא היה נוגש, אבל גם לא נשא פנים לאיש ולא התמהמהו אנשים הרבה בחדרו. בבית־התפילה היה עומד תמיד ופניו אל הקיר, וגיסו התפלל בספסל הסמוך לו. עם הרב דמתא לא התחבר, אבל נתן לו מידת הקמח הקבועה בתור תנאי ה„שכירות“ ושמר את כל המנהגים ואת כל דרכי העיר.

פעם חלתה אשת מזכירו מחלה אנושה, ועין בעין ראו כל התושבים התמכרותו אליה. רכבים הביאו בכל יום את הרופא מרחוק. הרעישו במצנתו את אלהים בבתי־התפילה, נתן צדקה בעבורה והיה נדחק בכל שעה לחדר החולה והיה יושב ומשגיח על כל תנועה של השוכבת. כי נקשר לב בלב, אז לא ידע השֶׁבֶת ונלחם הוא עם כל מי שבא לנתקו ולקחתו ממנו. נבהל היה אהרן־יונה בימים האלה, טעה לרוב בחשבונותיו, ולעתים התעורר בלבו החשק לקחת את הפנקס העב הכרוך עור־חיה ולהכות בו על קדקוד גיסו. הרי זו רק שלך ובא השד ונטלה לעיניך בחיים ובמות. עלבון אחות החולה לא אִמְנָה ולא אִסְפַּר. לא יפה היתה ובשרה דק התדלדל משנה לשנה, אבל הנפש איתה דבר מורכב מסיד ואבן, כשאמר הרופא נואש, לא יכול החוכר להתאפק ויבך לפני כל העומדים מסביב. רעיתו עמדה מרחוק כנדהמה.

I have already mentioned Jonathan the miller as one of the seven mainstays of Ladyna. When he was advanced in years and had no heir, he was ousted from his tenancy of the mill by a new lessee who offered to pay a higher rent and so came to dwell in his neighbour's property. — The new lessee was called Isaac Lippowitz. He was tall, sallow and bearded. Aaron-Jonah, his brother-in-law, was his second-in-command. He was a faithful, reticent type, and one could detect a kind of shadow brooding over his face. Two sisters, not equally attractive in appearance, were the wives of the lessee and his aide. Each had been married to the sister of his choice, but the lessee came and interchanged the beds. — The brother-in-law knew about it but kept it deep down within him for a long, long time.

The strange union was not hidden from the people of Ladyna who passed the information on from one to the other. Isaac Lippowitz tried to gain a foothold in his new place of residence. He contributed generously to the needs of the community and knew well how to achieve dignity and respect in the sight of the congregation. He stood by the town's millers much more than had his predecessor. He was not a hard taskmaster, but neither did he play favourites and no one lingered long in his room. In the synagogue he used to pray with his face to the wall, while his brother-in-law occupied the adjoining seat. He was not an intimate of the town rabbi. He gave him his due of flour as fixed by the terms of his lease. He observed the custom and followed the manners of the town.

It happened that the wife of his brother-in-law became ill with a mortal sickness and now all the townsfolk could see clearly for themselves how devoted he was to her. Every day carriages brought doctors from afar. At his command they clamoured to God in the synagogue. He gave charity for her sake and he was glued to the sick woman's room all the time, watching every slightest movement as she lay there. When heart is so attached to heart it knows no rest and he resisted anyone who came and tried to separate him from her. At that time Aaron-Jonah was distraught. He had made numerous errors in his accounts and at times was seized with an overpowering urge to take the thick ledger bound in rough leather and bring it down on the crown of his brother-in-law's head. Here is someone who is your own, and along comes the devil and takes her to himself in your very presence, in life and in death. The disgrace of the sick woman's sister I shall not try to tell. She was not well-favoured and her thin frame became increasingly emaciated from year to year. But the soul is not something made of lime and stone. When the doctor said there was no hope, the lessee was unable to restrain himself and burst into tears in front of everybody. His wife stood at a distance like one utterly stunned.

מד

ליל-אופל היה, שכבו בני עם לדינה על מיטותיהם, כרים מלאים מתחת למראשותיהם וכסתות עבות על גופם. בעמק השינה תחדלנה הדאגות, אין אז גם קיום המצולת, ואלהי כנען גם הוא ינום אז מאפס מעשה חזון, והנה עשן מחניק עורר את אחד מישני מיטה משנתו. קול משונה קורא בחוץ: אש! אש אוכלת בבתים; מהרו קומו ממשכבותיכם! נקרעות הדלתות, קופצים אנשים ורק כותנתם לברסם מן החדרים. אש מתלקחת בכל פינות העיר. החל הלהב בבית חוכר הריחים, ורוח קדים נשא את הניצוצות לפני העיר והתפרצה „שריפה” גמורה. כל מהרה כל המים השאובים מן החביות ומן הכדים רצים אנשים ונשים כמשוגעים, נושאים כלים ומנורות ונדחקים יחד. האש אָחזה גם בערימות הכלים הכרים היא אוכלת את אשר הצילו לפני שעה. בוכים וצועקים, מתיפחים על הכליון, והוא אינו שומע, אך מדבר את דיברותיו אש. אשר עמלו בני-אדם בדור שלם נשרף בשעות אחדות. לשוא פיון הנגר במלאכתו, התעמל החייט בבגד שתפר, הסנדלר במנעלים; הכל הכל עלה כליל בלהב האש. ניתכו המנורות של שבת, נשרפו בבית-התפילה גם ספרי הגיל היתנה יד אַל בתורתו. הבוקר עלה הנהגה אך חורבן וקשבת בכל אשר נפנה. לו לא עלה הלהב, כי אז היה הכל קיים כתמול. ועכשיו תחזינה עינינו רק לפידיים ונחשים שחורים. מי גזר זאת? ומי מילא אחרי הגזירה? מי שהיה עשיר וביתו היה מלא הוא עני היום. מי שאסף הון ימים ושנים עומד היום תחת כיפת הרקיע בידים ריקניות. אומרים שיש סדר ומשטר בעולם, ואין הדבר כך.

יש אומרים כי אך במקרה באה השריפה הזאת; לאידך, אמרו אחרים כי בעל-הריחים הקניט את אחד מעבדיו והלך הוא הזצית אש באסמיו. היו בלדינה גם איזה יראים וחרדים, שאמרו לנפשם כי בעוון „שתי אחיות” בא הדבר.

בין החנויות שנשרפו בלילה-המהפכה עלה בלהב גם חלק גדול מחנויותיו של ישראל אבי מרים. נתדלדל גם הוא בשעה מעטה וישאר אובר-עצות בחיים. ראתה מרים כי צר יהיה לה המקום עתה בבית אביה ושאינו יכול מעתה לזונה עוד, ותקח את צרודה המעט ותשם פניה חונירה, וְאֵל נצר אחד ממשפחת אבי אַמֵּא תקותה.

It was a dark night. The people of Ladyna slept in their beds, with big pillows under their heads and thick eiderdowns to cover them over. In the valley of sleep worries cease, there is no religious observance, and the God of Canaan, too, slumbers for there is nothing to do or see. And then choking smoke roused one of the sleepers from his bed of slumber. A strange cry was heard outside, "Fire! Fire is burning down the houses! Hurry! Get out of your beds!"

Doors burst open, men sprang out of their rooms with only their night-shirts covering their bodies. Raging flames in all corners of the town. The conflagration began in the house of the lessee of the mill, and a hot wind bore the sparks into the city so that a general blaze broke out. The water stored in barrels and jugs was quickly used up. Men and women ran around like mad carrying vessels, candlesticks and bumping into one another. The flames reached the piles of vessels and pillows and consumed what had been saved only moments previously. They cry and shout, sobbing over the destruction, but He does not hear, He speaks His utterance through fire. What men toiled to achieve through a whole generation is burned in a brief hour. In vain did the carpenter work diligently, the tailor toil in sewing a garment, the cobbler make shoes; every single thing went up in the fiery flames. The Sabbath candles were melted, the parchment scrolls in the synagogue were destroyed and God's own hand was on His Torah. Morning came to reveal only rack and ruin wherever one turned. Had the fire not occurred everything would have been as it was the day before. Now the eye sees only flickering flames and black snakes. Who decreed this and who carried out the cruel mandate? The man who was rich and has a full house is poor today. He who through the years amassed a fortune now stands under the open sky with empty hands. They say there is order and regulation in the world. It is not so.

Some say the fire broke out by accident. Some say the miller provoked one of his employees who went and set fire to his granaries: Among the strictly religious in Ladyna it was believed that the thing had happened because of the iniquity of the "two sisters."

Among the shops which were burned on the night of disaster was that of Israel, Miriam's father. It was almost completely consumed by the flames. He became impoverished in a brief moment and was left without any idea of what to do with his life. Miriam saw that from then on things would be very difficult in her father's house and that he would be unable to provide for her. She made a small pack of her belongings and began making her way to Honyrad. Her hopes were fixed on a relative of her grandmother's father.

ספר חמישי

I

א

שם המדע בחונירד, שאליו נסעה מרים, הגיבורה של הסיפור, אחרי שנשרף בית אביה, היה יחיאל איכנשטיין, והוא בן לאותה משפחה היורדת אשר זכרתי. אבל עליו סבב הגלגל שנית. הוא עלה פתאום מעלה ממורד שבתו, נכסל ונפל וקם התעורר ויכבוש לו שוב מבוא לחיים.

אפרוט הדבר לקורא.

יחיאל היה איש לא מדוכא ברוחו, אם גם ראה דוחק החיים. הוא נשא אשה בהיותו כבן עשרים באין כל בידו; רעיתו היתה אשה תמה וקיבלה עליה את עול גורלה. הוא היה ימים רבים מעין סרסור בשוק, מתעמל בפרנסת ביתו ומרויח מעט. אבל הוא ראה שהעולם רחב. — אנו עומדים לפני אוצרות מלאים והשערים סגורים; צריך לפתוח את המנעול. הוא לא חס לעבר משפחתו, לא האמין כי המזל גורם: נדכאים אנו, כי מעט בידינו היום, ולמחר — השמש זורח.

יום אחד עמד לפנות ערב ברחוב הגדול שבקרית חונירד, המוביל לגן-העיר. עשירי המקום נוסעים או במרכבות לשם טיול הסוסים דהררים. אין גא מן הסוס ואין הפקת-עוז רבה מזו, להיות יושב בקרון. עיניו כמעט יצאו מחוריהן מקנאה, חפץ כביר צץ בלבו באותה שעה, להיות נמנה גם הוא פעם בין המחוננים הללו. — היד האדם תקצר?

הוא אסף איזה שטרייכסוף וגמר אומר לנסוע לקיוב לימי אסיפת הסוחרים הגדולים, הנוהרים שמה מכל נפות הפלך. שכניו תמהו עליו, על אשר ירהיב בנפשו לעשות כזאת. הוא לא נסוג אחור מחפצו, ובימים מועטים בא לקיוב ויקפץ כ„נחשון“ לתוך הים והעלה גם דג גדול בתפנו. הוא היה ממצע בקניה רבה ועצומה של נופת ונעשה לו נס וירויח שלושים אלף שקל ביום אחד. הסרסורים מן המנין, שפל רחובות העיר ההומיה ושבילי מסחריה נהירים להם כ„אצבעות ידיהם“, כמעט לא נתנו אָמון בזה. ולשלושים האלה נוספו במקרה עוד עשרים אלף — ושוב עשרים ועשרה ועוד. אחרי השגת מאתי-אלף הראשונה קרא איכנשטיין דרור לנפשו ממסגרה הצר; והוא מוסיף לרכוש הון. אינו מונה עוד בכל יום. הוא לבוש כעשיר, גר במלון גדול, והוא כבר ראש לסרסורים קטנים וליהודים סתם, שאף על פי שאין להם רשות לדור בעיר, הם נעים כל היום בכל בתי-המלון והשנקים. „מלקקים עצמות“ ורודפים אחרי צל ממון.

The name of the kinsman in Honyrad to whom Miriam, the heroine of our story, set out after her father's house was burned down, was Ychiel Eichenstein. He was a son of that family I have mentioned, which had come down in the world. However, the wheel of fortune turned for him again. From his lowly estate he suddenly rose high, had a severe reverse, recovered and won a place for himself in life once again.

I will now relate it to you at length.

Ychiel was not a man of downcast mind, despite the hardship he had experienced in his life. He had married when he was twenty, when he owned nothing. His wife was a good woman and patiently adjusted herself to her difficult lot. For a time he was a kind of broker in the market place, working hard to support his household, but earning very little. But he saw that the world was big. We stand before full treasure houses, but the gates are closed. Only the lock needs to be opened. He cared about nothing beyond his family. He did not believe that it was a matter of luck: We are hard-pressed, and may have little in our hands today, but on the morrow — the sun shines.

One day towards evening, he was standing in a main street in the city of Honyrad which leads to the public park. The rich people of the place were taking the air in their carriages, the horses prancing along. There is nothing more proud than a horse and nothing which expresses power more clearly than to sit in a carriage. His eyes almost started out of their sockets with envy. A tremendous desire sprung up in his heart at that time, that one day he, too, would be counted among those so well endowed. Is man's hand too short to reach that far? He put together a number of bank notes and decided to go to Kiev when the great merchants assemble there from all districts in the province. His neighbours were surprised at him that he should have the audacity to do this, but he was resolved. In a few days he came to Kiev and plunged like Nahshon into the sea and brought up a large fish on his hook. He was an intermediary in a big sugar transaction and miraculously made a profit of thirty thousand roubles in one day. The regular brokers who knew the thronging streets and commercial alleyways of the city like the back of their hands could scarcely believe what had happened.

To these thirty thousand, another twenty thousand were added — then a further twenty thousand and ten thousand and so on. When he had made his first hundred thousand roubles, Eichenstein considered himself free from his narrow straits and continued to accumulate capital. He no longer made an anxious daily reckoning. He dressed like a rich man, stayed in a big hotel and was already acknowledged as the head of the small brokers and of the Jews in general. The latter were not actually allowed to dwell in the city, but they wandered in and out of hotels and market places every day, "licking at bones" and hotly pursuing any chance of profit.

„מלא וגדוש“ ברוב הין שב יחיאל אחרי כלות שנה לעיר-
מגוריו חונירד ויחל „לחיות ברעש“. הוא קנה לו בית בעל
שתי קומות וימלא את החדרים כלים נאים ויחי חיי אצילים. על
שולחנו אכלו בכלי-כסף. אמהות ושפחות רבות בבית. אשתו
כבודה פנימה; וכשתצא החוצה תכשיטיה נוצצים. יחיאל מפזר
כסף ומנדב. נותן בלי חשבון, מתזרים על פתחו מבוקר ועד
ערב. משתתפים עמו, משלישים בידו, מלוים לו. איני צריך
לאמור שכבר הוא נמנה בין היוצאים לטייל במרכבה וסוסים
ברחוב האמור. לו שני סוסים שחורים, קלי-המירוץ, שיכולים
להתחרות גם באלה של שר-המחוז. שערי החיים לפניו
פתוחים!

ואיכנסטין הוסיף להכניס ולהוציא. הוא אחד מקציני
העיר. נותן צדקה ועושה חסד למרבה. לכל בני-משפחתו נתן
משרות והושיבם על פנס. הוא נשיא לבית-אב. גם פקידים
אנשי-רשות משכימים לפתחו, עם אצילים פולניים יעשה חוזה.
ביתו פתוח לעשיר ולדל, ליראים ולאנשים פשוטים. אין לזות
שפתים נגדו, אדרבה, תהילתו וגודלת-עשרו בפי כל. בעיר
חונירד עלה כוכב מחדש.

הנה בא הענן ויכס את השמש. כל המכונה החיה
המתנועעת ימים רבים פסקה מלכת. הפיזור של יחיאל
איכנסטין הגיע עד למעלה ראש. חשבון לא ידע זה כבר. ואם
גם בא יום אחד במיצר, האמין כי בשני ירנח לו. הוא לא עזב
את נתיבו ועמד ביום אחד לפני אוצר שנתמוטט...

באה פתאום שמיסת-כספים עם כל ארחה ורבעה. צעקות
ותמהון בעיר. סוחרים רבים הפסידו את הונם על ידי הגביר
החדש; אבל אין איש אומר לו „רצחת וגם ירשת“. אסון קרה.
אסון של יחיד ושל רבים.

הנה החלו „החשבונות“ וההשנאות. דיין העדה, איש
חרץ במעשהו ולא למדן גדול, עמל בכל כחו לפשר בינו
ובין המון התובעים. יחיאל ויתר על נחלותיו ואחוזותיו. נמכר
בית-החומה שלו. נמכרו המרכבות והסוסים, נמכרו התכשיטים
וכלי-הכסף, הגיע על חשבון כל תובע שלישי חלקו או רבע.
במשך ירחים אחדים בא איזה סדר בחובות הרבים ותקם
הסערה לדממה...

Richly endowed with capital, Yehiel returned after a year to his home at Honyrad and began to live extravagantly. He purchased a two-storey house, filling the rooms with beautiful furniture and lived the life of a gentleman. Food was served at his table from silver dishes; there were numerous servants in the house. His wife conducted herself with dignity at home and when she went out, her jewels sparkled. Yehiel spent money lavishly and gave generously. He gave freely, and people knocked at his door from morning to night. People went into partnership with him, deposited things in trust with him and made loans to him. I hardly need mention that by this time he was among those who drive in the park, with their own carriages and horses. He had two swift black stallions, who could rival those of the governor of the province. The doors of life were opening before him! Eichenstein continued to do business. He was one of the aldermen of the city, gave to charity and was very generous. He found positions for all the members of his family and set them up in life. He was a real patriarch. Even government officials crowded eagerly round his door and he contracted with the Polish nobility. His house was open to rich and poor alike, to the devout and the ordinary folk. No-one spoke scandal of him: on the contrary, his praises and the talk of his wealth were in everyone's mouth. A new star had arisen in the city of Honyrad.

Then came a cloud and covered the sun. The machine which had run so smoothly for so long ground to a standstill. Yehiel Eichenstein's extravagance exceeded all bounds. He had never kept proper accounts. If today found him hard-pressed, he believed that on the morrow things would be right again. He never changed his way of life and thus it came about that one day he stood before a tottering treasury...

Suddenly, failure came from all directions. Outcries and bewilderment. In the city many merchants lost all they possessed through the new magnate, but nobody accused him saying, "Have you killed and also taken possession?" A tragedy had occurred: a tragedy involving the one and the many.

Negotiations began for a settlement and compromise. The *dayan** of the congregation, a diligent man, but not specially learned, laboured with all his might to make a compromise between Yehiel and the mass of creditors. Yehiel surrendered his real estate and his personal property. His mansion was sold, as were his horses and carriages. So were the jewels and silver plate. The assets realized met about a third or fourth of the creditors' claims. After a few months some arrangement of debts was reached with the creditors and the storm subsided into silence...

II

During the last year of this period of crisis, Yehiel leased from a certain gentleman a large water-powered mill which had stood at the river falls in the upper city, for a period of thirty consecutive years. The premises included granaries and storehouses. Close-by were the living quarters for the foremen and a series of small cottages for the workers and labourers. The whole estate looked like a separate township nestling in the valley. As one

ב
בשנה האחרונה לימי-המשבר שכר יחיאל מאדון אחד
בית-יריחים גדול של מים, שעמד על אשדות נחל העיר
העליונה, למשך שלוש שנה רצופות. ליריחים היו שייכים
בתי-מסנות ואוצרות, לא רחוק מהם עמדו בתי-מדור
למפקחים, כשורת בתים קטנים לעובדים ולפועלים. פככר
מיוחד נדמה כל המושב הזה בגיא. וכי יעלו מן הגיא העירה

* Judge of the rabbinical court.

נשקפה סירה אחת, בנויה אבני-גזית, לחלונות כסגרי-ברזל וכן גדול מסביב גדור מכל עבר. שער הגן היה של ברזל-צשת. בטירה זו משלו לפניו מושלי העיר, קודם שהכניעו הרוסים את ארץ אוקריינה ויספחיה אל נהלתם הרבה. ימים רבים היתה משכן לראשי אנשי-הצבא. אחר זה דרו בה גם שרי המחוז. אחר-כך היתה לבית-ערכאות — והנה נשארה דוממה באין יושב. טירה זו היתה שייכת גם היא לאחוזת-הריחים, וכה נפלה בחלקו של יחיאל לימי השכירות.

יחיאל השפיר מיד את עסק-הריחים לאיש אחר, כי הוא לא ניסה בזה. ונגמר בינו ובין כל אלה שהיה להם דין הדברים עמו, ש"ענין-הריחים" יסאר חוץ מהיקף התביעות, למען יהיה לו מעמד גם אחרי שנצא ריקם מנכסיו. לדבר-הגמר הזה עזר הרבה הרב החרוץ האמור, והיה שמו נזכר.

נשארו ליחיאל ארבעת אלפים שקל בערך שנה בשנה מדמי השכירות, אחרי תמו לאדון את חלקו. איזה חדרים מחדרי הטירה נתקנו מחדש, ואיזה אותם למושב לו, אחרי רדתו מעל כסא-העשירות.

בן חמישים היה אז. אשתו מתה בימי-המשבר, ויחיאל שמר לה אמונים ולא נשא אחרת. אחות לו גדולה, אשה אלמנה, והיא ניהלה גם כן מת בימיו; והיא לאב ולפטרוֹן לנכדיו. הלא הם: בחור אחד כבן ארבע-עשרה ושתי נערות, אחת כבת שתי-עשרה ואחת כבת עשר. הנערות ביקרו בית-ספר עירוני, וזה היה דבר חדש לגמרי בקהילת היהודים. הנכד למד אצל המורה המובהק שלמה-עוזר — עוד ידובר בו — מעט תלמוד ותנ"ך. בעיקר היה יחיאל שומר את המנהגים כיהודי פשוט; אבל את נכדיו חפץ היה לחנך בטעם.

בראשונה, כלומר, אחרי שישב יחיאל בטירה, עוד היו באים אליו בעלי-עצה, והיו מדברים על לבו לשלוח ידו שוב במסחר, אולם הוא כבר התבונן למערכת-החיים וישלח את ידיו מעל פניו. הוא התרגל עתה לחיים מתונים: אוכל בשעתו, ישן בשעתו ומתפלל לרוב תפילת-יחיד, אם גם עוד היה מכובד על הציבור.

הוא גם הבין מעט בדברי ה"חומש" וידע על-נכון פרשת השבוע. הוא קורא מזמן לזמן בעלי עתון רוסי קיובי. למד זה, כשהאיר נר-ההצלחה על ראשו — לרגלי מסחרו, ואינו רחוק מדעת את הנעשה בעולם ובמדינה. בעת שרוחו מעונן מעט הוא מטייל בגן, משיח עם נכדותיו או עם נכדו. וכשתארך

went up from the valley towards the city, a castle could be seen, built of hewn stones. The windows were barred with iron and it was set in a park, walled in on all sides. The gate of the park was of wrought iron. The rulers of the city had formerly ruled from this castle in the days before the Russians conquered the Ukraine and annexed it to their many dominions. The castle had for many years been a residence for high-ranking officers of the army. Later it was inhabited by the governors of the province, and after that it became a courthouse. Now it was left deserted, without any occupant. This castle was also part of the mill estate and thus fell unto Yehiel's tenure for the period of the lease.

Yehiel had leased the mill, farming it out to another man because he had no experience in that business. It was agreed between himself and all those who still had claims against him that the business of the mill would be excluded from the assets to which his general creditors had recourse. This would enable him to stay on his feet, seeing that he had surrendered all other property in his possession. In concluding this arrangement he was greatly assisted by the diligent rabbi whom we have mentioned and whose name deserves an honourable mention. Yehiel now had net income of four thousand roubles per year from the lease of the mill, after he had given the gentleman his share. Certain of the castle rooms had recently been repaired and Yehiel wanted them as his residence now that he had descended from his seat of wealth.

At that time he was fifty years old. His wife had died during the critical days and he remained faithful to her memory and did not remarry. He had an older sister, a widow, and from that time onwards she efficiently took care of his household and saw that he lacked for nothing. His eldest son had also died and he had become the father and guardian of his grandchildren. These were a boy of about fifteen and two girls, one of twelve and one of ten. The girls attended the municipal school, which was something of an innovation in the Jewish community. The grandson was privately tutored by an excellent teacher, Shlomo-Ozer, about whom more will be written. He learnt a little Talmud and Bible. In general, Yehiel was an observant Jew keeping to the traditions, but he wanted his grandchildren to be more genteelly educated. At first, that is to say after Yehiel had moved into the castle, he was often visited by friends who tried to persuade him to engage in business again. However, he had seriously considered the kind of life he wanted to lead and so he sent them away. He had now become accustomed to a quiet existence, eating regular meals, sleeping at regular hours and praying alone for the most part. He still retained a position of honour and respect in the community.

He had a fair understanding of the Pentateuch and knew the weekly portion well. Now and again he thumbed through the pages of a Russian newspaper from Kiev. He had adopted this habit when the light of good fortune was shining upon his head during his business career and he was not entirely unacquainted with what was happening in the world and in the country. When he felt depressed, he used to walk in the park talking to his granddaughters or his grandson.

לו העת הוא יורד אל הגיא ומסתכל בעבודת־הריחים. המים, המפלסים להם דרכם, מניעים בשטף עוזם את האופנים, ואלה מניעים את הגלגלים. כוח עצור מתגבר, זה תלוי בזה זה בזה. תיבה זו מקבלת את החיטים השלמות ושוב נותנת הנהדקות לאחרת. אבק־הקמח מכסה את פני כל; וכי עומד אתה במשעול צר בין קירות של עץ מלאים חורים, והכל הומה וסואן, יש לך מושג־מה מאבנים של יצירה. וכי יתמעטו הגשמים, ונחל יורד ונפחת, או יחלש גם כוח המניע הממקיה. יחיאל למד בימי־שלנתו לחשוב מחשבות ולהתבונן... העיר עוד הומיה, נעשים בה מסחרים בכל יום. אנשים מרויחים ומפסידים, עולים ויורדים. החפץ להתבסס ולהתחזק בחיים אינו פוסק. כל אחד צריך לחברו ואינו חושב כלל על חברו. רעבים הם האנשים למזון, לקיבוץ נכסים, ושם בשמירמרום כותבים וחותמים על פי חשבונות אחרים לגמרי. — אורגים בני־אדם כל הימים בחריצות, במסירות הלב ונתנת הנפש והגוף, אורגים בלי הרף; ובקצה החוטים אין קשרים. הנך מושך מעט ושוב הכל... רד ולא נשאר מהאריגה כלום... להגות לב יחיאל אבין.

When time hung heavy on his hands, he would go down to the valley and watch the workings of the mill. The water, forcing its way through its channels propelled the paddles and this in turn worked the wheels. Here was a pent-up force building up power. The whole operation was interdependent. One compartment received the whole wheat and then transferred the ground meal to another. Flour dust covered everything. Standing in a small pathway between the great perforated baulks of timber where everything was roaring and thundering, one could gain some concept of the birthpangs of creation. When the rains diminished and the river abated its flood, then the driving, energizing force also subsided. Yehiel learned in those days of quietude to think deeply and to reflect... The city is a tumultuous arena in which business goes on all day long. Men make profits and losses, ascending and descending. The desire to gain a firm foothold in life and consolidate one's position never ceases. Everybody needs his neighbour, but never considers him at all. Men are hungry for money, eager to amass a fortune, but up in Heaven matters are written down and sealed on an entirely different basis. Men were weaving their lives all the time with diligence, with complete dedication, with absolute commitment of mind and body, weaving without respite. But the ends of the threads had no knots; just a little tug was necessary and the whole fabric fell apart and nothing at all of the web remained... I could well understand Yehiel's thinking.

III

2
הנה על העיר חונירד דיברתי פעמים. עתה היא מחוץ חפץ מרים גיבורתנו. ניתן להיאמר שגם ערשי, ערש השכלת המספר, עמדה ימים רבים בקריה זו. חיבה יתירה נודעת לי לאותה העיר; אל יחשבני הקורא למאריך אם אוסיף לתאר אותה.

עיר־המחוז חונירד מצרפה משתי עיירות, מהעיר העליונה ומהעיר התחתונה. טבור ומרכז מיוחד למעלה וגם למטה. עולים במעלות של אבן מהחלק האחד אל השני. הרחובות התיכונים מישורים. החנויות בעיר העליונה הן משל עץ, בתחתונה משל אבן. בתי־תפילה רבים ליהודים פה ושם. אולם בית־הכנסת לא היה אלא אחד, והוא עומד בשיפולי העיר התחתונה. הרבה בתים יפים תחזינה עינינו. יש בתים גם בעלי שתי קומות ובתי־חובה. רוב הבתים מכוסים פחי־ברזל צבועים ירוק, מהם גם מכוסים ברעפים אדומים ואך מעט בנסריר־עץ; בפרורי העיר נראים גם בתים עם גגיתבן. הרחובות הם לרוב מרדופים. מעבר מזה מקיף את העיר הנחל שהזכרתי, מעבר השני ימשך גן גדול, נטעוהו אחד מאצילי הפולנים לפניו, ועתה הוא רשות־הרבים. הרחוב המוביל לגן הוא רחוב־העשירים; שם גרים קציני חונירד ובני משפחת שניאורסון המהוללה. שם גם ארמון שר־המחוז, והוא בלי ספק הבנין היותר מפואר שבעיר, לעומתו מתנוסס בית־השופטים. בעיר העליונה מצטיין בית־הספר הגדול לחינוך כהנים נוצרים, בנין

I have mentioned the city of Honyrad twice. Now it became the destination of our heroine, Miriam. I ought to mention that it was also the place in which I, the author, grew up and obtained my first education. I remained in the city for a long time, and had a great affection for it, so the reader will not consider me tedious if I spend a few moments in its description.

Honyrad, the district capital, is composed of two adjacent townships, forming an upper city and a lower one, both of which have their own focal point. Stone steps lead from one section to the other. The central streets are straight. In the upper city the shops are wooden, in the lower they are of stone. Many Jewish prayer houses are found here and there, but there was only one synagogue which stood at the bottom of the lower city. One could see many fine houses. Some were of two storeys with walls around them. Many were roofed with corrugated iron, coloured green, some had red tiles and a few had wooden boards. In the suburbs of the city could be found houses with thatched roofs. In general, the streets were paved. Beyond the lower city was the river I have already mentioned, which encircled the city. On the far side was a great park which formerly one of the Polish noblemen had planted, but which was now a public place. The street leading to the park was where the wealthy lived. There dwelt the leading lights of Honyrad and the members of the famous Shneursohn family. The palace of the provincial governor was there and this was without doubt the most splendid building in the city. Facing it stood the courthouse. In the upper city the most prominent building was the big Christian Brothers Training College. It was a long building, with

ארוך, שלו יותר משלושים חלונות לצד הרחוב ומאיר בלבנותו עד למרחוק. בית-הכנסת האמור היה בנין חדש עשוי לבנים שרופות אדומות, נוסד על משואות הבנין הישן, שהיה לשריפה. עלי להזכיר את הדירה המצוינה של האדיר יעקב קרליץ. זה היה בנין הוקם על סלעים מהוקצעים. לא בנין מרובע כרגיל היה, כי אם בעל הרבה קצוות וצבעו אדום. כל העובר לפניו יעמד וישתומם. להתחרות עם הבנין הזה העמיד לו נתן שפירא, אדם שהיה "משרת" בימריבחרותו ועתה ימנו את הונו למאתים אלף שקל, בית-דירה משוכלל צבעו ירוק, ונדד לפני הבית עשויה ברזל-עשת. מפלאי חונירד היה הארמון הינני, ארמון בנוי כמצודה לארבעה עברים חצר גדולה באמצע והוא כעיר בתוך עיר — אותו בנה לפני מאה חמישים שנה ינני אחד, שכל העיר היתה אז נחלתו. כלתה משפחתו, לא היה לו לא ניין ולא נכד, וימים רבים היה הארמון שומם מאין יושב ושעירים ירקדו שם. אחר-כך היה למקום-משכן לגדוד הצבא שבמקום הזה. הנוצרים גרים בפרנרים מיוחדים מחוץ ל"טבורה" של העיר ונראים לזר כאברים בחדדים. גם אברהם העברי שלח את בני קסורה מעל יצחק בנו קדמה. בית-הקברות של היהודים ובית-מועד למתים מבניהנוצרים משתרעים לשני עברים. צריך אני גם להזכיר את "בית-העלמין הישן", הנטוע בעמק אחד; בו נטמנו הרוגי שנת ת"ח. — בחונירד נוסף עוד לימיהסליחות יום-צום מיוחד והוא עשרים בסיון. המעשים האגדות מימי הסביחות הללו — הלא הם כתובים על ספריהזכרונות של בני-ישראל הם נזכרים ונעשים עד היום...

at least thirty windows on the street front and visible in its whiteness from a great distance. The synagogue we mentioned was a new building made of red brick, built on the ruins of the old building which had burnt down. I ought to mention the magnificent residence of the renowned Jacob Karlin. This was a building set on solid hewn rock. It was not a conventional square building, but had many edges and was red in colour. All those who passed by, stopped to stare in wonder. Rivalling this building was an edifice erected by Nathan Shapiro. He had been a servant in his youth, and now counted his wealth in hundreds of thousands. This building was finished in green paint and the fence in front of the house was of wrought iron. One of the wonders of Honyrad was the Greek Palace, built as a square fortress, with a large courtyard in the middle. It resembled a city within a city. It had been built a century and a half previously by a certain Greek who, at that time, owned the whole city. His family line petered out, for he had had no children. For many years the palace was abandoned, uninhabited, with only goats to dance there. Later, it became a barracks for the army unit which was stationed there. The Christians dwelt in special suburbs beyond the centre of the city, and to a stranger it appeared like the sundered members of the general body. Even Abraham, the Hebrew, had sent the children of Keturah far off to the East, away from his son Isaac.

Alongside the Jewish cemetery extended the Christian burial place. I also ought to mention the old cemetery situated in a particular valley where were buried those slain in the pogroms of 1648. In Honyrad, a special fast is added to the penitential days and commemorated on the 20th of *Sivan*. The happenings and legends of those days of slaughter are written down in the chronicles of the Jewish people, and are still commemorated till the present day.

IV

בני משפחת שניאורסון האמורים היו עשירים מופלגים ו"עיני העדה". שמם היה נודע בהרבה פלכים שבמדינה; הם עשו "שידוכים" עד ארץ הקיריה. הם ובניהם ובנותיהם, חתניהם וכלותיהם, אקרכליהם וגזבריהם וסוכניהם היו כמו שבט שלם. אם באתי לספר רק על אדותם בלבד, יהיה עלי לכתוב כמעט ספר שלם.

ראש המשפחה קלמן-יהושע, שהיה משרת בימינעוריו ועלה למרומי פסגת-ההצלחה של בר-נש עלי אדמות, כבר מת והניח אחריו בתיחומה ובתיקץ, בתייריחים ועירות ואוצרות זהב וכסף, שחילקו בהם צאצאיו ויוצאיהלציו. בנו הבכור לזר-שמעון היה איש עריץ ומושל בכיפה. לו צר המקום בחונירד, לשכון בתוכה, והיה גר חליפות בקיוב הבירה, בשדה-לבן הסמוכה ומזמן לזמן בא לפקד את נהגו בעיר-מולדתו. על תל רם נבנה ביתו ועליו מגדל גגו. העשוי נחושת-קלל, נוצץ לאור השמש. לא מבני הדור הזה היה, כי אם ניין ונכד לחירם מלך צור, שאמר אעלה על במתי עב. שונה בתכלית השינוי היה גיסו פינחס-אליהו, איש קסך הקומה ויפה-פנים. הוא היה ירא את ה', שומר את המצוות

The members of the Shneursohn family I have mentioned were very wealthy and were the "eyes of the community." Their name was known in many provinces throughout the country, and they had married into families as far away as Galicia. Their sons and daughters, their sons-in-law, their daughters-in-law, their stewards, their bursars and their agents, formed a complete tribe. Were I only to write about them, I would have to compose a complete volume.

The head of the family was Kalman-Joshua. He had been a servant in his youth, but arose to the highest levels of prosperity to which a human being could attain. By the time of his death, he left after him mansions, summer residences, mills, forests, and stores of gold and silver which his heirs and descendants divided among themselves. His first-born son, Lazar-Simon, was a harsh man, ruling with a whip. He found Honyrad too constricting a place of residence. He sometimes lived in the capital, Kiev, sometimes in the nearby Belaya Tserkov, and from time to time he came to visit his residence in the town of his birth. His house was built on a high hill with a castellated roof made of beaten copper which shone in the sunlight. He was not a member of this generation but a virtual descendant of Hiram, king of Tyre, who said, "I shall rise up on the high places of the clouds." His brother-in-law, Pinehas-Elijah, was completely different, a handsome man, but small of stature.

התפילות, והיה אחד ממעריצי הצדיק מלוטן וכלכל את ביתו שני חדשים בשנה. חשוך־בנים היה העשיר הזה. אשת נעוריו, בת קלמן, כבר מתה ולו אשה שניה גדולה ממנה וליסיה אין ערוך היה מסור לה עד תומו. אולם פעם חטאה האשה, כי התיחדה עם אחד מקרוביה בחדר, וזה נגד הדין ונגד מנהגי ישראל. התאמצו קרוביו, שקינאו אותה, כי יתן לה ספר־פרישות, הרבי מלוטן אמר גם הוא לדבר זה. כה נקרא אחד מדייני העיר והובאו צדים וסופר לבית־החומה של הגביר, גבו עדות מיד וסידרו את הגט לכל תכניתו. אחרי שאמר פינחס העשיר את הפסוק „הרי את מותרת לכל אדם“, התפרץ בבכי לעיני כל העומדים מסביב. אחר זה לקח את צרור המפתחות ופתח כל ארגזיו וארוניו ואמר לאשה, שנעשתה נכריה לו: קחי לך מאוצרותי כאנת־נפשך! בכו גם כל העבדים והאמהות, שהיו כרוכות אחרי הגבירה, וימלא הארמון הדתוגה חזק. הרב הסופר קיבלו בשכר־מלאכתם סכומים הגונים...

He was God-fearing, observant of the commandments, devout in prayer, and a devoted follower of the *tzaddik* of Loton, whose whole household he supported for two months of the year. This rich man had no children. The wife of his youth, Kalman's daughter, had died and he had a second wife, taller than the first, of a beauty beyond compare, to whom he remained utterly devoted. However, there was one occasion on which this wife "sinned." She was once closeted alone with one of her male relatives in a room contrary to the law and the custom of Israel. The husband's relatives, who were very jealous of her, strongly urged him to give her a divorce, and the Rabbi of Loton approved of this course of action. Accordingly, one of the *dayanim* of the city was summoned; witnesses and a scribe were brought to the magnate's mansion. They immediately listened to the testimony and drew up a bill of divorcement in the proper order. After the wealthy Pinchas had pronounced the verse, "Behold thou art permitted to any man," he burst into tears in the sight of all there assembled. He then took his bunch of keys, opened all his coffers and cupboards and said to the woman who had now become alien to him, "Take anything you want from my possessions." All the men-servants and maid-servants burst into tears, because they were much attached to the woman, and the whole mansion was filled with heavy gloom. The rabbi and the scribe received generous payment for their work...

V

ה
המשפחה השניה בחונירד היתה משפחת הכהנים לבית הורוץ, משפחה יוצאת מגזע העשיר המופלג הקצין בעמו איש־הורוץ, שדר בומנו באחזה ונחלה גדולה סמוך לפראג הבירה. האגדה מספרת שהיה הקצין הזה כוהן, ולו שנים־עשר בנים כהנים ושתי־עשרה בנות גם כן נשואות לכהנים. עשרים חמישה איש במספר היו עולים לדוכן בימים טובים לקיים את דברי המקרא: כה תברכו את בני ישראל. כחצי בית־הורוץ היו תקיפים בדעתם, וריב היה להם ימים רבים עם האב־בית־דין דמתא שמעיה־הלל, שהיה איש גדול בתורה ומיחס, לובש בגדי־משי גם בימות־החול והיה מקפיד על כבודו ושררתו. שמעיה־הלל לא היה נכנע לשום צדיק והיה אומר שהכל עומד על התורה הנגלית ושרק שומרי־מפתחותיה ראויים להורות דת דין בישראל ולנהל את העם לפי דת משה והסופרים. לעומת זה היו כהני בית־הורוץ נוטים אחרי הרב מסדיגורה היו אומרים שלו המלוכה הכבוד, התפארת וההוד. מנחם הורוץ הקים גם בית־תפילה חדש בחונירד על חשבונו, בנה אותו לבנים שרופות, והיה נראה למרחוק בחלונותיו הארוכים על גבעה קטנה.

The second most important family in Honyrad was the house of Horowitz who traced their ancestry back to the ancient priests. They were descended from the opulent and eminent Ish-Horowitz, who had once dwelt in a magnificent estate near Prague, the capital. Legend relates that this peer who was of priestly stock, that is a *cohen**, had twelve sons who were *cohanim*, and twelve daughters who were married to *cohanim*. Thus on festival days, when the priests were enjoined to fulfil the commandment, "Thus shall ye bless the children of Israel," with its allusion to the number twenty-five**, no less than twenty-five of them ascended the dais to do so. The priests of the house of Horowitz were very strong minded and carried on a controversy for many years with Shmaya-Hillel, the presiding judge of the local rabbinical court. He was a distinguished scholar of noble descent who wore silken garments even on week days and was very meticulous about his dignity and position. Shmaya-Hillel was not subordinate to any *tzaddik*. He used to say that everything depends on the Law as revealed and only those who guard its keys are fit to pass judgement in Israel, and lead the people according to the law of Moses and the Scribes. On the other hand, the priests of the house of Horowitz inclined to the *rebbe* of Sadigora, saying that his was the dominion and honour, the glory and the majesty. Menahem Horowitz set up a new house of prayer in Honyrad at his own expense. He built it of baked bricks, and with its long windows it

* The plural of *cohen* is *cohanim*.

** The Hebrew for "thus" is כה, the letters of which have the numerical value of 25.

שמטפסים ועולים אליה במעלות של אבן. מנחם גם ביקש לקרוע את הקהילה לשתיים ולמנות לעדת החסידים אב־בית־דין חדש במקום רב ומצא לו אב־בית־דין כזה בנתר־נטע החריף, שקיבל על שכמו משרה זו. קילל אותו שמעיה־הלל קללה נמרצה, ומתה עליו בתו היחידה בשנת הריב. וגם מתנגדו לא חוציא שנתו ויובל לקברות בהיותו בן ארבעים. ותרעש חונירד בכל מוסדותיה.

could be seen from a distance standing on a small hillock, with stone steps leading up to it.

Menahem really wanted to divide the community into two factions by setting up for the *hassidic* congregation a new presiding judge of the rabbinical court who would displace the rabbi. He found a candidate of this sort in the keen-minded Nathan-Neta who took this office upon his shoulders. Shmaya-Hillel pronounced a strong curse on him and his only daughter died during the year of this controversy. Nor did his rival complete that year, but was taken to his grave when he was forty years old. Honyrad trembled to its very foundations.

VI

מצוינים היו בעיר גם האחים והשותפים בנימין ויוסף לבית נחמן. להם היה בית־משרפות יי־ש. היי־ש הוא מין משקה, שמשלמים אחרי בישולו תשעה חלקים משוין למלכות. ורק את החלק העשירי ינחלו בעליו; ואף על פי כן מרויחים בעסקו הרבה בהיתר ובאיסור. האחים הללו היו מוציאים הרבה ממון לצרכי עצמם ומעניקים הרבה גם לקרוביהם. את בתיהם שיכללו בכלים נאים מאד ועוד יותר בכלי־כסף. זאת הייתה תאנת חפצם כל הימים; וכל כלי־כסף יפה, שראו במקום, מיד היו קונים אותו. לכל אחד מהם היה ארון, שהיה עשוי זכוכית מכל עבריו ונשקפות ממנו שורות שורות כלי־כסף יפים: מנורות לשבת ומנורות לחנוכה, מסגרות דאתרוגים, תיבות־בשמים, כפות ומזלגות, כוסות וטבלאות, והכל כסף טהור נוצץ והיה לראיה כבתי־משפחות.

הנני מציב ציון גם לשמערלי יחסן. שמערלי ירש מאביו, בהגיעו לשלושים, "ירושה" רבה וגדולה ולא לן כל ימיו בצל הדאגה. הוא בנה לו בית יפה, ובבית אולם רחב בן מספר חלונות. רצפת האולם הייתה משוחה בששר שחור מבריק. לעתים סגר את דלתות החלונות ביום והיה יושב ושונה בתלמוד מכורך עור אדום לאור הנר. געגועיו ליופי ולחזון ניכרים היו גם בלובן פניו.

נודע לתהילה היה מוטילי גֵד, בעל "מכניס אורחים". הוא הסוכן הראשי למסחר־הנפות. איש "חשוך־בנים" וביתו פתוח יומם ולילה לכל עובר־אורח. כל איש דל ומך, שעבר את העיר, היה סר אליו, לן בבית כמה לילות, אוכל רשותה שם, עדי ילך ויפנה את מקומו לאחר. בימות־החול היה מוטילי טרוד מאד; אבל ביום השבת ישב בראש שולחנו הארוך. שעליו היו מסובים אורחים לעשרות, מבלי שידע גם את שמם. הוא הרויח אלפים לשנה; וכשמת בן ששים במוצאי שבת אחת, בדקו ומצאו שלא הניח אחריו מאומה...

Also distinguished in the city were the brothers and partners, Benjamin and Joseph of the house of Nahman. They owned a brandy distilling factory. Brandy was a kind of liquor, of which nine-tenths of the value was paid as excise to the government after it had matured. The owner only benefited by one tenth. Nevertheless, they made great profits, both by lawful means and in contraband, from this business. These brothers spent a great deal of money on themselves and gave away much to their relatives. They furnished their houses with beautiful furniture and most of all with silverware. Indeed, this was their lifelong addiction. Wherever they saw a specimen of silver, they immediately bought it. Each of them had a cabinet made of glass, in which could be seen row after row of lovely silver pieces. Sabbath candlesticks, candelabra for *Hannukah**, artistic *etrog*** cases, spice boxes, spoons, forks, goblets and plates: all of pure silver, shining and displayed like objects in a museum.

Here I insert a note also about Shimele, "the well-born." Shimele inherited from his father a large and handsome legacy when he attained the age of thirty, and never passed a moment of his life in the shadow of anxiety. He built himself a beautiful house which contained a large salon with numerous windows. The floor in the hall was painted a dark, shining red. Sometimes, he would close the window shades by day, and sit by candlelight studying a volume of the Talmud bound in red leather. His longing for beauty and his visional qualities were to be discerned also in the pallor of his face.

To be esteemed likewise was Mottele Gad, a man who loved hospitality. He was the principal agent for the sugar industry. He was childless, and his house was open day and night to every wayfarer who passed by. Every poor and indigent man who traversed the city would turn to him and stay in the house for several nights, eating and drinking there until it was time to leave for some other place. On weekdays, Mottele was very busy, but on the Sabbath he sat at the head of his long table around which scores of guests, whose names he did not even know, were seated. He must have earned thousands every year, but when he died at the age of sixty, at the close of one Sabbath, it was found that he had left nothing behind...

* Feast of Lights.

** A citron used for ritual purposes on the Feast of Tabernacles.

היהדות של העיר חונירד היתה יהדות חסידית ברוב עם חלק גדול של תורה ומעשי-אבות. בחונירד היו גם איזה לומדים מופלגים, חוקר אחד ב"טבעיות" ואנשים יודעים מעט מביאורי ה"אבן-עזרא", מספר "חובות הלבבות" ומספר ה"עיקרים". היה שם איש אחד, שעיין ב"מורה נבוכים" ונתפקר הרב, שקדם לזה של היום, היה גם בקי ב"קידוש החודש" ויחד עם זה היה בעיר איש מקובל בארנות-הספרים של בתריהמדרש תמצאו עוד עתה את ה"ספער-סל", ועל יד ספרי התלמוד ו"טולחן ערוך" ו"טורים" גם ספרים כ"כלבו", "ספר החינוך" ודרשות הר"ן. בבית-התפילה של המתנגדים, הנקראים גם ליטאים, היו לומדים תורה, נביאים וכתובים עם פירוש המלבי"ם. בעיר העליונה היה גם איש אמיד אחד — עוד אדבר עליו — שלו היה ספר ישעיה החווה עם ה"ביאור", אם גם לא בין המסכילים הוא נמנה. ריבוי צבעים! הרי גם בין החסידים היו עוד כמה כיתות, בין בעלי-הבתים איו מפלגות; אבל לא נקרעה העיר, לא נהרסה אחדותה. יום-השבת, הסיודור המשותף, המועדות — הלא אלה ניתנו לפל אחד המרבה ואחד הממעיט, כולם יהודים הם ובני-יהודים!

איני אומר כי ליושבי חונירד לא היו תאוות, שלא היו שקועים בגשמיות, שלא רימו את חבריהם, שלא דיברו רכילות, שלא כיחשו בפקדון, שלא אמרו כזבים לתועלת ושלא לתועלת. צריך היה רק לבקר את בית דיני המקום על יד הרב הראשי והאב"בית-דין ולשמע קצת "דק"תורות" ולראות המון הסכסוכים בקנין ומספר, בעניני הלצאות וירשות, סכסוכים בין קרובים ובין אחים, בין אב ובין בניו וסכסוכים אישיים בין איש לאשתו; ואז ראינו לקדי כמה משרתים לבני השטן מטה ומה רע הוא לב האדם ומלא קנאה. הנך נכנס לחנות אחת לקנות שתי אמות בד או צמר, ונשבב המוכר ב"הן-צדק", נשבב בחיי אשתו ובניו, שבכך וכך עלתה לו האמה; וסוף דבר הוא לוקח במחיר הסחורה פחות ממה ששילם לפי דבריו. הנך יוצא לשוק ושואל לאדם על חברו, הוא רק רע יענה באהיו. מספר החסאים, העוזנות הפשעים, שניסחו חכמים בספרי-התפילות, לא נאמרו בדאי לבטלה גם כלפי יושבי העיר הזאת; אבל — לכולם אלהי סליחות, אלהי ברית. יחד עם המלכות הרוסית, מלכות תקיפה ועריצה שאין על עפר משלה, מוטל פה מלך קדמון, שלו יעבדו כל הימים. נותנים אנשי המקום בקושי גדול מסים לפקדי הקיסר או נפטרים מהם בשבע הערמות, ונותנים מס בלא כפיה יתירה גם למלך עתיק-יומיו, מלך אדיר ונקרא אב"הרחמים הוא אל קנא. אבל הנה כבר הפלגתי בדברי.

The Jews of Honyrad were mainly *hassidim*, with a strong admixture of traditionalists. In Honyrad there were some very erudite scholars. One man knew something of the commentaries of Ibn Ezra, another the book *Duties of the Heart*, and the *Principia of Albo*. There was a third who looked into the *Guide for the Perplexed* and lost his faith. The rabbi who preceded the present incumbent was an expert in the *Sanctification of the New Moon* and popular among the townspeople. In the book-case of the *hassidic* house of learning you will still find *Richness of Dew*, and nestling beside the folios of the Talmud, the *Shulhan Aruch* and the *Turim*, as well as books like *Kol Bo*, the *Book of Instruction*, and the *Sermons of Rabbi Nissim*. In the synagogue of the opponents of *hassidism*, who were also called Litvaks, they used to study the Bible with the help of the commentary of the Malbim. In the upper city there was one well-to-do-man — I shall tell more of him later — who had the Book of Isaiah with Mendelssohn's commentary, although he did not actually subscribe to the tenets of Enlightenment. A broad spectrum: but even among the *hassidim* there were a number of sects and among the householders there were several factions. However, the city was not torn asunder and its unity was not affected. The Sabbath, a common prayer book, the festivals, were not those given to all alike? Some kept more, some kept less, but all were Jews born of Jews.

I am not suggesting that there were not the ordinary passions among the inhabitants of Honyrad; and that they were not immersed in worldly things; that they did not deceive their neighbour, nor speak scandal, nor convert deposit monies to their own use, nor tell lies whether for profit or not. One had only to visit the Jewish law-court, presided over by the rabbi and the *av-beth-din**, and listen to a few of the matters which came up for adjudication, in order to see the numerous disputes about buying and selling, about loans and inheritances, quarrels between relatives and brothers, between fathers and sons, personal disputes between man and wife. It is easy to see then how many serve the children of Satan here below, and how evil and full of jealousy is the heart of man. You enter a shop to buy two yards of linen or wool, and the shopkeeper swears by his righteousness, by the life of his wife and children, that it cost him so much a yard. But in the end he takes as the price of the goods less than he paid according to his own word. You go out into the market place and ask a man about his neighbour and he speaks only evil about him. The list of sins, iniquities, transgressions which our sages enumerated in the prayer books were definitely not confessed in vain by the inhabitants of this city. However, they all worshipped the same God of Forgiveness, and the same God of the Covenant. Together with the Czar of the Russian Empire, a monarchy mighty and terrible with none like it on earth, there rules here too an Ancient King. Him they serve all their lives. The people of this place pay their taxes to the emissaries of the Czar, through great hardship, or evade them by the seven types of deception. However, they also willingly give tribute without being forced to do so to the King from days of yore, the mighty Sovereign who is called the Father of Mercy and who is a jealous God.

However, I have already said more than I should have done.

* President of the Jewish law-court.

ברחוב המוביל לגן העיר הגדול גרו שוב שני אחים גבירים אדירים, נחמיה טרכטמן ויעקב טרכטמן. עסקם של אלה היה הלנאה בריבית לאצילים. דובר זה כבר בא להם בירושה מאביהם. נחמיה היה איש שומר את הדת ואת החוקים, לא היה רגיל לדבר הרבה; ואם גם עיניו היו בהירות, היה נשמע בכל ענין קשה עומד על הפרק לפריל אשתו, שהיתה גדולה ממנו בקומה היתה פיקחית מפורסמה בעיר. לאידך — היה יעקב אחיו נוטה להקל מעט בעניני דשמיא, היה מנהל את ביתו קצת על פי הטעם החדש וגם לא שמר אמונים לרעותיו צנומת-הבשר. זה בכה וזה בכה וההצלחה לשניהם תאיר פניה. ליעקב היו שני בנים ובת אחת, שחינך אותם בביתו ולימדם גם שפת-המדינה, ולנחמיה רק בן-יחיד אחד, לא חפץ ללמד כלל ונתגדל בבטלה. לשוא התיגעה אמו, שאהבה אותו כנפשה, לעשותו לבן-אדם המעלה ולשכללו במידות: הוא אינו שומע לא בקולה ולא בקול אביו. כך יחיד שפיסו מלא, מלובש בסוב ובטעם, עושה את שפמו אצל הספר ומסרק את שערותיו בכל יום, ועליו אק עול — מה יעשה כל היום, אם לא לשחק בקוביה, להחליק את צוארי השפחות והאמהות או גם לנשקן בכל עת. כה היה לבן עשרים, לבן עשרים ושתים, לבן עשרים וחמש, הוא לא בא עוד בברית עם עלמה, אם גם הציעו לו נכבדות מכל עבר, — הרי לו עשרים וחמישה אלף ריב נדה מפורש וכל הון אביו סופו לנפול במלקו.

וראו זה, בן-נחמיה מצא לו בת-זוג, שלא פילל לה איש מעולם, ואף על פי כן היתה מתאימה לו לפי שיקול-הדעת. הוא נשא בת רבי אחד, עלמה יפה מאד. היא גם היא הגיעה זה כבר למרקה ולא ביקשה לתת ידה למי שראוי לה על פי היחוס. היא כמעט בגדה בסביבה הצרה, שגדלה בה, ותשא עיניה למרחוק. כה הגיעה לשנת העשרים וחמש ותהי לצנינים בעיני תוריה, בני הקדושים. באו השדכנים מיטיביראות והעלו את תמר במצודת אמנת. העיר ותנירד רעשה.

In the street which leads to the large municipal park dwelt two more wealthy men, the brothers Nehemiah and Jacob Trachtman. These men were engaged in lending money on interest to the nobility, an occupation they had inherited from their father. Nehemiah was a religious man who observed the commandments, and was somewhat taciturn; he was very perceptive but whenever he was faced with a difficult problem, he followed the advice of his wife Pearl. She was much taller than he, and was well known in the city for her common sense. By contrast, Jacob, his brother, was inclined to take his religious duties lightly. He ran his house in rather a more modern style and was unfaithful to his skinny wife. Each brother went his own way, but prosperity shone brightly on both of them. Jacob had two sons and one daughter, whom he educated at home where they were taught Russian in addition to their regular subjects. Nehemiah had an only son who did not wish to study and grew up in idleness. His mother, who loved him like her own soul, struggled vainly to make him into a decent man and to teach him good manners, but he listened neither to her nor to his father. Here was an only son whose pockets were always full, clad in the height of fashion, whose moustache was trimmed by the barber, who had his hair set every day and knew no responsibility. What did he have to do all day, except play cards, caress the necks of the maid-servants and girls and kiss them at every opportunity. In this way he passed his twentieth year, twenty-second year and his twenty-fifth year. He never became engaged although he had honourable matches proffered him from all sides. He would have a marriage portion of at least twenty-five thousand roubles and all his father's wealth would ultimately come to him.

On the other hand, Nehemiah's son found himself a mate whom everyone imagined to be far above him, though on maturer consideration she was recognized to be quite suitable for him. He married the very beautiful daughter of a certain rabbi. She had been ripe for marriage for some time now, but had never wanted to confer her hand on anybody who was worthy of her from the point of view of family status. She had, in a sense, alienated herself from the narrow environment in which she grew up and was looking much further afield. In this way, she reached her twenty-fifth year and was still single, which was a source of great annoyance to her deeply religious parents. The marriage brokers with their usual perspicacity came and delivered "Tamar" into the snare of "Amnon." The city of Honyrad was agog.

ט

הנני פונה אל משכילי חונירד.

בראשונה אציב ציפן לאלופי ורעי ירוחם. בן אלמנה עניה היה. אם לא אטעה, כיבסה לבנים בנחל הקטן אשר בשיפולי העיר; ושם גרה בבית קטן, כמעט שקוע היה בקרקע. דלת המבוא הקצר, לא רחב מאמה, היתה שבורה. משם באו אל החדר הראשי, שלו שני חלונות לפנים וחלון אחד מן הצד. שם עמדה מיטת האלמנה ושם גם בישלו בכירים. תנור לא היה בבית. החדר הזה הוביל לחדר קטן, שבו היה רק הלון מרובע. שם עמד שולחן קטן, תיבה הפוכה, ששימשה לספסל, ומרבד אחד קשול נדחק לקיר, שעליו היה ישן ירוחם בדחוק. לירוחם גם אחות נשואה לסבל אחד והיתה באה לפעמים לנקות את הבית ולבשל, בעת שהאם, בת ששים, טרודה היתה בפרנסתה. מעט מזער הרויח גם ירוחם. כי היה מורה עברי לסירוגין. יקר היה לו הזמן והיה משתמש ביומו של אביר-הטבע להשכלת עצמו. ירוחם אהב את השפה העבריה בכל מסירת רוחו. שתי שנים רצופות קרא ושנה ושילש בסכרי מאפו והיה רועה בחדרו הקטן על גבעות יהודה וישראל. אחר זה התמכר אל התועה בדרכי החיים ויהי לו מחברו לנביא הזמן. באה לידו חוברת "השחר" עם שירו של גורדון "קוצו של יוד" ויתגעש והמה רוחו. בחדרו היו מתאספים תמיד עוד שנים ושלושה רעים, והוא קורא לפניהם בקול עז את פרקי השיר וממצה בו את נפשו עוד יותר מהמשורר גופו. אך בפתחו בחרו "אשה עבריה, מי ידע הייך?" כבר נעו אמות הבית.

ירוחם לא דיבר בשיחותיו על בני היהודים כי אם על עם ישראל, על גוי הנביאים, ולאידך — על שומרי התורה. הוא מאס ב"תלמוד", שיקץ את "שולחן ערוך", אבל נזהר מאד בכבוד אמו; וכשהסיר את כובעו מעליו וראה אותה באה, שם אותו שוב על ראשו. — הוא גם קרא רוסיית לא בקושי, למד חשבון וגלילות-הארץ, אבל כל אלה היו לו רק "רקחות וטבהות" לשפת החזוים וטובי הסופרים. הוא גם קרא אחדים מסיפורי ברנדשטטר ונהנה מהם. בחוברת אחרת של "השחר" מצא את השיר ההיתולי "אלדד ומידד"; בו הפיג את עצבונו כשעננה שכנה על מצחו.

ירוחם כבר ידע את השם "ספרות"; ויהי לו אור בנפשו מדי נשא את זה על שפתיו. מהפכה שלמה חוללו בו החוברות החריפות "חקר דבר" לאורי קובנר ו"תהוה ובהוה" לדוד פרישמן; ונדמה לו כי לפי אלה כל הבנין מתמוטט. אבל

And now to the intelligentsia of Honyrad. First to my friend and companion, Yeruham. He was the son of a poor widow. If I am not mistaken, she washed clothes in the little brook which ran through the lower part of the city. She dwelt there in a small house which had almost sunk into the ground. The door of the narrow entrance was hardly eighteen inches wide and was broken. Through it one entered the main room which had two windows in front and one at the side. There stood the widow's bed and there she cooked on a small range; there was no stove in the house. This room led to a smaller one which had one square window, and was furnished with a small table, an overturned box which served as a chair and a tattered couch pushed up against a wall on which Yeruham slept in discomfort.

Yeruham had a sister who was married to a porter. She came occasionally to clean up the house and to cook when his mother, who was sixty years old, was out trying to make a living. Yeruham himself earned very little. He was intermittently a Hebrew teacher. He considered his time very precious and used the daylight hours given by nature for self-enlightenment. Yeruham loved "the Hebraic language" with all his being

ט

הנני פונה אל משכילי חונירד.

בראשונה אציב ציץ לאלופי ורעי ירוחם. בן אלמנה עניה היה. אם לא אטעה, כיבסה לבנים בנחל הקטן אשר בשיפולי העיר; ושם גרה בבית קטן, כמעט שקוע היה בקרקע. דלת המבוא הקצר, לא רחב מאמה, היתה שבורה. משם באו אל החדר הראשי, שלו שני חלונות לפניו וחלון אחד מן הצד. שם עמדה מיטת האלמנה ושם גם בישלו בכירים. תנור לא היה בבית. החדר הזה הוביל לחדר קטן, שבו היה רק חלון מרובע. שם עמד שולחן קטן, תיבה הפוכה, ששימשה לספסל, ומרבד אחד פשוט נדחק לקיר, שעליו היה ישן ירוחם בדחוק. לירוחם גם אחות נשואה לסבל אחד והיתה באה לפעמים לנקות את הבית ולבשל, בעת שהאם, בת ששים, טרודה היתה בפרנסתה. מעט מזער הרויח גם ירוחם, כי היה מורה עברי לסירוגין. יקר היה לו הזמן והיה משתמש ביומו של אביר-הטבע להשכלת עצמו. ירוחם אהב את "השפה העבריה" בכל מסירת רוחו. שתי שנים רצופות קרא ושנה ושילש בסכרי מאפו והיה רועה בחדרו הקטן על גבעות יהודה וישראל. אחר זה התמכר אל "התועה בדרכי החיים" ויהי לו מחברו לנביא הזמן. באה לידו חוברת "השחר" עם שירו של גורדון "קוצו של יוד" ויתגעש ויהמה רוחו. בחדרו היו מתאספים תמיד עוד שנים ושלושה רעים, והוא קורא לפניהם בקול עז את פרקי השיר וממצה בו את נפשו עוד יותר מהמשורר גופו. אך בפתחו בחרו "אשה עבריה, מי ידע הייך?" כבר נעו אמות הבית.

ירוחם לא דיבר בשיחותיו על בני ה"יהודים" כי אם על עם ישראל, על גוי הנביאים, ולאידך — על שומרי התורה. הוא מאס ב"תלמוד", שיקץ את ה"שולחן ערוך", אבל נזהר מאד בכבוד אמו; וכשהסיר את כובעו מעליו וראה אותה באה, שם אותו שוב על ראשו. — הוא גם קרא רוסית לא בקושי, למד חשבון וגלילות-הארץ, אבל כל אלה היו לו רק "רקחות וטבחות" לשפת החזונים וטובי הסופרים. הוא גם קרא אחדים מסיפורי ברנדשטטר ונהנה מהם. בחוברת אחרת של "השחר" מצא את השיר ההיתולי "אלדד ומידד"; בו הפיג את עצבונו כשעננה שכנה על מצחו.

ירוחם כבר ידע את השם "ספרות"; ויהי לו אור בנפשו מדי נשא את זה על שפתיו. מהפכה שלמה חוללו בו החוברות החריפות, חקר דבר" לאורי קובנר ו"תהו ובהו" לדוד פרישמן; ונדמה לו כי לפי אלה כל הבנין מתמוטט. אבל

And now to the intelligentsia of Honyrad. First to my friend and companion, Yeruham. He was the son of a poor widow. If I am not mistaken, she washed clothes in the little brook which ran through the lower part of the city. She dwelt there in a small house which had almost sunk into the ground. The door of the narrow entrance was hardly eighteen inches wide and was broken. Through it one entered the main room which had two windows in front and one at the side. There stood the widow's bed and there she cooked on a small range; there was no stove in the house. This room led to a smaller one which had one square window, and was furnished with a small table, an overturned box which served as a chair and a tattered couch pushed up against a wall on which Yeruham slept in discomfort.

Yeruham had a sister who was married to a porter. She came occasionally to clean up the house and to cook when his mother, who was sixty years old, was out trying to make a living. Yeruham himself earned very little. He was intermittently a Hebrew teacher. He considered his time very precious and used the daylight hours given by nature for self-enlightenment. Yeruham loved "the Hebraic language" with all his being. He spent two whole years reading and re-reading the novels of Mapu. In his small room he was pasturing his flocks on the hills of Judah and Israel. Then he became devoted to Smolenskin's *The Wanderer Along the Roads of Life* and its author was to him a prophet of the times. Then there fell into his hands a copy of *Hashahar* with J.L. Gordon's poem *Kotzo Shel Yod* which created a volcanic turmoil within him. Two or three friends were in the habit of gathering in his room, and he would read long passages of this poem to them in a powerful voice. In them his soul found greater expression than had even the author himself. When he opened with the line, "Hebrew woman, who can know thy life?" it was as though the foundations of the house were shaking.

In conversation, Yeruham never spoke about "Jews," but of the "people of Israel," or the "nation of the Prophets" and, in contrast, about the "guardians of the Law." He despised the Talmud, held the *Shulhan Aruch** in contempt, but was very careful indeed of the respect due to his mother. If he was walking bare-headed and saw her coming, he immediately put his hat back on his head. He read Russian without difficulty, learned mathematics and geography, but to him all these things were only ways and means leading to the language of the visionaries and the finest writers. He also read some of Brandstaedter's stories and liked them. In another issue of *Hashahar* he found the humouristic poem *Eldad and Medad* which sapped his melancholy when a cloud hung over his brow.

Yeruham was already acquainted with the term "Literature," and it became the light of his soul from the moment it touched his lips. The incisive pamphlets of Kovner and Frischmann created a complete revolution within him and the entire structure of the world seemed to be in upheaval. But after this, he adopted their truth

* A codex of Jewish law as developed throughout the centuries.

אחר זה סיגל לו את יסוד אמיתיותיהם ויאמן גם ב"ביקורת". על שלושה עמודים נבנתה ישותו: על ההשכלה הנאמנה, על הספרות ועל הביקורת. אמו הכובסת לא הבינה למשאת נפש בנה, והיא גם הרגישה כי בספרי בנה לא ידובר על יראת-השם. אבל מה תעשה עם לבנים כיום? ביושר לב ירוחם ובחפצו להיטיב האמינה. בעיקר התגאתה בפנימיותה לראות שהרבה חברים משכימים לפתחו.

מאלה אָמנה את זכריה, נער גדול בקומתו מירוחם, ואביו מזכיר בבית מלה אחד. זה קרא את לוינון, וכל חפצו והגיגו היה להשכיל את עמו, להרים את רוחו, לתורה ולתעודה ולטעת בו רגשי "אמונה צרופה" עם אהבת החכמה גם יחד. הוא האמין גם בהשכלת עמיהארץ וב"נצחון האור על החושך" בכל מושבות העמים. שני לו היה דן, בן נפתלי החננני. זה עוד היה מלוכני-בניגוד לרעיו, לפי מנהגי הדור הישן ולא קיצץ את פיאותיו. הוא קרא אימה פרקים ב"תולדות הטבע" לאַברמוביץ ואחר-כך בלע חלקי "ידיעות הטבע" לאהרן ברנשטיין בהעתקה העברית. הוא היה נרעש עד תהומו בהינדע לו כי הנה הכל בעולם מורכב ומתפרד ושיש חוקים לחזיונות-הטבע. — מעין פטרון ואב לאלה היה המורה שלמה-עוזר, שכבר הזכיר, איש קטן-קומה ובעל זקן צהוב, ושנותיו כבר למעלה מחמישים. הוא ידע את הדקדוק, הבין בתנ"ך והיה אוהב חכמה בכלל, אבל לו אשה כעסנית, נגזלו עתותיו ולא היה יכול לקרוא הרבה בספרים כחפצו. עליו גם היה לפרנס בת שנתאָלמנה בצעירותה ולה שני בנים רפים. אמנם תלמידיו היו מבני הנגידים, אולם רובם פורים היו ולא הביאו לו נחת-רוח. מה שלא ניתן לו השתוקק לראות באחרים; וכה היה תומך בכל מבקש-השכלה. שלמה-עוזר היה גם מבקר מדי פעם בפעם את אחד מחתני העשירים, אחד מיוחד במינו. אָשר יפה היה שמו. זה היה אברך מגזע רבנים גדולים וגם עילוי הוא. והנה זנת את התלמוד ויעסוק במסחר-כספים. ויחד עם זה הגה, כשנפנה, בספרי-תולדה. הוא היה בעל שכל ישר ונוטה להגיון. באוצר ספריו היה גם החלק הראשון של "דור דור ושיר", ספר "המדריך" למרדכי פריליך ו"המשביר" לשינהק. הידוש לגמרי: הוא גם ידע לקרוא בשפת אשכנז והיה חתום איזו שנים על "הגרטנלויבע". במה שקרה ליפה באחרית הימים ובחזון-העצב של ביתו רב יהיה לדבר פה.

בהיותי מונה את שירת משכילי חונירד לא אוכל לעבור על משפחת יעקב, החזן של בית-הכנסת הגדול. ליעקב לא היה קול נעים, אבל הוא הבין היטב תויזמרה והיה מפקח על סיעת משוררים, שרינגו בבית-האלהים. הוא היה אדם שלא היה עוז בתכונתו, ישן הרבה ביום וגם בביתו מתחמק והולך לו. אשתו היתה טובת-לב, ועם זה חרצה במעשיה. ולהם שלוש בנות ושני בנים. הבן השני היה "לא-יצלח" ומשרת חבית, הבכור היה "חכם מחוכם" וגם בעל כשרון ללמוד, אבל הוא לא עסק במאומה, בהבינו שכל עמל האדם אך לתוהו

for his own, building his whole being on three pillars – true enlightenment, literature, and criticism. His mother, the washerwoman, could not understand her son's ideology, but she did perceive that his books ignored religion. But what can a mother do about her sons today? She believed in Yeruham's sincerity and his desire to do good. Deep down she was secretly very proud to see how many companions came eagerly to visit him.

Of these, I shall mention Zechariah, a youth taller than Yeruham, whose father was a secretary in a certain moneylender's house. After reading Levinsohn, all his thoughts and ambition were aimed at enlightening his people to lift up its mind to "study and purpose" and to implant in them feelings of a "pure faith" combined with a love of wisdom. He also believed in the enlightenment of the ordinary people and in the triumph of light over darkness, in all the places where they dwelt. Another companion was Dan, the son of Naphtali, the shopkeeper. In contrast to his friends, Dan still dressed according to the custom of the older generation and had not cut off his sidecurls. He was shaken to his depths when it became known to him from reading Mendele Mocher Sepharim and Bernstein that everything in the world was in a state of combination and dissolution and that the phenomena of nature had laws. A kind of patron and protector of these people was the teacher, Shlomo-Ozer, whom we have already mentioned. He was a man of small stature with a blond beard, already past his fiftieth year. He was a grammarian, knew the Bible, and loved philosophy generally. He had an irate wife. His time was filched away from him and he could not read many of the books he wanted to. He had to support a daughter who was a young widow, and who had two small children. It is true that his pupils were the children of the wealthy, but most of them were ignoramuses and brought him no satisfaction. What he lacked, he sought to see in others. Accordingly, he supported everybody who craved for enlightenment. Shlomo-Ozer used to visit from time to time one who had married into a rich family, a character whose name was Asher Yaffe. He was a scion of illustrious rabbinic stock and himself a Talmudic prodigy but he had abandoned the Talmud and was now engaged in financial pursuits. When he had time, he dipped into books on logic. He had a clear, direct mind, and was inclined to rationalism. I shall have more to say of what happened to Yaffe eventually and of the sadness that befell his household.

X

When I list the cavalcade of the "enlightened" of Honyrad, I cannot omit the family of Jacob, the Cantor of the Great Synagogue. Jacob did not have a pleasant voice, but he could read music well and supervised the choristers who sang in the House of God. He was a man of not particularly strong character, slept a lot during the day, and was for ever slipping away from home and going his own way.

His wife was a good-natured woman, diligent in her work. They had three daughters and two sons. The second son was a failure at everything and just helped around the house. The first-born was a bit too clever. He had a talent for study, but he did not work at anything, being of the opinion that all man's effort was for no purpose. He loafed around the street all day, at times not

הוא. כל הימים היה טובב בחץ, ולפעמים גם לא בא ללון. אביו ואמו לא גערו בו מעולם, אדרבה, אהבו אותו והתכבדו בו ורוממו את שכלו; להתוכח עמו אי אפשר היה, כי היה מכה בשבט-לשתנו כל מי שעמד לנגדו, ובהיתול חד וגם קולע היה מבטל כל „מופת חותך“. לנו נוגעות פה בנות החזן וגם מהן רק השניה השלישית. הבכירה לא היתה רבה בערפה, אבל לה היה „עבר“ — בנעוריה נישאה לבחור אחד, שהופיע ככוכב על שמי חונירד ולקח את לב העם בדרשותיו המצוינות. — צריך אני לאמור, שלא כארץ ליטה חבל אוקריינה ושבזו בכלל ענין הדרשנים הוא חזון בלתי-נפרץ. בתחילה ראתה אתו חיים טובים, ראה בנות העיר ויאשרה. אולם אחר זה החל לשתות לשכרן ויענה אותה. אחר-כך עזב את העיר לגמרי, ועקבותיו לא נודעו זה עשרים שנה. כה יטבה עגונה בבית אביה. שני בנים כרוכים אחריה. נודעות היו בחוג משכילי העיר שתי אחיותיה: אידה ולאה.

אידה היתה הצעירה, אבל גדולה מלאה ובעלת-קומה. עורה כהה וגם נאה, שערותיה קצרות ועיניה מפיקות תבונה. היא מספרת פנים למבקר. שומעת מה שמספרים לה, אינה כפסיקה את הדובר, אבל אחר-כך היא אומרת משפט חרוץ, שנשאר תקוע בלב השומע. לעומת זה היתה לאה דברנית. היא צהובה היתה, מקלעות שערותיה משולבות לראשה, עיניה תכלת ועורה לבן. רק צארה קצר מעט, וכשישבה נשקע גופה, כבחור בישיבה. היא מצאה חן לרוב, אבל היו גם כאלה שפיתשו ביפיה. שתי הנערות האלה ידעו שפת עבר, וגם בזה עלתה אידה על לאה. לאה היתה קוראת בשירי אדום ומיכיל, וידעה גם איזה שירים על-פה. לעומת זה היתה אידה ריאלית. בימים ההם נתגלה בחונירד מכתב-העת החדשי „הבוקר אחר“ וקטעי רומנו של ברוידס „הדת החיים“ עשו רושם עז.

לבית הזה היתה באה לרוב גם שיירת המשכילים הנקובים למעלה. חץ מאשר יפה. חתן העשיר הגדול. ירחם היה מתנפח תמיד את אידה. אם גינתה איזה מאמר או סיפור חדש, הראה הוא בראיות ובהרחבת-דברים שלא כן הוא; ולאידך, כי שיבחה היא דבר-מה, אז ביקר הוא אותו. ירחם היה ראש המדברים ובסתר-לבו היה נמשך בחבלי אהבה אל אידה. בין מבקרי בית החזן היה עוד בחור אחד, נחמיה שמו, הוא בן איזנשטין, בעל בית-דפוס לפתקאות ולחשבונות, גם הוא היה משכיל מעט. הוא היה חתום רבע שנה על „הצפירה“ והיה מתאמץ להוכיח בכל פעם כי חרס עולה על כל סופרי הזמן. הוא הראה חיבה גלויה אל אידה, היא, אם גם לא נעלה היה בעיניה, קירבה אותו יותר מאשר את ירחם. כה נגמר אצלו שרוחה של אידה שטחי הוא ושאיך תוכה כברה. אך אכזב אם אומר שעל ידי כך חדל מלחבבה. לא כן האדם. לשלמה

even returning home to sleep. His father and mother never rebuked him. On the contrary, they loved him and took great pride in him, praising his intellect. It was impossible to argue with him because he lashed anybody who opposed him with a sharp tongue, and he could demolish the strongest argument with one sharp, satirical barb.

We are here concerned only with the daughters of the cantor, in particular with the two youngest. The eldest did not amount to much. She had a past. In her youth, she had married a young man who appeared like a star in the skies of Honyrad and captivated people's hearts with his excellent sermons. I ought to mention that this region of the Ukraine is different from Lithuania, for here the business of preaching is an unusual phenomenon. At first, she enjoyed a good life with him and the other women of the city pronounced her fortunate. Later on, however, her husband began to drink to excess and treated her badly. Eventually, he left the city for good and nothing was seen or heard of him for twenty years. She remained a deserted wife in her father's house and had two children who trailed after her. Her two sisters were quite well-known in the circle of the town's *maskilim*. Their names were Ida and Leah.

Ida was the younger, but she was bigger, fuller and taller. She had a dark, attractive complexion, her hair was short and her eyes shone with intelligence. She welcomed visitors, listened to what was said, never interrupted a person who was speaking, and only afterwards would she pronounce a decisive opinion of her own, which made a permanent impression on the minds of those who heard her. By contrast, Leah was a talkative girl with fair hair arranged in long plaits. Her eyes were blue and her skin was white. Her neck was a little short and when she sat down, it sank into her body like that of a Yeshiva student. She was popular, but there were some who denied that she was beautiful. Both girls knew Hebrew, but Ida was better versed in it than Leah. Leah used to read poetry by Adam (A.D. Lebensohn) and Michal (M.J. Lebensohn) and even knew some of their poems by heart. In comparison, Ida was down to earth. In those days the monthly *Haboker Or* came to light and excerpts from Braudes' novel *Religion and Life* made a striking impression.

At this house, most of the group of *maskilim* whom we have mentioned above, came together. An exception was Asher Yaffe, the son-in-law of the great magnate. Yeruham was always arguing with Ida. If she criticized a certain article or new story, he would demonstrate at great length that it was not so. On the other hand, when she praised anything, then he would criticize it. Yeruham was the leading talker. In the depths of his heart, he was bound to Ida with bonds of love. There was another regular visitor at the cantor's house, called Nehemiah, the son of Eisenstein whose business was printing dockets and account books. He was also something of a *maskil*. He had a quarterly subscription for *Hazefirah* and at every opportunity tried to prove that H.S. Slonimsky was better than any other living writer. He showed his love for Ida openly and she, even if he were not a superior being in her eyes, encouraged him more than she did Yeruham. So he concluded that Ida was superficial and somewhat insincere. I would be misleading were I to say that because of this he stopped loving her. Man does not function that way.

עוזר, המורה הבא־בימים, קם מתחרה מן החוק, ומורה עברי חדש, בַּרְמֶשֶׁה שמו, החל לתת שיעורים עברים. הוא היה מתהלל, מסלסל תמיד בשפמו ומדבר או על אחדות בַּרְזָאב או על שטינברג. ובצעדו בפעם הראשונה על בית החון התאָנה שלאה תהיה כלתו, וגם הפיק זממו. בַּרְמֶשֶׁה היה עוֹן את ירוחם, כי רב הוא ממנו.

הנה הזכיר המספר לעיל שגם צַרְשֶׁה־שְׁכֵלְתוֹ עמדה באותה העיר. את סודו לא יגלה. הנה בקצה העיר העליונה עמד במגרש אחד בית־תפילה קתולי, שפוננו אותו האצילים הפולנים המעטים. בנין עגול ומפואר היה ולו גם כיפה עגולה עשויה נחושת. השדרות בין החלונות הצרים הארוכים נראות כשדרות־עמודים, ואינו דממה שררה מסביבו. זר אַל יִקְרַב! אבל בכל יום הראשון לשבוע, יום שבתון לעם הנוצרים, היו מתאספים שמה בבוקר המאמינים היחידים שבמקום לצקת לחש. ובשעה שהכוהן המלוּבֶשׁ בגדי־כהונה עמד על הדוכן לפני קיר ההיכל ומזמר עם הקהל, היה העוגב פורט במעקה ממעל. לפי אגדת־עם כל עוגב העוגב מכיל בקרבו סבעת אחת מכלי־זמרה נפלא, שעליו היו הלויים פורטים במקדש, כשהיה עוד קיים, וכל יהודי אשר ישמע אל רינה זו מיד תצא נשמתו. לז לא התגנבתי אני בימ־עלומי פעם אחרי פעם ולא הרכנתי אזני בחוק לשמע אל הנגינה ההומה, המלוח בה־נכאים את זמרי ההודאות — אומרים כי פרשיות מתהילות דרד הנה — אולי לא ידעתי לשיר גם אני. אבל טוב הפלגתי בדרכי.

The elderly teacher, Shlomo-Ozer, found himself faced with a rival from outside the circle. This was a new Hebrew teacher, Ben-Moshe, who began to give Hebrew lessons. He thought a good deal of himself, was always twirling his moustache and speaking about Ben-Ze'ev or about Steinberg. The first time he stepped into the cantor's house, he desired that Leah should become his wife, and he carried out his intention. Ben-Moshe was hostile to Yeruham, because the latter was the better man.

Now the author once mentioned that his own enlightenment had its beginnings in this same town. He will keep his secret to himself. Now, on the boundary of the upper city, a Catholic church stood in a field. The few Polish nobles had established it. It was a circular, elegant building, surmounted by a dome of copper. The strips of wall between the long narrow windows looked like columns and pillars. A certain quiet surrounded the place, discouraging a stranger's approach.

Every Sunday, the Christian day of rest, numerous believers would gather there in the morning in order to pour out their supplication. The priest clad in his sacerdotal robes stood in the pulpit before the wall of the sanctuary and chanted with the congregation. The organ would be playing in the loft above. According to popular legend, every organ contains within it one strand of the fabled musical instrument which the Levites used to play in the Temple when it was still in existence. When any Jew heard this melody his soul would depart. I might not have known how to express my muse today, if I had not secretly stolen there time after time in the days of my youth, and had not inclined my ear from outside to hear the moving music which accompanied in a minor key the songs of praise. They said these were chapters of the psalms of David.

But I have again digressed from my path.

XI

ברחוק משירת המשכילים העברים עמדה אגודת המשכילים קוראי רוסי. בה הצטיינו שלושה מזרי שפת־רוסיה, הלא הם: בַּטְלוֹן, בַּבוּשְׁקִין וְבַרְסְקִי. אחד מהם יהיה שייך לסיפורי, ולכן אקדיש להם פרק מיוחד.

המורה ברסקי היה בן רב מטעם הממשלה, ביקר בית־ספר עיראני, אחרי־כן נתקבל למחלקה הראשונה של בית־ספר־לנגנים אשר בנְמִירוֹב הבירה ויעס חיל בלימודים. פעם הלך בגן וספרי־לימוד בידו והוא חוזר בו על לימודיו — הוא היה אז כבן חמש־עשרה — הנה בת מורה, שבת־מדרו היה גם כן בגן, באה לקראתו. והנערה טובת־מראה ונחמדה, ויגש אליה וישק לה על פיה. ותרך הנכלמה ותקבל לפני אמה. הוא גורש מבית־הספר. אבל הוא לא ניחם על מעשהו וישא את צלם דמות הנערה ההיא בחובו ימים רבים. הוא שב לבית אביו וירשום בעדו את המעשים בספרי־הזכרונות לנולדים ולמתים. הוא רושם, ואביו לפעמים מחק או משנה. אביו היה להוט אחרי הממון, והוא אינו ידע עוד את ערך הממון, ויעזוב את המלאכה הנמבזה ההיא ויחל לחשוב לדרכו. — הוא אמר ללמד את מסתרי הרקחים, אבל חסרו לו לזה הידיעות היסודיות. הוא החל ללמד

Far removed from this group of enlightened Hebraists was the group of *maskilim* who read Russian. Among them there stood out three teachers of Russian, namely, Batlon, Babushkin and Barski. One of them will feature in my story so I shall therefore devote a complete chapter to them.

The teacher Barski was the son of a state-appointed rabbi. He attended a municipal school and afterwards entered the first class of the horticultural school in Nemirov, the capital, and did well in his studies. Once he was walking in a park with a textbook in his hand, revising his studies — he was then about fifteen — when he encountered the daughter of his teacher, whose house happened to be in that park. The girl, a sweet girl, was very good-looking. He went up to her and kissed her on the mouth. The embarrassed girl ran and complained to her mother. He was expelled from the school. He did not regret what he had done and carried the image of this girl in his heart for a long time. He went back to his father's house, and inscribed the entries in the register of births and deaths. He would enter them, but his father sometimes changed or deleted them. His father was very keen on money, but he himself had not as yet realized its value. He abandoned this ignoble work and began to think what he should do with his life. He wanted to learn the secrets of chemistry, but he did not possess the elementary basic knowledge. He began to study afresh

מחדש והי מתמיד איזה ירחים, אבל אחר־כך בא במסיבות רעים. הם לקחו ממנו את ספרי־הלימוד בחזקה ויאלצוהו לסובב עמם ימים ולילות. כה עברו עליו שנתים ימים. עולמ־החשק אף הוא עולם. והנה הוא כבר קרוב לעשרים. ביום אחד התחדש רוחו בקרבו ויאמר להשליך ממנו כל המסיבות הללו. אך עייף ויגע היה להתחיל דבר מחדש. הוא קורא לפעמים אחד המאמרים בירחון רוסי שאול בידה, ושום ענין אינו לוקח את לבבו. אך בדבר אחד יאמין: בתודת־הנפש. אבל בתורה זו יש, כפי שאומרים המבארים, הרבה שיטות, הוא אך אחרי „הך” אחד הוא מחפש. כה התגלגל מעיר לעיר, עדי בראו חונקרה ויהי שם למורה שפת־רוסיה. הוא הרויח עשרה שקלים בשבוע, ולפעמים עוד יותר. שונה ממנו היה בבושקין.

זה היה בחור כבן עשרים ושתים ושערות לו ארוכות וקצת יפות, וכשהיה מסיר את כובעו העגול מעל ראשו, היה מישרן בשתי ידיו והיה עושה תנועה נעימה לו בראשו. הוא היה מהיר בדיבורו ובמעשהו. בכל עת שפגשוהו בחוץ היה עסוק בענין־מה. הוא היה רץ משיעור לשיעור, ולפעמים שכח את שם תלמידו. הוא לא אכל בזמנו, לרוב גם לא רחץ את עצמו כראוי והיה מחליף את משכנו כמעט בכל חודש. הוא היה מעשן גם במיטתו, ולא פעם אחת עשה על ידי כך שמות בכר או בכסת. המלה היותר שגורה בפיו היתה „חרשׁ”, ובה התחיל וסיים כל אמריו. הוא היה קורא בכל ספר הבא לידו. בהיותו בן תשע־עשרה שנה היה מתמיד זמן שלם, או קנה לו את ידיעותיו ויקרא במקרה גם איזה מאמרים של מיכילובסקי. הנה זה היה בארץ הרוחנית שממנה שאב, אבל שיטה מסוימת לא היתה לו. הוא למד ממורו את מושגי ה„חברה”; ויחד עם זה היה בו להמון. אם תעבור ה„אינטליגנציה” מן העולם או אסף גם השמש. הוא לא האמין באלהים, אבל האמין בכוחות פועלים. הוא ראה: הנך יושב על הכסא, ואם רוצה אתה הנך קם במהרה; יכול אתה להניח כלי על השולחן במנוחה ויכול אתה להכות בכח. עד כי ישובר הכלי לרסיסים. כה החליף מושג במושג ודבר בדבר. חבריו קראו לו „מתפלסף”; והוא בעיקר ריק היה, כקערה שלקק אותה אדם רעב. את עברו של בבושקין לא אדע.

and applied himself diligently for several months. However, he fell into bad company. His new companions forcibly took his textbooks away from him and compelled him to go around with them day and night. Two years passed in this way – the world of desire is also a world. By this time he was nearing twenty. One day he adopted a new outlook and decided to escape from this evil environment. But he was already too exhausted to begin anything new. Occasionally he would read some article in a Russian monthly which he has borrowed, but nothing seemed to capture his interest. There was only one thing in which he believed, namely psychology. But this study, according to its exponents, had many different schools and he was looking for a clear-cut imperative. He wandered in this way from one city to another, until he came to Honyrad where he set up as a teacher of Russian. He earned ten roubles a week and sometimes more.

Babushkin was so different from him.

He was a young man of about twenty-two, with long, quite attractive hair. Whenever he removed his round hat, he would touch his hair with both hands, making a graceful movement with his head. He was facile in speech and action. When anyone met him in the street, he was always busy with something. He ran from lesson to lesson, sometimes forgetting the name of his pupil. He ate meals at irregular times, never washed properly and changed his lodgings almost every month. He used to smoke in bed and by this habit often caused damage to the pillows or eiderdowns. The word he used most frequently was *harasho**, with which he began and ended every sentence. He read every book which came to hand. When he was nineteen, he studied day and night for a considerable period of time. He acquired his real education at that time, and, by pure chance, read some essays of Michailovsky who became the spiritual fount from which he drew inspiration, although he did not do so systematically. He learnt sociology from his teacher, but at the same time he despised the masses. If intellectuals were to disappear from the world, the sun would no longer shine. He did not believe in God, but he did believe in the power of Nature. Here is your proof. You are sitting on a chair and if you want to, you can get up quickly, you can put something on a table quietly, or you can bang it down so forcibly that the vessel is broken to pieces. He thus mistook one concept for another, one matter for another. His friends called him "the sophist." In fact, he was like an empty platter which a starving man licks. I do not know Babushkin's background.

XII

The first and foremost among the three teachers was undoubtedly Batlon, a fact that his two friends would have been forced to admit, despite themselves.

Batlon was a very tall young man, and made an impression even at a distance. In his walk, movements and speech, he possessed a certain nobility and was like a lawyer or doctor. He was meticulous about his dress. When he went for an evening stroll, he wore gloves and twirled his stick from side to side. He was an excellent

יב
ראש וראשון בין השלושה היה בלי תפונה המורה בטלון. זאת הודו על כרחם גם השנים – חבריו הנזכרים. בטלון היה צעיר גבה־קומה ועושה רושם מרחוק. במהלכו, בתנועותיו, בדיבורו היתה איזו אצילות ודומה היה לעורך־דין או לרופא. הוא שם לבו למלבושיו, בלכתו לפנות־ערב לטייל שם בתכידים על ידיו והיה מניף את מקלו לכאן ולכאן. הוא

* Russian for "good".

היה מורה מובהק, ידע ראשי-פרקים מחינוך. את השפה הרוסית היה מבטא היטב ומטעים כל מלעיל ומלרע. אישרעים לא היה ברוב ולא נמהר במעשהו. הוא נשא איזה צער בחובו, חטמו יצא מיד הטבע לא רק בלתי-נאה, כי אם גם מכוער היה עב למטה. זה שינה מאד את פניו. מצחו, לחייו ואזניו היו בנויים על-נכון. עיניו היו בהירות. אמרו לאומן עושה כלים: מדוע עשית אברים הללו כמידתם ואבר זה באמצע שלא כשורה?

מדרך בטלון היה לשום את ידו בחשבו לא על מצחו, כי אם על חטמו, ועם היותו מתיפה לא הסתכל בחפץ בראי. הוא לא היה קורא ברחונים, כי אם בספרים. הוא קרא באמת את בוקל ואת דרפר. דעת התפתחות ה"ציביליזציה" והתרבות היה דבר שהגה בו תמיד. הפרטים לא העסיקו אותו, כי אם הכללים, הצירופים. כשהגיע לענין חשוב היה קורא בקול וחרור ושונה לעצמו כל משפט. סתירות לא הבין, גם אחרי ראיות לא חיפש. כי אפשר להשיג דבר באופן אחר מאשר יורו אותו בעלי-התורות לא היה יכול לצייר לעצמו. בהיותו עוד בחקוקוב — לפני בואו לחונירד היה בחקוקוב, עיר-אונברסיטה" — נפגש עם תלמיד אחד, שקרא את שופנהויאך, והלז ניסה לברר לו שגם המחשבה ענין מדעי היא, חשב אותו בטלון לחסר-דעה. איך אפשר לשכל להשיג את עצמו כדבר חוצה ממנו?

בטלון העריך את עניני הדת רק בתור מדרגה לא-גבוהה בהשתלמות בני-אדם. לנכרים היתה דת, בעת מחוקקיהם עוד חיו עלי אדמות ושבת-מושלים בידיהם. היהודים של עכשיו הם רק עקשנים. בעניני-מדינה לא התערב. אסון רוסיה הוא שעומדת היא במדרגה שפלה בסולם ה"ציביליזציה". את אלכסנדר השני כיבד מאד וראה ב"חופש-האיכרים" ובהתחלה לשיווי-זכויות אור לנתיבה.

אבי בטלון היה סוכן ל"חברת אחריות" מהזוקיאש, והיה איש אוהב-דעת, לא נזהר ברוב במנהגי הדת ונחשב לאחד המשכילים בעיר-מגוריו טשרניגוב. פעם נתעה לעשות קנוניה עם סוחר אחד אף להתעשר, והלך האחרון והבעיר את בית-מסחרו בידים, על מנת להוציא מיד החברה סכום פישלושה בשו"ל. נתגלה הענין ויבוא הדבר בפלילים וישולח המבעיר לארץ-גזירה. אמנם אבי גיבורנו ברח חוצה-לארץ. שם היה נודד חי חיי-צער. רעיתו לא סר לבה ממנו בהיפשלו, ותנח את הבנים אצל אמה ותצא גם היא בעוד שנה לארץ מגורי בעלה ותהי לו לעזר. אולם געגועיו לארץ-מולדתו — הוא אהב את רוסיה בכל נפשו — התגברו, ויגזור אומר לשוב לארצו ולקבל עליו את ענשו ויעש כן. שתי שנים ומחצה ישב בבית-האסורים — הקלו לו מעט על אשר הודה ועמד לפני בית-דין ברצון. אחר זה כונן לו בעמל שוב איזה מעמד. אבל נבדל מחוגו לפניו. אמרו כי הנה גם שב עתה לאלהים, ובבוקר בבוקר היה מתפלל ביחידות לנושא עוון ופשע. עם כל זה היה זהיר בחינוך בניו וילמדם תורת שפת הארץ. בכורו — הוא בטלון — ביקר גם בית-ספר תיכתי בן ארבע מחלקות. בינתים חלה האב

teacher and knew the fundamentals of pedagogy. His Russian pronunciation was good and he emphasised every accent and nuance. He was not very sociable and was very deliberate in the things he did. He possessed a certain hidden melancholy. His nose was not merely ill-formed by nature, but was ugly and very thick at the nostrils. This changed the whole appearance of his face. His brow, cheeks and ears were regular. His eyes were bright. Ask a craftsman, why do you make certain parts just right and this one in the middle all wrong?

Batlon had the habit, when thinking, of putting his hand not on his brow, but on his nose. He disliked looking in a mirror when dressing. He did not read the monthly magazines, but preferred books. He really did study Buckle and Draeper. The development of civilization and culture were matters on which he thought constantly. He was not concerned with details, but with principles and basic structure. When he came to an important matter, he would read aloud, meditating and repeating every sentence to himself. He did not understand contradictions and did not seek proof. He could not comprehend that it might be possible to understand something in a manner different from the way he had been taught by his teachers. While he was still at the university city of Kharkov before he came to Honyrad he had met a certain student who read Schopenhauer. When this man tried to explain to him that thought could be a scientific process, Batlon thought he was feeble-minded. How was it possible for the mind to conceive of itself as something outside of itself?

Batlon regarded religious matters as being on a lower level of human achievement. The gentiles had religion before their legislators trod the earth with the rod of government in their hands. The Jews of today were just obstinate. He did not mix in politics. It was a tragedy that Russia stood at such a low ebb in the progress of civilization. He respected Alexander II and looked upon his emancipation of the serfs and his initial establishment of some equality of rights as a beacon of light.

Batlon's father was a fire insurance agent, a man who loved knowledge, not particularly observant in religious matters and considered one of the enlightened men in Tchernigov, where he dwelt. Once he was led astray to enter into a conspiracy with a certain merchant who was in a hurry to get rich. The latter burnt down his place of business by his own hand in order to obtain a sum of money three times its value from the insurance company. The matter came to light, was brought to court, and the arsonist was sent into exile. The father of our hero fled abroad, wandering from place to place and living a precarious existence. His wife remained faithful to him in his disgrace. She left the children with her mother and after a year went to join her husband and stand by him. However, his home-sickness being too strong — for he loved Russia with all his heart — he decided to go back to his country and stand trial, which he did. He was sentenced to only two and one-half years in prison, having received a lenient sentence because he voluntarily gave himself up and confessed. Later, he managed by hard work to establish some position for himself. However, he parted from his former social circle, and they say he even returned to God. Every morning he used to pray in private to the Forgiver of sin and iniquity. At the same time he took great care over the education of his children, giving them a thorough knowledge of the Russian language. His eldest, that is Batlon, went to high school. Meanwhile, the father fell ill with a hidden heart complaint and passed away.

במחלת-לב מסותרה ואסף אל עמיו. יום לפני מותו קרא לבנו ויצוהו על אמו. אבל גם היא לא האריכה ימים ותלך עם בך זוגה שנית בגולה.

לתאר מה שעבר על בטלון מאז, איך התאזר, בהישאריו יתום, ללמד ולהשתלם; איך התגלגל בגלגל-מחילות עד בואו לעיר חרקוב, משאת-נפש כל צעירי ישראל בגליל ההוא, ואיך בא משם לחונירד, כספן ששקעה ספינתו בים, יארכו הדברים.

A day before his death, he called his son to him and bade him take care of his mother. She, however, did not survive him long and for the second time followed her husband into exile.

To describe what happened to Batlon thereafter, how as an orphan he applied himself to study and to self-perfection, how he went through all kinds of tribulations until he reached the city of Kharkov, the goal of all young Jews in that region, and how he came from thence to Honyrad like a ship's captain whose vessel has foundered in the ocean, would take too long.

XIII

In order to complete the picture, I shall add a few notes on the leading lights of the intelligentsia.

There was in Honyrad an attorney named Shalita who was well-known for many years. He was an excellent speaker, adept at capturing the hearts of the most inveterate judges. He knew how to get a man off a criminal charge and could make every crime and misdemeanour appear white as snow. It was he who secured an acquittal for the wife of the mayor of Ladyna when she killed the district commissioner who tried to seduce her. When he was defending an accused, he would speak in the high court for hours at a stretch without a pause. First, he would argue with reason and logic, but if he saw that was producing no noticeable effect on the jury he would appeal to their hearts. At one moment he would plead, at the next warn them solemnly of the great responsibility of condemning a man who may have only offended once by mistake, when such condemnation might ruin him. Extracts from his orations in the courts were bandied from mouth to mouth. People mentioned the name of Shalita with awe. Was this a small thing that within the city limits of Honyrad dwelt an attorney who in the course of time would without doubt rival Kiev's Kopernic! Abraham Kopernic was a converted Jew who had abandoned his faith in order more easily to devote his talents to the general good. He was the greatest genius of all the attorneys of Greater Russia.

There was no one on earth like him, as everybody knew. Well, most of Shalita's activity was in connection with criminal law. He had very little practice in the field of civil law. Once his wife fell seriously ill, and at one stage her condition was so grave that they spread straw on the pavement in front of his fine house to reduce the noise of horses' hooves and the rattle of passing carts and thus guarantee quiet for the patient. During this time, a certain Jew came to him, requesting him to honour a certain certificate of deposit for money which he had deposited with him. In his distraction, Shalita said "I don't know you!" What did the claimant do? He laid a complaint against him. The matter was investigated and it was discovered that the attorney had indeed disavowed the deposit. He was at once ordered to pay the sum — it was not very large — and his licence to practice as a defence counsel before the high court was revoked. He thus fell from eminence in one day. His wife, still a young woman, died, and the inordinate grief he felt drove him to liquor. All that he possessed and all that he had accumulated with so much toil was swiftly dissipated. His winter overcoat was his sole possession and he wore it in summer too. He let his hair grow long. Occasionally, one of his friends of former times quietly slipped him some money. People who saw him wander-

י

למען לא נחסר המזג אציב ציון גם לאחדים מאיתני

ה-אינטליגנציה."

מפורסם היה בחונירד ימים רבים עורך-דין מושבע אחד בשם שליט"א. זה היה דברן מצוין ויחדע לתפוש את לב השופטים המושבעים. גם מעוץ פלילי היה יחדע לנקות אדם והיה מלבין כל חטא ופשע כשלג. והוא גם הוא הצדיק את אשת שר עיר לדינה, כי המיתה את שרהמחוז שארב לה. כשהצדיק נאשם דיבר בבית-דין העליון שעות אחדות בלי הרף. בראשית היה מביא ראיות על פי השכל וההגיון, וכשלא הכיר שינוי בפני השופטים היה מתחיל לדבר ללב. פעם יבקש ויתחנן ופעם יוכיח ויורה על האחריות הגדולה להאשים איש, אולי חטא פעם אחת בשגגה, ולהביאו עם זה למדחפות. קטעים ממשאיו בערכאות היו מסופרים מפה לפה. ומי שרק נקב את השם שליט"א היה בא לידי התפעלות. המעט לכם? בחומות חונירד יגור עורך-דין מושבע, שברבות הימים יתחרה בלי תפונה עם קופרניק בקיוב. ושאברהם קופרניק, מומר יהודי, — מומר שהמיר את דתו למען יקל לו להקדיש עתותיו לטובת הכלל, — הוא הגאון היותר גדול בין כל עורכי-דין של רוסיה הגדולה ואין על עפר משלו. זה היה ידוע לכל.

כאמור, היו רוב עסקי שליט"א אך עניני ענשים וקנסות. רק מעט עסק ותיך גם בדיני-ממונות. פעם חלתה רעיתו עד מאד, חלילה היה כל כך קשה, עד כי הציעו בחלק הרחוב שלפני ביתו היפה תבן על הרצפה, למען החלש על ידי זה את קול דהרת הסוסים וקשקוש העגלות העוברות ולשמור עם זה על מנוחת החולה. בשעה כזו נכנס יהודי אחד אליו ויבקש ממנו בחזרה שובר אחד, שהשליש בידו. ויענהו שליט"א בפיוור-נפשו: לא ידעתך! מה עשה התובע? הגיש עליו קובלנה; ויבוקש הדבר נִימָצָא, כי אמנם פִּיחַש עורך-הדין בפקדון. מיד נדון לשלם אותו סכום — לא רב היה — ונגזר עליו שמהיום אין לו רשות עוד לכהן בתור סניגור לפני בית-דין עליון. כה הורד מגדולתו ביום אחד ורעיתו מתה עודנה בנעוריה. מרוב צערו החל לשתות ייִש יותר מן השיעור. כל מה שהיה לו וכל מה שקבץ ברוב עמל הוציא בזמן קצר. מעיל עליון לחורף נשאר לו ובו היה לבוש גם בקיץ. את שערו לא גזז. לפעמים נתן לו אחד ממכיריו מלפנים איזה מתך-בסתר.

וכל מי שרואה אותו הולך בלי כל מטרה ברחובות או גם ינוד כשיכור, ינוד לו וקורא: האמונים עלי תולע יחבקו אשפתות. ממין אחר היה עורך־דין שני, זלין שמו; והוא, לאידך, עוסק רק בדיני־ממונות. הוא ישב בימי־צעוריו בבית־מדרש אחד והיה לומד „חושן־משפט“ והצטיין בהבנת ה„סוגיות החמורות“. פעם נכנס בו רעיון כ„ארס של עכנאי“ ויאמר לעצמו: מה לך לבלות ימך להבל? קום והשתלם בלימודים ועשה חיל בדרך־ארץ. מיד השליך את עול התלמוד מעליו. בא לחרסון והחל ללמוד בהתמדה רבה ידיעות יסודיות ולשונות. אומרים ששנתים ימים היה יושב בחדר ולא פסק פומיה מלימודי־חול, עד שחלה חלי כבד. והיה בשוכו לאיתנו עמד על המבחן נימצא יודע על בורים כל הלימודים שיסגל אותם תלמיד מובהק בשמונה שנות־הלימודים. אחד מן המורים, שהתפלא לכשרונו, השתדל בעדו בעיר־המלוכה, כי יפתחו לו שערי בתי־מדרש־המדעים הסגורים בעד בחורי ישראל. בהיכל־המדע למד חכמת־המשפט, עסק זמן קצר גם בהשתוות משפטי הרומיים למשפטי העבריים, אבל הרפה ידו מן המדע העיוני, ויצא אחר איזו שנים מוכתר בתור עורך־דין מושבע מן המניין. הוא נשא אשה מבנות עשירים ויתישב בחונירד ויעסוק באומנותו בחריצות. על שולחנו היה מונח תמיד „שולחן ערוך חושן־משפט“ — והיה למופת בעיני היהודים התמימים, שבאו לבקש עצה מפיו.

ing aimlessly in the streets or tottering along drunkenly, would say pityingly: “Those that were brought up in scarlet have embraced dunghills.”

Zellin, the other attorney, was something entirely different. By contrast, he worked only in the field of civil law. In his youth, he had attended the *bet-hamidrash** and had studied Jewish civil law, excelling in his understanding of the most complex treatises. One day, a thought, stinging as the venom of a snake, entered his mind and he asked himself “Why do you waste your time on vain absurdity? Come complete your studies and make a career in worldly matters.” Finally, he threw off the yoke of the Talmud, went to Kherson and began with great assiduity to study basic subjects and languages. They said of him that he sat for two years in his room and did not for a moment interrupt his secular studies until he fell gravely ill. When he recovered, he took his examinations and was found to have successfully grasped all the subjects which a bright student would only pass after eight years of study. One of the teachers, amazed at his ability, interceded on his behalf in the capital, in order to obtain entry for him into one of the science faculties which were closed to young Jews. In the university, he studied jurisprudence, worked for a while on a comparative study of Roman and Jewish law, but soon abandoned theoretical studies, and emerged after a few years as a fully qualified attorney. He married a woman from a wealthy family, settled in Honyrad and worked diligently at his profession. On his table, there always reposed that section of the *Shulhan Aruch* which dealt with civil law. He was singled out by pious Jews who came to seek counsel from him.

XIV

ד

מן הרופאים אזכיר רק שנים: מלתר וקוך. מלתר היה איש דק ומגהץ, לא מגולח־זקן, כי אם בעל זקן חד. עיניו קטנות ושחורות וידיו צחות כשל אשה. הוא היה מקבל את החולים הבאים אליו מעומד והיה משתעשע בשרשרת־הזהב של מודה־שעות שלו. הוא לא הרבה בשאלות, לא מימשש ברוב את הדופק, ונאמר עליו שהוא מכיר בפני החולה את אשר בחובו. בשכר־רופאים היה יקרן גדול, ובוה פילס לו דרך. הוא היה גם חותך בפצעים, מרפא חולי־עינים ולא נתן רפואות רבות. בחוג ה„אינטליגנציה“ ניכר מקומו, בדעתו היטב את המשחק בקוביה, וידוע היה גם בקלות־דעתו באבידת מעותיו. מה שהכניס בשבוע אחד — וזה היה לא־מעט — היה מפסיד במשחק בלילה אחד. הוא גם לא חי בטוב עם רעיתו והתנה אהבים בגלוי ובסתר עם אשתו היפה של הרוקח טוב־שיק. זה האחרון היה איש קרח ולא־מומחה במלאכתו. רופא ורוקח, הרי הרופא עיקר הרוקח ספל. — חזון בלתי־מצוי היה הרופא השני בשם קוך. הוא היה קטן־הקומה, בעל־בשר ועם זה אמין־כוח ובא אז כבר בימים. הוא היה מילדי העבריים, שתפשושם על כרחם בימי הגזירות הקשות של הקיסר ניקולי אבי אלכסנדר השני, עקרום מביית

I shall only mention two of the doctors, Malter and Koch.

Malter was a slim well-groomed man, almost clean shaven, but with a thin wisp of a beard. His eyes were small and black, his hands white as a woman's. He would receive his patients standing, while playing with his gold watch-chain. He did not ask many questions. In general, he rarely felt one's pulse and it was said of him that he could diagnose a patient's complaint from his face. His medical fees were very high and in this he blazed a trail for himself. He used to operate on injured people, cure eye diseases and give few prescriptions. He was accepted as being one of the intelligentsia. He could play a good game of cards and was known for the casualness with which he lost money. What he earned in a whole week — and it was by no means little — he might easily lose in one night's game. He did not live peaceably with his wife, but carried on an affair both openly and secretly with the beautiful wife of Tobazchik, the apothecary. The latter was a bald man, poorly skilled in his profession. When it comes to a doctor and an apothecary, it is the former who matters; the apothecary is of no account.

The second doctor, named Koch, was an unusual character. He was small in stature, corpulent, physically powerful and already advanced in years. He was one of those Jewish children who had been forcibly conscripted into the army through the ukase of Czar Nicholas I, the

*Hebrew for “house of study”.

אבותיהם הובילו אותם לסלכים אחרים. שם היו רועי חזירים אצל איכרי הכפרים, עד ששכחו את פיקודי היהדות ואת לשון אמם. ובהגיעם לשנת החמש-עשרה התחילו לחנך אותם קשה במלאכת-הצנא ויעבדו בחיל הארץ בגדודי הגבול וילחמו בחרף-נפש ענ השבטים הפראים בהרי קוקו. להם שנה אחת ליום נחשבה, עשר שנים לשנה. מנחה לא ידעו ונפשם עזה. בערוב שמשם שבו לאט לאט אל רוסיה התיכונה ויראו עולם רחוק ממנו. —

קוד למד בצבא את ענין החבישה, השתלם ברפואה המעשית וילך מחיל אל חיל. אחרי עברו שנת-החמישים התפטר מהצבא ויעבור את כל ערי פלך קיוב, עדי בא חונירדה והתישב שם. במשך איזו שנים קנה לו שם בכל הסביבה וינהרו אליו גם מהעירות הסמוכות. הוא היה באמת רפא מומחה והרבה חולים אנושים השיב לאיתנם.

אשה לא היתה לו וגר בחצר אחת רחבה תקועה בין העיר העליונה ובין התחתונה. עוד בעלות הבוקר היתה החצר מלאה חולים וחולות, שחיפו לו, ובפתח הדלת דחקו איש את רעהו ואשה את אחותה. היו חולים שנתנו לשומר-הפתח שלושה שקלים, למען יכניסם במהרה אל בעל-הפלאים, ולרופא בעצמו נתנו רק שקל. בכלל לא שם לבו למה שקיבל בשכרו היה מרפא בחינם כמו בשכר. לחולים עניים עוד נתן כסף מפיו. ואם גם עייף היה מעבודתו, קיבל חולים בלי-הפסק — מבוקר ועד ערב. — הוא היה הולך באישון-לילה לחולה שחלה פתאום, ולא עצרהו גשם וקוד.

הוא נגזל מזרועות הוריו בהיותו כבן שבע, היה רועה צאן כפרי אחד ונטבל על ידי כהן אדוק, בהיותו בן שתיים-עשרה. מן היהדות ניתק לגמרי. גם את שם אבותיו לא ידע עוד. אבל דבר אחד נתרשם בו ברוך-ילדותו: לפני יום צום גדול לקחו בבוקר תרנגול אחד, קשרו את רגליו, סיבבו עמו את ראשו כמה פעמים ואמרו איזו אמירות; אחר זה השליכו את התרנגול לארץ וקראו איזו קריאה מתוך ספר. ולמעשה הזה התגעגע לפרקים. פעם חלתה אשת הרב מטעם הממשלה בחונירד ויבוא הרופא הלזה אל ביתו בדבר החולה, וישאל את הרב לדבר התרנגול ויגד לו זה את אשר ידע. מהיום הזה היה על הרב לבוא בכל ערב יום-הכיפורים בסתר אל בית הרופא. זה ממלא, לפי מובנו, אחרי מנהג היהודים בכפרות; והלז מתרגם לו את המלים "זה חליפתי, זה תמורתך רוסית. את הרופא הזה ראיתי גם אני."

father of Alexander II. They tore these children away from their parents' homes and dragged them off to distant provinces. There they worked as swineherds for the village serfs until they forgot the ordinances of Judaism and their mother-tongue. When they reached the age of fifteen, they began harsh military training, served in the infantry in border regiments, and fought dangerous battles with the savage tribes in the Caucasian mountains. For them, one year was reckoned as a day; ten years as a single year. They knew no rest and their lives were hard. When they were well on in age they gradually returned to Central Russia to a world which was strange to them.

Koch was trained to be a medical orderly in the army, became an expert in practical medicine and made tremendous progress. After he had passed his fiftieth year, he was released from the army and travelled through all the cities of the province of Kiev, until he came to Honyrad and settled there. In the course of the years, he achieved a reputation throughout the whole locality and people streamed to him from the neighbouring villages. He was indeed an expert doctor and helped many people who were seriously ill to recover.

He had no wife and lived in a house in a large courtyard, wedged in between the upper and lower cities. At dawn, the courtyard was full of ailing men and women, waiting for him. When the door was opened, they came in, jostling each other. There were sick people who would bribe the gate-keeper with three roubles to let them in to the miracle man ahead of the others. The doctor himself received only one rouble. He himself paid no attention to the fees and just as readily treated people without fee as for payment. He often gave poor people money out of his own pocket. Although his labours were physically exhausting, he received patients without interruption from morning to night. He would go off in the middle of the night to visit a patient suddenly taken ill and neither rain nor frost held him back.

He had been stolen out of the arms of his parents when he was a boy of seven. He herded for a villager and was baptised by a Russian Orthodox priest when he was twelve. He was completely sundered from Judaism, not even knowing the name of his parents. One thing remained impressed on him from his tender childhood. On the morning before the day of a great fast, they used to take a cock, bind its legs, twirl it round their heads several times and recite certain words. After that they threw it on the ground and read verses from a book. Sometimes he longed for this ceremony. It once happened that the wife of the state-appointed rabbi of Honyrad was sick and this doctor came to the house to visit the patient. He asked the rabbi about the custom of the cock and he told him what he knew about it. From that time onward, the rabbi had to come to him secretly every year on the eve of *Yom Kippur**. In this way he believed he was following the custom of the Jews in the villages. The rabbi would translate the words into Russian for him: "This instead of me, this in place of me."

I, too, have seen this doctor.

* Day of Atonement.

תמר, כלת העשיר נחמיה לבית סרכטמן, היתה נמקה בבדידותה. אמנון בעלה הלך שוב אחרי שרירות עיניו ומספר ימים בשבוע לא סר אליה. לעושר פה ממלל ובצללי גם שתיקה איומה. דחק במסיבי ההרחבה, שתי נפשות נודמני לפונדק אחד ונודווגו יחד ומרחק ביניהם. — הנך נוטע אילן ולא יפה שורש, הנך כורת ברית הרי זה שטר-אמנה על מאסרי הנפש. היא תעתה בבית אביה הרבי ולא תאמין בקדושים; מנהגי האבות הם לה חיקוי דבר עבר; לה אין רגש-עם, אף לא שיתוף משפחה. כי תקום בבוקר, מתנער הבשר מחלום ארוך. רק תעלולים לשמש; היום לא ידע ארחו ורבעו. מה לה פה? ומי לה פה? חמיה חמותה אף לא שומריה הם. מי קרא אותה הנה? מי ירדוף אחריה אם תקום ותלך? מי יחקור ומי ידרוש את אשר זומם הלב? —

הנך מסתכלת במראה והנה פנים אל פנים, תנועה מול תנועה; הנך סוגרת את עיניך והנה ימש חושך. המיה חרישית מחרדת את החדר. בספין של כסף הנך בוצעת את הלחם הלבן; היה כי ישתמט מידך תדחק בשדיך תיתז הדם ויעש דרכו כבקשת ויפול על הרצפה החלקלקה — ולקק הכלב הטלוא את הנזל וינעם לחפו. היא תעמוד על המעקה ותקרא לכל עובר מטה: עלה אלי ואהיה עמך ואתן לך את גוי. מוטות של ברזל מסביב. אין אזנים לבני-אדם, נסתם חוש-השמיעה. הנה גן נטוע והנה שער לפנים מסער. בימים ההם נעשה מלתר הרופא לראשון שבמת-סודה ויתעמר ביפיה.

Tamar, the daughter-in-law of the wealthy Nehemiah Trachtman, was wasting away from loneliness. Her husband, Amnon, was once again running wild after his fancies and often did not return to her for several days each week. Wealth may seem to declare itself, but may cast a shadow of dreadful silence. There can be anxiety in prosperous surroundings. Two people may meet in a guest-house, become acquainted and yet there can be a distance between them. You can plant a tree, but it may not take root, you may make a compact and all it comes to is a document bearing witness to human bondage. She had gone astray in the house of her father, the rabbi, and no longer believed in sacred things. The ancestral customs were to her simply an artificial clinging to the past. She had no feeling for her people and no family attachment. When she woke in the morning her physical existence dragged her back from a long dream. Daylight was a bitter jest, days had no measure or meaning. What was she doing, who existed for her here? Her father-in-law and mother-in-law were not her keepers. Who had asked her to come here? Who would bother to go after her if she got up and went away? Who can explain what the heart is planning?

You stand looking in a mirror, face to face with yourself; movement imitates movement. You close your eyes and it is pitch dark, a silent unrest fills the room, you take the silver knife with which you cut the white Sabbath loaf and it slips from your hands, piercing your breast so that the blood flows in a curved stream on to the slippery floor. The speckled dog licks up the blood as it flows, drinking its fill. She would stand on the balcony and call to the people passing below, "Come up to me and I shall be yours and give you my body." There are iron bars round about. Men have no ears. They have lost their sense of hearing. Here is a garden ready planted but there is a gate within a gate.

During that time Doctor Malter became the favourite of her male confidants, and subjected her beauty to his will.

XVI

צהרים היו. השמש יצאה מנרתיקה ותלהט את פני האדמה ויהי חום ומרפא לכל בשר. תמר התהפכה על מרבדה בחדרה המעולף ותשאף לרוח העולם. הוא רחב וקצר. נהרות ונחלים בו לאין מספר והאדם אינו שותה מלוא לוגמיו. היא מחבבת בזרעותיה האמיצות את הכר האדום, סוגרת את עיניה ורואה אלפים ורבבות נקודות מזהירות בשפעת צבעיהן ונפשה רוחצת ביב של תכלת מאירה.

פתאום התעוררה, קמה מעל המרבד וקרעה את הוילון מעל החלון. עמדה לפני הראי ותיקנה את שערתיה. שמה עליה מעיל צהוב רחב ותצו לרכב לרתום את המרכבה. היא נסעה אל הרופא.

נערה שהרחורת קיבלה את פניה ותושב אותה בחדר לפנים. לבדה היתה. "עוד אשה צעירה אחת בחדר-הרופא", אמרה לה הנערה. רבע שעה עבר, חצי שעה. מורה-השעות מקריא כל רבע ורבע. שעה שלמה היא יושבת על הכסא וקנאה אוכלת את בשרה. כמעט אמרה לקום ולדפוק על הדלת של

It was midday. The sun shone fiercely, scorching the earth with a warmth which brought healing to everybody. Tamar tossed restlessly in her stifling room and longed to feel at one with a world which was both broad and narrow, possessed rivers and streams without number and yet man could not slake his thirst. She embraced the red bolster in her strong arms, closed her eyes and saw thousands, myriads of bright points of light with iridescent colours and her soul bathed in a sea of radiant blue.

She woke suddenly, descended from her couch and tore the curtains away from the window. She stood in front of the mirror and combed her hair, put on a loose yellow dress, and ordered the horseman to harness the carriage. She went to see the doctor.

A dark-haired girl received her and led her into the waiting room. She was alone. "There's another young woman in the doctor's room," the girl said. A quarter of an hour passed, half an hour. The clock chimes each quarter of the hour. She sat a whole hour on her chair consumed with jealousy. She could barely prevent herself

מלתר. הלא ידעת היא. בלאט פתחה את הדלת והנה אשה גבוהה-הקומה עוזבת עטופה את חדר המנבש. רעיון התלקח בקרבה לחסום לה את הדרך ולקרוא באזניה: התנדי על חטאתך עמו. תני תודה על מעשיך! ותאחזו בכפות המנעול ותשיעו עליהן בכל כחה. עזבה צרתה את הבית, והיא העמידה פניה ותיפנס אחריה. מלתר עמד על יד החלוק השקיף לחוץ ולא שעה אליה. ותקרא תמר: „אנכי עמך בחדר; בגדת בי וזה דרכך?” נפנה הרופא אליה ויאמר: „מה לך?” קול בכי התפרץ מפייה. הוא ניגש אליה ויאחזה בזרועותיה.

„קח אותי אל ביתך ואשמוד על חלקי.” „הרעיון כי לא יחידה אני לך יפלא את כבדי. נעזוב שנינו את המקום ונלך לעיר רחוקה. אין את נפשי שתרפא עוד. מה לך ולבני-אדם אחרים. מה ליום כי יאר ויעווד את העינים. סגור את השמים והכניסני למבצר.” „משוגעה אנכי מיקוד-לבי ואך אש תכבה אש.” היא נפלה על צוארו ותחבקהו ותנשקהו וקראה בקול: „בעל-יחוב אתה לי; אישי לא בעלי הוא, הורי זרים הם לי; אתה אירשתי ובדמך אָחיה.”

באותה שעה שב אמנון לביהו. והיה כי הגיד לו המשרת כי רעיתו נסעה למלתר הרופא, נבנסה גם בו פתאום רוח קנאה וימהר שמה. הוא עלה במעלות, בא אל הפרוזדור, קרע בחימה את הדלת וקרא למהלומות את שניהם. מיהרו השפחות לקול הזעקה. עוד בערב התפשטה השמועה בעיר. לא אספר מהלך הדבר אחר זה.

from getting up and knocking on Malter's door. She must know. She opened the door quietly and saw a tall veiled woman leaving the doctor's surgery. She had an inner impulse to block the way and say, "Confess your sin with him, admit what you have done." She seized the door handle and leaned on it with all her strength. Her rival left the house. She composed herself and went in. Malter was standing looking out of the window and paid no attention to her. Tamar cried out, "I am here in the room; you have betrayed me as you always do." The doctor turned to her and said, "What do you want?" She burst into sobs. He drew near and took her by the arm. "Take me to your house and I shall play my part. The idea that I am not the only one tears at my entrails. Let us both leave this place and go to a distant city! I don't want you to practise medicine any more! What have you to do with other people! Who cares whether the sun is shining? Close out the sky and bring me into a fortress, I am mad with burning passion for you and only fire can quench fire!" She fell on his neck and embraced him, kissing him and crying out aloud, "You owe me something. My husband is no longer a husband to me. My parents are strangers to me. You have made me yours, and I live as part of your blood."

At that very hour Amnon returned home. When his servant told him that his wife had gone to Malter, the doctor, he also became consumed with jealousy and rushed over there. He hurried up the steps, came to the corridor, tore open the door in a fury and began screaming at both of them. The maids rushed in at the sound of the screaming. By evening the report had spread throughout the city. I shall not relate the subsequent course of events.

XVII

שר מחוז חדש בא לחונירד. ובשבתו על פנו הנהיג מנהג חדש. בכל יום שבת ליהודים, ערב יום שבתון של הנצרים היה שולח פקידים לאסוף חלק מן השפחות הנכרות בבית השובתים הוא אילצן לעבוד עבודת-יחנם בביתו ובחצרו. גזירה לשעה היתה ולא נודעה רק בעיר זו. וירגנו הדרים באהליהם, אבל מי ידן עם הרשות? אף הדברים שאינם נכתבים ונחתמים מטעם גבוה על גבוהים בסט-פטרבורג על אורחי הארץ ברחבי המדינה למלא אחריהם, ומה גם עם היהודים, עבדים לעבדים.

הנהגה באה צרה עוד יותר רבה, אחרי איזה זמן נמנה גם משנה חדש לשר-המחוז, והוא היה איש משונה. למגינת לב כל לא היה לוקח שוחד משום אדם.

ארץ רוסיה בלי שוחד כארץ בלי אויר לנשימה. כמו נאלם פתאום כל אדם ואפס כוח הדיבור בעולם; ואיך תתקיים ותחיה עיר, שעד עתה היתה רגילה לתת בעד כל דבר גדול או קטן מתנתידי לפקיד המקום. לשוא ניסו אנשי חונירד לפתות את הפקיד המוזר הזה לקבל מתנות, ניסו לפצור בו וגם לכופו לכך — והוא באחת: אם צדיק הוא הנותן הלא

A new district commissioner came to Honyrad. When he had settled in his office, he instituted a new custom. On every Jewish Sabbath and on the eve of the Christian Sunday, he sent officials to conscript some of the gentile maid-servants in the houses of those observing the day of rest and forced them to work for nothing in his household and in his courtyard. This was purely an ad hoc regulation and was only known in that city. The residents grumbled inside their own homes, but who can contend with the authorities? There are a lot of things which are not signed and sealed in the highest quarters at St. Petersburg which are imposed upon the people throughout the broad reaches of the Empire. And what can Jews do, who are inferior subjects?

But an even greater affliction fell upon Honyrad. After some time a new deputy commissioner was appointed to the district. He was a strange person. To everyone's stupefaction, he simply refused to accept bribes from anybody.

The land of Russia without bribery is like a land without air to breathe. It was as though every person were struck dumb and the power of speech had ceased in the world. How can a city continue to exist, which up till now had been accustomed to slipping something to an official for anything, great or small? In vain did Honyrad attempt to persuade this strange official to receive gifts. They tried to cajole him, even to force gifts on him — but he maintained his position. "If the man who gives the gift is

רק מתנת־חינם אני לוקח מידו; ואם עוול עשה הן עליו לשאת את עונו. משנה שר־המחוז הזה לא היה נשוי דר בחדר אחד צר, אבל לו „אהובה” אחת, שבישלה לו את ארוחותיו ותיקנה לו את בגדיו. על פתחה של גויה זו חזרו אף גם נכבדים ושלום ם בעיר והיו מבקשים ומתחננים אליה, כי תפתח את ידה לקבל מאתם כסף או שוה־כסף. אם גם זה לא יועיל לרפך לב שונא־הבצע, להטותו מדרכו — דבר כזה קרה גם בעיר אחרת, וגזרו אנשי המקום תענית על הציפור. בחונירד היה זה אך למועקה, שדיברו על־אודותיה בשער.

הנה גם זה נשכת. צעיר אחד ממשפחת בית־המלך, שעשה דבר שלא כהוגן, נתחייב לגלות מעיר־המלוכה, רבתי בגויים ושרתי במדינות, ועליו היה לשבת איזה ירחים בחונירד, וליושביה היתה אורה.

כל בני הרשות המקומית התעמלו לחדש את פני העיר ולהרבות יפיה. החוק יצא כי על כל איש לתקן את ביתו ולסייד את כתליו מבחוץ. כל הרחובות רוצפו באבנים מחדש. ניקו כל החצרות ולפני פתח כל בית זרו חול דק. נאסר על עניים ללכת בבגדים קרועים במרכז העיר; נאסר להשליך גרעינים ופירות ארצה; לא נתנו את העגלות הפשוטות לעבור ברחובות היפים. בחנויות הגדולות נקנו המינים היותר יקרים, לפאר את מעונו של הקרוב למלך. בכל יום שחטו פרים וכבשים ועופות אין מספר למאכל שולחנו. מכל מרתפי־היין הסיעו את היינות היותר משובחים. „סעדת שלמה” היתה אצל הקרוב־למלך בכל יום. אצילי הכפרים היו רוב הקרואים והיו באים ברצון או באונס לסעד עם הנצר הגדול. ליל־מחול התגינה היו אצלו בכל שבוע ושבוע. לבין נשי האצילים היו מתערבות ובאות גם קדשות מקוששות. מנגנים פורטים תמיד עלי פנור, קול תוף ומצלתיים; ושמע; לילה לילה מעלים ברקיאור מלאכותיים ומאירים בהם את העיר. שמחה וששון, דיצה וחדוה, אין איש נשאר עוד בביתו, הרחובות המגרשים מסביב לחצר־ההמולה מתמלאים המון אדם. חג גדול שבעתים: מאשר היה לפניו במסיבת האציל בך זרקה.

בשאון לילה כזה באה מרים גיבורתנו לחונירד העיר.

right, then I am taking a gift for no purpose. If he is at fault, then let him bear the responsibility for his crime.”

This deputy commissioner was a bachelor and lived in a single narrow room. However, he had a mistress who cooked his meals and repaired his clothes. Even the notables and important people in the city besieged the doorway of this gentile woman and begged and entreated her to open her hand and receive something in cash or in kind from them. If this would not help to soften the heart of this hater of bribes — something like this had happened in another city and the leaders of the community had decided to hold a public fast. In Honyrad, it became a great affliction which was talked about everywhere.

But even this was forgotten when a young man of the royal family, who had disgraced himself, was forced to go into exile from the imperial city, the glittering capital of the Empire. He was sentenced to spend several months in Honyrad. This brought great delight to the inhabitants.

All those connected with the local authorities took great pains to beautify the city and make it look new. A by-law was passed forcing every man to repair his house and whitewash the outside walls. All the streets were newly paved with stones. The yards had to be cleaned and fine sand spread in front of every door. The poor were forbidden to appear in the centre of the city in their rags and tatters. It was prohibited to litter the ground with seeds and fruit. Ordinary waggons were not allowed to pass through the beautiful streets. In the big shops, the most expensive items were purchased to adorn the dwellings of the Czar's kinsman. Every day bullocks, lambs, and poultry were slaughtered without end to supply his table. They brought up the best of the wine from the wine cellars. There was a feast like that of King Solomon at the house of the Czar's relative every day. Most of the guests were the rural aristocracy and they came whether they liked it or not to eat with the great prince. Every week there was a ball and celebration at his palace. Gaudily dressed prostitutes mingled with the wives of the local nobility. Fiddles, drums, and cymbals made constant music. Night after night, the city was illumined by lanterns and beacons. Fun and games, mirth and merrymaking! Nobody stayed home: streets and squares round about the tumultuous palace were filled with throngs of people. It was a great festive season even more gay than had occurred in the days when the nobleman of Zarkov had held his celebration.

On one tumultuous night such as this, Miriam, our heroine, reached the city of Honyrad.

ספר שביעי

יח

מאורעות ומעשים בלתי־מצויים קרו בימים ההם בחונירד גם בין עם היהודים גופו, ואני אִמְנֵה אותם אחד אחד, אף אם לא כולם שייכים הם לעצם סיפורי.

תורני אחד, מתפלל בקלוז אשר בפינת העיר, הצין בספרי מחקר וטבע, ופעם נזרקה מפיו שהוא מאמין רק בהשגחה כללית ולא בפרטית. ויהי סער גדול בין החסידים. החלו לרדפו וניסו גם לסתום מעין פרנסתו. ויבוא האיש במצור. הוא אז כבן שלושים ואב לבנים שלושה, ויפגע לפני הרבים וקיבל נזיפה על אשר קיצר ביכולת העליין שבעליותים. ערב ראש־חודש היה, יום־כיפור קטן ליראים, ויחלוץ העלוב מנעליו בבית־אל, ישב על גבי קרקע התחיל להתנדות על פי נוסח הסידור, והעם מקיף אותו וקורא ואומר: אֲחִינוּ אֵתָּה! צודנו יושב ומתנדה, דחף אותו אדוק אחד ברגליו. זלגו עיני היושב על הקרקע דמעות מההכנעה שבלב — והדחף לא הוציא אחר־כך שנתו. בחונירד, בעיר־מחוז, שכבר לא היתה בה אדיקות יתירה, היה זה חידוש.

כמעט מעבר לעיר העליונה תקע יתדו מימים רבים איש אחד, שכבר היה למעלה מחמישים שנה, הוא עם גנבים חלקו. שיריה של גנבים תופו לרגליו וכל אשר יצוה עליהם יעשו; הוא חי כאדם אמיד, מוראו היה כמעט על כל יושבי העיר ורבים מן העשירים נותנים לו מס שנתי, למען לא יבוא פגע בגבולם. היו מראים לו כבוד מיוחד, אין דובר דבר נגדו הוא מאסף הון. פעם עבר דרך עיר תנייד צדיק ידוע. נכנס בו, בראש הגנבים, הרוח לסור אליו, אל הרב. ויצו הצדיק לסגור הדלת בעדם וישיח עמו כשעה חדא. שב האיש לבית־מגוריו. חילק את כל נכסיו לשלושה חלקים, שליש נתן לרבי, שליש נתן לעניים ושליש למלכות, למען יתנו לו פקידי המקום חופשה מן המסים שהיה הוא שוקל על ידם שנה שנה. והוא היה יושב מאז בבית־מדרש כעני, אוכל מהתמחוי ואומר תהלים כל היום. כל מי שהיה רואה אותו לא האמין כי זה הוא משה־לה גנב, כך היה שמו.

XVIII

Strange events and unprecedented happenings took place at this time especially among the Jews of Honyrad. I shall relate them one by one, even though they are not all relevant to my central story.

A man learned in the Torah, who prayed in a small *hassidic kloiz** in the remote part of the city, peered closely into the books of scholarship and nature, and gave vent to a view that he believed only in a general Divine Providence, but not in Divine Providence for the individual. A great storm arose among the *hassidim*, who began to persecute him and attempted to destroy the source of his livelihood. The man was in serious trouble. He was about thirty years of age and the father of three children. He submitted to public pressure and accepted chastisement for having suggested a diminution in the power of the Most High. This was the eve of the new moon, which is a small Day of Atonement for the God-fearing. The unfortunate wretch took off his shoes in the chapel, sat on the ground and began to make confession according to the ritual set forth in the prayer book. Meanwhile, the crowd surrounded him and cried out, "You are our brother." While he was praying and confessing, one strict observer poked him with his foot. The eyes of the man seated on the ground filled with tears from the humiliation which he felt so deeply — and the man who poked him did not complete his year. In Honyrad, the district capital, such excessive fanaticism had not previously been known. This was something new.

Just near the edge of the upper city a certain man had established residence. He was already more than fifty years of age and associated with thieves. A whole gang of such thieves was at his beck and call, and obeyed his every command. He behaved as a wealthy burgher and most of the townsmen lived in fear of him. Many of the rich paid him annual protection money to keep their interests from harm. They treated him with respect because of their fear. No one dared say anything against him and he amassed wealth. Once when a famous *tzaddik* passed by Honyrad, it occurred to his head of thieves to visit the *rebbe*. The *tzaddik* gave orders that he was not to be disturbed and conferred with him for about an hour. The man returned to his house, divided all his property into three parts and gave one third to the *rebbe*, one third to the poor and one third to the state, in order that the local officials should free him from the taxes which he paid each year. Thereafter, he sat in the *bet-hamidrash* like a poor man, eating from the soup kitchen and reciting psalms every day. No one who saw him could believe that this was "Moishele, the Thief" as he used to be called.

* Hassidic prayer-house.

לא רחוק מהגן הגדול שבעיר היה דר איש למעלה מארבעים, והוא מנוח החוכר. הוא לא היה מילידי חונירד, כי אם בא לגור שם זה שנים אחדות; הוא בא לעיר רק לפרקים, רוב הימים הוא מבלה באחוזה שחכר, והיא רחוקה מחונירד מהלך פרסה, ולו גם שם בית אשתו חולנית היתה וגם מרת־רוח ושררה ביניהם איבה מסותרת כל הימים. להם גם בת אחת, נשואה היתה והוציאה את בעלה מעליה, כי מאסתו היא היתה בעלת־קומה ולא נעדרה השפלה, ואיזו אצילות היתה במהלכה. דמתה בכלל לאביה. אבל הנה דבר אחד משונה היה בה, עוד בימי ילדותה יראה ופחדה מאד מרעמים וברקים. מראה זה כמעט אי־אפשר לתאר — כל כך היה בלתי־רגיל. בימים שאביה היה מתלונן באחוזה היתה מבקרתו חדה אצלו. כמו שכבר נרמז, נטתה יותר לאביה מאשר לאמה. ליל־קץ היה, היא כבר שכבה במיטתה ויברק כל החדר מהמון ברקים ורעמים. נשמע רעם אחר רעם, עד שכמעט נבקעו איתני־עולם וינועו עמודי הבית. ותאחו את הבת פלצות ותקם ותברח מחדרה אל חדר אביה ותשכב במיטתו. גשם שוטף בלי הרף החל לרדת ממרום ארצה. והשטן, קבהו אלהים, בא לערבב שוב את העולם. עוד טרם האיר הבוקר קם אותו האיש וילט פניו וילך רגלי אל עיר מושב הרבי האמור, והיה אך צעדה כף־רגלו על מפתן בית הנביא והנה קול־קורא מבפנים: הרחק מכאן, לך טמא יקרא! בקצה העיר התחתונה גר איש עובד־עורות, הוא בורסקי שבתלמוד. הוא היה בעל שערות אדומות ונלהב, וגם איש אמיד. אשתו היתה עקרה ונסתם מעינה לפני מועדה. והאיש שהתגעגע כל ימיו להוליד בן — אָפסה לו כל תקוה. וירא בשכנותו נערה אחת טובת־מראה ובריאת־בשר ויתקרב אליה ויחל אותה כי תישמע לו. פצר בה למרבה עד כי נענתה לדברו. ויגל לב האיש בקרבו, אולם הזהירה חוזר הזהירה, שתתקדש מטומאתה ושתטבול במים כדת. והי בערב ההוא הלכה הנערה אל הנחל לטבול במים, והוא משגיח עליה מרחוק ומברך בעדה. ותעל הטובלת מן הנחל ותגב. ויבוא אליה האיש לשם יחד. ירח וכוכבים צדים. ותהר הנערה ותלד במלאות תשעה ירחים בן זכר. והשמועה עברה ברחוב: פלוגית בת פלוגית ילדה לזנונים. ולא אָבו היהודים למול את התינוק ההוא. באותה שעה נדחק הבורסקי ונכנס לבית־המדרש בשעת מקהלת־רעם וקרא ואמר: צדקה ממני!

Not far from the big municipal park lived a man of just over forty. This was Manoh, the leaseholder. He was not a native of Honyrad, but had come to live there a few years previously. He only visited the city occasionally, spending most of his time on the leasehold estate a few miles from Honyrad, where he had a house. His wife was an embittered invalid and a hidden enmity prevailed between them all the time. They had an only daughter who had been married, but had got rid of her husband because she could not stand him. She was a tall woman, not without education. There was a certain dignity about the way she walked and, in general, she resembled her father, but there was one strange thing about her: since childhood she was forever terrified of thunder and lightning. It is impossible to describe the extent of this fear, it was so abnormal. Whenever her father visited his estate, she came to stay with him. As I said, she inclined more towards her father than towards her mother. It was a summer night and she had already gone to bed, when the whole room was illuminated by great flashes of lightning and peals of thunder. One thunder clap followed another, until it looked as if the world was falling apart and the house was being shaken to its foundations. Mortal terror overcame the young woman and she fled from her room to her father's and lay in his bed. Floods of incessant rain began to pour down into the earth. It seemed that cursed Satan had come back once again to confuse the world. Even before the morning dawned, the man got up, hid his face, and went on foot to the city where the *rebbe* resided. He had hardly set his foot over the threshold of this holy man's house when he heard a voice crying from inside "Go away from here: you are unclean!"

On the outskirts of the lower city lived a man who worked in leather, what the Talmud calls a tanner. He was red-headed, lively and well-to-do. His wife was barren and had ceased to menstruate, so that the man, who had longed for a son all his life, lost all hope. In his neighbourhood he had noticed a strapping and good-looking young girl to whom he made advances and whom he tried to seduce. He pressed himself upon her so strongly that eventually she submitted. The man was elated by the outcome; nevertheless he continually exhorted her to cleanse herself ritually from her impurity and immerse herself in water as religion requires. That evening the girl went down to the river to immerse herself in the water while he watched out for her from a distance and made the blessing for her. She came out from the river furtively. The man had intercourse with her. Only the moon and the stars were witnesses. The girl became pregnant and at the end of nine months gave birth to a male child. The rumour spread through the city: so and so, the daughter of so and so, had borne a child through immoral intercourse. The Jews were unwilling to have the child circumcised. Then the tanner felt compelled to enter the *bet-hamidrah* when the people were gathered there, and he cried out: "She is in the right against me!"

כבר הזכרתי את האיש האמיד, שהיה דר בעיר העליונה ולו חלק מנביאים עם ה"ביאור". זה היה גם פוהן ואיש נודע בין אחיו. פוהן, שרק בתולה בעמיו ישא וגרושה אסורה לו על פי תורת הכהנים, נשא אשה גרושה והוא אלמן מאשתו שמתה קודם ולאות לה חמישים שנה. בעיר התחתונה היה סרסור אחד, שהיה הכהן בא אל ביתו בעניני מסחר, ולו אשה יפה עד למאד; אבל היא לא נצרה לו אמונים — שליטא בימי גדלותו היה חשוקה — ויסת הכהן את הסרסור לגרשה נילוח לו דמייכתובתה. עמד זה וגירשה, עמד הוא וכנסה. שר"ב אחד, שמצאו בו פסול העבירו אותו ממשרתו, נתפתה בפיוציו ממון לסדר את הקידושין — נתהום כל הקריה. שבת בשבת התאסף ההמון, ועמהם גם הרבה מן התורניים, ויצורו על בית הכהן; ואם הויד הוא או מיועדו לצעד על סף הבית, היו ממטירים מבחוק חרפות ונאצות על ראשם. ביום ראש השנה אחד, הוא בודאי יום הדין בשמי מרום על יושבי מטה, התנפל האספסוף על אשת הכהן, בלכתה מקושטה לבית הכנסה, הכהן ופצעה ושטטו בגדיה מעליה. רק בעמל רב הצילו אותה שוטרי המקום ממעניה ומטרפיה, וזבילו אותה אך ורק כותנתה לבשרה אל ביתה. ימים ושנים היתה כל העיר רועשת על השערוריה הזאת. שנעשתה בגבולה, כי ישא כהן אשה אסורה לו.

I have already mentioned the prosperous man who lived in the upper city and who possessed a portion of the Prophets with Mendelssohn's commentary. This man was a *cohen* of high repute amongst his brethren. A *cohen* may only take a virgin in marriage and a divorced woman is forbidden him by priestly law. He had married a divorced woman, he himself being a widower, his wife having died before she was fifty. In the lower city was a certain broker to whom the *cohen* used to go on business. He had a very beautiful wife, who was not faithful to him. Shalita was her lover in the days of his greatness. The *cohen* persuaded the broker to divorce his wife and advanced him the money to pay off her dowry. He duly divorced her and the *cohen* duly married her. A *shochet* who had been disqualified from office because of some irregularity, was persuaded for a fee to celebrate the marriage — to the dismay of the whole city. Sabbath after Sabbath, a crowd including many students of the Law, gathered around the house of the *cohen*. If he or his wife dared to go out of the house they would assail them with curses and imprecations. One New Year's day, which is in truth the day of judgment in Heaven for those who dwell on earth, the mob attacked the wife of the *cohen* as she was going to synagogue, in all her finery. They kicked her, injured her and stripped her clothes off her. It was only with the greatest difficulty that the local police saved her from those who were abusing her and cursing her. They took her home to her house clothed only in a shift.

For a long time the entire city was in turmoil over the dreadful event that had occurred in their midst when a *cohen* married a woman forbidden to him.

XX

הנה עוד שתי מעשיות. ידוע היה בעיר חונירד אבשלום הסוחן, איש בן ארבעים, שלו היתה חנות גדולה לקמחים ועולים היו אל החנות במעלות. בבית המדרש שהתפלל נחשב לבעל-הבית הגון ויודע-ספר. ולו אשה ושלושה ילדים. מעת לעת היה אבשלום נוסע לשדה-לבן. בעיר ההיא כבר היו יושבים שני מסיתים לדת הנצרית והיו נותנים במתנה לכל עובר ספרים נדפסים באותיות מרובעות כספרי התנ"ך. וגם שם פרשיות ופסוקים; לכולם נקודות ולאחדים מהם גם טעמים. דברי תוכחה ומשל הם מכילים, לא חוקים וגזירות; בכקום משה בן עמרם פה נביא מדבר, משיח ובן-אלהים; תחת יהושע בן-נון כאן שנים-עשר תלמידים למספר שבטי ישראל.

פתאום נפוצה השמועה בחונירד כי אבשלום המיר דתו, הוא וביתו. ביום שבת נודע הדבר, יום אות ברית בין אדון העולם ובין עמו ישראל מימי בראשית. מתפללים ונותנים החדיות לאל תוכן-עלילות, לאל שהוא קדוש, יומו קדוש ושבתו קדוש. מלאכי-השלום עומדים על מפתן כל בית מבתי היהודים, בתור שלוחי האב שבשמים לבני העם הנבחר. והנה יצא אחד מבני הקהל ופרש מדתו. מי שהיה יהודי עד עתה נהפך בן-לילה לאינרייהודי. תוגה וחרדת-נפש, ואין בת-קול

Now here are two more incidents. A well-known man in the city of Honyrad was Absalom the miller. He was forty years old and sold flour in a large shop at the top of a flight of stairs. In the *bet-hamidrash* where he prayed, he was considered a respectable householder and quite learned. He had a wife and three children: From time to time Absalom used to travel to Belaya Tserkov. In that town lived two Christian missionaries who would give passersby books printed in Hebrew characters resembling the Bible. They contained chapters and verses, with vowels and sometimes even cantillation notes. They contained words of exhortation and parables: not statutes and regulations. In the place of Moses, the son of Amram, a prophet spoke who was called the Messiah and the son of God. Instead of Joshua, the son of Nun, there were twelve disciples corresponding to the number of the tribes of Israel.

Suddenly, the news spread in Honyrad that Absalom and his household had converted. The matter became known on a Sabbath, the day which has been the sign of the Covenant between the Almighty and His people Israel from the very beginning. They were praying and offering thanks to God who weighs all deeds, to the holy God, whose day is holy and whose tribe is holy. The angels of peace stand on the threshold of every Jewish house as emissaries to the Chosen People from their Father who is in Heaven. And now a member of the congregation had gone and abandoned his religion. One who had hitherto been Jewish now overnight had become a non-Jew. There was sadness and deep distress,

מתפוצצת, אין שכינה מיללת: קלני מראשי, קלני מזרועי.
אבל בדקו ומצאו כי בבית הכנסת הגדול כבה נר התמיד
מאליו...

ממחרת יום השבת התקבץ בבוקר המון רב מסביב
לחנוות הקמח, לראות במרשיע ברית. רבים גם לא האמינו כי
אמנם כזאת וכזאת עשה אבשלום. הוא כבר הקדים לבוא אל
חנוותו; ובראותו את ההמון הנאסף יצא בגלוי ראש ועמד
על המעלה העליונה בעזות מצח, שתי ידיו תחובות בצלחות
מכנסיו, ויאמר אל העם: הביטו על יהודי מומר!
הנני מספר דברים כהויתם. ויודע אנכי שוב מאודע
שאינני בימים ההם באיש אחר, שגם הוא נלכד ברשת מסיתי
שדה לבן. ומעשה שהיה כן היה. זה האיש היה ברנש גלבב.
שלא הגיע עוד לשלושים, והוא מחבב מעודו את עניני
הזבחים שבתפילות. הוא היה קורא בחפץ את הפרשיות
הראשונות שבספר ויקרא, הוא ספר הלויים, בפרשת הקרבנות
שבשמות ובספר חומש הפקודים; וכל ימיו היה מצטער על
שאין לעם היהודים עוד לא מקדש ולא קרבן ולא כהן עומד
על הזבח. אמנם נאמר בספרים ש"תפילה במקום קרבן";
נאמר שהדם והחלב, שמתמעטים בימי התעניות, נחשבים
בעיני אלהים כהבאת קרבנות ואשמות. אבל מה אלה לגבי
זבחים העולים כליל לגבוה? התפילות והבקשות, אם גם
עולות למרום, לא תחזינה אחר כך עיני האדם לא את המלך
ולא את כסאו; אבל אז, בזמן שבית המקדש היה קיים, גבר
עומד ומקריב ואש יורדת מן השמים ואוכלת את קרבנו אשר
על הזבח. הנה נתן לו אחד משני המשיחים בעיר האמורה
ספר בשור נקוב בשם "איגרת אל העברים", ושם שורר אור
קרית קנה דויד. מתנוסס מקדש של מטה ושל מעלה ודם
הזבחים להט כתוקף השמש. אין כהנים רבים במשמרתם,
כי אם הכהן הגדול המשיח, והוא מלכיצדק, משרת את
הבריאה ומקריב את חלבו ודמו ממש לכפרת העולם ממש
החטא. "בדחילו ורחימו" קרא הצעיר כל פרשה התבונן לכל
פסוק והגה. והיו ככלותו לקרוא את הספר נודעו, נפל על
פניו וביקש לקרוא: ה' הוא האלהים ומלכיצדק הוא עבדו
משיחו! אומרים כי באותה שעה ראה דמות דייוקנו של אביו
המת עומד לפניו.
אבל הנה בדאי הפלגתי בדרכי.

but no heavenly voice burst forth, the Divine Presence
did not burst into lament. But it was discovered after
investigation that in the Great Synagogue the perpetual
light before the ark had gone out by itself...

On the morning after the Sabbath day a great mob
gathered in front of the flour shop to see the wicked
profaner of the Covenant. Many could not believe that
Absalom had done as had been reported. He had arrived
early at his shop and when he saw the mob gathered
there, he went out bareheaded, stood arrogantly on the
top step, both hands in his trouser pockets and called to
the people, "Take a good look at a converted Jew!"

I am relating things as they occurred and I know of
another event which took place at this time when
another man was also caught in the net of subversion at
Belaya Tserkov. It happened this way. He was a good-
hearted person who had not yet reached thirty. All his
life he had loved the depictions of sacrificial services in
the prayer book. Avidly he devoured the first chapters of
the Book of Leviticus, which is the Book of the Levites,
the chapters about sacrifices in the Book of Exodus, and
in the Book of Numbers. All his life he was grieved that
the Jews no longer had a temple, sacrificial offerings, or
a priest to **preside over the sacrifices**. True, Jewish
sources state that prayer has taken the place of sacrifice.
It is said that the blood and the fat which are reduced in
the body on the fast days are considered in God's eyes
like the bringing of sacrifices and sin offerings. But what
are these in comparison with the burnt offerings which
go straight up to God in smoke. Any such prayers and
sacrifices, even if they are offered in place of burnt
offerings to the Most High, did not reveal, to the eyes of
man, the King or His throne. On the other hand, in
days of yore, when the Temple was still in existence, a
man stood up and offered his sacrifice and fire came
down from Heaven to consume the offering upon the
altar. Now, one of these two missionaries in the city gave
him a book of the Gospel, known as the *Epistle to the
Hebrews*. In this book the atmosphere of the city where
David dwelt prevailed. The earthly temple flourished as
did that of Heaven and the blood of the sacrifices shone
with the strength of the sun. There were not many
priests standing on duty, but the High Priest Saviour,
Melchizedek, ministered to the creation and offered his
fat and his blood literally to make atonement for the
world for the burden of sin. With the utmost reverence
this young man read every chapter and deeply pondered
every verse and thought. When he had finished reading
the book, he was trembling. He fell on his face and
wanted to cry out, "The Lord He is God and Mel-
chizedek is His servant and His Messiah." They say that
at that time he saw the very image of his dead father
standing before him.

But by now I have surely gone far astray.

XXI

יחיאל איכנשטיין קיבל את קרובתו מרים בסבר פנים
יפות. הגישו לה מים לרחוץ ידיה ופניה מאבק הדרך. ואחר
כך ישבה אל השולחן לאכול ארוחת הערב במסיבת בני הבית.
אבל כמעט לא טעמה מהמאכלים מאומה. קול התוף והכנור
נשמע גם עד הלום ולבה מעולף. גם עייפה היתה מעמל
הדרך. אדון הבית לא האיצ בה לאכול. הוא הבין לרוחה

Yehiel Eichenstein welcomed his kinswoman Miriam
very warmly. They brought her water to wash her hands
and face from the dust of the journey. Afterwards she sat
down at the table to eat the evening meal together with
the members of the household, but she scarcely touched
anything. The sound of the drum and the fiddle could be
heard as far as the house and her heart was faint. She
was also weary from the burden of the journey. The
master of the house did not press her to eat. He

ואיזו חנינה בקרבו לרוך ילדותה. אחרי תום הארוחה ביקש את אחותו לתקן לה משכב ויעזוב את החדר ב"לילה טוב" השגור. לה פינו מעתה את חדרהאוכל ועשו לה את המרבד הרחב למיטה. על השולחן העמידו לה נר. בחדר הדומם ישה על כסא ועננה מסביבה. כדורים מתגוללים ובאים מרחוק והעולם יליט פניו. לבכות חפצה. אין אומץ נגד האפס. לינה ראשונה תחת שמים חדשים בימיהננוער וחידת התקנה — מי לא ידענה?

ותקם מרים בבוקר ותרחץ פניה וידיה. לבשה מלבושה יוצא ותעמוד לפני הבית. גדליה, כך היה שם נכדו של יחיאל, יצא גם הוא ויאמר למרים "צפרא טבא", ויותר לא דיבר עמה. בעליהבית כבר התפלל תפילההבוקר במתינות, הוא נזכר בין הפרקים באורחת שסרה אליו תמול, והוא החליט וגמר בלבו להיות למגן לה. אלהים הוא חונן יצוריו, הוא האב ואנו בניו. בןראדם, קום ושחת עם אדון העולם.

לאורחתהצהריים ישבו בניהבית שוב מסביב לשולחן כמו תמול, ועתה שוחחו מעט. איכנסטיו, ראש הבית, מבקש ממרים שלא תהי בעיניה נכריה. הנכדות, דבורה ופסי, מסתכלות בה. גדליה מביט אל הקערה. יום יפה היה. יחיאל היה רגיל לישון אחרי הסעודה שנתצהריים. מרים ודבורה יצאו לטייל מעט; ונתרא דבורה לקרובתה את ביתהריחים שעל יד הנחל. אחרי שעה בא גם גדליה וארח עמהן לחברה.

גדליה היה נער צהוב ומתעמל להשפיל ולסגל לו ידיעות. אבל את אשר רכש לו היה נושא בחובו ולא דיבר על זה. הוא התרגל מעט לבדידות והיה נזכר לרוב באביו, שבק חייו. אמו נישאה לאחר וראה אותה רק לעתים רחוקות. דבורה אחותו, נערה בלתייפה ובעלת ישרלב, היתה קרובה לו יותר מפסי הצחורה. זו היתה אדומה. פניה מלאים כתמר שמש; קרבה שיחה היתה, לרוב גם זימומה איזה זמר ותלך הלך ושיר מחדר לחדר. על אודות אחות יחיאל האלמנה, שניהלה את הבית, כבר דיברתי. חחה היה שמה והיא מילאה את תפקידה באמתה ועיניה לא צרות כלל בשל אחרים. גם אמה עבריה עוסקת בביתהמבשלות, ושפחה נכריה עוזרת על ידה לנקות את החדרים, להסיק את התנורים ולחלוב את הפרות. היא פיטמה גם את האווים והתרנגולות שבחצר. האמה העבריה — מנעלים לרגליה. הנכרית הולכת יחף.

רעהו של גדליה היה אז יחזקאל בן שלמה, חוכר ברי הדואר לסוסים לתכלית נסיעת פקידההרשות. החוכר היה נמנה בין החסידים, מתלהב לפעמים ואוהב לאכול הרבה וידרע בכך; ובנו מבקר "חדר" ללימוד התלמוד ונושארכליו. הוא בעלדמיון, רואה ברצון את פסי; והיא נשמטה ממנו בכל פעם בכננה. לפסי גם רעה אחת, נערה עליוה ואהבת התול, אסתר היה שמה. דבורה הבכירה התרועעה עם שתי אחיות: רבקה ומחלה. תאומות יפות היו אלה, ובלכתן בחוץ קשה היה להבדיל ביניהן. ותאהב רבקה את מרים מיד כשראתה אותה. מחליה נתקנאה בה.

understood how she felt and had a deep compassion for her tender youth. After the meal was over, he asked his sister to arrange a place for her to sleep and left the room with a conventional "good night!" They cleared the dining-room for her and made her a bed on the wide sofa, placing a candle on the table for her. In the quiet room she sat on a chair, as though in a cloud. Spheres were spinning afar and the world had hidden its face. She wanted to cry, but had no resources to put against the emptiness she felt. Who does not recall the mysterious hopefulness one feels when one is young and is put up for the night in strange surroundings for the very first time.

Miriam rose in the morning, washed her face and hands, dressed, and went out and stood in front of the house. Yehiel's grandson, Gedaliah, also went out and said "good morning!" to Miriam, but nothing else. The master of the house had already solemnly recited his morning prayer and while doing so had reminded himself of the young guest who had arrived the previous day. He inwardly determined that he would protect her. God has compassion on his creatures: He is the Father and we are His sons. Arise, son of man, and speak with the God of the Universe.

For the midday meal, the members of the household again sat around the table as on the previous day, but this time there was some conversation. Eichenstein, the head of the house, begged Miriam to feel at home. The grandchildren, Deborah and Pessie stared at her. Gedaliah looked down at his plate. It was a fine day. Yehiel was in the habit of taking a nap after lunch, but Miriam and Deborah went out for a little walk, in the course of which Deborah showed her relative the mill beside the river. A little later, Gedaliah joined them and stayed with them a while for company.

Gedaliah was a fair-haired youth, very eager to acquire knowledge, but what he learnt he kept pent up inside himself and did not speak about it. He was accustomed to loneliness and kept recalling his father who had passed away. His mother had married again, and she saw him only on rare occasions. His sister, Deborah, a plain girl but sincere, was closer to him than the white-skinned Pessie. She was red-headed, freckled, and talkative, often humming a song as she went about from room to room. I have already mentioned Yehiel's sister, the widow, who kept house. Her name was Hava. She performed her duties faithfully and was free of envy towards other people. There was also a Jewish maidservant working in the kitchen and a gentile servant helping her to clean the rooms, light the fires, and milk the cows. She also fed the geese and hens in the yard. The Jewish servant wore shoes, but the gentile went barefoot.

Gedaliah's friend at that time was Yehezkel, the son of Solomon, who held on lease the post house for supplying horses to government officials en route. This lessee was one of the *hassidim*. He had bouts of religious enthusiasm and was known for his hearty appetite. His son went to a religious school to learn Talmud and its commentaries. He was an imaginative person and liked Pessie but she persistently and deliberately avoided him. Pessie also had a friend, a lively, jolly girl called Esther. The oldest girl, Deborah, was friendly with two sisters, Rebecca and Mahla, a pair of beautiful twins. When they went out it was difficult to tell one from the other. Rebecca liked Miriam the moment she saw her, which made Mahla jealous.

בערב השבת בשבוע הראשון לבוא מרים לעיר חונירד החלו בבית מלונה ההכנות ליום אות-עולם. שופשפו החלונות, טוהרו הדלתות והרצפות. מכסות לבנים פרושים על השולחנות. ביומי דשבת וביומי דפגרא יושבים לסעודה בבית איכנשטין באולם הגדול, הסגור בכל ימות השבוע. מנורה גדולה של בדולח נוצץ תלויה על התקרה המצוירת. שתי מנורות-קיר של נחושת-קלל מדובקות בין החלונות ובהן נרות-חלב, ובקצה השולחן הגדול עומדת מנורה של כסף גדולה בעלת שלושה קנים ומוזה ומוזה עוד שנים שנים בעלי מאור אחד. כל ספסל וספסל מכוסה במעיל לבן. טוהר ואור! איכנשטין ונכדו כבר שבו מבית-התפילה, הוא לבוש בגד של משי שחור, אבל תפור בטעם ונדבק לגון. גדליה לבוש בגד של צמר, גם כן עשוי בטוב. כובעיהם של משי. דבורה ופסי לבושות אטון מנוקד. אחות איכנשטין, עקרת-הבית, נושאת על ראשה מספחת יקרה של צבע תכלת וזהב; היא גם המברכת על נרות של שבת וזה חוקה מכבר.

יחיאל מקדים בשלום מלאכי-השרת, ואומר את התשבחות בהרהבה, אבל גם בגעגועים שבלב: אשת חיל מי ימצא. זמר והודיה לתיה שבבית ולמתה. אלהי השבת מרחף עתה בשמי מרום, והוא מקשיב לזמירות בני-ישראל בכל מקומות מושבותיהם. ראש הבית מקדש על היין בכוס של זהב ומשיטה אחרי שתותו ל"נשים", אחרי זה מקדש גם גדליה. גוטלים ידיהם לסעוד ואוכלים מאכלי-השבת ושוב מזמרים את ה"זמירות". ליל-מנוחה כזה לא ראתה מרים בבית אביה. אחרי "ברכת המזון" ניקו את השולחן מפירוורי האוכל. דבורה ופסי קמו וישבו בפניה ומדברות יחד, אחרי זה עזבו את החדר. עקרת-הבית הסתכלה מעט בסידור "קרבן-מנחה", אבל עייפה היתה מעמל היום ותלך לישון. גדליה לקח לו את הסיפור "אהבת ציון" וקורא בו. מרים קוראת בספר רוסי, ויחיאל מעלעל בחומש מרובע מ"מקראות גדולות". פרשת השבוע פרשת קורח.

במדבר הם בני-ישראל. כל שבט ושבט חונה לדגלו. והמשכן עשוהו האומנים בתבנית ראהו הנביא בהר מתנוסס באמצע המחנה. על הכרובים מבפנים שוכן אל-ברית, מבחרך שומרים בני משפחות הלויים. גוי קדוש ועם-סגולה, אשר נשא אותם אלהים על כנפי נשרים מארץ בני-חם, הנחיל להם תורתו, שעשועיו מאז, והנה הוא אומר להוריש להם את הארץ, אשר נשבע לאבותיהם לתת להם. משה בן עמרם, איש קרן עור פניו, מדבר את אלהיו פנים אל פנים; הוא כמצביא על התורות החוקים ועל המסעות ממקום למקום, ואהרן אחיו,

On the eve of the first Sabbath after Miriam came to the city of Honyrad, preparations began in the house for the holy day. They cleaned the windows, washed the doors and the floors, and spread white cloths over the tables. At Eichenstein's house on Sabbaths and festivals, they used to have their meals in the great salon which was closed the rest of the week. A chandelier of shining crystal hung from the painted ceiling and two wall fixtures for tallow candles of burnished bright copper were fixed between the windows. At one end of the large table stood a silver candelabrum with three stems on each of which were two branches. Every chair was covered with a white cover. Everything was spic and span. Eichenstein and his grandson had already returned from the synagogue. He was dressed in a close-fitting robe of black silk, tailored in excellent taste. Gedaliah was wearing a woollen garment, also well made. Their hats were of silk. Deborah and Pessie wore dresses of expensive polka-dot fabric, and Eichenstein's sister, the housekeeper, wore a rich woollen kerchief of blue and gold on her head. It was she who blessed the Sabbath lights as was her well-established prerogative.

Yehiel greeted the ministering Sabbath angels, reciting the praises wholeheartedly, but with a certain longing in his heart. Who was finer than a woman of valour, he sang, and he gave thanks to the one who lived in his house and also to the one who had passed away. The God of the Sabbath now hovered in His high heavens listening to the songs of the Children of Israel wherever they might be. The master of the house poured the wine into a golden goblet and, after he had drunk from it, held it out to the women. After that, Gedaliah also recited the *kiddush*. * They washed their hands for the meal and sat down to enjoy the Sabbath meal and then sing the Sabbath hymns. Miriam had never seen a Sabbath eve quite like that in her father's house.

After grace, the table was swept clean of the crumbs left over from the feast. Deborah and Pessie got up and sat in a corner, talking together, but they soon left the room. For a little while the mistress of the house looked into her *Korban Minha* prayer book, but she was weary from the toil of the day and went to sleep. Gedaliah took up the novel *Love of Zion* and began to read. Miriam was reading a Russian book. Yehiel was leafing through the pages of a Pentateuch containing the traditional commentaries. The weekly portion was that of Korah.

At this point the Children of Israel were in the wilderness, every tribe encamped by its standard. The craftsmen had built the Tabernacle according to the plan which the prophet had seen on the mountain and it rose splendidly in the midst of the camp. The God of the Covenant dwelt within it, above the Cherubim. Outside it, members of Levite families kept watch. This was a holy nation, the Chosen People whom God had bore on eagles' wings from the land of the sons of Ham. He had caused them to inherit His Torah, His eternal delight. Now He intended to give them possession of the Land which He had sworn to their fathers would be theirs. Moses the son of Amram, the skin of whose face shone, used to speak with God face to face. He presided over the laws and statutes and also over the journeys from

* Sanctification. A prayer recited on the Sabbath sanctifying the Sabbath wine and bread.

נזיר־שדי, יכהן במשכן הוא ובניו מקריבים על המזבח ומקטירים בהיכל. וריח הקסודת נחחה לפני ה'. אין שטן ואין פגע, השמלות לא תבלינה, הרגלים לא תבצקנה. עמוד הענן ועמדת־האש מישרים את הדרכים לפני בני אברהם. הנה יצא קורח בן יצהר, יצאו דתן ואבירם ויצו את העם המבורך על משה ועל אהרן מנהיגיהם. לא חמור אחד נשא משה, מנחה לא לקח, לא התגאה על הציבור — והצעקה במחנה המתלוננים: רב לכם, בני לוי! משה ואהרן מנסים להצטדק לפני המתלוננים וחפצים להרגיע את לב העם הסוער; ויאמרו בני העם לסקלם. האנשים, ששמעו קרוב לימ־סיני את המאמר „אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור”, מרימים עתה אבנים להטליך אותן על שלוחי יה. לב יחיאל מתמוגג בקרבו, בקראו את הפסוקים האלה בחומש. ואף רשמי המבאר לא יפתור החידה. הוא נושא את עיניו והנה שני הנרות שעל השולחן כבר כבו, אבל הנה כוכב חדש בבית. נשי ישראל לא פרקו נזמיהן מעליהן לעגל ולא מרו את פי משה.

ברגשי רוך חנינה קם מעל השולחן.

place to place. Aaron, his brother, the dedicated one of the Almighty, served as priest in the Tabernacle, and he and his sons offered sacrifices upon the altar and burning incense in the sanctuary. The incense was sweet of savour, pleasant to the Lord. There was no Satan and no troubler. The people's clothing did not wear out and their feet did not swell. A pillar of cloud and a pillar of fire made straight the path before the children of Abraham.

And now Korah, the son of Izhar, came out, joined by Dathan and Abiram and they incited the blessed people against their leaders Moses and Aaron. Moses had not taken a single ass, he had not received any gift, he was not overbearing to the community — and now there was an outcry of murmuring in camp. "You take too much on yourself, ye sons of Levi!" Moses and Aaron tried to justify themselves before the murmurers, attempting to pacify the raging people, but the people determined to stone them. The same men, who in the recent days of Sinai, had heard the utterance, "thou shalt not revile God, nor curse the ruler of thy people," were now lifting up stones to throw them at God's emissaries. Yehiel's heart fainted when he read these verses in the Pentateuch. Even the commentator Rashi could not solve the riddle. Yehiel lifted up his eyes and saw that the candles on the table had already gone out, but there was a new star in the house. It was not the women of Israel who had taken off their earrings to make the golden calf; they had not rebelled against the word of Moses.

Feeling tenderness and compassion, he rose from the table.

XXIII

כ
ביום השבת למחרתו אחרי הצהרים הלך יחיאל ונכדו וקרובתו לפני העיר ויראו לה את שכיות חונידה. מרים היתה אז כבת חמש־עשרה. קומתה גדולה משל גדליה, שכבר עבר את שנת השש־עשרה, חן למהלכה, פניה מפיקים איזה נועם. כל אלה שראו אותם הולכים יחד חשבו את הנערה למיועדת גדליה, אם גם בחוגו של יחיאל חתן לא ילך לטייל עם הפלה. חונידה ביום השבת כמורה־שעות שפסקו גלגליו להתגלגל. אין המולה ברחובות. אין עסקים ועמל־נפש ללחם ולהון; ודלתות החנויות הרבות הסגורות מגבירות את רשם השביתה בכל.

בשבת הבאה הלכה מרים עם האחיות דבורה ופסי לטייל בגן הגדול ותתפעל ליפיו, שאין ערוך לו. לאט לאט ספגה לקרבה את הרוחב שבעיר החדשה. הנה פה אופק אחר וחיים אחרים מאלה שבלדינה. אנשים לבושים בטעם לפנייה על כל צעד ושעל; החפץ לעמוד ולהתבונן התרבה בה. — היא מצאה בבית אשר תשב בו עתה רגשי קרבה יתירה. נחשבה היא בו כבת ואחות בכירה. לב גדליה נתון לה הוא כרוך אחריה. ויחיאל האב יבין לחין ערפה. הוא גם משיח עמה כשהדומיה בקרבו מקבדת עליו. כשמכניס למרים משכבה

The next day, on the Sabbath afternoon, Yehiel went with his grandson and his kinswoman to see the sights of Honyrad. At that time Miriam was fifteen. She was taller than Gedaliah, who had already passed his sixteenth birthday. She walked gracefully and her features expressed a certain sweetness. All those who saw them walking together thought that the girl was Gedaliah's fiancée, although in Yehiel's circle it was not customary for the bridegroom to go walking with the bride. On the Sabbath, Honyrad was like a clock whose wheels have stopped moving. There was no hubbub in the streets. No business was transacted, no worry about livelihood or money. The fact that the doors of the many shops were shut increased the atmosphere of Sabbath tranquillity.

On the next Sabbath, Miriam went walking with the sisters Deborah and Pessie in the great park. She wondered at its incomparable beauty. Gradually, she responded to the spaciousness of the new city. Here was a different horizon and a different kind of life from that in Ladyna. Fashionably dressed men were to be seen everywhere she went. The desire to stand and observe was very strong in her. Now that she had found in the place where she dwelt a feeling of greater intimacy, she was looked upon as a daughter and older sister. Gedaliah had lost his heart to her and was deeply attached. The father, Yehiel, appreciated her charm and would speak to her whenever he felt depressed. When they had prepared Miriam's bed in the room which we have

בחדר האמור הוא מביא לה לעתים את הנר, יושב עמה ושואלה לטיב הספר שקוראת בו. האנשים שכותבים מחשבותיהם בספר הם רצי הדעה, ואלה הקוראים בהם גם הם חושבים מחשבות. יחיאל הרגיש שמרים תשתלם בלימודים כרבות הימים ושתעשה לה שם.

וממרים עוד רחוקה המנחה. היא החלה לקרוא את גונטשרוב, והנה אין קסם לתיאוריו, הכל בו מסופר על נכון, אבל אין חום לאמיתיותו. הוא גם לא ישאך באברותיה, לנדכאים לא יושיע. לו נפגשה עם איש ידע בספרות, אז היתה מרצה לפניו את מחשבותיה על אודות זאת.

גדליה התנדע על ידי מורו שלמה-עוזר אל ירוחם המשפיל, והלו הביאו גם אל בית החזן. ויספר שם על קרובתו המשפלת, שבאה לבית זקנו. שמחו על ה"פנים חדשות" ויפקדו עליו להביאה עמו בפעם הבאה. מרים ניאותה אל גדליה קרובה, ללכת עמו אל הבית הנאור; ושם גם מצאה את כל בני החבורה. הנאספים שם רוצים דבר-מה ולהם השפלה וידיעות. מותב כזה עוד לא ראתה עד היום. אבל היא לא תבין למדי לשיחות ולדברים האלה. חום מסביב לה, ואור לה לא יאיר. בצאתה משם לינה אותה גם ירוחם. מאד מאד חפץ לבאר לה את המהלך בנתיב העברי. הוא קורא אז פרקי "עת לטעת". הלא הכל שם ברור וחי, גם נעלה ונשגב. ירוחם מדבר עמה מלבדו. הוא יחוש בעצמו את שטף הדיבור; ומרים לא תדע לענותו דבר: בשיחתו הכל חדש לה. היא ידעה עד עתה את משפחת-היהודים הפזורה, שלה דת נרשנה וספרי נביאים; אבל לא ידעה את עם העברים וספרותו גיום. —

mentioned, he would sometimes bring her her candle, sit down with her, and ask about the sort of book she was reading. Men who write down their thoughts in books are the teachers of knowledge. And those who read them are also stimulated to think. Yehiel felt that Miriam would in the course of time complete her studies and make a name for herself.

Miriam, however, was still far from tranquil. She began to read Gontcharov, but found that there was no magic in his descriptions. Everything was meticulously related but there was no warmth in his commonplaces. He did not take wing and offered no solace to the downcast. If she had had the opportunity of meeting a man familiar with literature, she would have expressed her thoughts on the subject.

Through his teacher, Shlomo-Ozer, Gedaliah had made the acquaintance of the *maskil*, Yeruham, and the latter brought him to the cantor's house where he spoke about his educated kinswoman who had come to his grandfather's house. They were delighted at this fresh blood, and invited him to bring her with him next time. Miriam was persuaded by Gedaliah to accompany him to this house of the enlightened and there she met all the group. Those who were gathered there were seeking something; they were cultured and knowledgeable. She had never before experienced a session like this, but she could not fully understand this sort of conversation and the things they talked about. She felt a warmth around her, but no light shone for her. When they left, Yeruham accompanied them. He was very anxious to explain to her what was going on in the development of modern Hebrew. Yeruham spoke to her with great conviction. He felt very eloquent but Miriam did not know how to answer him. Everything he said was so new to her. Until now, she had understood the Jews to be a dispersed ethnic group with an old religion and the books of the Prophets. She had no knowledge of the Jews as a people with its Hebrew heritage and contemporary literature.

XXIV

כד
באמור ירוחם ללכת ולשוב לבית אמו והושיט למרים את ידו לפרידה, הרגיש איזה כובד בחובו. חפץ היה לאמור לה יוד איזה דבר, חשב להינעד עמה עוד וגם להתנכח עמה; אבל הוא פנה והלך לו ברגש של יאוש. נערות כאלה נחוצות לבית-ישראל. אבל לא לנו הן... הנך רואה פרחים נותני ריח — והגן סגור. לקורא העברי הנה אם יתדיה, נפשה משתפכת בתחונני הסידור, אבל אין לו אחות עבריה. ואם המשורר ישיר שיר-אהבה, אהובתו את לשונו לא תבין. אין קישור בין נפשות שוות. יש תגבורת בספרות העברית ויש רצון להאיר, אבל חסר לה הרוך והקישור המיני. אין אוזן לפה.

לאה ואידה גם הן רק אורחות בספרות הן. את נטיות לאידה הוא ידע ומרגיש מכבד; ואם לא ישקר לנפשו הוא אהב אותה. אבל אינו עומד היטב על נפשה היא. לה צריך או הארה פנימית או הופעה גדולה. הוא מבין בפרי ספר

When Yeruham had to turn off for his mother's house, he stretched out his hand to say goodbye to Miriam and felt a certain inner heaviness. He wanted to say something more to her; he wanted to meet her again and debate with her. But he left her and went his way with a feeling of despair. Girls like her are necessary to the House of Israel, but they are not for us... You see flowers giving off fragrance — but the garden is closed. The Hebrew reader possessed a Jewish mother, pouring out her soul in supplication through the prayer book, but he had no Hebrew sister. Were the poet to sing songs of love, his beloved would not understand his language. There is no bond between equal souls. There is strength in Hebrew literature and a desire to enlighten, but it lacks tenderness and disregards the relation between the sexes. There is no ear to listen to the mouth.

Both Leah and Ida only had a passing interest in literature. He had long been aware of his inclination towards Ida and, if he was not deceiving himself, he was in love with her. But he did not really know how she felt. She wanted either inner illumination or some overwhelming sensation. He knew how to get at the inner

יותר ממנה. הוא הוגה מחשבות, והיא אינה הוגה אותן מעצמה; אבל למגינת לבו אין ביטוי כביר לו. בסערת-רוח היה כובש אותה או בכשרון רב. לו עלה בידו לכתוב סיפור או מאמר הגון, כי אז עלה בעיניה. הוא כבר התחיל לתאר ולהעלות רעיונותיו על הכתב. לשונו אתו, אבל הוא מוצא הכל בלתי ראוי לדפוס. עין בוחנת לו בשל עצמו. — ואיזה בודאי יודעת מהרהורי נפשו של ירוחם. לעלמה שנתבגרה יש עוז ומעוז. בידה לעשותו למאושר, להרימו, לתת לרוחו כנפים. אבל לפני זה עליך לתת גם לרוחה אויב. — יש הבעה ליד ויש גם רצון לאהוב או להשיב אהבה. שנים יושבים ומשיחים, אם בדברים עיקריים או בטפלים, ויכול האחד לקום וללכת והשני יכול לרדוף אחריו ולחבוקו. אחדות הגו בין שני המינים זה ענין נעלה. המשוררים מדברים על געגועים, השתוקקות וחלוסי-החמדה, בעלות הניצוצות הראשונים בלב. אין חלקו של ירוחם בין אלה שהלהב והבערה משפרים אותם; בעיניו האהבה הנקיה היא רק דבר-סיתוף והשלמה.

הוא יחכה עוד שנה או שנתים, עד יתברר היחס שבינו ובין אידה וגם יחזק. הם יבואו בברית, ואחר זה יפתחו להם בית-ספר לנערים ולנערות. המגמה להטפיל ולחנך, להקים דור עברי, שגם בין הגויים יתחשב, ועם זה מפיר את עצמו וערכו, הכתה בו שורש. בודאי נאמנים הם כל דברי רפ"ס, שנלהב מהם עוד לפני שעה, במעשה הן הוצא עד היום אל הפועל רק חלק. אין כוחו של ירוחם ואין בידו להסיע את כל העם, לחדש הרוח בנתיבת מאוריו ומלמדיו להועיל.

הוא ביקר אחרי ימים את בית החזן ולא ראה את פני אידה. מפני כאב ראשה שמרה את חדרה. צר היה לו על זה, כי דוקא היום חפץ לשוחח אתה ולחזות פניה. לו היה הרגש כאילו שב עתה מדרך רחוקה. בדברו עם לאה הבכירה היה בו מעין פיזור-רוח; והיא העמידה פניה ולא שינתה מדברה אליו אף במעט. קשה היה על ירוחם לקום וללכת. מונח היה על השולחן הספר „זרובבל" לריב"ל ויפתח אותו ויחל לקרוא ב„מבוא". בסתר-נפשו עוד חיפה לדבר פלאי: במהרה תיפתח הדלת ואיזה תופיע, תושיט לו ידה ותבקש סליחתו, על אשר נתנה אותו לחכות לה. הוא חשב גם להסיר את המסוה מעל פניו ולגלות את לבו למשאת-נפשו במכתב. לאהבה אין מועדים. הוא הלך בחדר אנה ואנה כדרכו בעת תוקף-המחשבות יאחזהו. לפתע-פתאום אמרה לאה שלה דבר נחוץ בעיר העליונה, ותבקש ממנו כי ילוה אותה. באין אומר שם ירוחם מעילו עליו וחדד עמה ירד במעלות המעטות המובילות אל הרחוב. העלוב לא ידע כי לא ישוב עוד אל הבית הזה. — — —

meaning of a book better than she did. He had original thoughts of which she was not capable. However, he did not have sufficient power of expression to convey his feelings. He could either conquer her by a storm of feeling or by proving his superior ability. If only he had the skill to write a story or an article of merit, he would rise in her estimation. He had already begun to outline and put down his thoughts in writing. He had power of language, but he himself considered all he had done not good enough to print. He was very critical of his own work...

Ida was certainly aware of the thoughts which were troubling Yeruham. A girl who has matured has both strength and a self-protective power. She may make somebody happy, elevate him and give his spirit wings, but before this can happen, the man must give her own spirit encouragement. Expression is one thing and the will to love and be loved is another. Two people may sit down and talk, their subject may be basic principles or superficialities and one may rise to go and the other may go after him and embrace him. A sense of physical compatibility between the two sexes is a lofty matter. Poets speak about desires, longing, and romantic dreams which ignite the first sparks in the heart. Yeruham was not to be reckoned among those whom fire and passion intoxicate. In his view, pure love was only a matter of communion and compatibility.

He would wait a year or two until the relationship between him and Ida became clearer and stronger. They would marry and open a school for boys and girls. There had developed within him a determination to educate, to develop the intellect, to raise up a Hebrew-speaking generation which would be admired among the nations, and at the same time would come to know and value itself. There was no doubt that all the words of Peretz Smolenskin which had aroused enthusiasm in him for some time were quite correct. Up till the present time only part of that writer's ideals had been achieved. Yeruham did not have the power, nor did he expect to move the whole of the people, but he wanted to arouse their spirit and to pass on the light received from his own teachers.

After a few days he visited the house of the cantor but did not see Ida. She had a headache and kept to her room. This upset him very much because on that particular day he really wanted to talk to her and to see her. He felt as if he had just returned from a distant journey. As he talked to Leah the elder sister, he was somewhat wild and distracted, but she remained expressionless, talking to him exactly as usual. It was difficult for Yeruham to get up and go. On the table was lying the book *Zerubabel* by I.B. Levinsohn. He opened it and began to read the introduction. Secretly he was hoping for a small miracle, that the door would open quickly and Ida would appear, stretch out her hand to him and ask his forgiveness for having kept him waiting so long. He also thought he would let down his guard and write a letter to her for whom his soul longed, and reveal everything in this heart.

Love knows no appointed times. He walked back and forth in the room as was his habit when absorbed in furious thinking. Suddenly, Leah said that she had something important to do in the upper city and asked him to accompany her. Without a word, Yeruham put on his coat and accompanied her down the few steps which led to the street. The poor fellow did not know that he would never again return to that house...

כה

אידה נשאה את נפשה לגדולות והיה בעיניה אשר רב להינשא לסופר. לעתים השבה לבקר את אחד ממשפחת אמה באודיסה ותאמר להתנדע אל סופריה הגדולים הידועים לה. את ירחם ושאפותיו כיבדה. לא נעלם גם ממנה שמקנת היא בנפשו, אבל הוא קטן ממנה בקומה ובטפחתו עומדת בשפל המדרגה. לו היה לוחץ פעם את ידה, לו העביר באקראי את ידו על שערות ראשה, כי אז היה מסתנה מה בחובה. אתם לא תדעו את הנשים ומצב־נפשן. ולאידך, לו עשה כזאת נחמיה, שגם הוא היה מבקר את בית אביה, כנזכר, כי אז נרתעה לאחור, אם גם האירה לו פנים. היא לו גולם היתה ולא כלי. היא חיכתה לגואל או לרע אוחז בה ובנפשה. היא ביקשה סעד וחבורה. את סערת האהבה לא ידעה, אבל דמדומים רבים היו בנפשה ואלה דוחקים את הלב... כה עברו עליה ימי שחרותה ולא זרח לה השמש. גדור הגן והתקוה נרדמת. סתיו נערה! ב־משה המורה נקל היה בעיניה ולא קינאה באחותה כלל. לדיבתו על ירחם, שהוציא בפניה, לא היתה נותנת ארון קשבת, לו לא התעורר בה החפץ המזור להינקם באיש שהיתה לחוז־נפשו. איש אחד יושב על יד השולחן, והנה הוא מרים כלי שעומד עליו, משליכו לארץ ומשבר אותו לרסיסים... יש רצח בידועים ובלי רוע־לב. היא שלחה בלא־דבר את ירחם מעל פניה, ולא אחותה, פלת בן משה, גמרה את דבר הפירוד. רב יהיה לתאר את הפרטים.

Ida had very lofty ambitions, and in her eyes the peak of happiness would be to marry a writer. At times, she thought of visiting one of her mother's family in Odessa, where she imagined she could become acquainted with the great writers of whom she had heard. She valued Yeruham and his aspirations. She was not oblivious to the fact that she had a place in his heart. But he was shorter than she in stature and a rung lower in class! If he had only once squeezed her hand or casually run his hand through her hair, there might have been some inward change in her. You do not know women and the way they feel. On the other hand, if Nehemiah, who, as we know, also used to visit her father's house, were to do this, she would immediately recoil, despite the fact that she had been friendly to him. She was not just an inert mass or a mere tool; she was longing for a redeemer or companion to captivate her and win her heart. She was looking for support and real fellowship. She had not known passionate love, but there were stirrings in her soul and these troubled her spirit... So the days of her youth had passed and the sun had not shone upon her. The garden was fenced around and hope was sleeping. The autumn of a young girl! Ben-Moshe, the teacher, was of little account in her eyes nor did she feel any envy for her sister. The teacher belittled Yeruham in her presence. While she paid no attention, it would have been better if his attack had not aroused in her the strange desire to take revenge on the man who idolized her. A person may be sitting by a table and lift a vessel standing on it, throw it to the ground and shatter it into fragments... There can be deliberate murder, without malice. She dismissed Yeruham without a word and Leah her sister, Ben-Moshe's fiancée, had set the seal on the separation. It would be too much to enumerate the details.

XXVI

כו

בהינדע לירחם את אשר נעשה לו בבית החזן, היה כעגלה שהסירו ממנה אופניה. אבל הוא לא נהם בצערו, לא ניסה לאחזה את הקרע ויקבל את הדבר כגור־דין שאין לשנותו. הוא נפנה וראה שהעולם יעשה את דרכו כמאז, שכל האנשים אשר הוא פוגש ברחוב יעשו מעשיהם כתמול שלשום. הלילה לזוה מן היום והיום מן הלילה. אין שכרון ואין נחם. אולם כי תשב בחדרך מתרוצצים הכתלים וכמו מחנק לצוארך. אדם שבק חייו וחצבו לו קבר ונסתם הגולל, החי בוכה על המת, והישן בעפר ינום תנומת־עולם. ופה חי נאכל מן החי. —

ירחם, נותן את שיעוריו, כתמול שלשום, ממשיך את שיחותיו עם חבריו. הוא מתאמץ לשאת את הכל בדומיה, אך פניו נופלים. אמו מרגשת כי עבר עליו מה; אבל לא תשאל אותו לדבר־יגונו ולא תדבר עמו בזה. היא רק שומרת עליו ביותר מאשר עד כה ותתלונן עליו על אשר ימעט לאכול. רחמי־אם ידועים.

When Yeruham realized what had happened to him in the cantor's house, he was like a waggon deprived of its wheels. However, he did not bemoan his fate, nor try to mend the breach, but took it as a sentence which could not be altered. He looked around, and saw that the world was going on just as usual, that the people he met in the street were carrying on with their work as they had done yesterday and the day before. "Night borrows from the day and the day from the night." There was no loss of proportion and no solace.

Nevertheless, when you sit in your room the walls seem to run together as though they are strangling you to death. A man leaves this life, they dig him a grave and fill it in. The living weep for the dead, but he who sleeps in the dust slumbers until eternity. Here on earth, one living thing is consumed by another.

Yeruham gave his lessons as he had done in the past, continued his conversations with his companions. He summoned the strength to endure everything in silence, but he was depressed. His mother noticed that something had happened to him, but she did not ask him what was grieving him and said nothing about it. She just took greater care of him than she had in the past, complained to him that he was not eating as much as usual. A mother's compassion is renowned.

כז

בימי אלו היה הדבר. ימים כבר חדלו לעשות רושם בלב ירחם. אולם עתה ישם לבו איך היהודים רצים לעבודת-אלהים הוא מבדיל בין ימי הסליחות לבין שאר המועדים. ובימי ראש-השנה ויום-הכיפורים גם נכנס לעזרת בית-הכנסת ויעמד בין המתפללים. בעד הדלת הוא רואה אנשים שופכים שיח לאל מסתתר, והאנשים ההם הם אחיו ובני-עמו. בחג האסיף היה רץ כל הימים ברחובות חוזר על עקביו, בבואו לעיר התחתונה. במשך לילות אחדים גם לא סר אל משכבו וסבב בעיר הדוממה באין מטרה. יגון חרישי אוכל את בשרו ואת לבו.

ותקוותיו להאיר ולהשפיל נדעכו. החיים בוגדים והיחידים הולכים ערירים. מה ילמד ומה יזרה עוד? — הוא קורא בפרקי „חטאת נעורים“ לילינבלום ואבריו מתפרקים אחד אחד. מימי נעוריו לא בכה, לא פג לבו, גם לא התקצף על אחרים. נולד האדם לפעול ולהתבונן. רעבים הם האנשים לדעת ולהשכיל. זה מתעשר וזה נושא סבל. עלינו למצוא את הגשר בין חלקי תבל. והוא, ירחם, הוא איך-אונים. הוא ראה נצחון-הרוח מרחוק, ועתה הוא כשבי-מלחמה. על משואות התקה מקנן עתה היאוש.

ועל חלון אידה גם כן פרוש הוילון. ירחם היה ראש המדברים במסיבה; הוא החיה את „חוג“ שבביתם, הלא הוא גם נשא אליה את נפשו. כמים לצמח כן ייטב לאשה לדעת כי יש אחד מצפה אליה וכי חיבה מסוימה שוררת מסביבה. קרני אור-השמש לא תגענה אליה. אפס חזן חלום-יום...

It happened during the month of *Ellul*. Yeruham had ceased to take note of the passing days, but now he did notice the way the Jews were running to worship God. He could see the difference between the penitential days and the rest of the festivals. On *Rosh Hashana** and *Yom Kippur*, he even entered the courtyard of the synagogue, and sat among those who were praying. Through the doorway he was aware of men pouring out their supplications to the hidden God and these men were his brethren and members of his people. On *Succoth*,** the autumn festival, he ran about in the streets every day, going backwards and forwards to the lower city. Some nights, he did not even go home to sleep, but wandered aimlessly around the silent city. A secret grief was consuming his body and his mind.

His hopes that he would teach and impart wisdom were crushed. Life is treacherous and individuals can remain barren. What could he teach and impart any more? He read some chapters of Lilienblum's *Sin of Youth* and he was beside himself. He had not wept since his childhood, his heart had not failed him and he had not been angry at others. Man was born to work and reflect. Men are hungry to know and to understand. One becomes wealthy, another is burdened by suffering. It is our business to find a bridge between the several parts of the world.

But he, Yeruham, was powerless. He might visualize the victory of the spirit from afar, but now he was like a prisoner of war. Despair lamented the downfall of hope.

A curtain was drawn over Ida's window, too. Yeruham spoke more than anyone else at their gatherings; he had enlivened the circle which met in their house and had lifted up his soul to her. It is like water to a plant for a woman to know that there is somebody who waits for her and that she is surrounded by a certain fondness. Now the rays of the sun no longer reached her. The vision and the day-dream were ended...

XXVIII

כח

נשב הרחם. ערב היום. ירחם הלך בגן תפוש ברוב שרעפיו, והנה שליט"א עורך-הדין שירד מגדלתו ישב נשען על הספסל הלבן ומעיל-שרד מימי-גדלותו עוטף אותו. הוא רמו לירחם לשבת על ידו, והנה נרתע זה מעט. בין המשפילים העברים ובין בעלי ה„אינטליגנציה“ הרוסית לא היה הקשר אמיץ.

עיני ירחם הגידו לשליט"א כי לבו שבור מפליח-אהבה. הוא נתן ידו על שכם המורה העברי ואמר אליו: „בוא עמי, אחי“.

בסימטות וברחובות קצרים הלכו שניהם יחד, עדי בואם ל„רחוב-החטא“ אשר בקצה העיר. אמר ירחם לשוב ולחזור על עקביו ומשכו מנהיגו בבגדו ולא נתנו להיפרד ממנו. הם עלו במעלות של אבן אל בית בנוי בטעם. אשה בריאה

A breeze was blowing. It was evening. Yeruham was strolling in the park, immersed in a multitude of thoughts when he saw Shalita, the advocate who had come down in the world, sprawling on a white bench, clad in the uniform of the days of his greatness. He motioned to Yeruham to sit down beside him and the latter was a little disturbed. There was little in common between the Hebrew *maskilim* and the Russian intelligentsia.

Yeruham's eyes told Shalita that his heart had been broken by disappointed love. The latter placed his hand on the Hebrew teacher's shoulder and said "Come with me, brother."

They went together through the alleys and narrow streets until they came to the red light district on the outskirts of the city. Yeruham wanted to turn back and retrace his steps, but his guide pulled him by the coat and would not let him get away from him. They climbed a flight of stone steps to a fashionable looking house. A

* New Year.

** Feast of Tabernacles.

מכחילה את פניה ושני נומים ארוכים נוצצים באזניה קידמה את פניהם. שליט"א שם ידו בצלחתו, הוציא משם מה ותחם לידה של השומרת. קול מצחלות נערות נשמע מהאלם הנפתח. קירו זיו מכוסים מראות צובאות. נבהל ירוחם מהאחר המתעה, הוא נמשך בידים רכות לחדר שוילון פרוש על חלונו. תתיגע הנפש ותתגלגל באלף מחילות, מסגר של ברזל על כל שער ושער ובא הבשר ואחוזו בבשר. יסומא הנער בנשיקה גסה. והנך קם ויוצא בלאט כנגב מתחטא ומתבייש על מעשהו.

plump, heavily rouged woman wearing long bright earrings welcomed them. Shalita put his hand in his pocket, took out something and put it into the hands of the madam. The gay voices of girls could be heard from the open salon; the walls were covered with bright mirrors. Yeruham was confused by the dazzling light. Tender hands drew him to a room with a curtain over the window. The languishing soul plunged down through an infinity of caverns where every door was bolted with iron bars and flesh seized upon flesh. His youth was sullied with the unchaste kiss. Later, he rose and slipped out stealthily, deeply ashamed of what he had done.

[8]

ספר שמיני

I

א

כל ימות השבוע לא היה יכול ירוחם להסתכל בפני אמו, וכשדיברה אליו הטה ראשו אל הצד. בערב־שבת, כאשר שקעה החמה ומיהר קהל היהודים לבתי־האָל, נמשך כמו ביד נעלמה לרחוב־האֶהבה, אם גם ידע את צער אמו בכל פעם שלא יבוא בליל־השבת הביתה. סובב נער אחרי נערה שנה או שנתיים ושיר לה את שירת נפשו, היא מתקרבת אליו היום, ולמחר כמו סגור לבה. חידה הוא דבר הזיווג ואין פותר; מעקשים בדרכיו, וכי באת אל הנחלה הגה גם שמיר ושית. — והנה בשקלים מעטים אתה אדון לגו. נשמעת בת־אהבים לבוחרת ולא תמרה. מתקרבים הם רחוקים ואֶחזה נשמה בנשמה נכריה. אין אב לטבע ואין מדע.

נערה אדומה היתה, כבת עשרים אחת, ולה עיני תכלת וגבות עיניה כמעט לא ניכרות. פיה זקוף ומביע תמהון חום. כל אורח — חדש הוא לה. וכי תשליך בגדה הרך ארצה ותפתח את כותנתה, מתבלבל המבקר מעור לבן כירה, ושני שדים נעים ותועים כראשי דג־יעדן. נבהל ירוחם למראה מתנתייה ורחוץ הומה. הוא החל להסיר בגדיו גם הוא. והי כמו נשר פורח באויר לעיניו וכנפיו משיקות. ניתזים ניצוצות ניצוצות מאש אדומה ומאש ירוקה. אש אוכלת אש ואש שותה אש, ואחוז להב בבשר ואוכל את הבשר וצולב את הבשר. והנך קם הולך והפל כחלום יעוף.

ב

ממחרת היום נפגש ירוחם עם אידה בפרנר העיר וישן לה עורף. הוא עושה צעדיו לאט לאט ומתפלא על עוז לבו. נקם יקח במין הנשים. אין אָמון במשוררים. לשוא יחזו הזיונות ולשוא ירוממו גם ירוממו באמרים ובשיחות. שבט בפיו, תהלה תחת תהילה. הוא יורה דרך חדשה והוא יקרא את בני־הנעורים לתורה ולתעודה. הוא יהיה סופר לעם וישא מידברותיו על כל ענין נישא. מתגנב היום לצאת. ירוחם מרגיש פיק־ברכים. הוא יושב לבדו על ספסל לנח. מעטים רק מעטים הם העוברים השבים. לו לא התבייש כי אז התפרץ בככי.

ואידה שבה גם היא לבית אביה נכלמה וכרעסת. מוגיר לב הם הגברים. לו עמד ירוחם עתה לנגדה ויושט לה את ידו כי אז לא נסוגה אחר, הן הוא לא נימח מלבה וחושבת

The whole week long Yeruham was unable to look his mother in the face and when she spoke to him, he turned his head away. On the Sabbath eve as the sun went down and Jews were hurrying to the synagogue, he was drawn as though by a hidden hand to the street of love though he knew full well how distressed his mother was whenever he failed to return home on the Sabbath eve. Boy goes after girl for a year or two singing to her the song which is in his soul. Today she seems to draw near him and on the morrow it is as though her heart were closed. This mating is an insoluble riddle. You traverse roads full of pitfalls and when you arrive at the fair land it turns out to be thorns and thistles. — Yet with a few roubles you are the lord of a body. The beloved object is obedient to him that chooses her and does not resist. Those who were distant draw close; one soul embraces an alien soul. Nature knows no father and no friend. She was a red-head of about twenty-one, with blue eyes and almost invisible eyebrows. She had a pouting mouth which expressed wonder and warmth. Every visitor was a new man to her. When she dropped her soft dress to the ground and removed her slip, the visitor was confounded by a skin as white as the moon and two breasts undulating like the heads of paradisiacal fishes. Yeruham was bewildered at the sight of this divinity and he in turn began to shed his garments. He saw an eagle in full flight with wings outstretched. Sparks of green and red fire flared. Fire consumed fire and fire drank deep of fire. Flame seized the flesh, devoured it and crucified it. Later when he arose and went his way, it all seemed like a fleeting dream.

II

The next day Yeruham came across Ida in a suburb of the city and turned his back to her. He walked away very slowly, marvelling at his own self-control. He would be revenged on the female sex. Poets cannot be trusted — in vain did they project visions, in vain did they plunge into ecstasies of word and utterance. He had a rod of chastisement in his mouth; plague in place of praise. He would blaze a new trail. He would summon the youth to study and high purpose. He would be a national writer raising his voice for every lofty cause. The day was stealing away. Yeruham felt a weakness at the knees. He sat down alone, on a bench to rest. There were very few passers by. If he had not felt ashamed, he would have burst into tears.

Ida too went home to her father's house ashamed and angry. Men are such cowards. Had Yeruham at that moment stood up in front of her and stretched out his hand, she would not have drawn back. He had not faded

בו לפרקים. הימים שהיה משכים לפתחה ושח עמה ארוכות על דבר הספרות והחיים היו געימים גם לה; והנה תמו ואינם. — מדוע דחתה אותו? למה נשמט ממנה? בידה היה הכל, ועתה אין לה מאומה. רוב מתנות לאדם, והנפש תדע מחסור. — זרח השמש, הכל רוחץ בפלג־אלהים הלב בוער ומתחנן למרה ולחנינה. הנך עוצמת את העינים וקרני־זהב כמעשה־רשת ממלאות את האויר ומאירות את האופל. ויש אשר מבלי משים נהפך היום ללילה ולא תדעי הבדל בין ימין לשמאל, לא תדעי את נפשך. היא תכתוב לירחם, תשלח אליו פתקה, לאמור: „בקרני נא ונדבר על אשר בנינו.” היא תמחה את הימים האחרונים מזכרונה. הוא ישרת אותה ויחבבה כמלפנים; הוא שלה, היא — כף מאזנים; בידה — להמית ולהחיות, לקרב ולרחק, לאשר נשמת אנוש או לזרוק בה מרה. רב כוח לה; היא תתן בשיר קולה או גם תרים קול אָניה.

בלילה ההוא נדדה שנתה וטרא את חייה בלי צעיה. שוכבת היא במיטה. רגל ברגל נוגעת והנפש תתהפך כחומר חותם.

out of her heart and she often thought about him. Those days when he used to come eagerly to see her and talk at length about literature and life had been very pleasant for her too. Now it was all ended. — Why had she driven him off? Why had he slipped away from her? She had held everything in her hands and now she had nothing. Man is endowed with numerous talents yet the soul is unsatisfied. — The sun rises, everything is bathed in the divine streams of light. The heart burns and entreats for refreshment and compassion. You close your eyes and a network of golden rays fills the air and irradiates the darkness. Yet it can also happen that, for no good cause, day can be transformed into night and one cannot discern between left and right; one does not know oneself. Yes, she would write to Yeruham, drop him a note saying: “Come and see me and we will talk over matters between us.” She would wipe out the last few days from her memory. He would be as devoted and loving to her as he had been in the past. He was hers; and she? It was in the balance. In her hands was the power of life or death — to draw him near or repel him; to make the soul of a man happy or to inject bitterness into it. She was full of power. She could make her voice sing or raise a wail of lamentation.

She could not sleep that night and saw her life clear and unveiled. She lay on her bed, her feet pressed tightly together and her soul as impressionable as sealing wax.

III

שלושה ימים עברו. יום קצר היה אחרי צהרים. נחמיה איזנשטיין ביקר אז את שתי האחיות בנות החזן וימצא, כי רק אידה לבדה בחדר. היא שמחה לקראתו, הכתה אותו על ידו ותוכיחה על אשר זה ימים מנע רגלו מביתם. הוא ישב למולה היא הסתכלה בו ישר. — מדברת היא היום בשטף ובחיווק, וגם הוא לא יגרע עיניו ממנה. מה לה עתה? רוח חי מסכה בה עתה ואף נאה היא. הוא קם מעל השולחן לרגע ויבט לחץ; והיא אף היא קמה ותנח את ידה על שכמו, רעד פנימי עברהו... הוא הסב ראשו אליה ופה לפה נגע. — „נחמיה!” „אידה!” היא לחצה בשתי זרועותיה האמיצות את ראשו, והוא נשק אותה כפלים. נפתחה הדלת ולאה באה החדרה ותקרא בקול צחוק: „לא ראיתי ולא שמעתי.” „מזל טוב!” פני נחמיה ואידה אדמו מבושה ולא ענו דבר. אחרי רבע שעה בא גם בן־משה החדרה. ניגשה אליו מידעתו ולחשה לו באזנו ותבקשהו לבלתי דבר עוד בזה; אבל הוא לא שמע לה ויאמר: „עלי לברך את החתן ואת הכלה.” גערה בו אידה. ונחמיה גם הוא לא התמהמה עוד בבית ויקם ויצא. לא בחלום היה הדבר, כי אם בהקיץ. לא פילל גם תמול גם שלשום כי תפול אידה בחלקו. מאושר הוא וענן בלבו... עליו עוד לחשב את דרכו. הוא פוגש איזה מכירים, ואף אחד לא ידע מה עמו. מה יגיד להוריו? והם גם לא יאמרו לדבק טוב.

Three days passed. It was the afternoon of a short winter's day. Nehemiah Eisenstein was visiting the two daughters of the cantor and found only Ida alone in the room. She was delighted to meet him. She tapped him on the hand, chiding him because he had neglected them for so long. He sat down opposite her and she looked straight at him. — Now she was talking volubly and vehemently and he could not take his eyes off her. What was the matter with her now? A vital force was welling up in her and she was very desirable. He rose from the table for a moment and gazed outside. She, too, arose and placed her hand on his shoulder. He trembled inwardly... He turned his head towards her and mouth clung to mouth...

“Nehemiah!”

“Ida!”

She took his head in her two strong arms and he kissed her with redoubled passion. The door opened. Leah came into the room and exclaimed with a laugh, “I saw nothing. I heard nothing. Congratulations!”

Nehemiah and Ida reddened with embarrassment but said nothing. A quarter of an hour later Ben-Moshe also entered the room. His friend drew near him and whispered into his ear to say nothing further but he ignored her and said, “I must congratulate the bride and groom.”

Ida reproved him. Nehemiah did not linger in the house any longer but took his departure. It was not a dream — he was wide awake. He had never imagined yesterday or the day before that Ida would be his. He was happy, but his heart was clouded... He had to think things out. He met a few friends but none of them knew what was the matter with him. What should he tell his parents? They would certainly not approve of the match.

ויהי כי נודע הדבר לירוחם, כי נחמיה איזנשטין אורש לך
את אידה בת החזן, התפלצה נפשו לשמע הדבר ואמר: „לא
אמת בפי השמועה!“ והוא ידע כי כן הוא, ידע כי משאת-
לבבו לפנים נתונה לאחור. הוא האציל מרחו עליה, והיא גם
היא האירה לו בכל פעם פנים, שנים יושבים יחד ויש מגע
ביניהם ובא השלישי ויקח בחזקה או במרמה את אשר היה
נכון לך. לא פיק, כי אם פיו הוא המנשק את הנפש אשר אהבת
כל כך. לא ידך עוברת על שערותיה, לא זרעותיך מאמצות
אותה. הנך אוחו בחבל והנך מושך דבר אליך ולפתע והנה
מסביבך ריק ותמהון. — עולים הגעגועים עד הצואר, הנשמה
סוערת, והנך עומד כעני בפתח, גם פתילחם לא יתנו לך. לא !
הוא אינו עני, כי אם גזול ושווד, הציגהו ככלי ריק בעולם
הרחב, הפילהו למדחפות...

כרגע אמר להינעד עם נחמיה ולריב עמו על הגזילה,
וכרגע אמר לנסות עוד לכתוב לאידה מגילת-דברים ולשפיד
שיחו לפניה. הוא עמד בגן ועזב את הגן והנה שוב ישוב לגן
והשער סגור. הוא יעמוד בראש כל חוצות ויקרא: „אומלל
אני, שברו את חיי!“ הוא ירד אל הגיא הסמוך לעיר וזכרה
לו שם קבר. לו אין אם ואין עם. אבר ניתק הוא. אחריתו אופל...
שבות ימים שכב ירוחם על המרכד השבור בחדרו הצר,
התכסה בשמיכה ועצם את עיניו, מבלי להביט גם בחלק הקטן
מהעולם הנשקף מחר החלון. מחשבת האדם מתרחבת דאז
תדאה למרומים, והגו מתכווץ ומצטמצם. אין חנינה בתבל
ואין מעוף, למה תקום ותתעודד? למה תרדוף אחרי מטרה,
שגם היא תהיה לאין? פלג-גוף הוא ברנש — ואם אין נפש
מבקשת נפש, אין רוח נוהה אחרי רוח, למה כל החיים? חוקים
שוררים בטבע ומקרה גמור הוא אשר יבוא על האדם. השכל
מחייב שאידה נאותה לו, שהיא אך היא שייכת לו. הלא הוא
מבין אותה לאשורה והן הוא ברוחב-לבו היה יכול גם לאשר
אותה. היא בחלה בו ובחרה באחר הנופל ממנו. — הוא,
האמיק, נכשל. — הוא בכור בהשפלה — ומאומה לא נפל
בחלקו, אף לא מאומה. הוא מתהפך מצד אל צד. תחב את
ראשו בכר ונשקע בצערו

אמו באה בכל פעם החדרה ושאלת: „מה לך, בני?“ והוא
גם לא ידע לענות לה. מתירא הוא לקום ולצאת החוצה, שמא
לא תשאנה אותו רגליו. לו חלה מחלה אנושה, לו הסירו ממנו
את גופו, כי אז אולי רחן לו. יש שינה ארוכה ויש מות מתהלך
בין תאי הלב. מתפורר הרצון והפל תמה על קיומו...

When the news of Nehemiah Eisenstein's engagement to
Ida, the cantor's daughter, reached Yeruham, his heart
seemed to burst and he cried, "The rumour just can't be
true." But he knew that it was so; that his former heart's
delight now belonged to another. He had been in full
spiritual communion with her and she had always been
radiantly at one with him. Two people achieve together-
ness, establish contact and then a third comes along and
takes by force or guile that which is rightly yours. Now
his mouth and not yours kisses the one you loved so
dearly. It is not your hand which strokes her hair nor
your arms which embrace her. You have hold of a cord
and are drawing something towards you and suddenly
there is nothing, only stupefaction. — Your passions
nearly drown you, your soul is overwhelmed, and now
you stand like a beggar at the door and are denied even
a crust of bread. No! He is not a beggar, but one robbed
and plundered. They have turned him into an empty
vessel in the wide world, they have brought him down
and utterly overthrown him...

For a moment he decided to seek out Nehemiah and
contend with him for taking what did not belong to him.
Then he thought of writing a long letter to Ida in which
he would pour out his heart to her. Once he had dwelt in
Paradise; he had left it and wanted to return there but
the gate was barred. He would stand in the main street
and cry out: "How unfortunate I am, my life is ruined!"
He would go down to the valley near the city and there
dig himself a grave. He had no mother and no nation.
He was a severed limb. His ultimate fate was darkness.

For seven whole days Yeruham lay on the broken couch
in his narrow room, covered with a blanket and his eyes
shut tight, without looking at that minute part of the
world outside that was visible through the window pane.
Man's thoughts may range far afield and soar into the
empyrean, but the body shrinks into insignificance.
There is no compassion in the world; no refuge. Why
struggle or strive for any goal since it, too, must come to
nothing? A man is only half a person. — If there is no
soul seeking out another, no spirit finding solace in
another, what is life all about? There are laws which rule
in nature and yet what happens to man is utterly
accidental. Logically speaking Ida is the one destined for
him and she and she only belongs to him. Is it not he
who understands her happiness, and in the generosity of
his heart is it not he who can make her happy? And yet
she scorned him and chose a lesser man. — He, the
powerful one, had failed. — He, the first to be enlightened
— nothing had fallen to him, just nothing. He tossed from
side to side. **He sank his head into the pillow and
abandoned himself to grief...**

His mother would keep coming into his room and
asking, "What is the matter with you, my son?"

He did not know what to answer her. He was afraid to
get up and go out — his feet might not support him. If
only he would contract a mortal illness. If only he might
shake off this mortal coil, he would feel some relief.
There is long sleep and there is death which stalks in the
recesses of the heart. The will has disintegrated and it is
something of a wonder that it continues to exist...

ימי הסתיו באו ולא שינו את תפקידם. ימים אחדים אחרי אסדרהג החלו הגשמים לרדת בלי הרף. נתמלאו הבורות והנהלים. ושפכי המים בבית-הריחים האמור נשטפים בזעם ובשצף-קצף ונשמעים עד בית איכנשטין על הגבעה. מרים קוראה עתה ספרי מספר אחד גדול לרוסים, אשר הימם את נפשה, הלא הוא פידודר דוסטובסקי.

עוני שורר בטבע ונמקו בני-החיים מפובד המשא. זחל האדם ויוצא ממערה סגורה והנה נסחב חבל מאחוריו. — השמש יאיר ואין יום. אין חסות ואין מגן, כשתיכשל אין סעד. עיווריה-נפש, פיסחי-הגוף, בעלי-מומים הם אלה, אשר בראם אלהים לרשת את הארץ, ואף הנחלה שנתונה לנו רק בת-חתתים היא. נפגש אתה עם אדם הוא זר לך; כל הימים מבקש אתה דבר-מה והנך רק נדחה. כויה על כויה, חבורה על חבורה, חץ מימין ומשמאל. רק הכשלון מושל; אין מפלט, אף רחמי-אדם מעיקים, מעיקים... הדיבור ניתן רק להאפיל על אשר בנו, הצעקה לא תועיל, הקשאות והדעות, השאיפות, הלקיחות הנתינות רק משברי הרצון הם, נגיחות רצון מתפורר מאן. מין חיה היא הבריאה, האוכלת את עצמה...

בבגדי אלהים היוצר עוד נדבקו חלקים חלקים מעפרות תהו ובהו וממלא האבק הזה את כל אשר עשה. הוא ברא את האדם למרק את ההנייה מהלאטה, לטהרה ולהרימה, והוא אך יהמם. אך בעוון נעלה, בשפלות נפוצץ את הגדר; וכי נפלת נשק את האדמה שמתחתך. בן-האדם לא נצלב רק פעם אחת; עוד מימי הבל נורק הדם. כל רחבי תבל הם רק קרבות ממוזב החטא...

אירע הדבר שנודמנה מרים את בת מנוח החוכר, אשר הזכרתי למעלה. הסתיו פילה את אנחתו והחרף מושל בכיפה. תכריך לבן מתנוצץ עוטה את פני העיר וישמיע קול מדרך כף-רגל. במגרש אחד ניצבת תזמורת של אנשי-צבא ומנגנת. יום גנוסיה היה, יום הולדת המלך. נאסף המון-עם. יצאה גם מרים עם האחיות נכדות איכנשטין. והנה אשה צעירה בעלת-קומה עטופה מעיל שעיר ארך עומדת לא רחוק ממנה. רעד פנימי אתוה. המנגינה הסבה לה דחוק-נפש; וכמו חוט בלה-נראה יוצא מהאשה העטופה ומחלל את לבה. לה הרגש כמו פלוגית צועקת בחשאי, ורק לה נשמע הקול בין הרבים.. היא מתביישת לשאת עיניה אל האשה המחרה ולהביט בה. אלף פיות לחידה ובפתרון רק איהו הדים נשמעים. יד נעלמה אוחזת בה, במרים; נשענת היא על אחת מהנערות המלוות אותה, שבל תמעד. לפתע-פתאום צעדה בת מנוח איוה צעדים אחור; ההמון דחק מפל עבר. היא נקפה על רגל מרים ומצטדקת בשפה רוטית לפניה. עצב בפניה. נכדות איכנשטין משיחות מפה לאוזן...

Autumn came as it had before. A few days after *Succoth* was over the rains began to fall incessantly. The cisterns and brooks filled up and the sluices of water in the mill were angrily flooded with a violence which could be heard as far as Eichenstein's house up on the hill. Miriam was now reading the works of one of the great Russian novelists. He gave her a feeling of warm elation. It was Feodor Dostoievsky.

Misery ruled the natural world and all living things are crushed by the weight of their burden. Man crawls out of his closed cavern, dragging a rope behind him. — The sun may have shone but it was not day. No shelter nor protection; if one stumbled, no helping hand. Blind of soul and lame of limb and body were those whom God had created to inherit the earth. The heritage given to us is nothing but a series of terrors. You encounter a fellow man and he is a stranger to you. You seek something all your days and are only rejected. Burn upon burn, bruise upon bruise, buffers to the right and the left; only failure rules. There is no escape, but the heart of man is sorely distressed. Speech is given only to obscure that which is within us. To cry out is of no avail. Ideals and opinions, ambitions, taking and giving, serve no other purpose than to break down the will, undermining the will which has long disintegrated. Creation is a living species consuming itself...

Many fragments of the dust of primeval chaos cling to the garments of the Creator and this debris fills everything He has made. He created Man to burnish the rust off creation, to purify and uplift it but Man has only become confused. Yet through guilt he is raised up and through degradation we break down the fence. If you fall, kiss the ground beneath you. Man is crucified more than once. Since the days of Abel blood has been shed. The whole wide world is only the horns of the altar of sin...

It so happened that Miriam met the daughter of that Manoah, the leaseholder, whom I mentioned previously. Autumn had completed its lament and winter reigned over the world. A gleaming white shroud covered the face of the town and footsteps echoed on the frozen pavements. At a square in the town a military band stood and played. It was an anniversary: the Czar's birthday. Crowds gathered. Miriam, too, went out with Eichenstein's granddaughters. Behold, a tall young woman, clad in a long fur coat, stood not far from her. An inward trembling seized her. The music pressed on her soul. A kind of invisible thread went out from the shrouded woman and swathed her heart. It was a feeling as though someone unknown were crying secretly, the sound reaching only her ear... She felt too embarrassed to lift up her eyes and gaze at the strange woman. A mystery has a thousand mouths and only a few echoes may be heard to explain it. A hidden hand seized Miriam. She leaned on one of the girls who was with her to stop herself from slipping. Suddenly the daughter of Manoah stepped backward a few paces. The crowd pressed in from all sides. She trod on Miriam's foot and made her apologies in Russian. Her face was sad. Eichenstein's granddaughters whispered to each other...

ה

בת מנח החוכר שכבה על מרבדה בחדרה הרחב אשר בבית אביה העומד בירכתי העיר העליונה, שערותיה נראות מבעד מטפחת ראשה, כזתונת עליונה קצרה מכסה את חזה ורגליה יחפות. שעמוס־נפש ודחק אין־קץ אחוזה. מתפתל הלב ונותן טיפין טיפין לנשמה, לרוח ולגו, ושוב הכל נשקע כמו בענן. — אין עולם כלל ואין חיים כלל, כי אם שרידי־ערפל חחרים ומתערבים יחד, תהום קורא אל תהום, פרסות עגל קדמון הן סדוקות. — —

בוכיה האשה הצעירה הבודדה בין שבט זר, אין אדם שתפתח לו את לבה, אין בכל הסביבה שום מקבל ואין נותן. לו היכל־מרומים לא נשמו עוד, כי אז הלכה וקראה לכל־בציד ללחזה שמה. ופה בארץ אין מישור ואין גבעה, אין חסות בלילה ואין מפלט בבוקר, ריקים הרחובות גם בעת עוברים בהם אנשים. את יוצאת לשוק וגם שם עקומים כל הגוים, עיורים הם גם הרואים, כי תשבי לסעודה נחש בריח אוכל עמך ושותה מפוסך. הנך מבסת לחבית של מים והנה הפל כמו אומר לבלוע אותך.

בת מנח קמה ושמה מנעלי־בוקר לרגליה, הסירה את המטפחת מראשה והחלה לעשות את שערותיה בטעם ובאדיקות. היא אשה והיא נערה מאורשה. היא כרתה ברית לאל נעלם והיא הפרה כל ברית וכל חוק.

חידה היא ותהי לחידה, איך בא הדבר והיה. בשבת אחרי הצהריים, יום־חורף יפה וגם שבתון בעולם, נפתחה הדלת לחצר בית איכנשטין ואשה צעירה עטופה בסרבליה, היא בת מנח החוכר, הופיעה על הסף. היא שאלה אחרי הנערה האורחה. וכאשר הובילו אותה לחדר אשר בו ישבה מרים, מיהרה אליה, חיבקה אותה בשתי זרועותיה, נשקה בלי הרף וקראה בקול: „היי לי לחברה, היי לי לבת, השיבי לי אהבה ורעות; ואם לא — מתה אנכי!“ התחללה מרים ולא ידעה ענות.

The daughter of Manoah, the leaseholder, lay on her couch in her spacious room at her father's house situated in the centre of the upper city. Her hair was visible outside her kerchief. A chemisette covered her breast, and her feet were bare. Boredom and infinite depression possessed her. The heart twists and turns, barely sustaining the soul and the body, and everything is befogged as in a cloud. — There is no world at all, no life at all. There are just swirls of fog which mingle endlessly. Deep calls to deep, the hooves of the primeval calf are cloven. — —

A young woman weeps alone amid an alien tribe. There is no one to whom she can open her heart. In the whole neighbourhood there is no one to accept or to give. If the heavenly palaces had not been destroyed she would have summoned the hounds of the chase to accompany her there. Here on earth there is neither plain nor hillock, no refuge by night and no escape by day. The streets are empty, although men pass along them. You go out into the market-place and all bodies are crooked; all those who see are blind. When you sit down to a meal, a crooked serpent eats together with you and drinks from your cup. You glance at a cask of water and it suddenly seems to want to swallow you up.

Manoah's daughter got up, put on her slippers, removed the kerchief from her head and began to do her hair with style and great care. She was a woman and a betrothed maiden. She had made a covenant with the hidden God and had broken every covenant and every law.

How what happened next came about is a mystery and must remain one. On the Sabbath afternoon, a beautiful winter's day in a world at rest, the door of Eichenstein's courtyard opened and a young woman, Manoah's daughter, appeared on the threshold wrapped in her mantle. She asked for the young girl who was a guest there. When they brought her to the room where Miriam was staying, she hurried over to her, embraced her with both arms, kissed her incessantly and cried, "Be my companion. Be a daughter to me. Return my love and friendship! If not, I shall die."

Miriam trembled and did not know what to answer.

VI

ו

שלגים. כי ירד הגשם להשקות את האדמה ונזכרנו אנו בני־אדם כי יש קשר בין מעלה ומטה ויש התעוררות. פותח אלהים את נאדות המים אשר אתו ויצו עלינו את הברכה או גם יריקים לשטוף את אשר עשה. ממין אחר הם אוצרות השלג, הכפור והברד. סוער העולם, הומה הטבע, מלאכירזעם מתפרצים או מתפוררים ורגבי לובן לאין־ספור ממלאים את כל האויר שבין גלגל לגלגל וכולם נשטחים שטוח פעם כדי זרת ופעם גם כגובה צמח, וכל הארץ ומלואה, גם האדם והבהמה, מכוסים לבן. אין הבדל ואין פדות. הפל לפנינו כבית־מועד ואנו אוכלי יום וליל.

ותרד בת החוכר ממיטתה, לבשה בגדיה, שמה את המעיל הסעיר עליה, עטפה ראשה בתכריך והצא ההוצה, לנוע בשנקים וברחובות בין מסיבות השלג. לו פגשה את השטן כי

Snow! When rain falls to irrigate the ground, we are reminded that there is a connection between Heaven and earth and that there is a reawakening. God may open His reservoirs of water and ordain blessing for us or He may open them to engulf creation. Of a different category are the storehouses of snow, frost, and hail. The world is stormbound. Nature is in a tumult, the angels of wrath are raging abroad or disintegrating, with innumerable drifts of whiteness filling the atmosphere between firmament and earth being deposited thereafter in layers as low as a handbreadth or as high as a cubit. The whole earth and the fullness thereof, from man to beast, is clothed in whiteness. There is no distinction and no escape. It faces us like an inevitable rendezvous and our days and nights are consumed.

The leaseholder's daughter got out of bed and put on her clothes. She wrapped her fur coat about her, covered her head with a kerchief and went out to wander in the squares and streets amidst the snow-drifts. Had she encountered Satan she would have seized him and

או אָחזה בו והיתה נשמעת לו. מאכלה שלג ולבושה שלג; אין עולם בריבוי פנים, בולעת הנשמה את הגוף. וכי תשבי על מעלת בית-חומה לנוח, אף העינים נסגרות כלפי חוץ, ובאים דמדומי-חמות ומנשקים כל אבר ואבר, גם נבלעים באברים.

בבוקר מצאו יוצאי-פתח בראשונה את האשה הצעירה קרועה, שטחה לפני בית-חומה, לא הרחק ממשבו של איכנשטיין. לקול הצעקה נאספו שכנים רבים ותמחו על המחזה. לעצת אחדים הבהילו אליה את הרופא קוך. הביאו אותה אל אולם אחד, והרופא צייה לפשוט את בגדיה ולשפשף את גופה הערום בשלג ובמים צוננים בכל פוח. אחרי עמל שתי שעות שבה רוחה אל קרבה יהי הדבר לגם.

become his slave. Snow was her food and snow was her garment. The world of infinite variety was no more; the soul consumes the body. When she sat down to rest on the steps of the mansion, her eyes were shut tight against the outside world, and the twilight of death came and kissed her limb by limb, and was absorbed by them.

In the morning those who were first out of doors found the young woman frozen, stretched out in front of the mansion not far from the Eichenstein place. The sound of their cries drew all the neighbours who gathered round, amazed at the sight. Someone suggested taking her at once to Dr. Koch. They rushed her into a room and the doctor ordered them to strip off her clothes and rub her naked body vigorously with snow and icy water. After two hours of hard, incessant effort, miraculously she began to breathe again.

VII

מדי דברי בבת החוכר הנני נזכר באשה הגרושה היפה מאד, זו שהיתה לפני אשת הגביר פינחס-אליהו, שמניתי בין איתני חונירד, ואספר גם את אשר עלה לה.

שנה שלמה אחרי גירושיה ישבה בבית אחותה הצעירה, שהיתה נשואה לבעל אחתה גדולה על יד העיר בלטה. שדכני ישראל באו ושבו, ואחד מאדירי ירמלינץ, איש אדמוני ובעל משפחה רבה, נתן עיניו בה. הוא בא מרחוק, רק לשמע שמה וטיבה, ויאמר להכניסה אל היכלו בכל הון דעלמא. והי כי תקפו עליה, נסעה ללוטוק, בירת הרבי, להתיעץ עם כלת הצדיק, מידעתה מאז; ובדאי לא האמינה כי קרוב היום והיא גם היא תתאורח בחצר. — רבי יעקב, שאר-בשרו של המלך — מאן מלכי? רבנן — איש חכם מחוכם ובעל-בשר, והוא גם מנהל כל דבר תהלוכות חצר הרב, והפל ישק על פיו, הוא יועצו של רבי דוד חבירו או גם פטרונו. רבי יעקב זה נתאלמן אז מאשתו החולנית ויחשק באשה העשירה וישלח את אחד ממתי-סודו לדבר בה. ותואל האלמנה אצילת-היחסי לשום גם כתר זה על ראשה. הרבי בעצמו, לפי דרכו, היה פוסח בנדון זה על שתי הסעיפים; אבל כאשר הופיעה הגבירה במשכית חדרו ועמדה לפניו כאביגיל בשעתה, הבין שוב את סוד הענין תפארת ולא נמנע מלברך אותה. הפה שאסר אותה לפני על בעלה, כי התיחדה עם זר, התיר אותה עתה לקרובו. והי רעש גדול בעולם החסידים, כי עד אז היה דרך בני משפחת הרבנים להשתדך רק עם בני משפחות כמותם וכלי שהשתמש בו חול לא יבוא אל הקודש.

שבועים אחרי ליל-החופה עשו פרה בחצר הצדיק לכבוד אציל המקום, השר הנודע שובלוב, שהיה בא ללוטוק עיר ירושתו רק לעתים רחוקות ורוב ימיו היה מבלה בס"ט פטרבורג וכסאו נכון לו שם בין גדולי המלוכה. והי בראות השר את הרבנית החדשה היה כמכושף מיסיה, והוא או בן ששים, וירא מיצרו הברוע, וכבוד-הבריות גדול עליו, ויקם

Talking about the leaseholder's daughter reminds me of that very beautiful divorcee who was once the wife of the wealthy Pinehas-Elijah, reckoned among the magnates of the city. I shall tell you what happened to her.

For a whole year after her divorce, she stayed at the house of her younger sister who was married to the owner of a large estate in the vicinity of the city of Balta. The Jewish marriage-brokers scurried to and fro, and one of the noted citizens of Yarmelinetz, a red-haired fellow from a large family, had his eye on her. He came from a great distance merely on the strength of reports he had heard, intending to take her back to his mansion at any price. As a result of the pressure exerted on her, she travelled to Loton, the seat of the *rebbe*, to seek advice from her former friend, the daughter-in-law of the *tzaddik*. She certainly had no idea that the day was approaching when she too would become a member of the *hassidic* court.— *Reb Yaacov*, a cousin of the "king" (— who are the kings? The rabbis!), a portly man with all his wits about him, directed all the administrative affairs of the *rebbe's* court and was obeyed by everybody. He was the advisor of *Reb David* and his familiar friend if not his patron. This *Reb Yaacov* had become widowed at that time, his wife dying of an illness. He desired this wealthy woman and sent some of his confidants to approach her. The woman of rare beauty was inclined to accept the crown. The *rebbe* himself, as was his wont, wavered over the decision, but when the lady appeared in the inner sanctum of his room and stood before him like Abigail in her day, he understood again the mystery of divine beauty and could not withhold his blessing. The same mouth which had forbidden her previously to her husband because she had been found in compromising circumstances with another, now permitted her to his kinsman. There was a *furor* in *hassidic* circles. Hitherto, members of the rabbinic family had married only into families of similar status, and now a profane vessel was being used for holy purposes.

Two weeks after the wedding night a banquet took place in the *tzaddik's* courtyard in honour of the local nobleman, the distinguished Prince Shubalov. He visited Loton, his ancestral city, only infrequently. Most of his time was spent in St. Petersburg where he had an established position among the great men of the empire. When the prince saw the *rebbe's* new wife, he was bewitched by her beauty. He was a man of sixty at that time. Afraid of his burning desire for her and being also

מהר מעל השולחן, ויצו לחבוש לו סוסו וְיָדָא עמו מחוץ לשער העיר ולא שב עוד אל נהו.
לא ארכו הימים ולביאת-החצר התיחדה שוב עם רוקח המקום ונפסלה לכהונה.

רבי יעקב היחסן ופטרון הציר-הרבי הסתכל בפרשת סוטה אשר בחומש-הפקודים וניסה להבין את המקראות על פי סוד. האותיות שבתורה רק נשמות ודרגות עילאות הן ובן-האדם מטייל ממטה למעלה: האשה החשובה, שישבה במשכיות חדריו ושבהוד-יפיה הנחילה לו מידת התרוממות רבה, תצא מזה והוא לא יוכל עוד לנגוע בה, וגם לראותה, כי אינה. הולך היום וסובב כתמול שלשום ובמסיבך אין הדבר כתמול שלשום. גם הרבי בעצמו הרגיש ריקנות בלבו, מעת סר צלה מהחצר. שלמה המלך, הוא ידידיה, אהוב-המקום היה ונשיר היו מקטרת לכמוש. יש חיבור ויחוד ועינים זנות מאור עילאה לתנא ויש סילוק שכונה...

a man who deeply respected his fellow men, he rose up precipitately from the table, gave orders for his horse to be saddled and sped through the city gate never again to return to his estates.

Some time later the lioness of the court was again found in compromising circumstances; this time with the local apothecary, and was held to be no longer fit for her position.

Reb Yaacov, the well-born patron of the *rebbe's* court, looked up the chapter concerning the woman suspected of adultery in the Book of Numbers and sought to penetrate the mysterious meaning of the texts. The letters in the Torah are souls, transcendental stairs, by which man may make his way from earth to heaven. This lady of consequence, who dwelt in the inner sanctum and whose splendid beauty had endowed him with a measure of great exaltation, must now be sent away from him and he dared not touch her, nor even see her again. She existed for him no longer. The world continued turning as before, but in fact things were not as they had been. Even the *rebbe* felt a certain emptiness in his heart since his court was deprived of her presence. King Solomon, also called Yedidiah, was beloved of the Omnipresent, but his wives had offered incense to Chemosh. There is union and oneness but the eyes go a-whoring away from the higher light to degradation, and the Divine Presence is withdrawn...

VIII

ח
ואידיה בת החזן אף היא ניחרה לעתים במיועדה נחמיה. קרה היא היד שמושיטה לו וקר גם הלב. מה לה ולו? והן לו אין כנפים ואף לא רוח נישא. פה לפה כי יגע, ואחזה בשמה בנשמה; אבל אין חיבור בלי אחזה, ואין אחזה בלי ניגוד. מה יתן לה? מה יש לה לקוות ממנו? רבות מחשבות היו בלבה; ובעת שבאה עמו בצותא חדא היא מרגשת רק ריקנות. ירחם היה נותן לה שבעתים על חתנה, והיא דחתה את הקרוב לה וקירבה את הרחוק. לאלהים פתרון ענין הפירוד והזיווג. וכי תלכי בצדי דרכים אף לילה ויום לא ישלימו עמך.

נחמיה אינו שוכח חובתו לה. בכל יום אחרי הצהריים יבוא לבקרה, משיח עמה, מתאבק עמה וגם מטייל עמה. הוא אינו דואג לעתידו כלל. הוא ירויח כסף ויבנה את ביתו ולו רעיה משפלת, לא נוספת גם מאשת רופא או מאשת עורך-דין. אבל התרגשות האהבה הכתובה בספרים לא ידע גם הוא. לנערות צעירות שלא נתבגרו עוד יש איוה חום נעים, ולאידה עוד שנתים עליך או יותר. מים גנובים ימתקו, לא כן אם מציגים לפניך כוס מלאה ולך הרשות לשתות או גם לא לשתות.

על יד פחד-המושך גדל פחד-הדוחה. אידה ידעה כי בידה הדבר, אם לשבט אם לחסד; היא ידעה גם את גורלה. — וביום אחד בבוקר קמה ממיטתה, רחצה את פניה, עשתה את שערוניה והסתכלה בחלון לחוץ והנה התרוקן העולם, אף בלבה לא נשאר מאומה. היא באה אל החדר השני, ישבה על יד השולחן ותכתוב לנחמיה מכתב-פרידה בלשון העברים.

Now Ida, the cantor's daughter, was also at times indifferent to Nehemiah, her intended. The hand which she extended to him was cold, as was her heart. What was there in common between them? His spirit had no wings and did not soar. Mouth might touch mouth and body embrace body, but there can be no bond without affinity and no affinity without reciprocation. What could he give her? What could she hope for from him? Many thoughts passed through her mind, yet whenever she was together with him she felt only emptiness. Yeruham had given her seven times as much as her fiancé. She had rejected him who was close to her and drawn near one who was distant. God alone knows the answer to the riddle of pairing and separation. If you take the wrong path, you will find contentment neither by day nor by night.

Nehemiah never failed in his duty to her. Every afternoon he would come to visit, chat and stroll with her. He did not worry one bit about the future. He would earn money, build his house, and have an intellectual wife not one whit inferior to that of the doctor or the attorney. But he, too, knew nothing of that exciting love described in books. Young girls who have not fully matured possess a certain pleasing warmth but Ida had the advantage of him by two years or more. Stolen water is sweet, but it is different when a full cup is set in front of you and you are free to drink or not.

The power of attraction grows side by side with the power of rejection. *Ida knew that it was entirely in her hands whether to be cool or kind.* She also knew her destiny. — One morning she rose from her bed, washed her face, did her hair and looked out through the window on to an empty world. Nothing was left in her heart. She went into the next room, sat down at the table and wrote a parting letter to Nehemiah in Hebrew. She

היא אינה שייכת לו, בדקה ומצאה כי כן הדבר ולא ישא עליה עוון. היא כתבה ומחקה, החליפה את הטופס באחר. היא שמה את האיגרת בנרתיק וסגרה אותו. רעיונות-חילופים באו בה מכל עבר. היא צועדת בחדר מפתח לפתח ועיניה תועות. אחר-כך הלכה לחדר-המבשלות ותשלך את המכתב על האח והוא עלה פליל בלהב. היא שבה אל חדרה, ישבה על מיטתה, שמה ידה על מצחה ותבך חרש. בבוקר הזה התרגש גם ירחם בתדרו הצר לא כתמול שלשום והוא לא ידע מה לו...

was not suitable for him. She had come to this conclusion after careful thought. Let him not think it wicked on her part. She wrote and erased, altering the wording again and again. She put the missive in an envelope and sealed it. Her mind was a welter of conflicting thoughts. With restless glances, she paced the room from door to door. Afterwards she went into the kitchen, threw the letter into the stove where it went up in flames. She went back to her room and sat on her bed, put her hand to her brow and wept silently.

That same morning Yeruham in his narrow room was more excited than he had been yesterday or the day before and did not know what was the matter with him...

[9]

ספר תשיעי

IX

ט

מאורעות ומעשים קרו עוד בחונינד, מהם חדשים מקרוב באו, מהם ארוגים וסבוכים בקודמים להם; ואני אתארם לפני הקורא אחד אחד, כאשר עשיתי עד היום.

קם שטן לבני המשפחה העשירה כוהני בית-ההורוץ בסוכן אחד בבית מסחרם, שפיטרוהו ממשרתו, כי עוולה נמצאה בו; והוא נסע לעיר-הפלך ניד אותם בשוטל-שוננו, כי סחרים הם בשטרות מזויפים וכל עשרם נובע ממעין זה. ביום אחד באה שיירת חוקרים ודורשים, הקיפו את בית-מושבם של מנחם החרוץ, בדקו בכל ארגויו ומצאו שאמנם פנים דברי הסוכן, מיד שמו חותם על בית-אוצרו, שמו את רגלי הגביר ורגלי בניו ולוקחי-בנותיו בשלשלאות של ברזל הושיבום בחדרי אופל בבית-הסוהר; ושומרים העמידו לפני השער, שלא תשיגם גם פתקה אחת מחוץ. נרעשה העיר עד היסוד לשמע הדבר; והיו דנים ושחים בזה בכל בתי-האָל בכל עת שהתכנס העם לתפילה בציבור. כבוד ישראל נתחלל בגויים, ואם ארזים יכופו כאגמון ראשם מה יעשו אזובי קיר?

גם האחים השותפים בנימין ויוסף לבית נחמן, בני בעלי בית-משרפות הייִש, נתפשו למלכות, בגדשם את הסאה בהחלפת הסדר, והיה החלק העשירי מדמי שויו של הייִש לאוצר-המדינה ותשעה חלקים לבית-אוצרם. לאיכופר ברוסיה העוזי הזה וכל הבא בפלילים בעד מעשה כזה לא זנקה. נסתמאָה ציי העיר, כי נחרב בית-נדיבים. ארזנות כל-הכסף של העשירים האלה נתגלגלו גם הם ממקום-אחותם הסייעום בבית-אחת לעיר-הפלך. יש אומרים כי מפארים הם את היכלו של השופט העליון ויש אומרים כי נפלו בחלקו של נציב הפלך. עולים ויורדים הם בני-אדם, עולים ויורדים; יש גבול גם למול עשירים; ואני אנד למראה כל בית איתן כי יחרב.

A number of other incidents took place in Honyrad. Some came entirely afresh while others evolved from and were intertwined with things that had gone before. I shall describe them for the reader one by one just as I have done until now.

Satan rose up against the wealthy priestly family of Horowitz in the form of a steward working in their business, who had been dismissed from his post because of some misfeasance. He went to the provincial capital and informed on them to the authorities accusing them of dealing in forged bank notes which he maintained was the source of all their wealth. One day a team of investigators swooped down on the residence of Menahem Horowitz, searched all his cabinets and confirmed that the steward's charges were well-founded. Immediately they sealed up his counting-house. They put the magnate, his sons and sons-in-law in shackles and incarcerated them in dungeons in the prison. They set guards at the gate so that no communication of any kind could reach them from outside. The town was shaken to its foundations by the news. Every prayer house buzzed with discussion whenever people came to services. The honour and good name of Jewry had been profaned among the gentiles. If the cedars of Lebanon bow their tops like reeds, what should happen to the lowly hyssop by the wall?

The brothers Benjamin and Joseph of the Nahman family who were partners to the brandy distillery, were also apprehended by the authorities, when they went too far by completely reversing the correct proportions. They gave one-tenth of the turnover from their brandy to the government treasury and took nine-tenths for themselves. Now in Russia this was an offence which could not be overlooked and one who committed this crime was never acquitted. The community felt as though its eyes had been put out when a house of magnates was ruined. The silver display cabinets of these wealthy men were removed from their mansions and transported in one fell swoop to the provincial capital. Some say the silver subsequently graced the house of the presiding judge; others say the halls of the local governor. Men rise and fall, wax rich and become poor. Even the luck of the wealthy has its limits. I mourn the sight of any great house which falls into ruin.

נדע היה בחונירד, בעיר התחתונה, העשיר חיים-יונה מיכלין. אחד מחסידי לוטון המובהקים. הוא מחזיק בית-חנות רב לאטון ולצמר והיה בעל שפע גדול, עושה חסד עם בני-מסויבו, וגם תקף גדול בדעתו. לו בת אחת יחידה, בעלת-קומה יפה, ועיר בהיותה כבת שש-עשרה שידך אותה עם בן יחסי אחד בעיר דרוזנה אשר בפלך פודוליה, והחתן היה ידע בתלמוד ובמפרשיו, אבל היה צנוע-הגוף מאד. את פי הנערה לא שאלו וגם לא ראתה אותו כי אם אחרי החופה. את הנישואין חגגו ברוב פאר הדר, ואומרים שעוד בצאת המחוגנים מצד הכלה חוץ לשער העיר במרכבות ובסוסים דהרים להקביל פני החתן, התלחשו המבינים יחד בראותם את דקהבשר מולך בכיפה היום. ואמנם נמוג לב הכלה כאשר עמד בך-בריתה למולה. היא משכמה וטעלה גבוהה ממנו, עזותו פניה, היא לא שמחה כלל, כי אם ישבה בחדרה ובכחה במסתרים. לשרא התחננה אמה שלא תשבית משושה, לשרא איים עליה אביה כי יעבירה מנחלתו, אם תמרה את פיו ולא תתן ידה לאשר בחרו לה. היא באחת: „איני חפצה בו, מאוס מאסתיו“ בתו של אחד מגדולי החסידים מעוזה לדבר כן בפני הוריה, ובאולם הגדול של הבית יושבים המחוגנים מסביב לשולחן החתן יושב בראש. במיצר כזה בא חיים-יונה, הוא פיזר על החתונה חלק מהונו, ובאו גם אחיו ובני משפחתו מרחוק לקחת חלק בשמחתו. אין עצה ואין תחבולה. באותה שעה נכנסה אם החתן, אשה צנועה ותומת-לב, החדרה ותתחנן גם היא לפני הכלה, לאמור: „על-נא, בתי, תתני אתנו לבת. בני נחמדי הוא ראוי לך. אל תביטי אל מראהו; לבו הוא טוב. על כפים ישאך ואנו גם אנו נכבדך כל הימים והיית לנו לבתי. נתרכך לב הנערה ותיכנס אל הקרואים. אולם אחרי כלות שבעת ימיה-משתה, והמחוגנים שבו לביתם, התרחקה בגלוי מבחירה ותמאן להתקרב אליה, לשברון לב אמה.

אחרי עבור ירחים ימים החלו לדבר בשער העיר כי שיה ושיג לבת החסיד עם אמנון בן נחמיה. ואמנם פנים היו הדברים.

סיפורתי קודם לזה על אשה יפה גרושה מבעלה, שנישאת לכהן עשיר ונאור בחונירד. אהבת תענוגים היתה, ולמרות זה כי ניהרו בה בני-עמה, לא חדלה ליפות ולקשט עצמה. חדרה היה מלא פאר והידור, מרבדים ארוגים היו שטוחים על הרצפה, עד כי כל הנכנס בו מתבלבל. לא היה זה נלד. חתול מנומר היה אהובה, בחיקה שכב, מקערתה אכל ומפוסה שתה; וכשתקפו עליה געגועים לא-ברורים חיבתו ונסקתו, עד כי קינא אותו בעלה. פעם, בשכבה על מרבדה בעצם היום,

A well-known character in the lower city of Honyrad was the wealthy Haim-Yona Michlin. He was one of Loton's ardent *hassidim*, and owned a well stocked shop for expensive fabrics and wool, which brought him great prosperity. He was generous in his own circle and held very strong opinions. He had an only daughter, a tall, beautiful girl. When she was sixteen a match was made for her with a young man of fine family from Drashna in the district of Podolia. The bridegroom was learned in the Talmud and its commentaries, but was all skin and bone. They had not consulted the bride and she did not see the groom until after the ceremony. They celebrated the wedding with great pomp and splendour. It is reported that when the bride's parents went out to the gate of the city to meet the groom with carriages and prancing horses, those in the know began whispering to each other when they saw this skinny fellow taking pride of place that day. Certainly the bride's heart quailed when she saw her spouse standing before her. When she realized she was head and shoulders taller than he, she grimaced. She found no cause for rejoicing at all. Indeed she sat in her room and wept secretly. Her mother entreated with her vainly not to ruin the happy occasion. In vain her father threatened to disinherit her if she defied him and refused to give her hand to the one chosen for her. She had only one answer: "I don't want him. I hate him."

It was unheard of that a daughter of one of the most eminent *hassidim* should even dare to speak thus to her parents at a time when the bridegroom's family were already sitting around the table in the great salon of the house with the bridegroom at their head. At this crisis Haim-Yona, who had lavished his wealth generously on the nuptials, arrived. His brothers and members of his family also came from a great distance to participate in the happy occasion. Things seemed at a complete impasse. Just then the bridegroom's mother entered. She was a simple, unassuming person, and she pleaded with the bride, "Please, my daughter, do not humiliate us. My darling son is right for you. Take no notice of his looks. His heart is good. He will cherish you. We shall always treat you with dignity and you will be a daughter to us."

The girl relented and she went in to the guests. However, after the seven days of rejoicing were over and the in-laws had gone back home, she openly withdrew herself from her husband and refused to go near him, much to her mother's dismay.

After two months had passed they began to gossip in the town that something was going on between the *hassid's* daughter and Amnon the son of Nehemiah. Indeed the reports were well-founded.

I have previously told of the beautiful woman, divorced from her husband, who had later married a wealthy and illustrious *cohen* in Honyrad. She loved luxuries and, despite the fact that the community pointed a finger at her, she persisted in beautifying and adorning herself. Her chamber was full of display and splendour, with woven carpets on the floor. The effect on anyone who entered was overwhelming. She had no children. Her darling was a tabby cat which slept with her, ate from her dish and drank from her cup. When her passions were vaguely aroused she would fondle it and kiss it until her husband was jealous. Once when she was reclining on a couch in the middle of the day, this spoilt

קפץ אותו מפונק על פניה. עבר בלי משים ברגליו על עיניה וידקור אחת מהן. למרות עמל הרופאים נוכחה שעתידה להיות בעלת-מום. אז אמרה: טוב מותי מחיי! עלתה על הגג נתיקנק. לאישה גם לא נקל היה לקבור את מתו, הוא בוכה ומתאבל עליה כל ימיו.

וגם את בת-רבנים, האשה היפה השלישית, אזכור. פטרו בעת ההיא מגלותו את הצעיר מבית המלך, זה שנתחייב להתענג בחונירד, נישב הוא וכל בני-רעותו לעיר המלוכה. נתרוקנה הפעם עיר-המחוז ההומיה, והנה גם תמר כלת העשיר נחמיה לבית טרכסמן נעלמה או. עזבה את בעלה השובב אמנון ואת מלתר אהובה שבגד בה והיתה לפי השמועה שוכבת-חיק לאותו בן מנצר המלוכה. את חייה של זו בעיר-המלוכה ואת אשר עבר עליה עוד אספר.

creature jumped on her face, and one of his paws inadvertently scratched her eyes piercing one of them. Despite the efforts of the doctors it became clear that she would be disfigured. She said to herself, "Better to die than live like this!"

She climbed up into the loft and hanged herself. Her husband took her death and burial very badly. He wept for her and mourned her the rest of his life.

Now the third beautiful woman, who was from a rabbinic family, needs to be mentioned. At this time the decree of banishment had been lifted from that young sprig of the royal house who had been forced to find his pleasure in Honyrad. He and his whole retinue accordingly returned to the imperial capital. On this occasion, the bustling district capital was emptied out. Then it was that Tamar, the daughter-in-law of the wealthy Nehemia Trachtman, also disappeared. She abandoned both her reprobate husband, Amnon, and Malter, her lover, who had betrayed her. According to rumour, she became the mistress of that sprig of the royal stock.

I shall relate more about the life and adventures of this woman in the imperial capital.

XI

נדעה היתה בחונירד אשה עשירה, חיה-שרה, שנתאלמנה מבעלה עוד לפני מלאו לה שלושים שנה, והיא אשת-חיל וגם נאָה ובריאת בשר, צושיה הליכות חנותה של ברזל ומגדלת את שתי בנותיה, רציה וציר'ל, נערות לא-יפות. והיא בהגיע רציה הבכירה לפרקה, השיאתה לבחור יפה אף נעים ושמו יוסף, והוא ישב על שולחנה, היה בא פעם בפעם אל הקלויז לשיח עם הלומדים שם ופתח גם הוא לעתים איזה ספר, ובערב היה רשם בפנסקי חמותו, כי הוא ידע חשבון. רעיתו היתה אהבת אותו מאד והיתה מתרפקת עליו, וגם ללב עקרת-הבית היו מתגנבים לפעמים רגשות זרים. יש גם תתקנא בבתה יש דרך-עקלתון גם לנשי ישראל.

פעם נסעה האשה הצעירה ואחותה לעיר קרובה, לקחת חלק בחג נישואין לבן-דודן. ותישאר האשה האלמנה עם חתנה לבדה בבית ותצר עליו. גזרו חכמים על היחוד. יום שלאחריו בא האברך יוסף לרב דמתא, בכה לפניו בדמעות שליש ויתנדה לפצו על עוזו. אזנים לקיר, העיר חונירד הומיה!

אשר יפה, האברך המשפיל העשיר מגזע רבנים, שהשתקע במסחר-כספים, היה לו משאומתן זה ימים רבים עם בת-אצילים נדעה מבני הפולנים, אשר לה אחוזה רבה ויער גדול; אבל שקועה היתה בחובות בעלה שמת ועמלה היה לישר הדורים. אשר, שידע גם לדבר פולנית, היה מיועצה ותומכה יחד. היא שגה עם היחודי הנאור בחפץ ויקח גם את

There was a rich woman in Honyrad called Haya-Sarah, who was well-known and who had been widowed before she reached the age of thirty. She was a vigorous fair and buxom woman who took excellent care of her hardware shop and brought up her two unattractive daughters Razia and Zir'l. When the elder Razia reached marriageable age she wed her to a handsome, pleasant young man, named Joseph, who was supported by her. From time to time he frequented the *hassidic kloiz* to talk with the scholars and occasionally he would open a book. At night he would do the books for his mother-in-law, for he knew accounting. His wife loved him dearly and doted on him. Even the heart of the mistress of the house was at times furtively invaded by strange thoughts. It can happen for a mother to be jealous of her daughter and sometimes this strange emotion is even felt by the matrons of Israel.

Once the young wife and her sister travelled to a nearby town to be present at their cousin's wedding. The widow, left alone in the house with her son-in-law, cornered him. The sages have legislated against such compromising privacy. The next day the young gentleman Joseph came to the rabbi of the town, wept copious tears before him and confessed his sin. Walls have ears and Honyrad was in a furore.

Asher Yaffe, the wealthy young *maskil* of rabbinical stock with considerable financial investments, had long had dealings with a well-known Polish noblewoman. She had a large estate and a great forest but was deep in debt due to her deceased husband. She laboured hard to straighten things out. Asher, who could speak Polish, was her adviser and *mainstay*. She would converse eagerly with this enlightened Jew and his handsome face and black

לבה בתואר-פניו ובזקנו העגול השחור. פעם ערב לו היום בכפר, ששם מושב בתי-האצילים, וגשם שוטף עצר בו לשוב העירה. מעשה שטן היה ויפנו לו בחצר מקום ללון. באישוך לילה קראה איתו בתי-האצילים לחדר-משפנה המלא ריח-ניחוח ויִלְכַד בשחיתותיה ויִרְדֶה עמה דודים.

ליל-טבילה היה אז לרעיית אֶשֶר, והיא תמה וברה ומחבבת את בעלה. היא קיימה את המנהגים כדת ותשב לביתה טהורה ככלה בנעוריה; אבל אישה חמק עבר וישפחה. ישבה על המיטה ועיניה זולגות דמעות. התמוגג העולם לחטא מְשֻׁנָה.

round beard captured her heart. Once he had stayed on till late in the evening in the village where the noblewoman had her home and torrential rain prevented him from returning to town. By some machination of the devil they found him a place to lodge in her courtyard. In the middle of the night the noblewoman summoned him to her bedroom which was redolent with heavy perfume. He fell a captive to her seductions and made passionate love to her.

That night was the one on which Asher's pure and innocent wife, who loved him dearly, had gone to the ritual bath to be cleansed according to religious custom. She came back home as pure as a fresh young bride. Her husband evaded her and ignored her. She sat on the bed with tears streaming from her eyes.

The world was in turmoil over the twofold sin.

XII

יב

ואת אשר אספר עתה הוא ברחובי-היהודים לא מן המעשים בכל יום.

שם האיש הזה היה בונים, והוא איש כבן חמישים. מעט לזבן נורק בזקנו, מקפיד על לברשיו היה והוא נכבד ונודע בחברתו בתור איש נבון, ידע דבר בתהלכות העולם. הוא היה ממוקירי המלביים וידע להשיב לאפיקורס אף בעניני ההשגחה ואלהות. במעמדו נחשב בין האמידים. אם גם לא היה סוחר בדבר קבוע. כי יריב איש עם חברו בדיני-ממונות, או אם אחים יחלקו בירושת אביהם, היו בוחרים אותו לשליש; והוא היה ידע להשוות בין הצדדים והיה בא גם על שכרו. בטבעו לא היה נטרן והיה שומר את שלו; אבל לא מכר את כבודו בעד בצע-כסף. לרוב היה מפטיר בקריאת התורה והיה קורא את הברכות בקול ערב. ולבונים אשה מכוערה וגם סרתי-טעם נתמרר את חייו כל הימים; הוא לא השיב לה כריכה עמו ולא ניאץ אותה, אבל בחובו היה נושא משטמה אליה. הוא נשא אותה בהיותו כבן שבע-עשרה, ולא ילדה לו בנים; ואף כי יכול היה לגרשה על פי מידת חכמים, לא נפרד מאתה ולא הלך עמה לבית-דין.

ויהי בימי-שבת אחד בבוקר, השכים הוא, רחץ פניו וידיו, לבש מלבושי-שבת והיה קורא בחומש בשעה שלפני עת התפילת. אשתו היתה בחדר השני ותאמר גם היא ללברש מלבושי-הכבוד שלה, למען תלך להתפלל גם היא. ותעמד על סף ארון-הבגדים לקחת מעיל מסור, ויפול הארון עליה ולא יכלה גם לצעוק מכובד המשא על פיה. בונים שמע את קול נפילת הארון, גם מיהר אל חדר המעשה. אבל הוא עמד כמשתומם ונפחד ולא הרים את המשא בעד מועד. אחר זה יצא לחוץ וקרא איזה שכנים לעזויו לו. וכאשר הרימו את הארון לא היתה באשה כל נשמה, כי נחנקת. עמל הרופאים להחיותה היה בכדי. במוצאי-שבת טהרה ונשאה אלי קבר.

What I shall now relate seldom happens in the Jewish quarter.

The name of the man involved was Bunem. He was about fifty and his beard was sprinkled with white. He was meticulous about his attire, and was well-known and respected in his circle as an intelligent man versed in the ways of the world. He was among those who revered the Malbim and knew how to answer heretics even in matters of philosophy and theology. He was counted among the richer classes although he did not deal in anything in particular. If a man had a dispute with another over a financial matter or two brothers quarrelled over their father's inheritance they would choose him as an arbitrator. He knew how to bring both sides together and be remunerated therefore. By nature he was not 'easy-going' and he took good care of what was his. However, he would not barter his integrity for any pecuniary gain. In synagogue, he was usually the last to be called up to the Reading of the Torah and he intoned the benedictions in a pleasing voice. Bunem had an ugly wife of a sour disposition and she made his whole life miserable. He never answered her when she quarrelled with him, but he inwardly harboured a secret hatred for her. He had married her when he was sixteen and she had borne him no children. Although by rabbinical rule he could have divorced her, he had not parted from her and had not haled her before the rabbinical court.

It happened one Sabbath morning that Bunem rose early, washed his hands and face, put on his Sabbath garb and was reading his Pentateuch before the service began. His wife was in the next room and she also was about to don her best finery in order to go to synagogue. She stood on the threshold of the wardrobe to take out her fine silk coat, when the wardrobe fell on her. She could not cry out because of the weight pressing on her mouth. Bunem heard the noise of the fall in the next room and hurried to the scene. He stood there stunned and terrified and did not lift the weight in time. Then he ran outside and called in some neighbours to help. When they lifted the wardrobe she was lifeless. She had suffocated. The efforts of the doctors to revive her were of no avail. When the Sabbath was over they quickly washed her body and bore her to her grave. During the

אבל עוד בימי האבל דיברו בגונים ואמרו כי לא נקי הוא מעון רציחה. הגיע הדבר גם לאזני הרשות ויובא בסלילים. חוקר-דין עינה אותו בכל יום בשאלות רבות לעברו ולטיב חייו עם המתה. הוא באחת: אין עון בכפי. כיהש. אחר ירחים עמד לפני השופטים ועורר-דין מפורסם הצדיק אותו. באותה שעה קם הנאשם ויאמר: „אמנם חייב אני, מות אשתי היה לי לרצון ובכאלה מחשבה כמעשה; ואני גם לא מיהרתי להצילה במזיד“.

אז היה גם לשיחה דבר הנגיד יחיאל-בר. שנותיו היו למעלה מששים, איש-שיבה היה חשוב בעדתו. ותמת עלי אשתו ויתנחם אחריה שלושה ירחים ויאמר לשאת בתולה בעמיה, בת תורני מופלג אחד. נתקבצו עליו בניו הנשואים וחתניו לוקחי-בנותיו ויצעקו עליו חמס, כי התיראו שעוד יוליד בן ויחלק עמם בנחלתם וידעש כל הרחוב לקול הריב.

week of mourning itself they began to talk about Bunem and suggested that he was not guiltless of the crime of murder. The matter came to the ear of the authorities and he was charged with murder. The procurator tormented him daily with numerous questions about his past and the nature of his life with the deceased woman. He did not waver. He was not guilty. He denied the charges. After some months he was put on trial and a famous advocate cleared him.

At that moment the accused stood up and said, "I am certainly guilty. The death of my wife was what I wanted and in such matters the thought is like the deed. I deliberately did not hurry to save her."

Another subject of conversation at that time was the man of great substance Yehiel-Ber. He was over sixty years old, elderly and respected in his community. His wife died and he grieved over her for three months, after which he decided to marry an eighteen-year-old girl, the daughter of a certain distinguished scholar. His married sons and sons-in-law were united in their opposition and protested violently. They were afraid he might sire a son who would share in their inheritance. The whole street shook with the reverberations of the dispute.

XIII

שני מיני אנשים, חשבה מרים בלבה, יש בעולם טובים ורעים, אנשים שלהם מטרה ותכלית נאורה, ואנשים בלי תכלית. אלה משכימים בבוקר ומבקשים להם את הנתיבה בכל מועדי היום והשנה, ולא להם אין רצון ועוה. יש מוריד-דרך גדולים ויש מחשבות רבות הכל מעולף בבערות ובאידעת. את איוב לא קראה, לא שמעה עוד את הקול מן הסערה; אבל כבר החלו ספקות להתנגש בקרבה. אדם כי ישכב ויתכסה בשמלה, יכוץ את רגליו ויסגור את עיניו, ובאו עננים מבפנים וחצצו בעד כל אור. כי יקום ויתנער ויגביה ראשו, אז יחליף כוח ויאמר: לא אבדה תקותי. נערה בת נשמה תמה לא תמצא את הפתח, אם אין כורתים עמה ברית. אין אדנות לה, אבל תדע ממגמה ומשררה ומלכות.

אחד ממידעי איכנשטיין, מנשה מרגלית, תושב מחוז היסין, בא לחונרד לרגלי מסחרו ויתאכסן בבית מכירו. להם כבר היה שיח ושיג בקיוב הבירה בימי ההצלחה ותועפות-הדמיון, הימים שבינתים לא הפרידו בין הלבבות. מנשה היה איש למעלה מארבעים, מקצר בעליונים ומאריך בתחתונים. כלפי חרץ הוא שומר את מנהגי היהדות, ובפנים היה איש רעים להתרועע ומקל בכבוד-שמים. מה שלמעלה הוא למעלה ומה שלמטה הוא למטה. מי שאינו נהנה אינו חי, ומי שהוא חי הוא נהנה. כל המפליג בדרכו אינו יודע מה שלפניו.

ירא מנשה בכל ארוחה וארוחה את הנערה היפה יושבת אל השולחן ואוכלת גם היא מהמאכלים אשר ישימו עליה. ויתפלא לשרשנה הגדלה בגן לעין כל ואין איש ניגש אליה. הוא נשא את עיניו אליה ויארב לה בלבו והיה נבוך גם הוא.

To Miriam's mind, there were two kinds of people in the world, the good and the bad. There are some who have a clear goal and purpose and others who are just aimless. The former are up early in the morning seeking the right path at all times; the latter have neither will nor strength. There are great guides and momentous thoughts but everything is clouded by crudeness and ignorance. She had not read Job, nor had she heard the voice speaking out of the whirlwind, but doubts were already beginning to torment her. A man might lie down, cover himself with a garment, hold his feet close to his body and close his eyes when inner clouds would come and cut him off from all light. But when he rose up, shook himself and lifted up his head he would renew his strength and assert, "I have still not lost my hope." A pure-souled young girl can not find the answer without any allies. She herself had no sense of power but she did know that purpose, prerogative and sovereignty do exist.

A certain Menashe Margalit, an acquaintance of Eichenstein who lived in the district of Heysin, came to Honyrad on business and lodged at his friend's house. They had previously been closely connected in the capital Kiev in the days of his prosperity and phenomenal success, and the period in between had not estranged them from each other. Menashe was a man of about forty, "short above and long below." Outwardly he observed the Jewish ceremonies but inwardly he was easy-going, and had little respect for religious principles. What was above was above and what was below was below. He who doesn't enjoy life doesn't live, and whoever lives, enjoys life. He who is diverted from his way does not know what is ahead of him.

Every mealtime Menashe saw this beautiful young girl sitting at the table and eating the same dishes that were set before him. He wondered at this rose growing in the garden in the sight of everyone with no one approaching. He had his eye on her and secretly determined to lie in wait for her but at the same time was uncertain of

מרים יראה ממנו ולא ידעה מפני מה. — יום אחד מיאנה לבוא לארוחת-הצהרים ותאמר כי חשה היא בראשה. לבדה ישבה בחדר ומחשבות נוגות ממלאות את לבבה. מתקפל היום בחוף ולבה חלל. היא אינה מבינה את תהלוכות האדם, אָרְחוּ ורבעו. זה בכה וזה בכה. נבוכה היא. כה ישבה כשתי שעות והנה נפתחה הדלת בלאט. אמר האורח להיכנס ולגשת אליה; אבל בראותו את צלם הנער, ומראיה כירח ביום, רפתה רוחו ונסוג אחור. בא לחדר השני ויתמוך ראשו בקיר. ממחרת היום עזב את חונירד רגלי, אף כי רעהו איכנסטין פצר בו להישאר עוד.

יום ולילה הלך רגלי מכפר לכפר עדי השיג את עיר מושבו. ובבראו לביתו לא שח גם עם אשתו וילדיו. לא ידעו מה לו. —

ד

הנער הקטן, שילדה אותה ריבה לעובדי-העורות האדמוני בלי חופה וקידושין, גדל היה לבן חמש ותביאהו אמו בחרדת-נפש אל "החדר". היא תפרה לבנים והתפרנסה בדוחק וגרה בחדר שכור נופה מאמה ואביה ומכל קרוביה. לפעמים התגנב גם הבורסקי בנשף, בעת לא תשורנו עין, והיה מביא לה איזו מתנה. הוא לא נגע בה שוב. אסורה היא עליו מכל צד ובפנינת-נפשו הוא נזכר בה לעתים, גם בעת שהוא מתפלל מתוך הסידור. אלהים שבשמים, גם החטא ממך יבוא, אין בחירה כלל, אבל יש עונש יש סעיפים דינים ואזהרות.

איציקל היה שם הנער הצנום ולו פדחת רחבה מכפי שנותיו ועינים ידוקות. חצוף לא היה כלל, אדרבה, מן-הרחוק היה ובעל-פחד. מתרגש הוא גם למראה המלמד אָרְד־הגב ובעל-היבלת בלחיו השמאלית ומתירא מאד מהריש-דוכנא. יילדי החדר כקטן כגדול, בני כל המעמדים, מראים עליו כאצבע. ממזר יושב ולומד את האלפא-ביתא, ומנסים לרשום במח הרוסף כי אותיות מנצפ"ך כפולות הן ולהן פנים אחרות בסוף המלה.

בשעה הרביעית אחרי הצהרים הותרו חבלי החדר, נפתחה הדלת, הנערים הנערות מיהרו לעזוב את הסוגר. גם איציקל הולך מאחוריהם. פתאום נשמע מבין המתנה הקטן קול קורא "ממזר! ממזר!" ויקיפוהו הנערים הנערות מכל עבר, זה מושך באזנו, זה בחטמו; מושכים אותו מכל צד, ונער אחד השליך את כובעו מעל ראשו. ולולא הריש-דוכנא, שמיהר לגרשם בגערותו, כי אז הפוהו ופצעוהו. כה הלך הנער הלך ובכה לבית אמו. כל רואיו אָנו לו. שברוך-לב האשה הצעירה, בראותה את ילדה העלוב בא דמעות על לחייה, לא אתאר, למען לא אדבר את בני-עמי משפטים.

himself. Miriam was afraid of him and did not know why. — One day she refused to come to lunch and said she had a headache. She sat alone in her room and sad thoughts filled her heart. Outside the day was drawing to a close and her heart was empty. She did not understand men's conduct and how they behaved in life. Each went his own way. She was confused. She had sat pondering in this way for about two hours when the door opened quietly. The guest had decided to come in and make his advances to her; but when he saw this image of youth and her appearance like the moon in daylight, his determination failed and he withdrew. He went into the next room and leaned his head against the wall.

The next day he left Honyrad on foot although his friend Eichenstein pressed him to stay.

He walked night and day from village to village until he reached his home town. When he came to his house he did not speak to his wife or children. They did not know what was the matter with him.

XIV

The little boy whom that girl had borne to the red-headed tanner without benefit of wedlock was now five years old. In fear and trembling his mother brought him to the religious school. She slaved at making underwear to gain a precarious livelihood. She lived in a rented room and was rejected by her father, mother and all her relatives. Some evenings the tanner would call on her furtively, at a time when he could be quite unobserved, and bring her some gift. He never touched her again. She was forbidden to him from every aspect, but there were times when a part of his soul remembered her, even when he was praying with deep piety. God in heaven! Does not sin come from You also. There is no free will; but there is retribution; there are precepts, laws, and admonitions.

Itzik was the name of the thin child. He had an abnormally large forehead for his years, and green eyes, but no self-confidence at all. On the contrary, he was timid and fearful. He was upset by the appearance of the straight-backed teacher with a wart on his left cheek. He was simply terrified of the monitor. The pupils in the school, of all classes, from the youngest to the oldest would single him out. A bastard was sitting and learning the alphabet trying with his inadequate mind to grasp the fact that five letters of the Hebrew alphabet change their form when they appear at the end of a word.

At four in the afternoon the bonds of school were loosened. The door was opened and the boys and girls hurried to leave the enclosure. Itzik too hurried after them. Suddenly within the little compound a voice was heard shouting "Bastard! Bastard!" The boys and girls hemmed him in on all sides. One tweaked his ear, another pulled his nose. They grabbed at him from all sides. One snatched his cap off his head. Had not the monitor rushed up to drive them off with a rebuke, they would have severely beaten him. Weeping bitterly the child made his way to his mother's house. All who saw him pointed at him. I shall not describe the heartbreak of the young woman when she saw her poor child coming home with tears streaming down his cheeks. I do not want to pronounce judgment on my own people.

כעבור שבוע ימים התנדב המורה ירחם, זה היוזע את ספרי הנביאים וקורא את מכתבי־עת. השחר, ללמד את התינוק הנדחה את האלף־בית העברי. ואף אביו של הנער נכנס גלוי בעצם היום לאמו ויאמר גם הוא להורות לבנו וללמדו. בעיר התחתונה דיברו על זה ימים רבים.

טו

אותו אברך שנתבלבל מ־איגרת אל העברים אשר בכתבי הבשור ויאמר להמליך עליו את מלכי־צדק, הוא שם מלך שלם, התחיל להתעמק בפרשות הקבלה ומצא גם שם את מטטרון שר־הפנים, והוא מלך על כל מלאכי עליון; כתר מכהה גלגל־חמה, והוא אוהב השכינה ובנה בכורה של השכינה. לאלהים כסא ולו כסא; אלהים הוא אלוה־האור וגם זה כולו אור; זה קדוש ומקודש ואף זה קדוש וטהור. דרפרצופים לעילת העילות ואינו יחיד.

שם האברך הזה היה נפתלי בן שמואל. מת עליו אביו בהיותו בן עשר ומתה אמו בהגיעו לשנת עשרים, והוא יחיד בלי אח ואחות. הוא נשא אשה בהיותו בן עשרים ואחת ותמת גם היא שלושה ירחים אחרי עמדה תחת החופה, והוא יושב עירי ומבקש את הנתיב לתארי אלהים. רב לו לברך נש, אבל לו מלחמה עם השטן. צריך לגבר חילים, צריך להיטהר מחבלי הגלות ולקרוע מלכות אדום, צריך להשיב את העבודה לדביר הבית ולמצוא את הדרך מירושלים של מטה לירושלים של מעלה.

אז התחבר נפתלי לאברך מקובל שכמותו. וילכו ויסובו על פתחי נדיבים לקבץ מעות לתיקון מצבת רחל, כי כן הודיע להם שד"ר אחד מאנשי סדיגורה. והי בבואם לבית איכנשטין וראו את מרים, נבהלו שניהם מטוהר היופי ושאר עומדים על הסף כעמח־שיש, מבטאי יכולת להוציא גם מלה מפיהם. את אשר קרה לשניהם לא אספר עתה.

טז

בימים ההם חלה שמעולי יחסן, אשר הצבתי לו ציון, במחלת־הרוח וכך בא הדבר. שמעולי לא חיבב את התלמוד. שסידרו רב אשי ורבנן סבוראי, בלבד, כי אם גם את חמישה חומשי תורה, שנדפסו על נייר־יגל בתבנית מרובע ומכורכים בעור ירוק כליל־תפארת. בחשק נמרץ היה מעביר בכל ערב שבת את פרשת השבוע, שנים מקרא ואחד תרגום, והיה מטעים נגינת כל מלה ומתענג על קולו. פרשת כ־תשא היתה, הנה פרקי שקלים ובשמים במשפן; אות־עולם של שבת־שבתון ומעשה העגל. מנצלים בני ישראל את צדום. משה נוסה לו אהלו מחוך

A week passed and the teacher Yeruham, the one who knew the Prophets and read the periodical *Hashachar*, volunteered to teach this rejected child the Hebrew alphabet. Even the father of the child came openly that day and proposed to the mother that he, too, would instruct his son. They spoke about this for a long time in the lower city.

XV

That young Yeshiva student who had been confused by the *Epistle to the Hebrews* in the New Testament and wanted to subject himself to the sovereignty of King Melchizedek, also known as Shem, King of Salem, began to delve even more deeply into the cabbala and also found there Metatron, the ruler of all the angels on high. His crown outshone the orb of the sun. He was beloved by the Divine Presence and Metatron was her son. God had a throne and so did he. God was the God of light and he too was all light. God was holy and to be hallowed and he too was holy and pure. The first cause, God, partook of duality and was not a unity.

The name of this student was Naftali the son of Samuel. His father had died when he was ten and his mother when he was twenty. He was an only child with neither brother nor sister. He married when he was twenty-one and his wife died three months after their marriage, leaving him alone to seek the path to God's nature. He had his fill of mankind, and now he was engaged in a battle with Satan. Now one must increase one's strength, one must be cleansed of the pangs of the Exile and rend asunder the sovereignty of Edom. The Divine Service must be restored to the Sanctuary and the way must be found from the earthly to the heavenly Jerusalem.

At that time Naftali joined up with a cabbalist novice like himself. They went knocking on the doors of the wealthy to collect funds to repair the tomb of Rachel, which was what a rabbinical emissary, one of the men of Sadigore, had told them to do. It so happened that when they came to the Eichenstein house they saw Miriam. They were both awe-inspired by her pure beauty and stood stock-still on the threshold like pillars of marble, utterly speechless. I shall not relate here what happened to these two.

XVI

At that time, Shimele the "well-born", whom I have mentioned previously, became mentally ill. This is how it came about.

Not only did Shimele love the Talmud, edited by Rav Ashi and the Saboraitic rabbis, but also the Five Books of the Pentateuch which were printed on superfine paper in rectangular format and handsomely bound in elegant green leather. With avid interest every Sabbath eve he would go over the weekly portion, reading the Hebrew text twice and the Aramaic version once. He would chant every word distinctly and take pleasure in the sound of his own singing. That Sabbath the *sedrah** was *Ki Thissa* dealing with *shekels* and the spices in the Sanctuary. It also dealt with the eternal covenant of the Sabbath of solemn rest and the affair of the golden calf. The Children of Israel strip off their ornaments. Moses

למחנה; והנה הוא עומד על נקרת הצור, דבר אלהים אליו: לא תוכל לראות את פני, וראית את אחורי ופני לא יראו. נבהל שמעלי ואמר: לית מחשבה תפיסא באלהים. לו אין פרצוף דמות ולא ישיגהו משיגי הגוף, אין לו עורף ואין לו פנים, ואיך דיבר אל נאמך ביתו? — ניד אותו לבו על אשר הוא מהרהר אחרי השכינה. חלפה עברה מעליו הגשמה, היתירה, שהיתה באה אל קרבו עוד לפני קבלת יום-השבת, ולא שח עם איש. בשבוע הבא צם יום שני חמישי, התמוגג בדמעות וקרא: „ענני, ה', ענני“

ויחלום בלילה כי הוא עובר ביער חבילת עצים על שכמו, והנה קול-נהם מאחוריו. החזיר את ראשו לדעת מאין יבוא הקול. נתעקם ראשו ולא יכול לישרו עוד. וידע ויבן מפני מה הוא נענש. ויקץ בבוקר משנתו ולו הדבר כמו פניו לאחור; ויחרד ויעורר את אנשי ביתו ויקרא: הלא נהפכו פני בעונוני! ויתמהו כולם לדבריו, כי לא מצאו בו כל שינוי. הוא באחת: יסר? סרני אלהים בהאי עלמא! סרה דעתו של שמעלי מעליו, הוא בוכה ומתאונן מבוקר עד ערב על גורלו. נכנס איכנשטין לבקרו. התאונן לפניו המעונה ואמר: חי האלהים כי לא משוגע אני, נכויתי בגחלת של מחשבה זרה ויד ה' היתה בי. אחרי שנתים ימים מת שמעלי ולא מצא כפרה לנשמתו.

itches his tent outside the camp. Now he stands in the cleft of the rock and God speaks to him. "You shall not see my face. My back shall you see, but my face you shall not behold."

Shimele was terrified. There can be no thought which perceives God. He has no face nor likeness; there can be no bodily description. He has no neck nor face, and how could He speak to the faithful one of His house. — His heart reproached him because he had felt doubts about the Divine Presence. The finer spirituality which used to burgeon within him at the approach of the Sabbath, disappeared. He spoke to no one. During the next week he fasted on the Monday and Thursday. He dissolved in tears crying aloud, "Answer me, Oh God, answer me!"

At night he dreamed that he was passing through a forest with a load of wood on his shoulders. Suddenly he heard a roaring noise behind him. He turned his head to discover the source of the sound. His neck became twisted and he could not straighten it again. He understood full well why he was being punished. When he awoke in the morning it seemed to him that his face was indeed turned backward. In terror he roused the people in the house and cried, "Surely because of my sin, my face has been turned around?" They all wondered at his words because they found no change in him. He kept saying, "God has surely chastised me in this world." Shimele lost his mind and from morning to evening bewailed his fate.

Eichenstein came to visit him. The afflicted man complained, "As God lives I am not demented. I have been burned by a coal of strange thought and God's hand is against me."

Two years later Shimele died and found no solace for his soul.

* The weekly portion read from the Bible.

[10]

ספר עשירי

י

נמס השלג, נזלו מי הכפור והקרת, הרצפות התיבשו והיטהרו ובגנות ובפרדסי-העיר נראו סימני ניצנים, ניצני האביב. חג המצות ליהודים בא. אין חירות מעבדות נמשכת. טרדות הכנות בעיר התחוננה ובעיר העליונה; הן נעשות ברגש וגם מחפץ. הלא משה דיבר, חכמים הוסיפו דורות דורות התנהגו בכך. ישראל הוא בן בכורו של אלהים ואותו יעבדו באפית מצות ובביעור חמץ. אומרים הלל הגדול וזוכרים בזבחי-פסח. גם העניים מסדרים „סדר“ כהלכתו. יד ה' לא תקצר בכל המקומות שמזכירים את שמו הגדול.

בבית יחיאל איכנשטין חגגו את חג-המצות כהלכתו. האולם הגדול היה מואר שבעתים. ראש הבית עטוף לבנים ומסב על מיטה עשויה לדבר. השולחן ערוך כבבית מלך.

XVII

The snow dissolved, the frost and ice melted away, the floors dried out and became clean. Buds appeared in the parks and gardens of the city, harbingers of spring. Passover, the festival of freedom, was on the way. There is no freedom from continuing slavery. There was bustle and preparation in the upper and lower city, all undertaken with excitement and delight. Had not Moses spoken, and had not the sages elaborated his law, and generation after generation conducted themselves accordingly? Israel is the first-born son of God and is bound to serve Him by baking unleavened bread and removing all traces of leaven. The Great *Hallel** is recited and the Passover sacrifices recalled in the prayers. Even the poor duly celebrate the *seder***. God's hand does not fall short in all the places where His great name is mentioned.

In Yehiel Eichensteins's house they celebrated the Passover with all the trimmings. The large salon was illumined sevenfold. The head of the house, clothed in white, reclined on a couch specially prepared for the occasion. The table was laid as in a royal palace. Soft

* A series of psalms recited on festivals and holidays.

** The service hold at the evening meal on Passover Eve.

זמרה חרישית ממלאה את החלל. בניחורין יושבים לסעוד ולשמע על פריקת העול בימיהם.

והנה עצם נתחבה בגרונו של עורך הסדר ומחניקה אותו, עדי בליטת העינים. נבהלו היושבים מסביבו, קפצה האלמנה ממקומה ותנסה להמציא רנחה לאחיה ולא יכלה. גדליה מיהר אל הרופא קוך, שהיה ממידעי זקנו, נחש אותו לבוא אל ביתם. בינתים פלט יחיאל את העצם; אבל פוחז רפה הוא יושב נשען על הפר. קמו היושבים לכבוד האורח, אחר־כך העמידו לו כסא. זה קרוב ליובל שנים שלא ראה עוד פסח של יהודים. ממדבר רחוק בא למשכן שאננים. את העלמות פסי ודבורה הכיר מתמול. אבל מי היא הנערה הברה היושבת בינותיהן, שמלה צחורה לה חור של משי שחור מקיף שערותיה היא מבטת אליו ישר.

יש גו לנשמה ונשמה לגו. הלך אחד מבני התשבי במדבר ימים ושנים. אין נחל לשתות ואף עוף־השמים חדל לצוף. וישא עיניו והנה רותם אחד טוב המראה, ותתעורר נפשו ויאמר: גם חלום ראיתי. אף לא בחידות אדבר...

singing filled the air. The children of freedom were sitting down at feast and hearing the tale of how the yoke was thrown off in days of yore.

Suddenly a bone stuck in the throat of the master at the head of the table and he began to choke. His eyes bulged and those sitting around were terrified. The widow jumped up from her seat and tried without avail to give her brother some relief. Gedaliah rushed out to fetch Dr. Koch, who was a friend of his grandfather, and hurried him to the house. In the meantime, Yehiel coughed up the bone but was exhausted and sank back supinely on the cushions. Everyone arose in honour of the guest, and eventually a place was set for him. It must have been nearly fifty years since Koch had seen a Jewish Passover. He had come from a far off wilderness to an oasis of fragrant ease. He knew the girls Pessie and Deborah from previous acquaintance, but who was the lovely maiden sitting between them? She wore a white dress and a band of black silk around her hair, and was gazing directly at him.

Every soul has a body and every body, a soul. Elijah the Tishbite once journeyed into the desert for a long, long time. There was no brook from which to drink and no bird flew in the sky. He lifted up his eyes and saw a fine-looking juniper tree. His soul was awakened and he said, "I too have had a dream." But I shall not talk in riddles...

XVIII

יח

ארובות השמים נפתחו וגשם עז ירד בלי הפוגות. נשתנו סדרי־בראשית והיו ימיה־אביב לימי־סתיו.

מנחם החוכר ישב אז בבית־האחוזת שחכר ובתו עמו. היא לא הניחה אותו שוב לצאת לבדו ואימה נסתרה לחשת באזניה: בא הקץ! עם שטף המים באה גם המית הנפש. הטבע פוער פיו ומריק את אשר בלע בחיבה. חש מנחם בראשו, עלה למיטה הוא הרגיש בלבו פתאום כאילו נמסר לגרדום. בהלה חרישית ממלאה את כל חלל החדר. נחל החום על החלונות. קול דופק. מה לך פה ומי לך פה, נושא חרב המותו יורד שר־החדלון ממעלה למטה. פתאום התפרץ כלב שחור ויחל לשלוח את לשונו מסביב לכרעי המיטה. נרתע החוכר בכל גופו ויזעק זעקה גדולה ומרה. בתו ניצבת על פתח החדר ופניה כשג. מנחם צועק: „לכי מזה, לכי מזה, אל תקרבי הנה!“ קטב מרירי מילא את החדר. לא יכלה הבת להוציא גם מלה מפיה מגדל האימה והפחד. גובים משמי־מרום את המס, התחלחל העולם.

השמרעה על הופעת הכלב השחור בבית מנחם נפוצה בכל העיר; באו בעל־אמונה ובעל־בתים סתם לבקר את החולה וימצאו אותו מתאבק עם מלאך המשחית. „אוי לי ואוי לנפשי! — מילל מנחם. — חטאתי, העויתי, פשעתי, פגמתי בעריות; עושים בי שפטים, קורעים את בשרי.“

The vaults of heaven were opened and the rain came pouring down without pause. The regular seasons were confounded, spring had turned into autumn.

Manoah the leaseholder was sitting with his daughter in the manor on the estate he had leased. She no longer allowed him to go out alone and a secret fear whispered in her ears. The end had come! The floodwaters were accompanied by an inner disquiet. Nature was opening wide her mouth and revealing her hidden secrets.

Manoah's head ached. He lay on his bed and had a feeling that he was being led to the scaffold. A silent terror pervaded the whole room. Hot vapour covered the windows. A sound of knocking. What have you to do here and who do you want here, you who carry the sword of death? The angel of death has descended here below from the heights. Suddenly a black dog bursts in and starts licking around the legs of the bed with his tongue. Trembling seizes the whole body of the leaseholder and he emits a high-pitched scream. His daughter stands aghast at the door of the room. Manoah screams, "Go away! Begone! Don't come near me!"

The stalking pestilence fills the room. The daughter, consumed with terror and fright, cannot utter a word. Now the toll was at last being levied from the height of heaven and the earth dissolved in fear.

The report of the appearance of the black dog in the house of Manoah ran through the city. Men of deep piety and ordinary people came to visit the sick man and found him in the throes of his struggle with the angel of destruction.

"Woe is me! Alas for my soul!" muttered Manoah. "I have sinned. I have done wickedness. I have transgressed. I am befouled by my incest. Now I am come to judgment. They are tearing my flesh!"

מהרהרים האנשים בתשובה ומביטים זה אל זה ברמז. בימי האר"י והחסידים הראשונים היו נראים ונשמעים דברים כאלה בכל יום. אבל מי פילל כי גם עתה יקרה דבר כזה בעיר גדולה ונאורה במקצת. לכל משכיל וחוקר אפשר לאמור עתה: גירא בעיניך! איך יכחישו דבר שבחוש ואיך יוסיפו לדרוש בנסתרות?

שלושה שבועות התענה מנוח על מיסתו. בתו בשה לצאת החוצה; רבים אמרו כי סרה מדעתה. ביום החמישי בשעת־הצהרים הוציא החוטא את רוחו ויובל לפנות ערב לקברות. רק אנשים מעטים ליוו אותו לבית־העלמין. ביום ההוא העמידו גם חופה בעיר. אספר עליה בפרק הבא.

Those present were moved to penitence, and looked meaningfully at each other. In the time of the great cabbalist, Isaac Luria, and the first *hassidim*, manifestations like this were seen and heard every day. But whoever dreamed that such a thing could happen in their own time in a city as large and as enlightened as theirs. Now one could say to all these enlightened rationalists. "I told you so!" Now let them deny the evidence of their senses; now let them dare continue to poke their noses into the mysteries of life.

Manoah lingered for three weeks on his bed of suffering. His daughter was ashamed to go out. Many said she had taken leave of her senses. On Thursday at noon the sinner gave up the ghost and was buried that evening. Only a few people attended the funeral. That same day a wedding was celebrated in the city. Of this I shall speak in the next chapter.

XIX

יט
בקצה חונירד, מקום מדרון, עמד בית־תפילה קטן לליטאים. שם התפללו מתי מספר מאנשי ליטא שבעיר לקונם על פי נוסחם. בקיבוץ הזה היה משולם הכהן נכבד ומקובל. בעל־בית בך־תורה היה ושומר מצוות. הוא היה יודע גם במקרא והיה בביתו ספר ישעיה הנביא עם פירוש שד"ל. לו בת־יחידה ושמה יוכבד, שנארסה בנעוריה כבת שש־עשרה; ארוסה היה משכיל ובעל־כשרון והיה נודע בעיר־מגוריו היסין. אבל חולה היה במחלת השחפת. מדי שנה בשנה נסע להתרפאות במקום גידולי ענבים, מבלי אשר מצא תרופה. ימי החתונה נדחו מזמן לזמן, אולי יחלים החתן ויבריא. הכלה היתה לבת עשרים, לבת עשרים ושתים, הגיעה לשנת העשרים וחמש. זה יותר מעשר שנים היא יושבת בבית אביה ומחכה לגואלה. אצל עם היהודים אין מפירים ברית נאמנה לפני הנישואין, גם אם יש טעם ומצא לדבר. ואולי ה' ירחם. והי כי אפסה תקוה לארוס לחזק בריאותו ויוכבד התקרבה לשנת השלושים, נמנו וגמרו שני המחזותנים להשיאם יחד. לא ילך זה בלתי־נשוא לבית־עולמו ולא תשב נערה שהגיעה לפרקה בבית אביה וראשה לא־מכוסה.

בשבת אחרי שבועות חגגו את הנישואין בלי רעש והמון חוגג. נחום שרונני, כך היה שם החתן, קידש את הבתולה יוכבד בת משולם כדת. פיננו לזוג חדר בבית החותן. הלזו משתעל בכל בוקר, שותה סמירפואה ונשמר מכל אויר לח. יוכבד היא אשה צעירה, עוסקת בשימור בריאות בעלה ויודעת גם את ערכו. התחילו משכילי חונירד העברים, וירוחם בראשם, לשקוד על פתח החולה. השמועה נפוצה, דעותיו של האברך החדש נחום עמוקות הן, מי ימצאן.

On a slope, at the outskirts of Honyrad, stands the wee house of prayer where the few Lithuanians in the city pray to their Maker according to their custom. Among this group was one Meshullam Hacoen, a man of dignity, and a cabbalist. He was a respectable householder, learned in the Law and an observant Jew. He was well-versed in the Bible and even possessed the Book of Isaiah with Luzzatto's commentary. He had an only daughter, Yocheved, who, when a young girl of sixteen, had been pledged in marriage. Her betrothed was a *maskil*, a man of talent, well-known in his home town Heysin. He became stricken with tuberculosis and travelled each year to a vinegrowing district seeking a cure. It proved of no avail and the date of the marriage was constantly postponed in the hope of his regaining his health. The bride reached the age of twenty, then twenty-two and then twenty-five. For over ten years she had sat in her father's house waiting to be claimed. Among the Jews one does not set aside a prenuptial contract even if there be good reason to do so. Perhaps God would have mercy. However when there was clearly no hope that the groom would recover his health and Yocheved was nearing thirty, the in-laws decided that the marriage should take place. It was not right that the man should go to his grave unmarried or that the woman, a girl of mature years, should remain without a matron's kerchief in her father's house.

They were married quietly with few guests on the Sabbath night after *Shavouoth**. Nahum Sharoni, that was the bridegroom's name, took the virgin Yocheved, daughter of Meshullam, in marriage according to the religious rites. A room was provided for the couple in the house of the bride's father. He coughed every morning, drank his medicines and kept away from damp air. The young wife, Yocheved, occupied herself with the care of her husband's health and cherished him dearly. The Hebrew-speaking *maskilim* of Honyrad, in particular Yeruham, were constant visitors. Word had spread that Nahum's ideas were profound - he was a new bright star.

* Pentecost.

נחום שרוני כבר קרא את רנ"ק, ידע את דברי שי"ר והיה בקי בספרי ריב"ל כמעט בעל־פה. אבל גם הוא סלל דרך לעצמו. — רחוק היה מאתו לרומם חכמת חז"ל, לפאר את מחקרי היהדות וגם לא האמין בקיום העם. פעם ישב עם ירחם לבדו וה' יד לו מפורש כי תורת ישראל לא תורת־חסד היא, כי אם תורת־תוכחה והכאה בשבט פה. אף המחוקק הישראלי ידע רק לקלל את עמו, פעם בפרשת בחוקותי ופעם במשנה־תורה — והקללות הנמרצות הללו בעוכרינו הן עד היום... נפשו של ירחם חרדה לשמוע דברים כאלה ויחשוב בדברי החבר כל היום ההוא וכל הלילה. — — —

Nahum Sharoni had already read Krochmal, knew the writings of S.Y. Rabinovitz and was so well-versed in the works of Isaac Ber Levinsohn that he could almost recite them by heart. But he had also struck out on his own. — He was far from extolling the wisdom of the rabbis or praising Jewish scholarship. He did not believe in the need to perpetuate the Jewish people. Once he was sitting alone with Yeruham and said explicitly that the Law of Israel is not a law of loving kindness but one of censure and verbal castigation. The Jewish Lawgiver knew of nothing except to curse his people. He did it once in Leviticus, and again in Deuteronomy. — These powerful curses have troubled us to this very day... Yeruham's mind reeled at these views and he was occupied with his friend's ideas all that day and night. — — —

XX

בין פסא לעשור היה הדבר. שוב ישב ירחם בחדר חברו החולה, והוא מקיא דם מפעם לפעם. פתח שרוני ואמר: „על תחית העם חולמים אצלנו והן רק חרון אלהים עלינו... עבד ישראל בגוף ובנפש, עבדים היו גם רועינו ולא בני־חורין. המסגרת הצרה של התלמוד מחנקת... הלל הבבלי, עקיבא, אף יהודה הנשיא — גם הם רק בצרורות של חול עסקו כל ימיהם וימלאו אסמי היהדות ריקות ויגיעת־רחם. אף הרמב"ם, בעל הפוזרי וכל יתר החוקרים היו תועים וטועים בעיקרם. גם שביב'אור אחד אינו בוקע מן הנאמר והמסור. כי ישבנו בארץ היתה ידנו בארבינו, ובגולה נפרעים מאתנו, — העמים אינם חורשים עלינו רעה על לא־דבר. — שנאת העולם לעם־עולם יסודתה בדת. הנביאים עשו פדות בין גוי לגוי ובין שבט לשבט. בעת שהוכיחו בדברים עקרו הכל מן השורש; קוראים הם לאיבה ומנהילים דראוך. — התרגש ירחם וענה: „הלא נשגבות בפי החחים, הלא אין על עפר משלם והלא באלה הפארתנו אנו על העמים. שתק נחום, הביט ברעהו בעיני יאוש והגיע בראשו. דזמיה בת איזה רגעים בחדר. ירחם לא מצא כוח להמשיך את הדיבור. נחנק פתאום הפל בחובו. החולה החזיק בשולחן בידו הרועדת ממות ויתחיל שוב ויאמר: „הן אלך מזה ולא אראה את השמש עוד. משחק נורא הפל לי, ואתה עוד תמצא את הפתרון... ימים אימים יבואו עלינו, אני אשורם זה־כבר לילה לילה. ומה לנו פה ומה לנו שם? מוטב שלא נלמד עוד לשון ולא נדע ספר ולא נכיר אשר נעשה באהלינו ובבתי־מדרשנו זה דור דור. בימי הגזירות היו צרינו שורפים את התלמוד ושאר ספרים בראש כל חוצות; אבל עוד רב הוא אשר נשאר. — ירחם לא ידע מה לענות לחברו.

It happened between the New Year and the Day of Atonement. Yeruham was again sitting in his ailing friend's room. Nahum, who was coughing blood from time to time, began to speak.

“There are those among us who dream of the revival of the people, but they are nothing but God's wrath to us... Israel is a slave in body and mind. Those who nourished our spirits were slaves and not freemen. The narrow framework of the Talmud is stifling... Hillel, the Elder, Akiba, even Judah the *Nassi*, spent their whole existence trying to weave ropes of sand and filled the storehouses of Judaism with emptiness and frustration. Even Maimonides, Yehuda Halevy the author of the *Cuzari*, and the other thinkers were wide of the mark and erroneous in their premises. Not one flicker of light breaks through from what has been said and handed down. When we dwelt in our own land we dominated our enemies and now in the Exile they are getting their revenge. — The world is not plotting evil against us without cause. — The eternal hatred for the eternal people has its basis in religion. The prophets created a breach between people and people and between tribe and tribe. While they rebuked with words they tore out everything by the roots. They proclaimed enmity and brought a heritage of perdition. —”

Yeruham cried out excitedly, “Were there not sublime utterances in the mouths of the seers, incomparable on this earth? Is not our pre-eminence over the gentiles inherent in this fact?”

Nahum was silent, gazing at his friend with eyes of despair and shaking his head. There was an interval of silence in the room. Yeruham found himself powerless to continue. Suddenly everything was choked up within him. The sick man seized the table with a hand shaking with a deathly palsy and continued. “I shall depart hence and never see the sun again. To me the whole thing is a dreadful joke. You may still find the answer... Terrible times are ahead of us. I have had premonitions of them every night. What is there for us here or there? Better for us not to learn our language any more, not to read books any more, and to repudiate our heritage of learning through all the generations. In days of persecution our enemies used to burn the Talmud, and other books in public bonfires. Still there was much left over.” Yeruham did not know what to reply to his friend.

ימים אחדים אחרי שיחה זו, ממחרת יום הכיפורים, ננע נחום שרוני נאסף, הוא בן שלשים ואחת שנה, ויזבל לפנות ערב לקברות. משבילי העיר, גם המורים רוסיית, שלקחה אזנם שמץ מנו, חלקו לו את הכבוד האחרון ויתאספו מסביב למיטתו. גם גדליה וקרובתו באו לבית העלמין, דבר כמעט זר היה זה בכתלי העיר חונירד. בשעת האבל של הציבור המעט הזה נפגש המורה בטלון עם מרים בת העיירה ונבהל מיפי הנערה וחנה.

A few days after this conversation, the morning after the Day of Atonement, Nahum Sharoni succumbed to his illness, aged thirty-one. He was buried that evening. The city's *maskilim*, including the teachers of Russian, who had heard something of his gifts, paid him their last respects and gathered around his bier. Even Gedaliah and his kinswoman came to the cemetery. This was somewhat unusual in the Honyrad community. While this small group was mourning, the teacher, Batlon, met the provincial Miriam, and was deeply moved by her beauty and charm.

XXI

כא

נפרש מאחיו הלך המורה הזה אל ביתו, ובאחוזו במנעול הדלת והנה הוא ברחוב אחר מזה אשר בו יגור. פיזור נפש ודכאון הרוח גם יחד אחזוהו. הוא חזר על עקבו, נרשך שפמו, הוא הוגה עתה רעיון חדש, לא ידעו עד כה. הוא ילך לארץ הודו, ישתחזה לאלהי השמש ויבקש ממנו חנינה חסד. יש אור ערסם ויש אור מכוסה, יש רוח מלגו ויש רוח מלבר. מעבר מזה נחלי השעמום, עקת נפש אין קץ, ומעבר מזה מנוחה שאננה. נפש אחוזת בנפש ובשר בבשר. הנך עולה על האילן הארץ נשקפה לרגליך. רוב מתנות בעולם ומשלך יתנו לך. — הנה שעל מזה ריקות נוראה. — מה לך פה ומי לך פה בעולם? את האהבה לא תדע, לא הנחת ידך על נכסם עלמה קרובה לך, לא שפכת לבך לפני ארון מקשבת. עולה אתה על משפך ונדחקים הכתלים, התקרה נשפלת וכל החדר יהיה לקבר. קם אתה בבוקר ואין מי יקדימך בשלום, גם אין מי מחפה לך. תשלום חוב לך, ואין מי דופק על הדלת. — —

מי תצה את החיים המונם? מי לוקח ומי נותן? מי דוחה ומי מקרב? מי נוקב בנימעים ומי מזרע זרע תקוה? נמשך הוא בטלון אל הגן הרחב בעיר, הוא יתקע לו אוהל על גבעה נישאה. הוא הלך בדרך ומצא סעין נובע. מי היא הנערה הזרה, אשר ראה אותה בחצר מות? חן פלאי כזה לא חזה מימיו. נפשו מתעוררת, הוא מטפס ועולה, מטפס ועולה. הוא אומר לשאול מאת כל אדם לשמו חפץ לשפוך לפניו שיחו. הוא יחדש את דרכו ויתנה נתיב לרוחו. רחבי המדע לו פתוחים. הוא מחולל נשגבות. הוא אינו בטלון המורה, כי אם איש נאור נודע בשערים. הוא לוחץ את ידי העלמה ובוכה בדמעות גיל! גיל מסביב, גיל בכל התבל. הוא לא פילל לזאת התגעגע לכך כל הימים. הלא ברכה בתבל וחדות אחזה בה. פותח איש דלת ביתו ומביאים לו את אשר יבקש. גם הלילה ידע מניצני היום. משורר הוא וידע הוא לחרוז. תנו לו גליון וקסתיסופרים, תנו לו חצוצרה ומצלתיים. הוא שב לפנות ערב אל חדרו הצר, משתטח על מרבד, סוגר את עיניו והלך ונשקע באור נעלם...

Withdrawn from his fellows, Batlon went home. When he tried his key in the door, he found that he was in the wrong street. He was in a mood of complete distraction and despondency. He retraced his steps, biting at his moustache. Now he was mulling over a new idea, unlike any he had entertained previously. He would go off to India, prostrate himself there to the god of the sun and make entreaty to him for grace and lovingkindness. There is naked light and shrouded light, spirit from within and spirit from without. From one side flow streams of boredom and infinite dejection and from another fragrant tranquillity. Soul seizes upon soul and flesh grasps at flesh. You climb up into a tall tree and the earth lies beneath you in broad panorama. The world has many gifts but you will only be granted what is yours. — But take heed, you are only one step removed from dreadful emptiness. — What is there for you and whom indeed have you in the world here? You will never know love for you have never laid your hand on a girl who is dear to you and never poured out your heart to a sympathetic ear. You get into bed and the walls seem to contract, the ceiling presses down and the room becomes a tomb. You wake up in the morning and there is no one to say a word to you, no one is waiting for you.. You have a debt to pay but no one knocks at the door to collect it. —

Who has apportioned the multitude and their lives? Who takes and who gives? Who rejects and who draws near? Who pierces the heart and who sows a seed of hope? Batlon found himself drawn to the spacious city park. He would pitch a tent for himself on a lofty mountain. On his way, he chanced upon a bubbling spring. Who was this strange girl whom he had seen in the courtyard of death? Never before in all his life had he beheld such wondrous charm. His soul was awakened. He seemed to be soaring upward and upward. He wanted to ask every man his name and pour out his heart to him. He would seek a new direction in life and plot a fresh course for his spirit. The broad avenues of science were open before him. He would achieve sublime creations. He was no longer Batlon, the teacher, but a man of genius and wide fame. He would press the hand of this young girl and weep tears of happiness. Happiness everywhere, a world suffused with happiness. He had never imagined that what he had longed for a whole lifetime could be. Look at the blessing in the world, the joy of fellowship that it contained. Even night was conscious of the bright emanations of the day. He was a poet and could compose verse. Give me a sheet of paper and a scribe's pen; give me trumpets and cymbals. Towards evening he went back to his narrow room, stretched out on his couch, closed his eyes and was bathed in a hidden light. —

לא ספר חתום מערכת החיים. עין בעין נראה את נפתולי המזל וגם את ארג המקרים. לא שני שבילים בעולם, כי אם ארחות אין מספר. זה נשמתו שרופה וגוף קיים, זה כודע תחת משא־הגיונותיו הרת־רחו. רב יעבוד צעיר ואשר לו הבכורה מתרשש בכל פעם. אין שוכן בערבות; בחסלת ימיר המעשה נשקע אלהים שוב בים־התהוה ומשם ידבר עם נביא וכהן. מי שאת האמת יבקש במשאון ימצאנה.

קדר שחח הלך ירחם מיום מות החבר הפלאי נחום שרוני. אין לדעת מזימות עוד ונתיבות עמו מי ידע? חזריה הרחיקו נדוד ונחלת העם היא מנהגים טפלים דעות כוזבות. נחום הביע דברים אשר גם לא כתובים הם בספרי דורשי התלזה. כל האומר חושב כזאת הן גם כופף הוא במלאכות עמו. ושמא אין מלאכות עוד לבני ישראל; שמא טועים הם גם רנ"ק, גם רפ"ס ואף רמ"ל? מצדיקים ומאשימים את תורת ישראל. ממשיכים קוים מהושע ועמוס להלל ועקיבא, ומאלה לגאונים, מהגאונים לרבנים; והרי אברהם אברך־עזרא, רלב"ג הרמב"ם, תורות עיוניות חדשות וערפל חתולתן. לו חי עתה נחום כי אז היה מקיפו בשאלות והיה מבקש ממנו בירורים. על ידי אב"ג נודעו לו גם דעות הקראים. יש מבוא לשלול את כל התלמוד ולהיות נחשב על בני־יעקב. יש מבוא גם לחתור תחת תורת משה. הלא הוא גם ציוה על הקרבנות. ובעיני הנביאים נחשבו אלה לזבחי־מתים. בספרי התורה ציוו גם על דבר שעטנו וציצית. צבד ישראל לחוקים ולמצוות. בליל אחד הלך ירחם בפינת העיר אשר שם הקלוז, שבו לומד אותו תורני שכפר בהשגחה פרטית והיה מחזרם מאחיה, הנה אור נוצץ מחלוני בית־האל. סר שמה הנה אותו חוקר יושב על ספסל וספר „שער השמים“ פתוח לפניו על העמוד. נודעו המענן, כי עד היום לא שאל עוד בשלומו אחד מן המשפילים ומיודעי הספרות החדשה. הפץ ירחם להסיעו לשיחה עיונית; וימאן האיש ויאמר: חלקכם לא חלקי. אתם דורשים בתולדה ובספרות, ואני את האלהים אני מבקש בצפונות הטבע.

בזרח הזה מת אותו תורני פתאום והניח אחריו כתב־יד, ששרפה אותו אשתו בעצת גבאי בית־התפילה. אולם כתב־היד,

The order of life is not a sealed book. Eye to eye we can see the intricacies of fortune and the weaving of chance. There are not just two ways in life but an infinity of directions. One man's soul is consumed by fire, but the body survives, while another collapses under the burden of his imaginings and the concepts of his mind. The elder serves the younger and he who holds the birthright is regularly disinherited. No one dwells in the highest Heaven. When the days of creation were concluded God submerged Himself in the ocean of chaos from whence He spake to prophet and priest. He who searches for truth will find it in dark deception.

Since the death of Nahum Sharoni, his mystical friend, Yeruham had gone about in black dejection. Nothing any longer had purpose and who could know his people's paths? The divine prophets had wandered far away and the nation's heritage was nothing more than sterile customs and superstitions.

Nahum had given utterance to views which were not written down in the books of the chronicles. Anyone who spoke or thought in that vein was denying the mission of his people. Perhaps the Jewish people no longer possessed a mission? Perhaps even Krochmal, Smolenskin and Lilienblum were in error. There can be those who justify and those who impugn the Law of Israel. There is a clear line traceable from Hosea and Amos to Hillel and Akiba and through these to the *geonim** and on to the rabbis. Then Abraham Ibn Ezra, Gersonides and Maimonides created new theoretical teachings whose swaddling bands were dark obscurity. Were Nahum alive now he would have pestered him with questions and sought clarification from him. He knew of the views of the Karaites through A.B. Gottlober. There was a possibility of negating the whole Talmud and still remaining within the Jewish people. It was similarly possible to undermine the Mosaic Law. Did not God also ordain the animal sacrifices? Yet these were considered by the prophets to be sacrifices of the dead. That self-same Torah contained the rules about not mixing wool and linen, and about the fringes. The Jews were slaves to statutes and commandments.

One night Yeruham went to the quarter of the city where the house of prayer was situated in which that Torah scholar who had denied divine providence used to study. He had been excommunicated by his brethren. A light shone through the windows of that synagogue. Yeruham turned in there and found the student sitting on a bench with the volume *Gate of Heaven* open before him on a reading desk. The scholar was deeply moved. Hitherto no *maskil* or devotee of modern Hebrew literature had ever greeted him. Yeruham wanted to lead him into a theoretical conversation. The man refused saying, "Our fates have nothing in common. You investigate history and literature, I seek for God in the hidden secrets of nature."

That month the Torah scholar died suddenly and left a manuscript behind him. His wife burnt it on the advice of the warden of the synagogue. But the manuscript which Nahum Sharoni had left behind was not committed to the flames but passed from hand to hand until in

* Heads of learned academies, mostly in medieval Babylonia.

זה שאיר נהום שרוני, לא נשרף, זה התגלגל מיד ליד, עדי
בואו אחרי ימים רבים למחיצת המספר. ואני מודה ומתודה,
שרבות מחשבות אשר עמי רק מנחלתו הן. על ידו אף הרחקתי
נדוד. — לא שאר-רוחי לי. רק נושא-כלים אני. וירחם —
ירחם נשאר נבדך ולא מצא מסילה. — — —

the course of time it fell into this writer's possession. I
readily and freely admit that many of my own views
emanate from this source. Through him I have wan-
dered still further. I am not the source of inspiration, I
am no more than an armour bearer. But Yeruham —
Yeruham remained confused, unable to find his way.

XXIII

כ

נתפרדה החבילה, הקשר הרופף שבין אידה בת החזן ובין
ארסה נחמיה אינשטיין ניתק מאליו. במשך הימים נסגר
לבבה בעדו לגמרי; והוא גם הוא חדל לבקרה היה מראה
גלוי שנוטה הוא אחרי נערה אחרת לקחתה לו. בעניני חיבור
ושידוד מגביר הרצון ויש שגם המקרה מניע. מי שאומר
שהכל בתבל רק דבר-האלהים הוא אינו אלא טועה.

עזובה ישבה אידה בבית אביה חכרה את הימים
הראשונים, בעת חבורת המשפילים לא נקרעה עוד וירחם
היה הוגה בה בכל דיבוריו ומשאיו. הוא לא בגד בה — זאת
ידעה למרחוק — ולו קראה אותו לאמור: בקרנינא ונשיח
יחד, כי אז היה משכים שוב אליה. — ירחם גם הוא ידע
את אשר נעשה עמה. לא פעם ולא שתים חשב להתקרב
אליה שוב והיה מצייר לו את שירת-הפגישה עמה; אבל לא
הוציא זממו אל הפועל. האושר רחוק ממך רק שעל ורב הוא
המרחק. ירחם יושב משמים חושב בה, גם היא תחכה לו —
ואינו ממחר אליה כאשר עם לבבו. הדבר שבידך אינו בידך,
אין חירות אין בחירה.

אידה כפרה באמון הגברים היא שחקה לפעמים גם
למשבתי הרזות. בשלו ענביה, אמצו זרעותיה — ואין איש
מתאבק עמה. מכתירים כתר לנשמה, מאירים כל תאי הנפש —
ואין מי שר שירת הגוף, אין מי שומע צעקתו.

בימים ההם שכר לו אביה משורר עוזר אחד, צעיר אמיץ
כבן עשרים ושלוש ולו חזה רחב וקול חזק והוא רואה את
אידה יום יום, והיא גם היא מבטת בו לפרקים. ביום-שבת
אחד אחרי סעודת-הצהרים, כאשר הלכו הוריה לנחם בחדרם,
ישב המשורר מעבר האחד לשולחן והיא מעבר השני. ויפן
כה וכה ואין איש בחדר. מה עשה? הרכין את ראשו אל
הנערה וישם פיו על פיה ושק לה בחוקה. ואידה לא נשמטה
ממנו, לא מיחתה בו, אם גם נבהלה מעט. ויקם המצנן, התקרב
אליה, שם שתי זרעותיו על צוארה ויוסף לנשקה בלי הרף.
היא עצמה את עיניה ולבה רחב. גבר עומד סמוך לה וברשותו
היא. —

They ultimately broke up. The tenuous bond between
Ida, the cantor's daughter and her fiancé, Nehemiah
Eisenstein, just dissolved by itself. She closed her heart
to him completely and he too ceased visiting her and
made it obvious to everyone that he had serious inten-
tions towards another girl. In matters of union and
dissolution the will may prevail but chance too can play
its part. Whoever affirms that everything in this universe
is determined by God is simply mistaken.

Ida sat desolate in her father's house recalling those
former days before the group of *maskilim* had disinte-
grated when Yeruham had her in his thoughts in
everything he said and gave expression to. He had not
betrayed her — she knew this although she was estranged
from him. — If she but called him saying, "Come and
visit me and let us have a talk," he would again come to
her eagerly. — Yeruham too, knew how things were with
her. On more than one occasion he had thought of
approaching her again and often pictured to himself the
sweet poetry of their meeting. But he never carried out
his intention. Happiness may be only one step away
from you and yet the distance is great. Yeruham sat
thinking of her sadly while she waited for him. But he
never followed the dictates of his heart by hastening to
her. One imagines something is in one's own volition but
it is not. There is no freedom of choice.

Ida scorned the sincerity of men and at times mocked at
their failings. She was mature, eager for embrace but
there was no one to take her in hand. The spirit is
lauded for its attributes, all the cells of the soul are the
focus of attention, but there is no one to sing the praises
of the body and no one to heed its cry.

At that time her father engaged an assistant chorister, a
well-set young man of twenty-three, broad-chested and
of powerful voice. He saw Ida every day and she often
glanced at him. One Sabbath afternoon, after lunch,
when her parents had gone to rest in their room, the
chorister was sitting on one side of the table and Ida sat
opposite. He looked around warily and saw there was no
one in the room. What did he do? He bent his head
towards the girl, placed his mouth on hers and kissed her
fiercely. Although she felt some trepidation, Ida did not
evade him of protest. The fellow stood up boldly, took
her to him with both arms around her neck and rained
incessant kisses upon her. She closed her eyes and
emotion overcame her. A man was standing close to her
and she was at his disposal. —

נערה גדלה לעינינו מימי ילדותה עד אשר בשלו ענביה. מתעזן הבשר, הפרח יהיה לפרי תדומי-הנוער מתהוים יחלום-יום ולחלום-ליל. שירת-הגעגועים היא שירת העתיד; אבל הנה לגוף נפש ורוח ולנפש גוף, הם עולים יחד בקנה וגם מתאבקים יחד. רק יד לחצת-יד תדע ותרגיש את אשר דופק בחברתה. האהבה היא רום התשוקה, ואינה אלא בת התשוקה. חיבור גו לגו הוא אות וסמל. יש נצח שהוא רגע ויש דבר שאינו חוזר. הרבינו לשאל הפתרון עומד מאחרי כתלנו.

אחרי ימי שכרן-אהבים חמק עבר לו חשוקה של אידה; — והיא ידעה את אשר עמה, חלף עבר נזרה ועצב חרישי התגבר ועלה על פתחי לבה. רישול במהלכה, אין עוז לרוחה; וכי תחשוף זרועותיה, היא מסתכלת בהן. חיות הן.

פעם בשבתה לבדה החריד אותה פתאום רעיון לאמור: יכירו בך את אשר עשית ותהי את ובית אביך לבזו. בת שליח-ציבור לעדה רבה בישראל נטתה מני דרך. חיל ורעדה אחזרה ופחד מקשה מילא אותה. לפני מי תפתח סגור לבה? מי יגן עליה? על משכבה בלילות חשבה לגדלה ועין בעין ראתה ציר משחית. אין מוצא לחטא ואין מפלט ממעשה. וכאשר קמה בבוקר מיהרה לשום את בגדיה עליה, עלתה לעיר העליונה ותעתה ברחובות הקיצוניים הזרים לה. הולכים בני-אדם איש לעברו, תינוקות יושבים ומשחקים על הקרקע, עגלה טעונה סחורה עוברת, שואב-מים עובר עם חביתו המטפטפת ונער אחד מוכר עיגולים מכריז על סחורתו. השמש לא יאיר, מעונן היום. אם לא תשוב לבית אביה ותיעלם יחרדו אחריה. והיא שה נידחה, אין מרצה ואין רועה. כעבור שעות השיגה את נחל העיר, עמדה על החוף הביטה בלי הרף אל הגלים. לא היה לה העז לקסוף אל המים.

A girl grows up before our eyes and reaches maturity. Her flesh grows delicate, the flower becomes a fruit, the vague imaginings of adolescence become dreams of day and night. The poetry of longing is the poem of the future. But the body has a soul and a spirit, and the spirit has a body. They grow up together on the same stalk and struggle together. Only when one hand presses another can it know the pulse that beats in it. Love is the height of passion but is only the daughter of passion. The joining of body with body is no more than a sign and a symbol. An eternity can be a fleeting moment and there can be something which never comes again. We enquire desperately but the answer remains behind the locked door.

After a time of passionate intoxication, Ida's lover withdrew himself, and was gone. — She knew exactly how things were with her. Her diadem was gone and a quiet sadness overcame her and entered her heart. She walked aimlessly, she was low-spirited. When she bared her arms and looked at them they seemed to be alive.

Once when she was sitting alone a terrible thought struck her. People will discern what has happened and you and your father's house will be disgraced. The daughter of the prayer leader of a great congregation has strayed from the path of virtue. She was filled with a terrible fear and apprehension. In whom could she confide? Who would protect her? She tossed upon her bed at night and saw her malignant fate. There is no refuge from sin and no recalling what has been done.

When she woke in the morning she dressed hurriedly, walked to the upper city and wandered through the nethermost streets which were strange to her. People were going their several ways, children were sitting and playing on the ground, a waggon loaded with merchandise passed by. A water carrier went by with his dripping cask and a lad selling pretzels loudly proclaimed his wares. The sun was dull as the sky was overcast. If she did not return to her father's house they would come looking anxiously for her. She was a lost lamb with no shepherd and no pasture. A few hours passed and she came to the city's river. She stood on the bank and gazed fixedly at the waves. She could not summon up the courage to leap into the water.

XXV

בוקר לא-עבות היה. ירוחם התעורר משנתו. הוא שוכב במיטתו הצרה בחדר הצר ורק אור כהה חדר אליו בעד החלון. אין לו כוח וחפץ לקום. נכזבו התקוות אחת אחת. בר-אדם נצלב בכל יום ומשקהו חומץ ולא יין. תמונות שתי נערות עולות לפניו, הוא חושב בבו ובזו. הוא יבין מה לנפש האורחה בבית איכנשטין אשר על יד בית-הריחים, ועוד אינו מבין את רוח אידה, שפל כך הרבה לשיח עמה לפניו וגם ארוגה בלבו עד היום. אשר היה לך לא יעקר ואשר בא מחדש גם כן יראה לעינים. נטית מן הדרך, לא תבוא עוד אל העבר השני.

It was a cloudless morning. Yeruham awoke from sleep and lay on his bed in the narrow room into which only a faint light penetrated through the window. He had neither the strength nor the will to get up. His hopes had been dissipated one by one. Every day man was crucified and they brought him vinegar and not wine to drink.

The picture of two girls rose up before his mind's eye and he thought about them. He could understand what went on in the mind of the visitor at the mill but he could not comprehend Ida to whom he had spoken so much and who was even now intertwined with his heart. What you have experienced cannot be rooted out and what has newly happened is evident to all. If you have strayed from the way, you cannot cross over to the other side.

אמו באה החדרה ותגש אל המיטה ותשם ידה על ראש בנה הגדול. הן נשאה אותו בחיקה, בעצב ילדה אותו וגידלה אותו והוא חלקה. היא חפצה לשאול אותו לכמה דברים; הוא מיאן לשיח עמה ואמר: הניחי לי עתה. הוא קם לארוחת הצהריים ואכל בלי חמדה. מחשבות מקוטעות ממלאות את לבו, רגשות שונים מעיקים בקרבו. הולך היום ונוסע, חיי בני האדם הולכים וסובבים. מי יודע גם את העתיד הקרוב, את הטמון בחיק השעה; מי יודע את אשר מעבר לפתח. לפנות ערב רבה על בת החזן צרת נפשה, התעטפה גם כיסתה פניה ותשם פעמיה לשיפולי העיר, מקום מושב האלמנה ובנה. היא דפקה על החלון. יוצא ירוחם ויחרד לקראתה. היא ביקשה אותו שילוח אותה לגן העיר. כשעה שלמה הלכו שניהם מבלי דבר דבר. אחרי אשר ישבו על ספסל לנוח נפלטו המלים מפי אידה לאמור: „אשמה אני“. אגלי דמע נראו בעיניה, לב ירוחם נרגש עד היסוד.

בקושי ובדיבורים מקוטעים גילתה לו את אשר עמה; הוא מאוין בחרדת נפש ולא יאמין שכן קרה ואתה. לא יאמין גם שיושב הוא לצדה ושקרובה היא לו. ההנה התעורר, אחז בידה ואמר: הידעני, עמך צני. ותבך אידה, לא יכלה להתאפק.

His mother entered the room and placed her hand on the brow of her eldest son. She had borne him in her womb, had delivered him in travail. She had reared him and he was her portion. There were many things she wanted to ask him, but he refused to talk to her saying, "Leave me alone now!" He woke for the midday meal, ate without appetite. Chaotic, half-formed thoughts filled his mind and conflicting ideas troubled him. The days journey on, men's lives go their monotonous round, no one can foretell even the immediate future or what is hidden in the enigma of the next hour. Who knows what is on the other side of the door?

Towards evening the cantor's daughter had reached the end of her endurance. She dressed, veiled her face and made her way down to the poorer quarter of the city where the widow and her son lived. She rapped on the window and Yeruham came out, astonished, to meet her. She begged him to accompany her to the park. A whole hour they walked together without exchanging a single word. When they sat down for a while on a bench to rest, speech suddenly burst forth from Ida.

"I am guilty."

Teardrops suffused her eyes. Yeruham was stirred to the depths of his being.

Speaking with great difficulty and in incoherent phrases she revealed her plight. He listened with great perturbation and could scarcely believe that it had all happened. Neither could he believe that he was sitting there with her so close to him. He roused himself, took her hand and said, "Calm yourself. I am with you."

Ida broke into unrestrained sobbing.

XXVI

על משכבו בלילה מדד ירוחם את חייז לארצם ולרחבם. לא ידע את ראשית הנתיב ואחריתו. הולכי דרכים אנו ומשא על שכמנו, ובאשר נליך לא נשכים הנך אומר לספס ועומד אהה במישור. כמו נחשטתם ברגליך הם אינם אלא ענפי עץ. ביקשת ומצאת על לבך אבן. מי שיאמר שיש מכריח ושיש בחירה, נחלת שניהם כזב.

בימים שלושה ארס בן האלמנה את בת החזן, ואמו חציה שמחה חציה נרעשה. אשה פשוטה היתה וידעה כי הכל רק מעשה אלהים הוא; אבל לא פיללה כי ימהר הדבר כל כך לבוא ושעין בעין תראה את כלת בנה. שמעתה היא לה לבת. לא עבר חרש ימים וכבר חגגו את חג החתונה. בלי הכנות רבות וגם בלי קרואים רבים, כראוי לחזן בעדה. לא ראו העומדים מסביב לכלונסות החופה את ענני בוקר ואת ענני ערב, גם החתן גם הכלה נבוכים היו בלבם. כעבור ששה ירחים ילדה האשה הצעירה בן ותקש בלדתה ותמת.

Yeruham lay on his bed that night and revived all that had happened to him in his life. He did not know where his road began or ended. We are all wayfarers with a burden on our shoulders and where we lie down we do not always awake. You think you are climbing, but you are standing on level ground. You feel manacles on your feet and they are only branches of wood. You seek, and find a stone on your heart. Whoever thinks there is an imperative in life or freewill is lying about both.

On the third day the widow's son became betrothed to the cantor's daughter. His mother was torn between joy and anxiety. She knew that it was all God's doing, but she had not really expected that things would happen so quickly and that she would with her own eyes behold her son's bride, and her new-found daughter. Before a month had passed they had celebrated the wedding, with no elaborate preparations and with rather few guests, not as one would have expected for the daughter of the cantor of the congregation. Those who stood near the poles of the bridal canopy saw neither clouds of morning nor of evening. Both bride and groom felt perplexed and bewildered. Six months later the young woman bore a son, but the delivery was difficult and she died.

היה איש אחד מבני החשובים שלא נמצאה עולה בו וכל דרכיו ביושר, ולו אשה תמה אף נעימה חביבה על כל בני הסביבה, וחי הזוג הזה באהבה ורעות, מפתם נתנו לדל וכל הצועד על פתח ביתם רק אצל להם ברכה. ויהי היום ותעל האשה על הספסל לתקוע מסמר בקיר לתלות עליו תמונה, ותמצנה רגליה ותפול נתך בראשה על כלי אחד שעמד על הקרקע נפצע. עלתה צרבת בפצע. בא רופא לחבש אותו פצע ושיחת מעשהו. אחזה אשה-קדחת בגופה ותיאכל ותוצא את רוחה כעבור שלושת ימים. לקח האיש עצם כשעורה מהמתה ושם אותה באמתחתו. והיה חחר עמה מעיר לעיר וממסיבה למסיבה והיה קורא ואומר: לית דין ולית דיין. אם שוכן אלהים בשמים רק עול מעשהו ולא יצדק. הלא הוא ממת בלי עוון, מפריד בין הדבקים. הוא משפיל ומוריד ישרים וגם את צין השמש יסמא. למה תשבחהו? ולמה תהללהו ותכתירוהו? אין דרך לו ואין שיטה. ימינו גותנת ושמאלו לוקחת. הוא גחר מזרועותיך את אהובת-נפשך; הוא מרצץ את חיי בנך או בתך שהולדת. אתה נוטע גן והוא עוקרהו, את אדמתך תשדד והוא לא יוריד את הגשם. רק שקר במרומים, משפח תחת משפט, ומצוים אותנו לעבוד לאלהי-אמת!—כה היה מטיח כלפי מעלה, ובכל פעם שנזכר בגזילה שגזלה ממנו ההשגחה העליונה היה מטיח ראשו בכותל והיה בוכה ומילל ואין איש יכול לנחמו ולדבר על לבו. אף ירחם דגן התאבל ימים רבים ולא מצא פתרון לכל החזון.

Now there was a man of good birth, who was of unblemished reputation and a model of integrity. He had a sweet, adorable wife who was loved by all. The couple lived happily and harmoniously giving bread to the poor and whoever came to their door could not but bless them. It chanced one day that the wife climbed on a chair to knock a nail into the wall in order to hang a picture. Her foot slipped and she fell, knocking her head on an object on the floor, and injuring herself. The wound festered. A doctor came to attend to the wound and treated it badly. She developed a high fever which consumed her body and within three days she was dead. The man took a tiny bone, like a barley seed from her body, placed it in his knapsack and travelled with it from town to town and district to district crying out; "There is no justice and no judge. If a God does dwell in heaven, then His work is iniquity and He is not just. See how He slays for no transgression and separates those who cleave together. He casts them down and humiliates the decent and blinds the eye of the sun. Why should you praise Him, why laud Him and ascribe sovereignty to Him? He has no clear purpose and no method. His right hand gives and His left takes away again. He cuts down the beloved of your soul in your very arms. He shatters the life of the son or daughter to whom you have given birth. You plant a garden and He uproots it. You till your land and He withholds the rain. On high there is nothing but falsehood, violence instead of justice. And yet we are expected to worship the God of Truth!" — Thus he railed against Heaven and whenever he recalled what divine providence had stolen from him, he would beat his head against the wall, weep and wail and refuse utterly to be comforted. Our Yeruham too, mourned a long time and could not solve this mystery.

[11]

ספר אחד-עשר

כו

מעשה בניזרי ארץ רחוקה, מבני שבטי העברים, שנדרו נדרים לבית-האלהים אשר בהר הבית וילכו ימים רבים בארץ המדבר, בתקותם להגיע אל עיר הכהנים ולהקריב על מזבח שדי. הגיעו לצופים ויראו תימרת עשן עולה מרחוק, חשבו שעשן המערכה הוא. בא המגיד ואמר: נשרף בית-המקדש, נהרגו כל בני-הלויים ועיר הסופרים חרבה, לא נשאר בה כל יסוד; אף הם קרעו בגדיהם התחילו להתפלש בעפר. כמקרה הזה קרה גם אותי. אני יושב על האבנים להציב זכרון לבני-דורי, לתאר בשרד את חיי העיירות שבהן גדלתי. רבות מחשבות עמדי, רגשיות עולים בי, לבי מלא פרצופים שונים, מאורעות ומעשים, נפשות פורחות, צללי מסכת-החיים וגם ארגיקדומים. בן אנכי לבני-הגולה ומלֹט עתיקה שתיתי גם שתיתי/והנה בא הכורת על כל העיירות האלה, בא על

XXVII

It once happened in a far off land that recluses of one of the Israelite tribes swore vows to the House of God, on the Temple Mount. They travelled for a long time through desert lands hoping to reach the City of Priests and offer sacrifices on the altar of the Almighty. They reached Mount Scopus and saw a pillar of smoke in the distance and thought it was smoke rising from the wood on the altar. Then came a messenger who said, "The sanctuary has been burnt, all the sons of the Levites have been slain, the city of the scribes is destroyed and its foundations utterly razed." They rent their garments and began to roll in the dust.

Something of this kind happened to me. I am engaged in the birthpangs of creating a memorial for the people of my generation, to give a pen-picture of life in the towns in which I was reared. Many thoughts were mine, emotions of my youth surged up in me, my mind was thronged with different faces and events, transient personalities, shadows of the warp of life and the woof of former things. Son am I of the men of the exile and from this time-old goblet I have drunk my fill. And behold, the destroyer came to all these towns, swooping down upon that life and those books. A period of total

152 44-13 stylus

332

החיים ועל הספרים ההם; ימי חרובן גמור באו על כל המקומות, שבהם עלו תקוותי וניצני שירתי גם יחד. עיר-מולדתי היתה לנידה, יד צר היתה בכל מחמדי. בלע אל-נתיבות כל מטעי עם ולא חמל, אף בנפש מוריו עשה שמות. — נהפך לאבל פנור, רחי הומה, היגן אוכל מנפש עד בשר, רק קינה אדע, ואיך אספר מעשה נערה, מעשים בכל יום, בני שירת-היות. עלים קצרים נשארו אצלי, ואני אוציאם לפני הקורא בסירוגין והיו לשארית.

בעיר התחתונה, בעת עזוב עזבתיה ולא הוספתי לראותה, חי איש אחד שנקרא רבי שלמה הזקן התיחס לגזע אחד מקדושי נמירוב, שנהרגו על קידוש-השם בשנת ת"ח. הזקן הזה היה צם בכל יום עשרים לסיק מערב לערב והיה חוזר על הקינות והזכרונות מימים הרעים, שלא חדלו, ומתמוגג בדמעות על אשר לא ירחם אביר-יעקב שארית עמו ויעזבם בכל פעם ביד צר לכלותם. איה שומר-ישראל? היה שואל וחוזר ושואל. לא נתקיימו הבטחות הנביאים והחזים; עושה אלהים את תורתו פלסתר. התנמנם אותו חסיד וירא גם הוא עשך-מערכה מיתמר ועולה, יבט כה וכה והנה אין מזבח ואין קרבן. ביקש לקפוץ לתוך הענן והנה נפתחה תהום לרגליו. ואני גם אני בעסקי במלאכתי רחי בי סוער, חרב לה על בני שבטי ואין מידו מציל. אין רגלים לכסא עוד; נבוכה השכינה ובושה. — אבנים על שכמי, הלב מתפוצץ ואני מעתיק נושנות.

veiled ref. to the murder of his father
rabbi of Dubove, Apocalypse,
140

destruction fell upon all those places where my hopes and my muse have revealed their tender buds. My native town was laid waste, the enemy's hand ruined all that was dear to me. The God of righteousness relentlessly swallowed up all the habitations of my people, He had even desolated the souls of His instructors. — My harp sounds an obsequy, my spirit moans, mourning consumes soul and flesh. Lamentation is all I know now. How shall I tell the tale of a young girl, of everyday incidents, snatches of the song of everyday life. Only a few brief pages are left to me and I shall set them before the reader in turn and they will be all that remains.

In the lower city, at the time I really left it, never to see it again, lived a certain man called *Reb Shlomo*, the Elder. He was a descendant by direct lineage of one of the martyrs of Nemirov, who had died to sanctify God's name in the year 1648. This venerable Jew used to fast each year on the 20th of the month of Sivan from sunset to sunset. He would read the sad records of those evil days, which have still not passed, and would dissolve into tears because the Mighty One of Jacob has no pity on the remnant of His people, and constantly abandons them to the hand of the enemy eager to annihilate them. Where is the Guardian of Israel? He asked this question over and over again. The promises of the prophets and seers have not been fulfilled, God gives the lie to His Book. This saintly man, too, fell into a reverie and thus saw the smoke from the altar pyre rising up and soaring high, and looking here and there saw that there was no altar and no burnt offering. He sought to leap into the midst of a cloud and found a yawning abyss at his feet.

I, too, as I busy myself with my work, find my spirit storm-tossed. God has turned His sword against the children of my tribe and none can deliver them from His hand. The throne is toppling. "The Divine Presence is confused and ashamed." — There are stones on my shoulder, my heart is bursting as I copy down events of long ago.

XXVIII

I shall relate the story of a whale which I read in an old book.

In the ocean lived a great whale who had only one eye in his forehead. He used to swim six months from the East to the remote boundaries of the West and would return in six months from the West to the East. The whale had no female spouse and no near kin. Whatever he met on his way he devoured. A scarlet fluid streamed from his nostrils and caused the waters to seethe. Billows as high as mountains were raised up when he threshed about with his tail. Once, between summer and winter, he fell asleep and reached dry land where his head became wedged between two rocks. He awoke after his months of hibernation and behold, the whole of existence was nothing but darkness. Little pebbles kept falling into his mouth and cutting his tongue. A fish came out of his

כח
אספר לכם מעשה בתנין שקראתי בספר ישן.
היה תנין גדול בים ולו רק עין אחת במצחו. ששה ירחים היה צף ממזרח לפאתי מערב וששה ירחים היה חוזר כמערב למזרח, ולו אין בת-זוג ואף לא שבט קרוב. את כל אשר יפגוש על ארחו הוא בולע אל קרבו. מיץ אדם יוצא מנחיריו ומרתיח את המים במצולה; כשמכשכש בזנבו יעלו אחריו גלים כהרים. פעם התנמנם בין קיץ לחורף ויגיע ליבשה. נלחץ ראשו בין שני סלעים וייקץ אחרי ירחי-שביתה והנה אופל במלוא היקום. צרורות קטנים נופלים אל פיו וחותכים את לשונו. יצא דג אחד מגבו ואחד מבטנו ויחלו

לפזו ולהתרקע עליו ולסובבהו מכל צבר. ניער בזנבו והנה התארך אלף מונים מאשר היה; הוא מקיף את כל גדות הים והולך ומשתלשל בלי תכלה ובלי סוף. חפץ התנין לשמוט את ראשו והנה נשתרבבו גם שיניו והלכו ונקשרו בהרר מגור ובכל אילני יערות. נתערבו עליונים בתחתונים, שורש בענפים, היה כל סנפיר למגודת הטבע. כל קשקשת כסתה פני כוכב. ותנהם הבריאה מחדרת התשוקה ולא בא אור עד היום.

ואספר לכם שוב מעשה בפרח וגרעין, שקראתי עוד בספר אחד.

היה פרח בשדה, נוצץ מבין עשבים, הוא מאדים פניו מאור השמש ומבקש חנינה מאלהי השמש. קופצים החגבים סביבו. יתושים ונמלים נלחמים. מתקבצים איש על דגלו ואיש למטהו, העולם משיח עם היוצר ומשחק עם היוצר. בא הליל והביא את קרבנו מבעד לפרוכת ובא הבוקר אחריה, תוקעים ומריעים לתפילת־שחרית. הנה על יד הפרח גרעין שוכב על צדו והוא לח מבפנים ומעופר מחוץ ולעתים מתקנא הוא בפרח. ויהי היום השמש לוהט וגלגליו מנסרים ברקיע, נקדח הפרח ויבש הגרעין התעבה, נתבקע ונתפצל, הכה שורש ויצא ממנו אילן זקוף ומעטהו ירוק; אבל בקרבו מרמה — תולול הוא מן הקצה אל הקצה ויד ארוכה של אדם ממשמשת בו וחורתת בין שלדיו בצפורן. מזמר האילן בקול ניחר; על אדמת מישור תתרומם גבעה; גובה לנמלים, כנפים ליתושים, אין ריב, כי אם אחזה; אין לשתות שונות, כי אם שפה אחת — וגם זוהי מלכות־חושך. אין אלהים, כי אם שטן; הוא חציו זכר וחציו נקבה, הוא אוכל פרחים ומקיא פרחים; הכל לו למשחק, הוא אכזרי כיענה.

ככל אלה קראתי בספר לאור הנר. נתנמנמתי ואיקץ.

back and another from his belly and they began to leap about and spread out over him and surround him on all sides. He shook his tail and it became a thousand times its original length. It surrounded all the limits of the sea and coiled out without measure or end. The whale tried to release his head and found that his teeth too had grown large and had extended to become entangled with all the terrifying mountains and trees of the forest. The elements above and below mingled together, root with branch. Every fin bludgeoned at nature, every scale covered a star. Creation moaned with fearful desire and there was no light to this day.

I will tell you yet another story about a flower and a seed that I read in another old book.

There was a flower growing in a field, shining amid the grass. Its appearance was ruddy from the light of the sun and it begged compassion from the god of the sun. Grasshoppers leaped around it; mosquitoes and ants marshalled in regular formations and battled around it. The world was holding converse with the Creator and sporting with the Creator. Night came and brought its offering from beyond the sacred veil. Morning succeeded and trumpets sounded for the morning prayers. Now beside the flower lay a seed, moist within and dusty on the outside, which at times was jealous of the flower. It happened one day that the burning hot sun, its rays flaring across the firmament, scorched and dried up the flower even as the seed ripened, burst and cast its shell. It took root and there grew a lofty tree with green foliage. The tree was false from within. — It was hollow from the bark inward. A long human hand could grope inside it digging out its skeleton with its finger-nail. The tree sang with a raucous voice. On flat ground there rose a hill. The ants have their hill, the mosquitoes their wings. There is no strife, only fellowship. There are no different languages, but one common speech. — And this too is the kingdom of darkness. There is no God, but Satan, half male and half female. He consumes and vomits forth flowers. To him everything is a game. He is as cruel as an ostrich in the wilderness.

All these things I read in an old book by candlelight. I dozed off into slumber and awoke.

XXIX

כס
על כנפי הדמיון דאתה נשמת מרים והיא גם נלחצה אל הקיר. ארוך היום הארוך הליל ולשניהם תחילה וסוף. יש דעות ומחשבות רבות, יש פוחות מניעים, יש דרכים לטבע וארחות למוסר. לא יחידה את. לא למדת אף כטיפה מן הים ממה שיש ללמד ולדעת; לא השגת את עניני החברה ולא נפתח לך פתח לתאי הנפש. יהודים ונוצרים חיים במסיבה אחת, לאלה אלהים בכתב ולאלה אלהים בדמות. אלה מתפללים בדיבור־פה ואלה משתחווים ועושים את סימן הצלב. עם הרוסים הוא עם אמות אומן, עם היהודים שומר מנהגים. למי תכרות ברית? למי תקדיש חייך? למי היא שייכת? שאלה גוררת שאלה, מחשבה נסחבה אחרי מחשבה, והכל לא

Miriam's spirit soared aloft on wings of imagination but it was also hemmed in against the wall. Long are the nights and days but they all have a beginning and an end. There are many thoughts and opinions; there are motivating forces, Nature has its ways, and morality its paths. You are not alone. You may not have absorbed in learning even one drop of the vast ocean of what is to be comprehended and known. You have not grasped the ways of society and no door has opened for you into the chambers of the soul. Jews and Christians live in a common environment. The former have a God in writing and the latter a God in image. These pray by uttering words and those worship by making the sign of the cross. The Russian people are a people with a dogmatic faith, the Jewish people live by their customs. To which should one give allegiance? To which should she dedicate her life; to which did she belong? One question immediately provokes another, a thought draws yet another in its train. Nothing is clear, she feels no inner certainty. She

ברור לה ולא התחזק בקרבתה. אין לה חלק בנחלה הגדולה, עוד אין לה אחוזה. אנה תלך? באיזה מקום תחפש את האור? געגועי נפשה של מרים, לדעת ולהשפיל, עלו למעלה ראש; על מצחה שכנה עננה תמיד, חו הוסיפה לה לומר חן, לתומת יפיה לא היה ערוך.

היא עמדה על שער חצר בית-מלונה הסתכלה למגרש הרחב והפנוי. אחד מפקידי הצבא רכב על סוס אמיץ ושני אנשי-חיל רוכבים מאחוריו כצל ההולך אחרי האילן. למצוה נשמה תקיפה ולנשמעים אין נשמה כמו זו. הנשר יגביה שיאו בשמי-מרומים, ועל הזוחלים על גבי קרקע גם להידמס ברגליו. בנפשה של מרים מתרוצצים רעיונות ורגשות יש חלום גם ביום. הנך מרימה את המסך ושם כתב חרות לא תדעי לקרוא אותו. עולה הרצון ויורד הוא אך עתה. אין איש לשיח עמו. חזרת את אחד ושם סגור העולם. תרגולות מנקרות בחצר, בראח לבן עומד מן הצד. עייפה מרים ויגעת-נפש.

היא שבה אל הבית. במסדרון נפגשה עם גדליה והוא התפלא למראיה. הוא יושב עמה שתי פעמים ביום אל הלחם ובכל פעם חידה היא לו. לידיה מין זכות מחודת את הנפש. במסיבה הכל כשרגא ביממא.

seems to have no place in the universal scheme and nothing to hold on to. Where should she go? Where can she find enlightenment? The longings of Miriam's soul to know and comprehend completely immersed her. A small shadow seemed permanently to haunt her brow and it enhanced her charm. The purity of her beauty was incomparable.

She stood at the courtyard gate of her abode and gazed at the large empty square. An army officer rode by on his thoroughbred horse with two soldiers riding behind him like shadows stretching behind a tree.

The one that gives the orders has a powerful personality, and those who obey him are insignificant in comparison. The eagle soars into the empyrean and the creatures that crawl upon the ground are there only to be trodden down by its feet. Miriam's mind was agog with ideas and emotions. There are day dreams, too. You lift the veil and things are engraved there which you do not know how to read. The will is summoned up and recedes but it is in fact just a tool of one's desires. Never before have you been so attentive or sensitive of hearing as now. There is no one to talk to. You turn to go backwards and the world is a blank wall. Hens peck in the yard, a white goose stands at the side. Miriam is weary and downcast in spirit.

She goes back into the house. In the corridor she meets Gedaliah who is surprised by her appearance. He had been sitting with her twice a day at mealtime but she is a new riddle to him every time he sees her. Her hands have an eerie transparency, which at table is like a flame in daylight.

XXX

האיר הבורק, מחה השמש כל סימני אבלות בעולם השתפך במלואו והרז לכל אפסוים. שומרים הגלגלים את רכושם מיום ליום ומכלכלים ארחותם; יש שפותחים את אוצרות שדי הלוך ופתחה, הלוך והענק, הלוך ונתון, ואנו בעלי גייה ותכלית, אם גם בני-דמות. לא אֶחָד חידות. למרים צר היה המקום לשבת בחדר. היא שמה על ראשה מספחת לבנה רכה ותצא לחוץ. אין לה צורך מיוחד ואין הטיה בנפש, הולך הרחוב ונמשך לימין ולשמאל, בית עומד בשורה, ורחוק ממנה לדעת את המטרה בכל. לה תשוקה עזה לדבר ולשוחח עם איש-מדע על אחדות נתיבות-חלד ועל דבר מסתרי-הנפש.

הלא חבלים נפלו לאדם יש פתרון לכל שאלה. מי יפתח לה סגור המעשים? איה תמצא את המפתח לתורות ולגבולות? מרגשת היא את קלות מהלכה וחביון נפשה מתרומם בכל פעם. חתול מנוקד קסף לפניה על דרכה והיא מרחמת את החי. היא תלמד תולדות הטבע ותתור אחרי יצורי שדי. יש מידה אחת ותכונות שונות. יש דחק ורחוב ויש חפץ ורצון. נזכרת היא באביה, אף באמה, הם אינם כאן. מה תגיד להם כי תיפגש אתם? ומה תאמר לקרובה כי יעלה בה רוח להרחיק

It was a bright morning. The sun had wiped out all traces of mourning in the world and suffused every place with its full splendour. The heavenly bodies take care of what belongs to them day by day and sustain their orbits. There are those who continually call upon the treasures of the Almighty, who is continually bestowing and giving while we are just bodily finite creatures, even though we may be made in God's image. I shall not talk in riddles.

Miriam found it constricting to stay in her room. She tied a fine white kerchief about her head and went out. There was nothing special she needed or thought about. The road stretched out to the right and left. The houses stood in a row and she could see no purpose in anything. She had an urgent desire to talk and converse with some knowledgeable person about the why and wherefore of life and the hidden things of the soul.

Have not all men a destiny and is there not an answer to every question? Who was there to reveal the meaning of life? Where could she find the key to philosophies and definitions? She felt the insignificance of her way; nevertheless the secret place of her soul was continually exalted. A tabby cat jumped in front of her as she walked and she felt a great pity for all living things. She would learn natural history and would examine the Almighty's creatures. There is one principle but differing structures, there are pressure and relaxation, desire and will. She reminded herself of her father, of her mother also, but they were not there. What would she say to them if she met them? And what could she say to her relative when she was again seized by the desire to go wandering far away? She had wants but no way of

שוב נדוד? לה תשוקה בלי גישום. לה חלק חלק בלי כלל מאוזן. לפניה מבוא— וכי תיפנס בו הנה שוב מבוא. תמתת ירחם המשפיל חיה בה במקצת. לו פגשה אותו עתה כי אז קראה אותו לטייל אתה והיתה שחה עמו. עם היהודים מתפורר והרוסים הם חלוצי המחנה. היא ירדה אל הגיא, צעדה על הגשר הסתפלה באשדות המים. מכה גל לגל בשטף ובעוז. פה לטבע וכוח עצור. מי משרת את מי? מי יצוה ומי יפקוד ומי מושל? שפחה אחת עומדת ברגליה היחפות במים, כובסת לבנים ומכה גם היא את הכותנות בצור פעם אחר פעם. זו לא תחשוב כלל ולה נפש ורוח ועינים מפיקות. אחוה בין האדם ובין הטבע, ולה מושפלות ומחשבות. גם היא אינה יודעת את הדרך בה תלך, אם גם יש מתן בעולם ותשלומים ופדות. לבכות חפצה עתה היא איך אתים.

fulfilling them. She had no cohesive energy to marshal her faculties. An entrance opened before her, and when she went in, there was yet another entrance.

She still retained a faint recollection of the *maskil*, Yeruham. If she met him now she would ask him to go for a walk with her and she would talk with him. The Jewish people was disintegrating and the Russians were in the vanguard. She went down into the valley, stepped on to the bridge and looked at the waterfalls. Wave met wave in forceful flood. Nature has a mouth and a pent-up strength. Who is the servant of whom? Who gives the orders, who decides and who dominates? A servant girl was standing barefoot in the water washing white clothes and repeatedly beating the shirts on the rock. She does not think at all, yet she has a soul, a spirit and expressive eyes. There is an affinity between man and nature. She must have concepts and thoughts. She also does not know where she is going even though the world had something to give; there are rewards and recompenses. Miriam wanted to weep but had not the strength to do so.

XXXI

לא

ערב יום-קץ. יחיאל איכנשטיין ישב על המעלות לפני ביתו שקוע במחשבותיו. איש ניתק מעולם-המסחר באפס-מעשה, חי מחוץ לאהלי הציבור ונשכח ארחו מהם... אם לא נשקע אדם בחומר יתעורר הרוח, ובחדול שאון היום ישח הערב. קול מלך-הנחל מרחוק ישמע, מקרקרות הצפרדעים ופוחחות את לב האדם בנכאיתו. איכנשטיין נזכר ברעיתו, שהלכה מארץ מטה למשפך-נצח; הוא נזכר ביד ה' שמרימה ומשפילה; נזכר בהרבה דברים שראה בימיהבלו; הוא בחון ובחך את עברו. מה שהיה נשאר תקוע לכאורה, אבל ההוה מתרוקן בכל פעם, ואשר יבוא למחר אף הוא גווע. הנך עומד בין הרבים אתה נארג עמהם; הנך עוזב אותם וגם הם עוזבך. גדול הרע, הוא אוכל ואינו נאכל, ומעט הוא הטוב. אין מידה כנגד מידה, אין משקל הערכה; ואף על פי כן יש השגחת מרומים ויש שכר ועונש. מקדים אתה לחטוא והנך שב בתשובה. הנה יושב בסתר עלין ואתה מחפשו ואתה מוצאו ושוב הנך נשמט מן הדרך. עני חשוב כמת העשיר ירבה דאגה, צדיק נעכר ורשע ישגא. לו היה יחיאל שליח-ציבור כי אז היה מתפלל בקול רם והיה מתחטא לפני המקום והיה צועק ובוכה לפני אלת-תעלומות.

הוא בא אל חדר-האוכל, שהוא גם מקום-משכב למרים, להעמיד נר על השולחן וירא אותה יושבת עגומה, חוט משור משי מקשר את שערותיה, פניה כירח. נרעש מהדה צעד בפיק-ברפים, הוא ככוהן שנכנס להיכל והנה לפרוב שעל פני הכפורת סמל נערה... מעולם לא היה יחיאל סוחר ולא עבד את הממון ולא התעמל בחיים ולא ביקש גם קרבת אלהיו. יוצאת מהנשמה הגלויה נשמה אחרת, ובה נפש ובנפש

It was a summer evening. Yehiel Eichenstein sat on the steps in front of his house immersed in his thoughts. A man sundered from the world of business with nothing to do, living away from the rest of the community and almost forgotten by them... If a man is not taken up with material things then his spirit awakens. When the tumult of day is still, the evening speaks. The voice of the majestic stream is heard from afar. The frogs croak and open up the heart of man with their sadness. Eichenstein remembers his wife, gone to her eternal rest. He recalls how the hand of God raises up and casts down. He thinks of many things he has experienced in his lifetime and probes and looks into his past. What is left seems stable at first sight but the present always becomes empty and what tomorrow will bring will also perish. Here you stand among the many and are intertwined with them, you leave them and they abandon you. Evil is powerful; it consumes but is not consumed, while good is feeble. There is no measure for measure, there is no weighing up and evaluation. But despite all there is providence and reward and punishment. You begin by sinning and then you repent. You dwell in the shadow of the Most High, and seek Him, find Him and again turn aside from the way. A poor man is of no more account than a dead man, and a rich man has cause for concern; the righteous man founders and the wicked flourishes. Had Yehiel been a cantor he would have raised his voice in prayer, cleansing himself before the Omnipresent, and would have cried out and wept before the God of hidden mystery.

He went into the dining room which also served as Miriam's bedroom, in order to place a lamp on the table. He saw her sitting there desolate, a circlet of spun silk binding her hair, her face like the moon. He stepped a trembling pace back from her loveliness with tottering knees. He was like a priest who enters the sanctuary and suddenly the Cherub above the veil has the likeness of a young girl... Yehiel had never been a merchant, never served *Mammon*, never laboured in his life and never sought to come near his God. A new soul sprang from his plain soul. There was a special soul within it and

רחו; היא פותחת את הלב, פותחת את כל החושים וגם מערבבת את החושים.
מבלי דבר דבר נסוג אחר, כי התחלחל...

לב

שלושה ימי־גשמים היו לעיר חונירד, אשר כמהם לא ראתה מיום היסודה, התקדרו שמים בעבים שחורים, הצטמצם האופק והוא מלא ריחו של אבק־שריפה. ברקים קורעים את כתלי הקדירה השחורה ומפיצים אור משונה ורעם אחרי רעם גשמע מכל עבר ומרעיש כל אוזן. נפתחו הארזות וגשם שוטף החל לרדת ולקלה ממרומים ודקר כחודי מחטים. לא גשמי ברכה היו, כי אם גשמים של זעם ושל משטמת־עולם. תבל לא תנוח, תתקוטט עם עצמה ותשפוך כעסה על כל יושביה מאדם ועד בהמה.

המורה איסק בטלון שכב על מרבד ישן והתכסה באדרת־חרף, כי קר לו. התרוקן מחו מכל דעות ומחשבות ורק דבר אחד נאחו בנשמתו: מי ידע אם יראה עוד בחייו את העלמה הפלאית שראה בבית־העלמין, ואם לא מחה תימחה גם היא בשטף המים? היבשה היא רק כאי בים, וממעל לה נאדות נפתחים.

אין לאלהים חוש־המישוש, הוא רק כצינור ארוך בולע את האפס ומוציא גלמים גלמים. דבר עיוני כזה קרא פעם בספר, מוצאו מארץ גרמניה הכפירה. הוא מתירא מפני עיונים כאלה. — הבדל גדול הוא, אם מלובש אתה או הנך עומד ערום. הוא מתנער וקם מעל המרבד, מעביר ידו על שערות ראשו ואומר לעצמו: לכל קץ וסוף. עוד מאיר השמש. הוא מוצא חיזוק בעמדו על רגליו. לו הרגש כמו נושא הוא את כל הבית על שכמו ולא יחוש כל־משא. הוא ימצא אשר יבקש; נתברר לו דבר חדש. — — —

איסק בטלון מצא לו מפלט בעניני מדע. לארבעת עברי העולם שוכנים עמים ושבטים, מהם נמוכים בהשפלה ומהם נאורים, ההשפלה והדעת הן רק חלקת הנאורים; ולאידך, היו עמים נאורים ואינם עוד. חושש הוא שיש גבול גם להתפתחות. פעם הולך השכל הלוך ושטוף ופעם הוא חוזר על צירו כגלגל. האם חוקי הנפש הם כחוקי הטבע או פנים שונים להם? כמדומה לו שיש חושים נמשכים מקדירת המח לפתחי הלב. בן־אדם הוא חי ומרגיש וגם לשאר בעל־חיים יש הרגשות ונטיות. מפיר שור אבוטו, כלב את אדניו. החתול הוא חית־טרף, הוא גם ידע חיבה לבית בו ישכון.

הנך קורא בספר ואותו כתב בן־אדם, הוא יודך וילמד בינה. אתה סוגרו ופותחו ואתה שואב רעיון אחר רעיון; זה נשכח ממך ואת זה תזכור. לחץ אתה את יד חברך ואתה טפל לו. בטלון אינו מאמין באדם, אבל מאמין הוא ברוך

that soul had spirit, which opened the heart, quickened all the senses and confused them at the same time.

He retreated without saying a word, because he was shaken to the core...

XXXII

Honyrad had three days of rain the like of which it had never experienced since it was first founded. The sky was dark with black clouds. The horizon had contracted and was suffused with the smell of brimstone. Lightning flashes rent the black bowl and shed an eerie light while thunderclap after thunderclap was heard from all sides making a deafening assault on the ears. The skies opened up and sheets of rain began to fall, streaming down from on high and piercing like needles. These were not beneficial rains but a downpouring of wrath and cosmic hatred.

The world could not be tranquil but was warring with itself and venting its wrath on all who dwelt in it from man to beast.

Isaac Batlon, the teacher, lay on an old rug and covered himself with his winter overcoat because he felt cold. His mind was emptied of all ideas and thoughts except for one obsession. Who knew whether he would again see in his lifetime that wonderful young girl he had looked upon at the cemetery? Would not she too be destroyed by the flood of water? The dry land is only like an island in the sea and above it are reservoirs which have opened up.

God has no sense of touch. He is like a long pipe which gulps up nothingness and brings it forth in crude masses. Batlon had once read a theory like that in a book which came from mighty Germany. He was afraid of such theories. — There is a big difference if you are clothed or standing stark naked. He roused himself and got up from the rug, ran his hand through his hair and said to himself, "All things have an end and a finality, the sun will shine again." He felt stronger when he was standing on his feet. He had the feeling that he was carrying the whole world on his shoulders without feeling the weight at all. He would find what he was seeking! Something new had become clear to him. —

Isaac Batlon found an escape in science. In the four corners of the world dwell people and tribes, some of whom are uneducated and some of whom are enlightened. Education and knowledge are the inheritance only of the enlightened. On the other hand there were once enlightened nations that now no longer exist. He was afraid that there was a limit to development. Sometimes the intellect progressively increased and at times it seems to become quite inbred, like a wheel revolving on its axis. Are the laws of the mind like the laws of nature or have they a quite different character? It seemed likely to him that there were filaments extending from the brain case to the ventricles of the intelligence. A human being lives and feels and other living things have feelings and instincts. The ox knoweth its stall. The dog recognises its master. The cat may be a wild animal but it also feels affection for the house in which it lives.

Now you read a book which a man has written and he becomes your instructor, teaching you understanding. You close it and open it again and you draw idea after idea from it. Some things you forget and some you retain. You press the hand of your neighbour but you are unimportant to him. Batlon did not believe in mankind but he did believe in the tenderness of women.

אשה. זו מציאות אחרת. אשרי מי שמצא קשר האהבה, ואי
לו למי שישאר ערירי בחיים. הוא יעלה על. חי האלהים,
שבדיו לרכוש לו השכלה גבוהה. הוא צריך רק עזר ותמיכה
בנפשו, שנים שהם אחד לא מספר זוגי הם. הוא לא ינח ולא
ישקום עדי ישי. מטרותיו. חונירד וכל המונה בכף האחת הוא
מושיך בכף השנית. — —

ישב בטלון בחדרו הקטן לעת ערב, הסתכל ברחוב הריק
ולבו עליו כאבן. הוא קם מעל הספסל, סגר את הספר הפתוח
על השולחן, שיחה את המכסה התחיל מונה את ימי החדש.
בדידות נוראה אחותו. הוא אמר לשום כובעו על ראשו ולצאת
החוצה, ולא היה לו העזר להניע את גוף. הוא שכח את אשר
לפניו ואת אשר לאחוריו. נתפלגה נשמתו; ולו הרגש כמו אחוז
הוא דבר בידו, כמו יונה הומיה מעל לתקרה וכאילו בנו עליה
מצודה. לו עצירגפריית באמתחתו, הוא ידע כי אם יצית את
האחד יהיה אור ויבוא גם שביבתקה בקרבו; אבל גם זאת
הוא ידע, שמאש נצא דם חזו מוסיף כריה על כריה.
פתאום באה רוח בו, התחיל לסובב את השולחן וגם להכות
בידו על השולחן; רקדה צלוחית של מים שעמדה עליו, רקד
גם הבקבוק.

That was another phenomenon. Happy is the one who has found requited love and woe unto him who remains alone in life. He would go upward. As God lives, it was in his own hand to achieve higher education. All he needed was a helpmate and spiritual support. Two who are one are more than just double. He would not rest or relax until he had attained his goal. Honyrad and all its masses were in one pan of the scales but he would outweigh them all. —

Batlon sat in his narrow room looking out at the empty street and his heart was like a stone. He rose from his chair, closed the book which was lying open on the table, straightened the tablecloth and began to count the days of the month. A dreadful loneliness seized him. He wanted to put on his hat and go out, but had not the energy to move his body. He did not know where he was in time. His mind was rent in two. He had a feeling as though he were holding something in his hand, like a panting dove from the roof for whom they had set a trap. If he had some matches in his pocket he knew that if he struck one there would be light and perhaps a shred of hope in his heart. But he also knew this, that from fire, blood emanates and this adds wound to wound.

Suddenly his spirits revived. He began to walk round the table and beat it with his hand. The glass of water which stood there danced. So did the bottle.

XXXIII

לג

בטלון השיג את מאני לבו. הוא החל להודות את גדליה
נכד איכנושטין שפת רוסיה, וכה צעד על מפתח הבית, שם
אור מסתתר חזרה. העולם הוא חציו מעוטר חציו ערום.
הנך שואב בכלי מים חיים מן הבאר והנך מחזיר פניך
לאחור והנה מדבר-שממה. החזקת בזרועותיך משא-נפשך
ונלחץ חזה לחזה ומידבק לב ללב — ולפתע-פתאום הנה אתה
גידם, גידם אתה, ומימין ומשמאל, ממעל ומתחת רק ריקות
באור. סילק אלהים את שכינתו מן הטבע ולפתע-פתאום הנה
שוב אור מאיר. אור יוצא מבין חרפי העולם ונאחו בך ומתהולל
בנשמתך ומרעיש את נשמתך. הולך אתה בצדי דרכים, דמכה
מסביב, שותקים השמים, שותקת הארץ; וכי פתח תהום
לרגליך תפול ותרד שחת, ואין מי זוכר אותך, אין מי שואל
לשמך ואף אין ידע שנמחית משדה-החיים, וכי ממספר אלפי
רבה נלקחה אות אחת. הנה קול קורא לך, גם לך. שעל
ממך מישור איך-סוף, נמלטת מן התהום.

נפגש בטלון עם מרים פעם אחרי פעם בבואו אל השיעור
ובלכתו מהבית. הוא דיבר עמה, שח עמה. היא שואלת והוא
משיב. הוא שואל והיא אינה משיבה. בעיני-המהון היא
מסתכלת באיש המשפיל, שלו נצפנו דרכים ויודע לברר דעות.
דברי מחשבה שהנך שואב מעלי ספר אינם מכריעים כאלה
היוצאים מהפה. המורה הזה מביע כל דבר על אפניו. הוא
מתחיל לבאר מן הצד, מעלה במזלגו עיון פרטי או איזה
מאורע תולדותי, ותיכף יתחיל לכייל לו שיטה ומעמיד יסודות.
אנית-שיט שלו לא תתהפך בכל פעם. בלכתו עוד תחשוב
על אדותיו.

Batlon achieved his heart's desire. He began to teach Russian to Eichenstein's grandson Gedaliah, and so crossed the threshold of the house where the hidden light was shining. The world is half-clad and half-naked. With a vessel you draw up living water from a well; but turn your face around and you have a desolate wilderness. You have held your heart's desire in your arms, breast presses close to breast and heart cleaves to heart — when suddenly you are bereaved, maimed, and to your right and left, above and below, is empty air. God has removed His Divine Presence from nature and suddenly light shines again. Light irradiates out of the crevices of the universe, engulfs you, brings your soul exhilaration and moves your spirit deeply. You are walking by the way, all is silent, the sky is tranquil, the earth is still, when an abyss opens at your feet and you fall to perdition. There is no one who remembers you, no one asks after you by name, no one knows that you have been blotted out from the muster of the living and that from the infinite number, one digit is missing. Then lo! a voice calls to you and just to you. You are on an infinite plain. You are saved from the abyss.

Batlon met Miriam on many occasions when he came and went from the house to give his lesson. He spoke to her, chatted with her; she asked questions and he answered. Sometimes he would ask and she would not answer, but would look with startled, wondering eyes on this discerning man who knew the underlying explanation of things and could clarify ideas. Notions which one derives from a book are not as decisive as those transmitted verbally. This teacher expounded everything according to its own terms. He would begin an explanation indirectly, then adduce a particular consideration, or some historical event, and proceed immediately to adumbrate a system or establish principles. The vessel of his reasoning never capsized. After he had gone, Miriam would continue to think about him.

מתרומם הלב ומשתאה הלב. אין חקר לבני אדם ואין תכלה לאשר להם ולאשר לא להם. מאיד העולם ומתקרבו. הברכה לא ממך, כי אם מאחר היא באה. איסק בטלון אוהב את מרים. זה ברוד לו והוא גם מאמין בזה. נפשו מתרגשת מרום חנה ולעתים מרגיש גם איזה דחוק. היא ראויה לו. היא נוצרה כעוד; והוא מחבב רפרוף עיניה, מחבב את סמל פניה ותנועותיה; כל קמט בבגדיה הוא לו הד שירי. כי תצעד ברגליה גם האדמה חיה. הוא אינו שלה, אינו יכול להיות שלה. לה שיח ושיג עמו. הוא בחנירד. הוא אישדעות, אבל מרחק ביניהם. לו יבוא וישתטח לפניה או לא תחפוץ בו; ולו ירחיק נדוד ולא תוסיף לראותו, גם אז שממך מסביבה. אתם לא תדעו נפש נערה. ובטלון ידע, ידע עד לשכרוך נפש ועד לדכאון נפש.

The heart is uplifted and is bewildered. There is no searching out human beings nor any limit to what does or does not happen. The world becomes illumined and near but the blessing does not come from yourself but from another. Isaac Batlon loved Miriam. It was quite clear to him and he firmly believed it to be so. His soul responded to her superlative grace and yet he experienced tension. She was right for him, was created for him. He adored the flutter of her eyes, the shape of her face, her every movement. Every crease in her clothes was poetry to him. When she set down her foot, the very ground came alive. But he was not and could not be hers. She shared his thoughts, he was a man of learning in Honyrad, but there was a distance between them. If he were to go and prostrate himself before her she would not want him. If he wandered far away and she saw him no more, it would be complete desolation.

You may not understand the soul of a young girl, but Batlon did, knew it so well that his soul was completely maudlin and depressed.

XXXIV

לד

אי־מנוחה. שלא ידעה עוד כמוה, אחזה את מרים. היא רואה נתיב לתעלומות החיים ועוד הכל סגור בה. הנה הכל נארג לפניה ושוב מתחלק. לבה נמשך אחרי שיחות המורה ואחרי דברי מחקריו; אבל היא חוזרת בכל פעם אחור, יראה היא מפניו הזלכת לקראתו או פמתנת לו. כוכבים בעולם, חלונות לתבל ופה לאדם האון לשני להקשיב לו. אחוז לב בלב ונשמט הלב או הולך ונסגר. קישור ופירוד בכל. הרי שבטים ועמים, מחנות וחברות, משפחות ובתים, הרי בדידות. הולך היום ויורד ונבלע בליל, הליל גם הוא נשמט מפני הבוקר. אין קבע בעולם, כי אם חילון.

לשוא תתיגע מרים להרפין נפשה לנפש המורה, להיות לו לחברה גם היא. מה לה בעולם ומי לה? זכרון הוריה כמעט ניתק ממנה וגם בבית קרובה בחנירד לא תשב לנצח. איך תמצא את לחמה? ואיזו מטרה תציב לה בחלד? כבר לקחה אזנה שמך משאלת הרכוש העבדה ומדברי הכלכלה החתירות. מושלים עריצים להרע לבני אדם אחרים. גובר העשיר על העני וגם שכיריות לא יבוא על שכרו. היא כבר שמעה את השמות לסל ופרודן, גם על־דבר סִי־סימון קראה בספר ועל דבר רוטו. הפסירה בערך התרבות כולה נראה בעיניה; — ולאידך גיסא, מבינה היא את ערך הטבע. חיי בני־האיכרים הלא עולים על חיי העירוניים. הרי תום ופשטות והרי מעשי ידי אדם.

לא! היא לא תפשוט צדיה מעליה, היא לא תשליך חשבון ודעת אחרי גנה, לא תכפור בהפרה ובהתבוננות. היא גמרה אובר להתנפח עם בטלון ולהכריחו שיגלה לה את הסוד האחרון ויחשוף לפניה את צפונות־עולם. מה שאין לצל ידה היא — יש בכוחו להראות לה. דיבוריו הלא ברורים הם; אולם כשיפרד ממנה ותהפוך בהם — אינם ברורים עוד.

A disquiet such as she had never previously experienced took hold of Miriam. She could discern a path through the enigma of life but at the same time it remained blocked. It had all been woven into a pattern but had disintegrated again. She was drawn intellectually by the conversation of the teacher and his words of scholarship, but she continually retreated from him. She was afraid of him, yet went to meet him or waited for him. There are stars in the universe and windows in the world. Man has a mouth and his fellow has an ear to listen to him. One heart takes hold of another, then it slips away or becomes closed. In all things there is conjunction and separation. There are tribes and peoples, camps and fellowships, families and homes; and behold there is also loneliness. The day goes on and is swallowed up by the night which, too, slips away before morning. There is no stability in the universe, only change.

Miriam struggled vainly to make herself sympathetic to the teacher, to be a companion to him. What and who did she have in the world? The memory of her parents had almost faded from her mind and she would not stay with her relative in Honyrad for ever. How would she earn her living? What purpose could she establish for herself in life? She had already conceived some notions about property, labour, economics and liberty. Tyrants rule to the detriment of other men. The rich man oppresses the poor and even the day-labourer is deprived of his wage. She had already heard tell of Lassalle and Proudhon. She had also read in a book about St. Simon and Rousseau. Their complete denial of the value of culture seemed terrible to her. — On the other hand she did understand the worth of nature. Was not the life of the rustic superior to that of the city dweller? On the one side was innocence and simplicity and on the other man's artifice.

No! She would not strip herself of the diadem of logic and knowledge and cast it behind her. She would not deny recognition and contemplation. She made up her mind to argue with Batlon and force him to reveal the ultimate mystery to her and lay bare the universal secrets. What she could not grasp — he had the power to show her. Were not his statements clear? Nevertheless when she had parted from him and thought them over, they were no longer so clear.

פעם אחז בידה, בשיחתו עמה, ותרעד היא לא ידעה
מה לה. הוא מברר לה נתיבות-עולם והוא מבקש ממנה גם
קרבת נפשה. כדברים האלה גם קראה בסיפורים והנה עומד
איש לפניך ומראהו לא נעים ולשונו אתו.
בערב ההוא יצאה לטייל הרחק מבית-הריחים וחיפשה
בנפשה וברוחה פתרון לכל אלה. היא ישבה על עץ כרות
לנח והביטה לראשי מנעליה.

לה

מרים הרימה את ראשה והנה בטלחן עומד לפניו.
התחלחלה הנערה ותקם והוא הושיט לה את ידו ולא גרע
עיניו ממנה. בידה החיים והמות עתה הוא גורש מעולם
עובר ומבקש הוא חנינה חסד. ממזרח וממערב, מצפון ומים
ארחות עקלקלות וצוורי-מכשול ואוי לו לברגש כי יאכל את
נפשו מרעב ומיגון, ולפניך שושנת-עדן, נשמה דובבת בגויה
בת-אלים. חי האלהים, כי אין כנערה זו במלוא העולם, היא
עתה במסיבך וברשותך.

היא הולכת בחברתו בלי הפץ והוא שופך שיחו לפניו.
לה פילל כל הימים והיא חלום נפשו ורחוה. הוא יסדר לו
חייד מחדש, לו דרכים ונתיבות במדע. הוא ישאלם בשפת-
קדם ובידיעת החברה הנפש; הוא ילך לתוך-לארץ, אם תלך
עמו, ושם אירר רחב, חושש השפל. חטא גדול יהיה אב
תדחה אותו ותמאן להיות חברתו בחיים. הוא מדבר בלי הרף
ורחמו הרמה. הוא משלב וורעו בורעו העלמה הנפודה, היא
מבקשת ממנו כי ינח לה. עוד רגע והוא יפול על צווארה
ויהדק פיו לפיה, אבל איזה דבר עוצר אותו מעשות זאת.
לו הרגש כי תועה הוא, כי הקדים להקלד דוד אחד או כי
איחר לברא. הוא אחז בשתי ידיה ומבקש לחזור אל נפשה.
הוא מבקש ומתחנן אליה בכל שטף הדיבור ועוז-הרחם היא
שותקת ואינה עתה דבר. דומיה מסביב לו היה ספין בידו
כי אז היה קודע את לבו. אם יקום עליה ויחנוק אותה, מי
יתבע את דמה מידו? מתפשט העולם לכל צבר, הוא יחיד
היא יחידה והנה תהום ואין גשר.

לא! הוא לא ירף ממנה. או ישובו שניהם העירה יחד
או לא ישובו. מרים מבקשת ממנו שיליה אותה לבית קרובה,
למען לא תאחר לברא. ובלבבו צעקה והיא אינה שומעת.
„מרים, — הוא קודא בהתרגשות, — אֵלֵנָא תניחיני לבדי,
ועל כן באתי הלום לראותך ולפתוח המית-נפשי לפניך. נשלב
את חיינו יחד או נפוצץ את חיינו. אין מפלט בעולם בלעדך,
וגם את תחרבי, תחרבי, תחרבי.

On one occasion when he was talking to her, he took
hold of her hand and she trembled and did not know
what was the matter with her. He was explaining the
ways of the universe and wanted at the same time a
personal relationship. She had read about that sort of
thing in books, and now here was a man standing before
her whose appearance was distasteful but who possessed
a tongue.

That same evening she went walking far from the mill
house and searched her mind for an explanation of all
these things. She sat on the stump of a tree to rest awhile
and stared down at the caps of her shoes.

XXXV

Miriam lifted her head and there was Batlon standing in
front of her. The girl shivered and stood up. He stretch-
ed out his hand to her, his eyes fixed upon her. Life and
death were now in her hands and he was driven out of
the world, a passerby now seeking grace and compassion
from her. From east and west, north and south, the ways
were tortuous with treacherous rocks. Woe to the man
whose soul is consumed with famine and anguish while
before him is a delicate rose, a soul breathing in the
body of a goddess. By the living God! There is no other
girl like this in the whole wide world, and here she is
near him and in his power.

She has no desire for his company and he pours out his
heart to her. He had prayed for someone like her all his
life; she was the dream of his soul. He would completely
rearrange his life. He had his bearings in the field of
knowledge. He would complete his studies in ancient
languages; in sociology and psychology. If she would go
with him, he would go abroad where there was a freer,
broader and more intellectual atmosphere. It would be a
terrible crime if she rejected him and refused to be his
partner in life. He spoke in an excited ceaseless torrent,
joining his arm to that of the terrified girl who begged
him to let go of her. Any moment he would embrace her
and join his mouth to hers. However, something stopped
him from doing that. He felt completely at a loss. He
had been born a generation too soon or too late. He took
hold of both her hands and tried to penetrate her soul.

He pleaded and entreated her with a flood of words and
passionate supplication and she remained silent without
uttering a single word. Around them was stillness. If he
had had a knife in his hand he would have plunged it
into his heart. If he attacked her and strangled her, who
could call him to account? The world extends in all
directions, yet he was alone, and she was alone facing an
abyss over which there was no bridge.

No! He would not let go of her. Either they both went
back to the city together or they would not return at all.
Miriam begged him to accompany her to her relative's
house so she would not be late. In his heart he entreated
her but she did not hear.

“Miriam!” he passionately implored, “I beg of you. Do
not leave me alone. I came here only to see you and let
you know what was seething in my heart. Let us join our
lives together or just blow them up. Without you there is
nowhere in the world to turn. And you too will be
destroyed, destroyed, destroyed...”

מרים לא ענתה לו דבר. היא חרדה בכל גוה, וכל דיבור שיצא מפיו היה לה עתה כמו מהלומות. בידה אין תשועה גם לו ולה. מה יחפץ ממנה? הוא ארב לה הרחק מן הבית. שם מצאה מפלט; ולה רק בקשה אחת: „הניחני, רב הדבר ממני“. היא צועדת לאטה והוא הולך לצדה. הוא מיהר להתקרב אליה ולגלות לה את לבו. עליו היה להמתין עוד ירחים ושבעות, עדי ימצא קן בלבבה ועד אשר תבין לרוחו. הוא חפץ לבקש סליחה ממנה; תשכח את אשר דיבר הפעם באזניה ויהי הכל כלא-היה. הוא ישוב לשיח עמה בדברי-מדע ובהנהגת החברה אחרי השיעור עם תלמידו ויוסיף ליהנות מחנה ולשאת חזיונה בנפשו. ימים ושנים היה עושה כך, עד זקנה ושיבה — ולנערה סמל-עולמים. מי דחף אותו לכאן? מי לקח אותו בציצית ראשו והביאהו לים סוער? מי פרץ בראשונה גדרו של העולם? מתמוגג הלב, משתערת הנפש ומתהוללים כל האברים ומשתגעים כל האברים. הוא לא יתן אותה לחזור. הוא ישליך אותה המימה בצעדס על הגשר ויקפרץ אחריה. קרים חבל-רמות, שממון גורא בבדידות. אן חירות עוד, כי אם הכרת, הכרח וכליון.

„לך מאתי, — התחננה אליו מרים, כי נבהלה שבעתים. — הניחני לבדי ואשוב.“ אבל המורה המתרגש יחצה בידו את הדרך לפניה. הוא מתנחם על כל אשר עשה דיבר. מאושר היה לו היה נשאר בחדרו ולא נפגש עם משא-נפשו בשעה זו ולא פתח לפניה את לבבו. אבל הוא הן עשה מה שעשה ואין תנינה גם לו. הוא איבד כל מה שהיה לו, רגליו מעדו ואין מקים אותו. מאושר היה לו תהומות יכסוהו והכל יחרב ויחשך. הוא עומד רגע אובד-עצות מפלי נוע. הוא מבקש להוציא עוד מלה אחת מפיו, ולשתו אין אתו.

בטלון לא נשתגע, אבל הנפש נתונה כמו במלקחים הלך ושב עם מרים לבית-מלונה דומיה ביניהם, אין דובר דבר. הם באו על הגשר המוביל לבית-הריחים. הערב מקיף את העולם. הנה מעדו רגלי הנערה ותפול המימה. הוא, שיש אומרים כי גם דחף אותה, לא מיהר אחריה להצילה, כי אם נשמט וכמו ברח לנפשו; והוא לא מוגלב היה מעולם. מה היה לו?

הוא איבד את דעתו על ידי נערה נעימה לפנות ערב ואוד גו שם בו שמות, הוא הולך קודר ושחוח בלחץ הנפש מאין כמהו. שיניו נשרו וקולו נשתנה. בעלת-ביתו, שאצלה יגור זה כשנה ומחצה, לא הכירתו וקראה לקראתו: „הוי, אל ובני“.

ותצעק מרים. מיהרו העובדים בבית-הריחים, משוה מן המים, והיא התעלפה מסחה, בגדיה רטבו, וישארה הביתה. כשמע יחיאל מרחוק את אשר קרה, אחזוהו השבץ ולא קם עוד לתחיה ותהי תאניה ואניה בבית.

Miriam did not answer him one word. She was trembling all over. Every word he uttered hit her like a blow. She was helpless to aid either herself or him. What did he want of her? He had waylaid her far from her home in a place where she had come to find a refuge and she only wanted one thing of him: "Leave me alone. It is too much for me!" She walked along slowly and he paced beside her. He had been overhasty in approaching her, revealing what was in his heart. He should have waited a few months, a few weeks until he had won a niche in her heart and she had really begun to understand him. Would she only forgive him? Could she not forget everything he had said and let things be just as though they had never occurred. He would talk to her again about science and the ways of society after his lesson with his pupil and he would again be content to look at her beauty and cherish her in his heart. He would go on doing this for years and years until he was old and grey. — As for the girl, she would be an eternal symbol. Who drove him to this pass? Who took him by the hair of his head and flung him into the raging sea? Who was it first destroyed all the restraints of his world? His heart was broken, his mind was deranged, every member of his body was trembling and driven mad. He would not let her go back. When they got to the bridge he would throw her into the water and jump in after her. The pangs of death might be icy; there was a dreadful desolation in loneliness. There was no freedom anymore, only uncontrollable impulse, impulse and perdition. "Go away from me," Miriam implored him almost demented with terror. — "Leave me to go back alone."

The overwrought teacher blocked her way with his arm. He was remorseful about everything he had said and done. He would have been happier if only he had stayed in his room and had not encountered his heart's desire at this time and opened up his soul to her. But what he had done he had done, and now he would have no forgiveness. He had lost absolutely everything that he had ever had. He had made one slip and no one could help him retrieve it. He would be happy if the depths covered him, and everything ended in dark destruction. For a moment he stood motionless completely at a loss. He tried to bring out just one more word but he had lost his tongue. Batlon had not lost his reason but his soul was gripped with iron pincers. He continued to walk back with Miriam to her abode. They were both silent. Not a word was spoken. They came to the bridge which led to the mill. Night had fallen on the world. Suddenly Miriam slipped and fell into the water. And he — some say he had pushed her — did not hasten after her to rescue her. Indeed he fled away as though in peril of his life. He had never shown cowardice all his life. What had happened to him?

As evening had come, he had gone insane over a lovely girl and the radiance of a body had destroyed him. He was overcome by a black, utter depression the like of which had never been known. His teeth chattered and his voice changed. His landlady, with whom he had lodged for a year and a half, hardly recognized him. She cried out as she met him, "Oh God and his son!"

Miriam screamed. The mill workers rushed to pull her out of the water. She fainted with terror as her wet garments pulled her down. They carried her to the house. When Yehiel heard from a distance what had happened, he had a heart attack and succumbed without regaining consciousness. His house was plunged into

ממחרת היום הובל לקברות ברוב עם. נסתם הגולל על
איש נודע בקהל, שגם לא הניח כמותו. נתרקן הבית בו
שכנה נשמה דובבת. נשארו היושבים בו שוב יתומים ועזובים.

bitter mourning.

The next day he was buried amid a great throng of
mourners. The grave was closed over a man, respected
in the community who had not left his like behind. The
house where this throbbing soul had dwelt was left
empty. Its occupants were once again bereaved and
desolate.

XXXVII

17

שלושה ימים ושלושה לילות רץ בטלון במשעולים
ובדרכים, גם חצה שדות-חייטים, לן ביער עבות, לא אכל ולא
שתה. בצקו רגליו, שערות ראשו מלאו אבק, ועיניו היו אדומות
מעוזר רעה ויגון. נתפרקה הנשמה, הלב מתקוטט עם הרוח,
העולם מחוץ נקרע לגזרים. איה זאבי-ערבות? איה הכפירים
לאכלו חי? אבל לו אין עצם ואין בשר.

מה קרה? מה עשה? הוא רץ והכל רודף אחריו. הוא
פונה לימין ומתנגף, לשמאל ונדחה. מבני קין הוא. הוא קרא
שוב את ראשית הביבליה וספרייה-המלכים רוסית. נפתחות
דלתות הספר וקול אומר: רצחת ולא ירשת, ארורה האדמה
בעבורך, ארורים מימי הנחל. ארורים הם בני-החיים ובני-
המות.

התקדרו שמים בעבים. זחל בטלון לתוך מערה חצובה
בהר-אבן, שנעזבה זה ימים רבים משומר. נשתטח על חציר
יבש ויצא דם מחטמו, יצא ונזל בלי הרף. והוא לא קינח
במטפחת, לא עצר בו ויאמר: תצא רוחי ואשאך מונח כפגור
מוכס. הוא התהפך על מקומו וכבש פניו בחציר. חשכו כל
אפסי תבל. תרדמה כבדה נפלה עליו וישן בתוך קלח-הדם
שעות רבות. אבנים מתגלגלות ממעלה למטה, בכל פעם יוצא
ברק ומאיר לרגע את החושך הנבלע גם הוא בערפלי-נצח.

הוא קם בבוקר השכם, שערות ראשו היו פרועות. העולם
יכסה פניו, נבוך הוא לא כתמול שלשום. בטלון הולך שפי
במעגל צר; עיניו מושפלות למטה, אין קורא לו, רובצת
השתיקה בכל עבר. אבל איזה דבר מנסר בנפשו, מחנק בגרונו,
הוא רועד בכל גופו. לפתע-פתאום החל לבכות ובכי עז התפרץ
ממנו. מתפתל הלב, צועקת הנשמה הדלה והמדוכאה; אין
עונה, אין מאזין, אין גם תהום נפתח לבלוע את בן-האדם
תולעה. נתרוקנה תבל מאלהיה. אין מטרה ותכלית עוד; אין
תקוה ואין תחלת. יורדות הדמעות מאיך-הפוגות וקול הבכי
הוא קול ניחר. לו בא אל חוף נהר כי אז השליך עצמו אל
המים; לו היה לו חבל כי אז תלה עצמו על העץ; לו מצא
סמ-מות בדרך כי אז בלעו מיד. פתחו חרצובות הנפש. השיבו
את הצר והמצוק למקורם. הריקות לא תימלא.

Three days and nights Batlon ran along footpaths and
roads. He crossed through wheat fields, slept in thick
forests and neither ate nor drank. His hair was matted
with dust, his eyes were red from stress, misery and grief.
His soul had disintegrated, shattered by mental and
emotional stress while his outside world had fallen apart.
Where are the ravening wolves? Where are the young
lions to eat him alive? But he had neither flesh nor
bones.

What had happened? What had he done? He fled and
everything seemed to pursue him. He turned right and
bruised himself; left and was thrust aside. He was one of
the sons of Cain. He read again the beginning of the
Bible and the Books of Kings in Russian. The covers of
the books opened and a voice cried, "Thou hast murdered
but not taken possession. Cursed is the ground
because of you, cursed are the waters of the stream,
cursed are the living and the dead."

Clouds darkened the sky. Batlon crawled into a cave
hewn out in a stone quarry which had long been left
without a watchman. He stretched out on dry grass and
blood flowed from his nose. The bleeding would not
stop. He did not try to wipe it with a handkerchief. He
did not staunch it. He said, "Let me die and lie rotting
here like a neglected corpse."

He turned himself over and buried his face in the grass.
The world went black from one end to the other. He fell
into a deep torpor and slept for hours in the pool of
blood. Stones dropped down, lightning flashed from time
to time and illumined the darkness for a moment until it,
too, was lost in eternal blackness.

In the morning he rose early, his hair in wild disorder.
The world was hiding its face. He was more bewildered
than during the past two days. He stumbled around in a
narrow circle, his eyes staring at the ground. Silence
bore in upon him from every side, something was tearing
at his spirit, choking up his throat while his whole body
trembled. Suddenly he started to weep and he burst into
violent sobbing, his heart twisted with the crying
anguish of his broken soul. No one answers or listens,
not even an abyss opens up to swallow that worm, the
son of man. The world is empty of its God. There is no
purpose nor goal any more, just frustration and
hopelessness. His tears flow unrestrainedly and the
weeping has a rasping sound. Were he to get to the bank
of a river he would throw himself into the water. If he
had a rope he would hang himself from a tree. If he
found some poison on the way he would swallow it at
once. The fetters of his soul were loosened and misery
and distress had returned to their source. The emptiness
was not to be filled.

בעבור בטלון דרך כפר אחד תפשהו שוטר אחד, ויען כי לא היתה לו תעודה הושם בסוגר. הוא גם מיהן להגיד את שמו וזיבילו אותו אסור בנחשתיים עם שני איכרים, שהרשיעו לעשות, לבית-הפקודות שבעיר בלטה, שם השליכו אותו לבית-הכלא, והוא קיבל עליו את הדין ונשא את עונו. התפורר אצלו הרצון לחיות ולהחזיק מעמד. יבוא השטן ויעורר את עיני כל ויחריב כל חלקת אדמה; לא תוציא הארץ דשא ועשב; לא ידע שור קונו. תבוש החמה ולא תזרח עוד. רק בסתר הליל, כשכל הענושים האובדים בבית-הסוהר הוחים שוכבים איש על הקרקע ועלו עליהם הכנים הפרעושים וינקו מבשרם הדל, וינעם הדם המצוץ לחכם — אז יתחפך גם המורה בראשו ובבשרו ועיניו רואות באופל את אשר לא יראה בראדם בהקיץ. יש פינה בנפש הנפתחת רק לאובד; וכי תיפתח או נרד עמקים, נשקע תהומות ונראה שם את תנין העולם זחל על גחונו והוא מתעקם בכל פעם ומעורר זנעה. אז תתהפך גם הכרת אנוש על צדה. אָפס המץ. בני אלייל נידח אנו.

As Batlon was passing through a certain village, he was stopped by a policeman and placed under arrest because he had no identity papers. He refused to give his name and was taken in fetters together with two peasants who had committed some offence, to the prison at Balta. There he was thrown into a cell. He made no protest and accepted his guilt. The desire to live had disintegrated. He did not wish to persist any longer. Let Satan come and blind everyone's eyes and destroy every stretch of ground. Let the earth no longer bring forth grass or herb. Let the ox no longer know its master. Let the sun be confounded and shine no more. In the depth of the night when all those sentenced and cast away in the prison could be seen every man lying on the ground a prey to lice and fleas who with avid enjoyment sucked the blood from their emaciated flesh, the teacher, too, rubbed his head and his body. Despite the darkness his eyes saw what a man does not see when he is awake. There is a small place in the soul which only opens to a person on the verge of death. When it is opened then we descend into the depths, we sink into the deep and behold there is the great whale of the universe crawling on its belly, twisting eternally and horrendously. At that time man's consciousness is overthrown. The extortioner is finished. We are the children of a banished idol.

XXXVIII

לח

נרח שלם התהפכה מרים על משכבה, כי חלתה. נתנו את מיטתה בחדר בו חדר השמש בכל בוקר ודחן לה. מביאים לה מרק חם, גם קלב רותת. מדי פעם בפעם יבוא גם הרופא קוף לבקרה, ממשש את דסקה וגם מדבר על לבה. ובלכתו — ריק החדר; תועה היא בשימון העולם; אין אומר ואין הגה. מי היה זה שדחה אותה אל המים? מי הוציאה? ומי זה ירסא אותה? ודדה השגיח עליה ויהי לה למגן ולמחסה, ועתה נרד גם הוא למרחוק. אם תקרא אותו עתה לא יבוא מן החדר השני ולא יתקרב אליה. את דבר המות לא תבין. נפש יושבת בנפש, נרכבת נפש בנפש; מי זה ידע ראשית ואחרית? מי זה האומר לאדם קום ומי האומר לו שכב? חן הנערה המכוסה לבנים ועיניה המפיקות תום וחנינה מפלס לו נתיב ללב קוף, כי בא לבקרה אחרי הצהריים; והוא גם הוא, כי אחז בידה, נגע גם בקצה נפשה. חידת הנרער והשיבה היא גם דבר השירה. אנו פותחים דלתות בקיר ואנו סוגרים פתחים; חלון לחדר ועל החלון פרוש וילון. מקללת הרוח ומשתתקת. עוזב אלהים את מעונו, משתטח על פני המציאות והוא אינו נראה גם לקרוב גם לרחוק.

בקצה החדר התראה איש-מידה לבוש מעיל לבן ועיניו סגורות. זל מסביבו והוא בעצמו כצל. יראה מרים להרים את ראשה ומפחדת מפני חזון היום. היא דיברה עם האיש הזה, זאת יודעת היא, ועוד שאָלה אחת בפיה. מתפלג הדיבור ברום האויר. קשקשית-כלת מזהירים מתנענע האיש ומפסיל את זרעו. מעילו נסרח על גבי קרקע. אחד מבגיהמות הוא. הוא לא מת ואינו חי. תרדמה נפלה על הנערה ותיקץ מנבכי צער ותמהות.

Miriam tossed on her bed for a whole month. She was very ill. They put her bed in a room to which the sun penetrated every morning and it made her feel better. They brought her hot soup or warm milk. From time to time, Dr. Koch came to visit her, felt her pulse and spoke gently to her. When he went away, the room was empty. She was wandering in a wilderness bereft of speech or thought. Who was it that pushed her into the water, who had rescued her, who was it who was healing her? Her uncle used to care for her and was her patron and protector and now he had gone far away. If she called him now, he would not come from the next room to be near her. It is difficult to understand the question of death. One soul grows near and closely intertwined with another; who can know the beginning and end of it? Who is it that says to one man, 'Arise' and to another man, 'Lie down'? The grace of the young girl, covered with a white sheet and with eyes eloquent with innocence and compassion struck a chord in Koch's heart when he came to visit her in the afternoons. When he took hold of her hand, he also touched her spirit. The mystery of youth and old age is also a matter of poetry. We open doors in a wall and we close doors; there is a window in the room and over the window a curtain is drawn, the wind murmurs and is silent. God has left His dwelling place and spreads Himself throughout creation, seen neither by him who is near, nor by him who is far away.

At the end of the room a tall man clothed in a white robe appears. His eyes are closed, his shadow surrounds him and he himself resembles a shadow. Miriam was afraid to raise her head and was terrified of this apparition which manifested itself by day. She had spoken with this man; that she knew. She still had another question. Her speech disappeared into the lofty air. There were bright flecks of blue, the man moved and lowered his arm, his robe dragging along the ground. He was one of the sons of death; he was not dead, but neither was he alive. Deep sleep fell on the girl and she woke up emerging from the throes of anguish and wonder.

לט

הערב־שמש ביום שבתו.

לרופא קוף היתה שעת־מנוחה מעמל השבוע. הוא ישרה מכלה את אשר נעשה, הנהגה מעצור בעד הפליק. מלה למות על בני־החיים ואתה עומד בפני התובע. יש רפואה למחלה את בני־אדם ועומד בין האלהים והטבע. הנה משחית מגבהה והקלה לכאב. מסירים ארס מגו ומחזקים את הלב; משיבים ילד גוסס לאמו, נותנים מחיה לרעב. מי שיריב את חברו ויציק לחברו לאו בר־נש הוא או בליעל הוא. מי שמוסיף הן על הן ואץ להתעשר, גם אחריו לבקר. העניים כאברים מדולדלים הם והנך רועה בתוך העדר. בין שני שבטים אתה גר, בין יהודים ונוצרים, ותחרות נצחית בין עובדי האלהים ובין עובדי בנו. זה חי וקיים ונודד עם עמו; וזה נצלב ומת חי ועלה למרום וחזותו בארץ.

זכרונות־קדומים עולים בלבו של קוף. בין רכסי הרי קוקז עבר עם סוסו בבוקר, והוא או כבן שלרסיס, ויטא את עיניו והנה עיט אחד שט ברקיע וכנפיו המוזהבות פרושות, זנבו הארוך מתנועע למעלה. התרומם גם הוא ויאמר: מי יתן לי אבר ואעוף. נתקל הסוס באבן ונפצעה רגלו. וירד לחבשו. הנה הזיר־יער חותר לקראתו ומפיהו יז קצף. וירד בקנה־רובה וימיתהו ויקוב חור בבטנו ויצא הפרשדונה. וירד העיט ממעל, התחיל לחטט בפגר ולנקר עיניו. פתאום נאלם הסוס, ניצב כמו אבן ולא יכל להניעו ממקומו. התקדרו השמים בעבים ותרדמה נפלה עליו. ויישן שלושה ימים ושלושה לילות. בהקיצו משנתו תם כל החזון. הוא שוכב עייף ויגע במיטה. נערה גדולה יפת־מראה עומדת על ידו ומושיטה לו מים חמים בצלחית. ויחשבה לבתו — היא בת איכר מאותו כפר ובת־זוגו היתה. והוא לא לחצה ללכבו; כי אם עמד לפנות ערב וילך משם ולא יסף לראותה...

לב קוף התקדר בקרבו. הוא אינו מבקש נתיבה עוד וערדי הוא. הוא ריפא אנשים למאות ולאלפים וימצא את מלאכותו בעולם והוא גלגל במכונה. אין הבדל בין ימין לבין שמאל, אבל יש דברים מונחים בנרתיק ויש דברים ערומים; מבקשים אנו מוצא לנשמה וכיסוי לגוף. החור בעולם הולך ומתרחב ויש שהוא נסתם. בדידות־הליל באין אדם ובאפס הדיבור לנכנס הוא עול קשה.

שוב עולה זכרון בלבו.

הוא בדרכו מארצות־הגבול לרוסיה הגבירה. עולם נסגר ועולם נפתח והוא לן בכפר אצל ראש הישוב, אחד מבעלי האמונה הישנה, הכרוך אחרי דעותיו ונימוסיו ומרבה שיחה

It is sunset on the day of rest.

For Dr. Koch this is an hour of surcease from the toil of the week. He does whatever he can to be of service and is a barrier to extinction. All who live are the debtors of death and you, the doctor, confront the creditor. There is a remedy for sickness, alleviation for pain. You remove poison from the body and strengthen the heart. You return a mortally ill child to its mother. You give sustenance to the hungry. Whoever quarrels with his neighbour or oppresses him is not a man, but a worthless fellow. Nevertheless, you must take care even of him who piles wealth upon wealth and hastens to become rich.

The poor are like weakened lambs and you are the shepherd in the midst of the flock. You dwell between two tribes, the Jews and Christians; there is eternal rivalry between those who worship God and those who worship His son. The first is the living God and wanders with His people; the second was crucified and died and lived again and went up to Heaven and his spirit remained on earth.

Old memories rise up in Koch's mind: One morning, he was riding his horse among the craggy Caucasian hills. He was then about thirty. He looked up and there was a vulture flying in the sky, its golden wings outspread and its long tail soaring upwards. He too was exalted and said, "If only I had wings, I would fly." The horse stumbled on a stone and hurt its leg. He got down to bind it up when a wild boar came charging at him, foaming at the mouth. He shot at it with his rifle and killed it, piercing a hole in its belly through which the dung came out. The vulture came down from the sky, began to tear at the corpse and pierce out its eyes. The horse was suddenly immobile, stood there like a stone and he could not get it to budge from its place. The skies darkened with clouds and a heavy sleep fell upon him. He slept three days and three nights, and when he awoke, the whole vision had disappeared. He was lying weary and exhausted on his bed. A tall girl was standing beside him, offering him water from a flask. He thought she was his daughter. In fact she was the daughter of a peasant couple from that village. He did not press her to his heart. He arose that evening, went away and never saw her again.

Koch felt a profound melancholy. He no longer had any purpose and was completely desolate. He had healed hundreds and thousands of people. He had found his work in the world but was only a cog in a machine. There was no difference between right and left, but some things are wrapped in mystery while others are bared for all to see. We look for some expression for our soul and for some cover for our body. The chasm in the world becomes wider and wider, but at times it is closed up. The loneliness at night, when there is no-one about and no-one to speak to, is a heavy yoke.

Once again a memory arose in his mind.

He was on his way from the borderlands to Greater Russia. A world passes by and a world opens up. He was lodging in a village with its overseer, one of the Russian Orthodox faith, a man very set in his opinions and ways, and prone to talk a lot with his visitors. The master of

the house had a long, flowing beard while he, Dr. Koch, was clean shaven. He had never before argued about religious matters. This time some hint of the divine Messianic era and its rebirth of the world caught his ear. The life of all the generations is just a preparation for the Day of Redemption. Happy is the man who is purged of his sins, and woe to the man who dies in his iniquity. It was then that he heard an explanation for the murder of Abel by Cain and the reason why a flood came to destroy all flesh. He considered going to a priest and seeking pardon from him for his deeds. One morning he woke early and bowed down to the God of the sun. He felt an inner illumination for many days and longed for light.

XL

בקעים באו בבית איכנשטיין אחרי מותו. הכל כמקום מדרון. להתחלה אין סיוע. מרים כנדהמה. אין לה מנוח. — הרעיון לשוב אל בית אביה יחריד את לבה; לבקש לה שיעזר בבית אחוזה קרובה לא נועדה. אין לה אדם לפתוח לפניו את לבה. יתומה היא באין מדע ואח ובאין גואל. היא קוראה בספריי־דז'ומסר של המספר טולסטוי ועולם חדש נפתח לפניו. אֶל־תעלומות יתור לו נתיבה בתולדה, מחללים אותו בני־אדם שומרי חסדו. סר סורם, משרתים הם את אלילי־הים, מתמכרים הם לתאוות ולהוללות החברה, משתחיים ליופי, שותים לשכרה כל נועם וכל חמדה, הארץ לא גן היא, לא רק פרחים בשדה. אֶל תאכלו את בשרכם. יום אלהים מתנחל על ידי בנו. קרעו חלונות למלכות־השמים, השליכו את הגלילים ואת אשר יצרתם. יהי אדם מפיר בצרת הברי, בוצע עם כל רחוק לו ומך ממנו את הפת, וישכח קרבת־משפחה ואף תעלולי גו. רש הוא כל עשיר. אם תמלא את בית־האוצר תמצא רק חתחתים. מעורר הבוקר גם מעורר, קרבן עני הוא רק הוא מאכל האלים. זכית — זכאי הנך; לא זכית — הנך שד וחבר לבעל־משחית. אֶשרי מי שכובש לו את דרכו ונושא אבנים ליצירה על שכמו. לפנות ערב היה הדבר. מרים עזבה את בית־מלונה וצרור קטן תחת אצילי ידיה. היא הלכה לחצר בית הרופא קוד, המתינה עד שנתפטרו נמושי החולים, נדחקה אחר זה לחדר הביקור, אחרי הניחה את הצרור במבוא. קם הישיש מעמל יומו וירשט לה את ידו ברגשי חנינה ורחם. והיא השפילה עיניה ותאמר: „אמתך אני. אהיה לעזר לשרת את החולים ואעבדך באמונה.“ נשקה על מצחה ויאמר: „בתי אֶת, גדוד חסדך עמי.“ —

ת

After Eichenstein's death his household began to crack up. It was as though everything was going downhill. Once in motion there was no stopping. Miriam was as one stunned and bereft of purpose. The thought of returning to her father's house appalled her. To serve as tutor at a nearby estate was unacceptable. She had no one to whom she could open her heart. She was an orphan with no kith nor kin, no brother nor redeemer. She read one of the books about religion and morals by the novelist, Tolstoy, and a new world opened up for her. The mysterious God traces out a path in the universal scheme, while men who should be executing His lovingkindness profane Him. They have become corrupt and serve idols of their own fashioning. They yield themselves up to lust and social depravity. They worship beauty, hedonistically intoxicated with absorbing every kind of pleasure and delight, despite the fact that the earth is not just a garden and there are other things in the meadow besides flowers. Do not eat your own flesh and blood. The day of God begins to establish itself through His Son. Break through windows to the kingdom of Heaven. Throw away the abominable idols you have fashioned. Let man become conscious of his neighbour's trouble; let him share his piece of bread with everyone who is unrelated to him and inferior. Let him forget family relationship and the indulgence of the flesh. Every rich man is poor. Even if you cram your treasure-house full, you will find nothing but treacherous disillusionment. The bright morning does nothing but dazzle. The sacrifice the poor man makes is what the gods feed upon. — If you are worthy — you are worthy; if not — you are a demon, companion to the Lord of Destruction. Happy is he who paves a way for himself, and bears the stones of creativity on his shoulder. It happened towards evening. With a small bundle under her arm, Miriam departed from the house where she had stayed. She went to the courtyard of Doctor Koch, waited until the last patients had left and then entered the examination room, having left her bundle at the entrance. The old man stood up after his day's toil and stretched out his hand to her with feelings of compassion and affection. She, for her part, looked down bashfully and said, "I am your handmaid. Let me help you take care of the sick and I shall serve you truly." He kissed her on the forehead and said, "You are my daughter. Great is your kindness to me."